

Dogfen ir Cyhoedd

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Mr Dylan J. Williams
Prif Weithredwr – Chief Executive
CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL
Swyddfeydd y Cyngor - Council Offices
LLANGEFNI
Ynys Môn - Anglesey
LL77 7TW

Ffôn / tel (01248) 752500
Ffacs / fax (01248) 750839

RHYBUDD O GYFARFOD	NOTICE OF MEETING
PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO	GOVERNANCE AND AUDIT COMMITTEE
DYDD IAU, 16 GORFFENNAF 2026 am 2.00 y. p.	THURSDAY, 16 JULY 2026 at 2:00 p.m.
YSTAFELL BWYLLGOR, SWYDDFEYDD Y CYNGOR AC YN RHITHOL AR ZOOM	COMMITTEE ROOM, COUNCIL OFFICES AND VIRTUALLY ON ZOOM
Swyddog Pwyllgor	Ann Holmes 01248 752518 Committee Officer

AELODAU / MEMBERS

Cynghorwyr / Councillors:-

PLAID CYMRU / THE PARTY OF WALES

Geraint Bebb, Euryrn Morris (*Diprwy Gadeirydd/Deputy Chair*), Margaret M. Roberts, Sedd Wag/*Vacant Seat*

Y GRWP ANNIBYNNOL / THE INDEPENDENT GROUP

Gwilym O. Jones

LLAFUR CYMRU/WELSH LABOUR

Keith Roberts

ANNIBYNNWYR MÔN / ANGLESEY INDEPENDENTS

Paul Ellis, Kenneth Hughes

AELODAU LLEYG / LAY MEMBERS

Adam Jones, Dr Geraint Jones (*Cadeirydd/Chair*), William Maund, William Parry

Nodwch os gwelwch yn dda fod cyfarfodydd y Pwyllgor yn cael eu ffrydio ar gyfer eu darlledu'n fyw a'u darlledu ar wefan y Cyngor. Mae'r Awdurdod yn Rheolydd Data dan y Ddeddf Diogelu Data a bydd data a gesglir yn ystod y ffrydio byw yn cael ei gadw'n unol â pholisi cyhoeddedig yr Awdurdod

R H A G L E N

1 DATGANIAD O DDIDDORDEB

Derbyn unrhyw ddatganiad o ddiddordeb gan unrhyw Aelod neu Swyddog parthed unrhyw eith o fusnes.

2 COFNODION Y CYFARFOD BLAENOROL (Tudalennau 1 - 10)

Cyflwyno cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd ar 25 Mehefin 2026.

3 LOG GWEITHREDOEDD Y PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO (Tudalennau 11 - 14)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

4 ARCHWILIAD MEWNOL O GRANTIAU CYFLEUSTERAU I'R ANABL - DIWEDDARIAD AR GYNNYDD (Tudalennau 15 - 18)

Pennaeth y Gwasanaethau Tai i roi diweddariad ar y cynnydd o ran gweithredu'r camau gweithredu sy'n weddill.

5 DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL (Tudalennau 19 - 26)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

6 ADOLYGIAD BLYNYDDOL RHEOLI'R TRYSORLYS 2025/26 (Tudalennau 27 - 42)

Cyflwyno adroddiad y Cyfawyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151.

7 DATGANIAD O'R CYFRIFON DRAFFT 2025/26 (Tudalennau 43 - 160)

Cyflwyno adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151.

8 DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL DRAFFT 2025/26 (Tudalennau 161 - 182)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Digidol, Perfformiad a Moderneiddio.

9 DIWEDDARIAD AR Y GOFRESTR RISGIAU STRATEGOL (Tudalennau 183 - 204)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

10 ADRODDIAD BLYNYDDOL ATAL TWYLL, LLWGRWOBRWYO A LLYGREDD 2025/26 (Tudalennau 205 - 226)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

Nodwch os gwelwch yn dda fod cyfarfodydd y Pwyllgor yn cael eu ffrydio ar gyfer eu darlledu'n fyw a'u darlledu ar wefan y Cyngor. Mae'r Awdurdod yn Rheolydd Data dan y Ddeddf Diogelu Data a bydd data a gesglir yn ystod y ffrydio byw yn cael ei gadw'n unol â pholisi cyhoeddedig yr Awdurdod

11 ARCHWILIO CYMRU: HERIAU RECRIWTIO A CHADW - CYNGOR SIR YNYS MÔN (Tudalennau 227 - 246)

Cyflwyno adroddiad Archwilio Cymru ac ymateb y Rheolwyr.

12 ADRODDIAD BLYNYDDOL IECHYD A DIOGELWCH CORFFORAETHOL 2025/26 (Tudalennau 247 - 278)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd.

13 ADOLYGIAD O'R BLAEN RAGLEN WAITH 2026/27 (Tudalennau 279 - 286)

Cyflwyno adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg.

This page is intentionally left blank

PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd yn yr Ystafell Bwyllgor ac ar Zoom ar 25 Mehefin, 2026

YN BRESENNOL:	Dr Geraint Jones (Aelod Lleyg) (Cadeirydd) Y Cynghorydd Euryr Morris (Dirprwy Gadeirydd) Y Cynghorwyr Geraint Bebb, Kenneth Hughes, Gwilym O. Jones, Keith Roberts. Aelodau Lleyg: Mr Adam Jones
WRTH LAW:	Prif Weithredwr (ar gyfer eitem 10) Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg (AS) Pennaeth y Gwasanaethau Tai (ar gyfer eitem 5) Rheolwr Perfformiad Strategol a Phrosiectau (GP) (ar gyfer eitem 10) Swyddog Pwyllgor (ATH) Gwe-ddarlledu (AS)
YMDDIHEURIADAU:	William Maund, William Parry (Aelodau Lleyg), y Cynghorydd Robin Williams (Dirprwy Arweinydd ac Aelod Portffolio Cyllid, Busnes Corfforaethol a Phrofiad Cwsmeriaid), Lora Williams a Carwyn Rees (Archwilio Cymru) Pennaeth Gwasanaethau Oedolion, Prif Archwilydd (NW), Uwch Archwilydd (AC) (CSYM)
HEFYD YN BRESENNOL:	

Croesawodd y Dirprwy Gadeirydd Aelodau a Swyddogion i'r cyfarfod. Estynnodd ei gydymdeimlad ef a'r pwyllgor â Mr William Parry, Aelod Lleyg yn dilyn profedigaeth ddiweddar. Hysbysodd y pwyllgor am newid yn nhrefn busnes, sef cyflwyno eitem 10 ar yr agenda ar ôl eitem 2.

1. ETHOL CADEIRYDD

Etholwyd Dr. Geraint Jones yn Gadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

2. DATGANIAD O DDIDDERDEB

Ni dderbyniwyd yr un datganiad o ddiddordeb..

3. COFNODION Y CYFARFOD BLAENOROL

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfodydd blaenorol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd ar 14 Mai, 2026 a chadarnhawyd eu bod yn gywir.

4. LOG GWEITHREDOEDD Y PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys log gweithredoedd y pwyllgor i'w ystyried. Mae'r adroddiad yn diweddarau'r Pwyllgor ar statws a chynnydd y camau gweithredu a'r penderfyniadau y cytunwyd arnynt.

Diweddarodd y Pennaeth Archwilio a Risg y pwyllgor mewn perthynas ag eitem 5 ar y log gan gadarnhau bod y Tîm Arweinyddiaeth wedi rhoi cymeradwyaeth derfynol i'r Polisi Deallusrwydd Artiffisial. Mae grŵp gweithredu wedi'i sefydlu i gydlynw'r broses o lansio'r polisi gyda'r adnoddau, y deunydd cyfathrebu a'r hyfforddiant angenrheidiol. Sicrheir ei fod yn cyd-fynd â'r elfennau hyfforddi maes o law gan fod y rheini'n dibynnu ar ffactorau allanol.

Penderfynwyd nodi'r camau y manylir arnynt yn nhabl y log gweithredoedd a chadarnhau bod y pwyllgor yn fodlon bod y camau gweithredu wedi'u gweithredu'n briodol.

5. ARCHWILIAD MEWNOL O GRANTIAU CYFLEUSTERAU I'R ANABL – DIWEDDARIAD AR GYNNYDD

Rhoddodd y Pennaeth Gwasanaethau Tai ddiweddariad llafar ar y cynnydd a wnaed i weithredu'r camau gweithredu sy'n weddill o'r adolygiad archwilio dilynol o Grantiau Cyfleusterau Anabl (DFGs) a oedd wedi arwain at farn sicrwydd Cyfyngedig. Nododd yr archwiliad bedwar maes sydd angen eu gwella: gweinyddu DFG a chadw cofnodion, cywirdeb data perfformiad DPA, taliadau dyblyg a gweithdrefnau ar gyfer cofrestru ffioedd tir lleol sy'n gysylltiedig â DFG.

Dywedodd fod cronfa ddata ganolog o achosion DFG bellach wedi'i sefydlu, gyda chefnogaeth adnodd pwrpasol am ddau ddiwrnod yr wythnos i gadw cofnodion cywir a pharatoi gwybodaeth amserol am berfformiad. Mae cyfarfodydd monitro misol gyda'r Rheolwr Datblygu Gwasanaeth a'r Rheolwr Cymorth Busnes ar waith i sicrhau bod y gronfa ddata a'r prosesau cysylltiedig yn cael eu gweithredu'n effeithiol. Adolygwyd y broses dalu DFG gan Gyfrifydd y Gwasanaeth a chyflwynwyd nodiadau credyd lle bo hynny'n briodol. Mae gwaith i gryfhau gweithdrefnau cofrestru ffioedd tir sy'n gysylltiedig â DFG yn mynd rhagddo ac mae'r dogfennau perthnasol yn cael eu hadolygu gan y Cyfreithiwr Contractau.

O ran DPA, nododd fod y targedau'n heriol. Cafodd y broses o gymeradwyo DFG ei gohirio ar ddiwedd Chwarter 3 2024/25 oherwydd bod y gyllideb wedi'i hymrwymo'n llawn, a oedd yn golygu bod y gwasanaeth dan anfantais ar ddechrau 2025/26 gan arwain at ôl-groniad. Nid yw'r targedau ar gyfer 2026/27 wedi'u cwblhau ond y gobaith yw y byddant yn adlewyrchu'r ffaith bod gwaith un chwarter wedi'i golli a'r effaith o ganlyniad ar berfformiad.

Mewn ymateb i gwestiynau am y rhesymau craidd dros y materion sylfaenol, esboniodd y Pennaeth Gwasanaethau Tai fod tri swyddog technegol a dau aelod o staff gweinyddol yn arfer gweithio i'r gwasanaeth ond fod y nifer wedi lleihau i un swyddog technegol gan greu bwlch gweinyddol sydd bellach yn cael sylw. Cadarnhaodd y gellir cynnwys y cyfrifoldebau o fewn y swyddi presennol, gan osgoi costau staffio ychwanegol. O ran gohirio'r broses gymeradwyo, eglurodd fod tua 90 diwrnod wedi'u colli o darged 220 diwrnod. Er nad oedd yn disgwyl i'r targed gael ei hymestyn yn llawn, bydd cyrraedd y targed presennol yn fwy heriol o ganlyniad. Nid oedd yn bosibl rhoi caniatâd ar gyfer ceisiadau a gyflwynwyd ar ôl Chwarter 3 2024/25 tan 1 Ebrill 2025, pan oedd y gyllideb newydd ar gael, er rhoddwyd caniatâd wedyn heb oedi. Mae'r cloc DPA yn dechrau pan fydd y cynllun gofal yn cael ei drosglwyddo i'r Gwasanaeth Tai.

Mewn ymateb i gais gan aelod, esboniodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 y sail ariannu cyfalaf ar gyfer DFG gan dynnu sylw at y cyfyngiadau ar y cyllid hwnnw sydd yn ei dro yn cyfyngu ar nifer y rhai sy'n cael caniatâd. Mae'r Pwyllgor Gwaith yn adolygu'r sefyllfa, a bydd cais am gyllid ychwanegol yn 2026/27 yn cael ei gyflwyno i fynd i'r afael â'r ôl-groniad. Fodd bynnag, mae pwysau tymor hir yn parhau oherwydd y galw cynyddol sy'n gysylltiedig â phoblogaeth sy'n heneiddio. Atgoffwyd yr Aelodau bod perfformiad yn cael ei ddylanwadu nid yn unig gan broses a thargedau ond hefyd gan lefelau cyllid, argaeledd contractwyr a chymhlethdod achosion.

Mae'r Gwasanaeth Tai yn parhau i gryfhau prosesau DFG, a gofynnir i'r Pwyllgor Gwaith gymeradwyo cyllid ychwanegol. Bydd angen adolygu cyllideb DFG hefyd fel rhan o broses gosod cyllideb 2027/28.

Mynegodd yr Aelodau bryder am yr oedi wrth gyflwyno DFG a phwysleisiwyd yr angen am gyllid digonol a phrosesau cadarn i helpu i'w darparu'n brydlon. Fe wnaethant hefyd gydnabod cymhlethdod y materion a'r ystod o ffactorau dan sylw a gofynnwyd am ddiweddariad ysgrifenedig byr ar gynnydd pellach yn erbyn y pedwar maes a nodwyd i'w gwella ym mis Gorffennaf yng nghyfarfod y pwyllgor ym mis Gorffennaf.

Penderfynwyd nodi'r diweddariad ac y bydd diweddariad ysgrifenedig pellach yn cael ei ddarparu i gyfarfod y pwyllgor ym mis Gorffennaf.

6. ADRODDIAD BLYNYDDOL Y PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO 2025/26

Cyflwynwyd adroddiad blwyddyn Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar gyfer 2025/26 i'w gymeradwyo gan y pwyllgor. Amlinellodd sut y cyflawnodd y pwyllgor ei gylch gorchwyl yn ystod y flwyddyn. Mae'r adroddiad hefyd yn gwerthuso effeithiolrwydd y pwyllgor ei hun a'i gydymffurfiaeth â chanllawiau CIPFA o ran rôl a swyddogaethau pwyllgor archwilio.

Cyflwynodd y Cyngorydd Eurn Morris, y Dirprwy Gadeirydd, yr adroddiad gan dynnu sylw at y ffaith bod y pwyllgor wedi cyflawni ei gyfrifoldebau craidd ar draws saith cyfarfod, gan sicrhau bod trefn effeithiol i oruchwyllo'r broses llywodraethu, adroddiadau ariannol, rheoli'r trysorlys, archwilio mewnol ac allanol, rheoli risg, gweithgarwch gwrth-dwyll a thrin cwynion. Cadarnhaodd fod y pwyllgor yn fodlon ei fod wedi cyflawni ei gylch gwaith yn effeithiol ac wedi darparu sicrwydd annibynnol i'r Cyngor, gan gydnabod bod yn dal angen rhoi sylw i reolaeth mewn meysydd penodol i gynnal a chryfhau trefniadau llywodraethu.

Penderfynwyd cymeradwyo Adroddiad Blynnyddol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar gyfer 2025/26 cyn ei gyflwyno i gyfarfod y Cyngor Sir ar 24 Medi 2026.

7. ADRODDIAD BLYNYDDOL ARCHWILIO MEWNOL 2025/26

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys Adroddiad Blynnyddol Archwilio Mewnol ar gyfer 2025/26 i'w ystyried gan y pwyllgor. Mae'r adroddiad blynnyddol yn darparu barn gyffredinol y Pennaeth Archwilio a Risg ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheoli'r Cyngor yn ystod y flwyddyn.

Cyflwynodd y Pennaeth Archwilio a Risg yr adroddiad a chadarnhaodd fod gan Gyngor Sir Ynys Môn fframwaith digonol ac effeithiol o reoli, llywodraethu a rheoli risg ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2026. Er nad oes meysydd o bryder corfforaethol sylweddol, mewn rhai meysydd mae angen cyflwyno neu wella rheolaethau mewnol i sicrhau bod amcanion yn cael eu cyflawni a bod y rhain yn destun monitro. Mae barn archwilio mewnol ddiamod.

Wrth amlinellu'r sail ar gyfer y farn hon, adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod Archwilio Mewnol wedi cyrraedd ei darged perfformiad allweddol trwy adolygu 80% o 11 risg strategol y Cyngor gyda sgôr risg gweddilliol coch neu ambr o fewn y cyfnod o 24 mis arfaethedig. Derbyniodd pob un ond un o'r risgiau hyn sicrwydd "rhesymol"; derbyniodd yr adolygiad Diogelwch TGCh Ysgol Uwchradd sicrwydd "Cyfyngedig", ac mae gwaith dilynol ar y gweill. Darparwyd sicrwydd ar gyfer un risg strategol sy'n ymwneud â nodau Sero Net y Cyngor gan gorff allanol.

O'r naw archwiliad a wnaed o feysydd allweddol eraill, derbyniodd un sicrwydd "Sylweddol", pum sicrwydd "Rhesymol" a thri sicrwydd "Cyfyngedig". Yn gyffredinol, darparodd Archwilio Mewnol sicrwydd "rhesymol" neu uwch ar gyfer 73% (72% yn 2024/25) o'r holl archwiliadau a gynhaliwyd, gyda phedwar archwiliad (27%) yn derbyn sicrwydd "Cyfyngedig". Ni dderbyniodd unrhyw un "Dim" sicrwydd.

Parhaodd y gwasanaeth i fodloni safonau proffesiynol. Daeth yr Asesiad Ansawdd Allanol diweddaraf yn 2023 a gynhaliwyd gan Gyngor Sir y Fflint i'r casgliad bod y gwasanaeth yn "Cydymffurfio'n Gyffredinol", sef y lefel uchaf o gydymffurfiaeth. Cadarnhaodd hunanasesiad yn erbyn y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang newydd ym mis Mehefin 2025 fod y gwasanaeth yn bodloni'r gofynion newydd yn gyffredinol a bod angen cryfhau rhywfaint ar y drefn o gasglu tystiolaeth.

Perfformiodd Archwilio Mewnol yn dda yn erbyn y rhan fwyaf o'i ddangosyddion perfformiad 2025/26 gyda phedwar allan o chwe tharged wedi'u cyflawni, gan gynnwys y targed craidd o adolygu 80% o'r risgiau gweddilliol coch ac ambr yn y Gofrestr Risg Strategol.

Mewn ymateb i gwestiynau gan y pwyllgor, esboniodd y Pennaeth Archwilio a Risg y gwahaniaeth rhwng adolygiad ymgynghorol ac adolygiad archwilio ffurfiol. Eglurodd hefyd, er bod Archwilio Mewnol yn cynnal gwiriadau cydymffurfio ar draws gwasanaethau yn flaenorol, mae cyfyngiadau capasiti a thîm archwilio mwy darbodus yn golygu nad yw hyn bellach yn ymarferol. O ganlyniad, rheolwyr gwasanaeth sydd bellach yn gyfrifol am wirio cydymffurfiaeth, gyda'r rhan fwyaf o wasanaethau yn cael eu cefnogi gan eu Rheolwr Gwasanaeth Busnes eu hunain i ymgymryd â'r gwaith hwn.

Penderfynwyd –

- **Nodi Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol ar gyfer 2025/26 gan gynnwys barn y Pennaeth Archwilio a Risg fod trefniadau llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol y Cyngor yn ddigonol ac yn effeithiol.**
- **Nodi'r crynodeb o'r gwaith a wnaed yn ystod y flwyddyn a'r sicrwydd a ddarparwyd fel sail i'r farn.**
- **Nodi perfformiad y swyddogaeth archwilio mewnol, yn enwedig lefel cydymffurfiaeth â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU.**

8. SIARTER ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg oedd yn cynnwys y Siarter Archwilio Mewnol ddiwygiedig i'w hystyried a'i chymeradwyo gan y pwyllgor. Roedd y Siarter yn nodi pwrpas, awdurdod a chyfrifoldebau gwasanaeth Archwilio Mewnol y Cyngor yn unol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang newydd yn Sector Cyhoeddus y DU (GIAS yn Sector Cyhoeddus y DU) a ddaeth i rym ym mis Ebrill 2025.

Cyflwynodd y Pennaeth Archwilio a Risg yr adroddiad gan nodi bod y Siarter wedi'i hadolygu a'i chymeradwyo ddiwethaf ym mis Mehefin 2025 a sicrhawyd bod gofynion y safonau newydd wedi'u hymgorffori'n benodol. Mae gwaith i weithredu gofynion pellach GIAS yn Sector Cyhoeddus y DU wedi nodi'r angen am fethodoleg i gadarnhau'r broses o weithredu argymhellion neu gynlluniau gweithredu, gan gynnwys meini prawf ar gyfer penderfynu pryd y dylai asesiadau dilynol gael eu cynnal.

Mae protocol dilynol Archwilio Mewnol bellach wedi'i ddogfennu'n ffurfiol a'i gynnwys yn y Siarter yn Atodiad B. Mae'r protocol hefyd wedi'i gryfhau yn dilyn trafodaeth gydag Aelodau yn ystod sesiwn breifat y pwyllgor ar 14 Mai 2026. O dan y trefniadau diwygiedig, pan gyflwynir adroddiad archwilio mewnol i'r pwyllgor a bod y lefel sicrwydd yn parhau i fod yn

"Gyfyngedig" ar ôl yr adolygiad dilynol cyntaf, gofynnir yn ffurfiol i ddeiliad y portffolio perthnasol fynychu cyfarfod y pwyllgor lle mae'r adroddiad yn cael ei ystyried. Bwriad hyn yw atgyfnerthu atebolrwydd, cefnogi cynnydd amserol ar gamau y cytunwyd arnynt a sicrhau bod gan y pwyllgor wybodaeth lawn am ymateb y gwasanaeth dan sylw. Cadarnhaodd mai dyma'r unig newid i'r Siarter a gymeradwywyd ym mis Mehefin 2025.

Codwyd cwestiwn ynglŷn â'r protocol dilynol, yn benodol y ddarpariaeth pan ofynnir i berchnogion gweithredoedd 'critigol' neu 'sylweddol' sydd heb eu datrys 12 mis yn dilyn y dyddiad cwblhau gwreiddiol esbonio i'r Pwyllgor y rheswm dros yr oedi. Mynegodd y pwyllgor bryder bod 12 mis yn gyfnod hir i weithredoedd fod ar agor a chwestiynodd a oedd yr amserlen hon yn rhesymol neu fod perygl iddi roi ymdeimlad ffug o sicrwydd i wasanaethau ynghylch pa mor hir sydd ganddynt i fynd i'r afael â materion.

Esboniodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod rhai camau gweithredu yn gofyn am sylw dilynol trwy brosesau democrataidd, a all gymryd amser. Pwysleisiodd fod Archwilio Mewnol eisiau i'r pwyllgor ganolbwyntio ar y materion pwysicaf, ac y byddai lleihau'r amserlen i 6 mis yn debygol o arwain at sefyllfa lle byddai'r pwyllgor yn adolygu nifer uchel o weithredoedd heb eu cwblhau. Nododd hefyd fod Archwilio Mewnol yn annog gwasanaethau i osod dyddiadau cwblhau realistig, gan y gall amserlenni rhy fyr arwain at ymweliadau dro ar ôl tro gan Archwilio Mewnol pan nad yw'r camau gweithredu wedi'u cwblhau. Cadarnhaodd fod Archwilio Mewnol yn mynd ar drywydd gwasanaethau yn rhagweithiol cyn bod angen i'r camau gael eu cwblhau.

Penderfynwyd cymeradwyo'r Siarter Archwilio Mewnol ddiwygiedig.

9. STRATEGAETH A CHYNLLUN ARCHWILIO MEWNOL 2026/27

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg oedd yn cynnwys y Strategaeth a Chynllun Archwilio Mewnol 2026/2027 i'w hystyried gan y pwyllgor. Mae'r strategaeth yn nodi sut y bydd y swyddogaeth archwilio mewnol yn darparu sicrwydd annibynnol, sy'n seiliedig ar risg i gefnogi'r Cyngor i gyflawni ei amcanion strategol.

Cyflwynodd y Pennaeth Archwilio a Risg yr adroddiad gan nodi bod y strategaeth wedi'i datblygu yn unol â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS) a'r gofynion CIPFA newydd a'u bod yn adlewyrchu'r amgylchedd heriol y mae'r Cyngor yn parhau i weithredu ynddo, yn enwedig pwysau ariannol parhaus. Bydd Archwilio Mewnol yn parhau i ddefnyddio dull ystwyth, sy'n seiliedig ar risg, gan ddiweddarau'r cynllun yn ystod y flwyddyn wrth i risgiau a blaenoriaethau newid.

Mae'r strategaeth yn amlinellu gweledigaeth ar gyfer swyddogaeth archwilio mewnol aeddfed, arloesol a chydweithredol, wedi'i chefnogi gan dri amcan strategol - datblygu tîm medrus a chymwys, ymgorffori technoleg a dadansoddeg data mewn gwaith archwilio, a chryfhau cydweithio yn rhanbarthol a chenedlaethol. Dywedodd fod y cynllun yn blaenoriaethu archwiliadau o risgiau strategol y Cyngor dros gyfnod treigl o ddwy flynedd fel y manylir yn Atodiad B gyda ffocws ar risgiau "coch" cynhenid a risgiau "coch" neu "ambr" gweddilliol.

Amlinellodd y rhaglen waith archwilio TG arfaethedig i'w chyflwyno gan archwilwyr TG Cyngor Salford ynghyd â meysydd eraill o waith archwilio a fydd yn cael eu diweddarau a'u hadnewyddu'n barhaus, yn ogystal ag adolygiadau sydd angen eu gwneud o 2025/26. Mae'r strategaeth hefyd yn cynnwys mesurau perfformiad ar gyfer 2026/27 gyda dau ddangosydd newydd sy'n cynnwys sicrwydd amcanion strategol y Cynllun Corfforaethol a hunanasesu staff yn erbyn Fframwaith Cymhwysedd IIA.

Trafododd y pwyllgor y materion canlynol –

- Gofynnodd yr Aelodau am eglurhad ynghylch i ba raddau y gellir diwygio'r cynllun, gan ystyried na all y pwyllgor gyfarwyddo Archwilio Mewnol.

Esboniodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod canllawiau CIPFA yn datgan yn glir na ddylai pwyllgorau archwilio gyfarwyddo gwaith Archwilio Mewnol, rhag gwrthdaro buddiannau, er enghraifft, pwyllgor archwilio yn cyfeirio Archwilio Mewnol oddi wrth meysydd sy'n wleidyddol sensitif. Pwysleisiodd fod gan wasanaeth Archwilio Mewnol y Cyngor berthynas waith gref gyda swyddogion a gyda'r pwyllgor, ac y gall Archwilio Mewnol addasu'r cynllun i ddarparu ar gyfer ceisiadau am adolygiad pan fo materion penodol yn codi.

- A yw alergenau yn broblem yn ysgolion Ynys Môn, gan nodi bod y mater yn destun archwiliad wedi'i ohirio o 2025/26. Esboniodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod digwyddiad mewn awdurdod cyfagos wedi tynnu sylw at wendidau yn y ffordd yr oedd darpariaeth prydau ysgol yn ystyried alergenau, a bod Partneriaeth Archwilio Gogledd a Chanolbarth Cymru hefyd wedi archwilio'r mater. Cadarnhaodd fod y sefyllfa yn Ynys Môn yn wahanol gan fod y ddarpariaeth prydau ysgol ar contract allanol.

Holodd y pwyllgor ymhellach am effaith hyn ar adnoddau archwilio mewnol a gofynion eraill posibl o dan y safonau newydd.

Esboniodd y Pennaeth Archwilio Mewnol, oherwydd bod y gwasanaeth eisoes yn gweithredu mewn ffordd fodern, nad oedd cyflwyno'r GIAS yn cael effaith fawr ar ei waith, ar wahân i fod angen sylfaen dystiolaeth ddeallus gryfach i gefnogi ei waith. Nododd fod y gwasanaeth yn ceisio bodloni'r gofyniad hwn mewn ffordd ddeallus er mwyn osgoi baich gweinyddol diangen. Er na ddisgwylir i'r safonau gael eu hailwampio'n sylweddol eto am beth amser, mae gofynion perthnasol yn cael eu cyflwyno ar gyfer meysydd penodol e.e. mewn perthynas â seiberddiogelwch ac mae'r gwasanaeth archwilio mewnol yn gallu manteisio ar arbenigedd archwilio TG arbenigol Cyngor Salford yn y maes hwn.

Mewn ymateb i gwestiwn ynghylch a allai cyfyngiadau ar allu archwilio TG Cyngor Salford effeithio ar gynlluniau Archwilio Mewnol y Cyngor neu gyflwyno risg, dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod tîm archwilio TG Cyngor Salford yn fawr, yn gwasanaethu nifer o gleientiaid ac yn gweithredu bron fel uned lled-broffesiynol. Mae'n gallu ymdopi ag absenoldebau staff ac felly nid oedd hi'n ystyried hyn yn risg. Ychwanegodd fod y farchnad ar gyfer darparwyr archwilio TG yn gyfyngedig a bod darparwyr allanol yn aml yn gostus ond fel awdurdod lleol, mae gwasanaeth archwilio TG Cyngor Salford yn gost-effeithiol.

- O dan Amcan Strategol 2, gofynnodd aelodau am y defnydd o ddadansoddeg data mewn archwiliadau a sut mae hyn yn cael ei fesur.

Esboniodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod gan y gwasanaeth bellach feddalwedd sy'n ei alluogi i archwilio llawer iawn o ddata yn gyflym, a bod ymarfer archwilio mewnol yn symud oddi wrth samplu i ddod i gasgliadau cyffredinol am feysydd pwnc. Er na ellir defnyddio dadansoddeg data ar gyfer pob archwiliad, mae'r gwasanaeth yn bwriadu ehangu ei ddefnydd gyda chynnydd yn cael ei fesur yn ôl nifer yr archwiliadau a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn a faint o'r rhai a ddefnyddiodd ddadansoddeg data.

Penderfynwyd –

- **Cymeradwyo'r Strategaeth a'r Cynllun Archwilio Mewnol ar sail risg ar gyfer 2026/27 gan eu bod yn rhoi'r sicrwydd sydd ei angen ar y Cyngor.**

- **Cadarnhau bod y pwyllgor yn fodlon â gofynion adnoddau Archwilio Mewnol a'r defnydd o ffynonellau sicrwydd eraill ac nad oes cwrpas amhriodol na chyfyngiadau o ran adnoddau.**
- **Cymeradwyo'r mesurau perfformiad Archwilio Mewnol fel y nodir yn y strategaeth a'r cynllun.**

10. ASESIAD PANEL PERFFORMIAD

Cyflwynwyd adroddiad y Prif Weithredwr a oedd yn cynnwys adroddiad Asesiad Panel Perfformiad i'w ystyried gan y pwyllgor. Cynhaliwyd yr asesiad gan gymheiriaid sy'n ofynnol gan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau Cymru 2021, ym mis Tachwedd 2025, fe'i hwyluswyd gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac fe'i cynhaliwyd gan banel o bedwar. Edrychodd ar ba mor effeithiol y mae'r cyngor yn arfer ei swyddogaethau, yn defnyddio adnoddau ac yn llywodraethu ei hun.

Cyflwynodd y Prif Weithredwr yr adroddiad gan dynnu sylw at y ffaith bod yr asesiad panel perfformiad wedi canfod bod y Cyngor yn arfer ei swyddogaethau yn unol â'r dyletswyddau perfformiad a amlinellir yn Neddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau 2021, er gwaethaf pwysau o ran gweithlu a phwysau ariannol. Cadarnhaodd yr asesiad fod y Cyngor yn dangos trefn llywodraethu gadarn, perthnasodd adeiladol rhwng aelodau a swyddogion a llwybr gwelliant pendant ers 2018. Mae'r asesiad hefyd yn nodi bod gweithio mewn partneriaeth, yn enwedig gyda'r sector gwirfoddol, yn gryfder penodol gan y Cyngor ynghyd â gweithlu ymroddedig ac ymgysylltiedig. Mae'r Panel yn dod i'r casgliad bod Ynys Môn mewn sefyllfa gref i adeiladu ar ei chynnydd ac ymateb yn effeithiol i'r heriau sydd o'n blaenau.

Dywedodd y Prif Weithredwr fod asesiad y panel annibynnol yn destun balchder ac yn rhoi sicrwydd bod y Cyngor ar y trywydd iawn. Mae ymateb drafft y Cyngor, a nodir yn adran 4, yn cyd-fynd â disgwyliadau CLILC ac yn amlinellu camau gweithredu i fynd i'r afael â'r wyth argymhelliad, a fydd yn cael eu hymgorffori a'u monitro drwy'r Ddogfen Gyflawni Flynyddol a'r Cynlluniau Cyflenwi Gwasanaethau. Bydd rhagor o wybodaeth yn cael ei hychwanegu ar ôl cyflwyno'r asesiad i'r Pwyllgor Gwaith a bydd y gwaith yn cael ei integreiddio i raglen ehangach y Cyngor yn ystod y cyfnod cyn etholiad llywodraeth leol ym mis Mai 2027. Yna bydd yn dod yn rhan amlwg ac yn bwydo i mewn i Gynllun newydd y Cyngor sy'n hybu gwelliant dros y pum mlynedd nesaf.

Cododd y pwyllgor y materion canlynol ar adroddiad yr Asesiad Panel Perfformiad -

- Gofynnodd y pwyllgor am ddiweddariad ar argymhelliad 4 sy'n cynghori'r Cyngor i gyflymu ei gapasiti a'i wydnhwch o ran cyflawni prosiectau, gan nodi mai'r dyddiad cwblhau targed yw Gorffennaf 2026.

Cadarnhaodd y Prif Weithredwr fod adolygiad o drefniadau llywodraethu ar y gweill a disgwylir i'r gwaith gael ei gwblhau erbyn diwedd mis Gorffennaf 2026.

- Nododd y pwyllgor argymhelliad y Panel y dylai'r Cyngor ddatblygu strategaeth economaidd uchelgeisiol i ymateb i gyfleoedd mawr fel SMR Wylfa. Gofynnodd y pwyllgor a oes gan y Cyngor y gallu technegol arbenigol a'r adnoddau pwrpasol i lunio strategaeth o'r fath yn fewnol, o ystyried cymhlethdod y diwydiant niwclear.

Eglurodd y Prif Weithredwr rôl y Cyngor fel awdurdod cynllunio cymunedol a lleol lletyol ar gyfer SMR Wylfa, sy'n cael ei yrru gan y broses gynllunio statudol ac nad yw'n ymestyn i faterion diogelwch na thechnegol. Eglurodd, er nad oes gan y Cyngor gapasiti mewnol pwrpasol, fod Cytundeb Perfformiad Cynllunio (PPA) gyda'r datblygwr - sydd ar fin cael ei gymeradwyo - yn darparu dull ar gyfer ariannu'r gwaith. Trwy'r cytundeb hwn, mae'r datblygwr yn ariannu gwaith y Cyngor i ddelio â'r cais, gan ddiogelu darpariaeth

gwasanaethau craidd gan alluogi'r Cyngor i gynyddu capasiti a gallu heb roi'r gost ar dalwyr ardrethi. Mae cyllideb wedi'i dyrannu ar gyfer 2026/27, a bydd y Cyngor yn cyflwyno pecynnau gwaith i ryddhau'r cyllid hwn a dechrau datblygu capasiti. Wrth i'r prosiect fynd rhagddo, mae graddfa'r PPA yn debygol o gynyddu.

- Gofynnodd y pwyllgor am eglurhad o ymateb y Cyngor i'r argymhelliad ei fod yn ystyried sefydlu Panel Sgriwtini pwrpasol ar yr Economi.

Esboniodd y Prif Weithredwr fod y swyddogaeth Graffu eisoes yn gweithredu hyd eithaf ei gallu i weinyddu dau bwyllgor a thri phanel. Byddai sefydlu panel ychwanegol yn golygu y byddai angen lleihau gwaith mewn mannau eraill neu sicrhau capasiti ychwanegol am gost ychwanegol. Nododd fod rhaglen ehangach yn adolygu'r swyddogaeth Graffu, a bydd yr argymhelliad yn cael ei ystyried fel rhan o'r gwaith hwnnw. Gwahoddir mewnbwn gan aelodau i gyfrannu at adroddiad sy'n nodi cynigion ar gyfer y trefniadau Craffu y bydd y Cyngor newydd yn eu penderfynu ar ôl yr etholiad ym mis Mai 2027.

- Ceisiodd y pwyllgor sicrwydd ynghylch sut y byddai mynd i'r afael â'r camau gweithredu yn y cynllun gwaith yn cyd-fynd â gwaith gweithredol o ddydd i ddydd.

Esboniodd y Prif Weithredwr fod ymrwymiad i flaenoriaethu'r camau gweithredu, a bod nifer ohonynt eisoes yn cael eu hystyried. Trwy eu hintegreiddio i gynlluniau strategol yn hytrach na'u trin fel prosiectau annibynnol, byddant yn dod yn rhan o fframwaith gweithredu'r Cyngor a byddant yn hybu gwelliant parhaus. Nododd fod rhai camau gweithredu yn cynrychioli darnau sylweddol o waith a bydd angen eu monitro i sicrhau nad ydynt yn arwain at lithriad mewn mannau eraill. Bydd aelod o'r Tîm Arweinyddiaeth yn cefnogi pob cam gweithredu gyda diweddariadau i un o fyrdau corfforaethol y Cyngor, i'r Pwyllgor Gwaith yn anffurfiol ac i'r deiliaid portffolio perthnasol. Bydd y Cyngor yn gwahodd mewnbwn allanol lle bo angen, e.e. mewn perthynas â datblygu strategaeth economaidd ac mewn perthynas â moderneiddio, sy'n faes eang a chymhleth y mae angen ei ystyried yn ofalus.

- Gofynnodd y pwyllgor a ystyrid bod gwendidau yn bodoli ym mhrosesau cyfathrebu mewnol ac allanol y Cyngor, gan nodi bod y maes hwn wedi'i amlygu yn yr asesiad.

Eglurodd y Prif Weithredwr fod yr asesiad wedi canfod y gellid cryfhau prosesau cyfathrebu'r Cyngor, yn enwedig trwy fod yn fwy rhagweithiol wrth gyfathrebu'r hyn a gyflawnwyd, ei heriau a'i uchelgeisiau yn y dyfodol, a mabwysiadu dull mwy amrywiol gan gynnwys mwy o ymgysylltiad wyneb yn wyneb a mwy o ddefnydd o'r cyfryngau cymdeithasol. Mae gan y Cyngor dîm cyfathrebu bach sy'n ymgymryd â llawer iawn o waith. Mae gwelliannau diweddar yn cynnwys cyflwyno "stori'r dydd" mewnol ar gyfer staff a datblygu strategaeth gyfathrebu ddrafft. Bydd y Cyngor hefyd yn ystyried y ffordd orau o ddefnyddio sianeli cyfryngau cymdeithasol wrth sicrhau bod cyfathrebu yn cyrraedd pob preswlydd.

Ar ôl adolygu adroddiad yr asesiad panel perfformiad, croesawodd y pwyllgor yr adroddiad am ei bositifrwydd a'i feysydd canmoliaeth. Nododd yr aelodau eu bod yn edrych ymlaen at dderbyn y wybodaeth ddiweddaraf am gynnydd. Cadarnhaodd y Prif Weithredwr y byddai'n hapus i adrodd yn ôl, yn unol â rhaglen waith ac amserlen y pwyllgor, ar gynnydd yn erbyn y cynllun gwaith naill ai yn llawn neu ar elfennau unigol.

Penderfynwyd nodi Adroddiad yr Asesiad Panel Perfformiad a chefnogi cynllun gweithredu'r Cyngor mewn ymateb i'r adroddiad.

11. ADOLYGIAD O FLAENRAGLEN WAITH 2026/27

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys Blaenraglen Waith y pwyllgor ar gyfer 2026/27 wedi'i ddiweddarau i adlewyrchu'r newidiadau diweddaraf, i'w ystyried gan y pwyllgor. Mae rhaglen datblygu aelodau wedi'i chynnwys yn Atodiad B.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg wrth aelodau fod dwy sesiwn hyfforddi a gynhelir yn fuan mewn perthynas â'r Datganiad o'r Cyfrifon a drefnwyd ar gyfer 25 Awst a 10 Medi 2026.

Mewn ymateb i ymholiad gan aelod ynghylch a fyddai'n bosibl i'r pwyllgor yn ei rôl oruchwylio ar gyfer systemau a phrosesau, ofyn am adroddiad gan dîm Cynllun Datblygu Lleol y Cyngor ar ddatblygu'r cynllun newydd ar gyfer Ynys Môn, dywedwyd wrth y pwyllgor y byddai'n cael ei adolygu gan archwilio mewnol pe bai datblygiad y CDLI wedi'i nodi fel risg strategol. Fel arall, y Pwyllgor Polisi Cynllunio sy'n gyfrifol am oruchwylio'r cynllun, oni bai bod gwendidau yn y prosesau sy'n sail i ddatblygiad y CDLI yn creu risg o her, ac yn yr achos hwnnw gallai ddod yn fater i'r pwyllgor hwn.

Penderfynwyd cadarnhau bod Blaenraglen Waith 2026/27 yn bodloni cyfrifoldebau'r pwyllgor yn unol â'i gylch gorchwyl.

**Dr Geraint Jones
(Cadeirydd)**

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	16 Gorffennaf 2026
Pwnc:	Log Gweithredodd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm Dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn hysbysu aelodau'r Pwyllgor am statws y gweithredoedd / penderfyniadau y cytunwyd arnynt.	

1. Cyflwyniad

- 1.1. Mae'r cofnod gweithredu hwn yn cael ei ddiweddararu cyn pob cyfarfod er mwyn galluogi'r pwyllgor i fonitro cynnydd a chwblhau'r camau/penderfyniadau y mae wedi cytuno arnynt.

2. Argymhellion

- 2.1. Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn nodi'r camau y manylir arnynt yn y tabl isod a'i fod yn fodlon â'r camau a roddwyd ar waith.

Log Gweithredoedd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Rhif	Dyddiad y Cyfarfod	Rhif yr Eitem	Gweithred	Perchennog y Weithred	Camau a Gymerwyd	Statws
24	08/05/25	9	Y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 i godi'r mater o ganllawiau polisi ar ddefnydd Deallusrwydd Artiffisial o fewn y Cyngor gyda'r Tîm Arweinyddiaeth.	Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151	Mae polisi wedi'i ddrafftio, a'i ddiweddarau'n ddiweddar yn dilyn sylwadau a wnaed gan y Swyddog Diogelu Data. Bydd y Tîm Arweinyddiaeth yn ystyried ac yn mabwysiadu pryd y gallent ddyrannu slot.	Ar y gweill.
	26/06/25	4			DIWEDDARIAD: Ystyriodd y Tîm Arweinyddiaeth y polisi drafft yn ei gyfarfod ar 17/06/25 ac wedi gofyn iddo gael ei adolygu ymhellach.	
	03/02/26	3			DIWEDDARIAD: Esboniodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151, yn dilyn sylwadau a dderbyniwyd ar y polisi drafft, ei bod wedi penderfynu rhannu'r ddogfen wreiddiol yn ddau bolisi ar wahân - un sy'n cwmpasu defnydd cyffredinol o DA (e.e. ar gyfer ymholiadau) ac un arall sy'n mynd i'r afael â'r defnydd o DA o fewn systemau a phrosesau ffurfiol y cyngor. Mae'r Swyddog Diogelu Data Dros Dro a'r Rheolwr Llywodraethu Gwybodaeth wedi adolygu'r ddau bolisi, a fydd yn cael eu hystyried eto gan y Tîm Arweinyddiaeth yn ei gyfarfod ar 9 Chwefror 2026.	
	14/05/26	5			DIWEDDARIAD: Derbyniodd y Tîm Arweinyddiaeth y polisi DA ar 15/04/26 yn amodol ar fân ddiwygiadau. Ar ôl derbyn cymeradwyaeth derfynol, mae trefniadau wedi'u gwneud i'r polisi gael ei lansio trwy borth polisi'r cyngor, lle mae'n ofynnol i staff ddarllen a derbyn polisïau gorfodol. Bydd y Tîm TG yn lansio ynghyd â chanllawiau ar ddefnyddio DA.	

Rhif	Dyddiad y Cyfarfod	Rhif yr Eitem	Gweithred	Perchennog y Weithred	Camau a Gymerwyd	Statws
	26/06/26	4			DIWEDDARIAD: Mae'r Tîm Arweinyddiaeth wedi rhoi cymeradwyaeth derfynol i'r polisi. Mae grŵp gweithredol wedi'i sefydlu, sy'n cynnwys cynrychiolaeth o'r tîm Digidol, y tîm Perfformiad a Moderneiddio, tîm y Gymraeg a Pholisi, Cyfathrebu, ac Adnoddau Dynol (gan gynnwys Hyfforddiant) er mwyn alinio'r lansiad polisi ag adnoddau, cyfathrebu a hyfforddiant perthnasol. Ar hyn o bryd yn aros am aliniad â'r elfennau hyfforddi, sy'n dibynnu ar ffactorau allanol.	
29	30/09/25	5	Y Prif Swyddog Diogelu'r Cyhoedd i ddod â'r cynllun strategol lechyd a Diogelwch Corfforaethol tair blynedd wedi'i gwblhau, sy'n ymgorffori camau gweithredu SMART, i gyfarfod y pwyllgor yn y dyfodol.	Prif Swyddog Diogelu'r Cyhoedd	Cyflwynwyd i gyfarfod ar 16 Gorffennaf 2026.	Wedi cwblhau

Rhif	Dyddiad y Cyfarfod	Rhif yr Eitem	Gweithred	Perchennog y Weithred	Camau a Gymerwyd	Statws
33	04/12/25	8	Cytunodd y pwyllgor bod adroddiad a chynllun gweithredu Diogelwch TGCh Ysgolion Uwchradd (Sicrwydd Cyfyngedig) yn cael eu hystyried yn fanwl yng nghyfarfod Gorffennaf 2026 yn dilyn adolygiad cynnydd yr Archwilio Mewnol a gofynnodd i Brif Swyddog Digidol y Cyngor fynychu.	Pennaeth Archwilio a Risg / Prif Swyddog Digidol	Cyflwynwyd i gyfarfod ar 16 Gorffennaf 2026.	Wedi cwblhau
34	14/05/26	8	Pennaeth Archwilio Mewnol i ofyn i'r Pennaeth Gwasanaethau Tai ddiweddarau cyfarfodydd Mehefin a Gorffennaf y pwyllgor ar y cynnydd o ran cwblhau'r camau gweithredu sy'n gysylltiedig â'r DFG sy'n weddill.	Pennaeth Archwilio a Risg / Pennaeth Tai	Cyflwynwyd i gyfarfodydd Mehefin a Gorffennaf.	Wedi cwblhau

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adrodd i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	16 Gorffennaf 2026
Pwnc:	ARCHWILIAD MEWNOL O GRANTIAU CYFLEUSTERAU I'R ANABL – DIWEDDARIAD CYNNYDD
Pennaeth Gwasanaeth:	Ned Michael Pennaeth Gwasanaethau Tai
Awdur yr Adroddiad:	Elliwlwr Llŷr Rheolwr Gwasanaeth – Strategaeth Tai
Natur a Rheswm dros Adrodd: Rhoi diweddariad am weithredu ers cyfarfod y 25ain o Fehefin	

1. Cyflwyniad

Pwrpas yr adroddiad hwn yw darparu diweddariad a sicrwydd bod materion archwilio mewnol yn cael eu datrys yn briodol ac mewn modd amserol gyda'r materion canlynol yn cael eu gweithredu:

Risg:

Mae diffyg craffu a throsolwg gan reolwyr yn y maes hwn yn creu risg y bydd y Cyngor ar ei golled yn ariannol oherwydd y posibilrwydd na fydd camgymeriadau neu weithgarwch twyllodrus yn cael eu canfod, yn ogystal â risgiau parhad busnes yn gysylltiedig â rôl yr Uwch Swyddog Technegol mewn perthynas â Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl. Os nad oes cofnodion a threfniadau gweinyddu cadarn ar gyfer Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl, gallai achosi camgymeriadau wrth adrodd ar faterion ariannol a pherfformiad, cyllidebau anghywir a bod taliadau i gontractwyr yn cael eu dyblygu neu fod y taliadau'n rhy uchel neu isel. Mae gwendidau o'r fath hefyd yn creu heriau o ran archwilio a chydymffurfio, a gallant arwain at ddadansoddiadau gwael a phenderfyniadau aneffeithiol.

Rydym bellach wedi llenwi rôl Cymorth Gweinyddol ar gyfer proses DFG (2 ddiwrnod yr wythnos) i weithio gyda'n Swyddog Technegol ac fel rhan o ddyletswyddau bydd y Cymhorthydd Gweinyddol yn:-

1. Mewnflwch y Tim – e-byst wedi'u gwirio yn rheolaidd
2. Cynlluniau gofal yn cael eu hanfon i Gofal a Thrwsio
3. Gwirio y Gofrestrfa Tir i weld a yw enw'r perchennog yn cyfateb.
4. Diweddarau'r daenlen Excel gyda manylion y cleient o'r cynllun gofal
5. Gofal a Thrwsio yn cysylltu â chleientiaid, paratoi manyleb ar gyfer gwaith, gweinyddu'r broses dendro a phenodi contractwr.
6. Gofal a Thrwsio yn anfon manylion y contractwr atom, yna mae PRD (Archeb) yn cael ei godi a'i gymeradwyo yn briodol ar Cívica.
7. Darparu cymorth gweinyddol i anfon gwybodaeth priodol at Gwasanaeth Cyfreithiol
8. Paratoi'r adroddiad monitro ar ddiwedd pob mis
9. Paratoi agenda a gwaith papur a chymryd cofnodion ar gyfer cyfarfodydd y Panel Addasiadau Cymhleth.
10. Gwirio bod y gronfa ddata yn gyfredol a bod PIs yn gyfredol

Mae ein Cronfa Data yn cofnodi'r gwybodaeth canlynol:-

1. Gwybodaeth bersonol
2. Nifer yr Achosion Agored
3. Nifer y Cynllun Gofal Derbyniwyd / Wedi'i Gymeradwyo / Wedi'i Gwblhau
4. Math o Addasiad
5. Nifer y Diwrnodau Agored
6. Cyfanswm Cost y Gytundeb Gwaith
7. Contractwr
8. Ffi asiant
9. Deiliadaeth
10. Cyfeirnod y Gofrestrfa Tir
11. Dyddiad cymeradwyo gan y Gwasanaethau Tai

Goruchwyliaeth Rheolaethol

Swyddog a Rheolwr Llinell yn cwrdd yn fisol i drafod a monitro achosion Gwybodaeth ariannol gan Cyllid a dderbynnir yn fisol yn cael ei fonitro Adroddiadau Rheolaeth Chwarterol ar gyfer cyfarfodydd Strategaeth Tai wedi'u cytuno ar gyfer y flwyddyn

Risg

Nid yw trefniadau presennol ar gyfer datrys, adennill a rhoi cyfrif am ddaliadau a ddyblygwyd a gordaliadau yn gysylltiedig â Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl yn ddigonol ac mae risg o fethu â chydymffurfio â rheolau gweithdrefnau ariannol eto yn y dyfodol.

Mae risg na fydd cyfrifon ariannol yn gywir, yn ogystal â phroblemau wrth adrodd ar berfformiad, colledion ariannol a niweidio enw da'r Cyngor.

Nododd adolygiad archwilio ordaliad contractwr gwerth £775. Mae'r contractwr wedi tynnu'r swm oedd wedi'i ordalu yn erbyn anfoneb ddiweddarach, ac mae'r addasiad wedi'i wirio gan swyddogion. O ganlyniad, nid oes unrhyw effaith ariannol eithriadol i'r Cyngor. Mae'r mater wedi'i gyfeirio yn ôl at Archwilio Mewnol am eu barn ar ddigonolrwydd y dull adfer a chau'r canfyddiad.

Risg:

Mae diffyg gweithdrefnau cadarn ar gyfer cofrestru pridiannau tir lleol ar gyfer Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl cymwys yn brydlon a gorfodaeth effeithiol yn creu risg ariannol i'r Cyngor.

Gwiriadau mewnol wedi eu gwneud i sicrhau bod dogfennau Siars Cyfreithiol/Cyfyngiadau Cyfreithiol yn ddigonol a bod cytundeb wedi'i lofnodi gan y cleient yn ddigonol i amddiffyn buddiannau'r Cyngor yn yr eiddo wedi'i addasu nes bod holl gostau yr addasiadau yn cael eu hadennill mewn sefyllfaoedd lle mae eiddo wedi'i addasu yn cael ei werthu yn y dyfodol.

Derbyniwyd geiriad diwygiedig gan Gyfreithiwr yn yr Adran Gyfreithiol i'w gynnwys yn y llythyr cyn-gymeradwyo sy'n nodi'n glir pe bai costau'n cynyddu oherwydd gwaith annisgwyl y byddai hyn yn cael ei ychwanegu ar y cyfyngiad gyda chaniatâd y cleient. Os na roddir caniatâd gan y cleient, gall arwain at waith sydd ddim yn cael ei gyflawni.

Bydd hyn yn cael ei gynnwys mewn achosion presennol sy'n aros am lythyr cyn-gymeradwyo ac achosion sy'n mynd ymlaen am gymeradwyaeth.

2. Argymhelliad

Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn nodi'r cynnydd

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	16 Gorffennaf 2026
Pwnc:	Diweddariad Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn gosod dyletswydd benodol ar y pwyllgor i oruchwyllo trefniadau archwilio mewnol y cyngor fel rhan o'i ddyletswyddau deddfwriaethol, dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011. (3.4.8.10.1) Mae gofyn i'r pwyllgor ystyried y diweddariadau ar waith archwilio mewnol yn cynnwys canfyddiadau allweddol, materion sy'n achosi pryder, ymatebion rheolwyr a'r camau sydd wedi eu cymryd o ganlyniad i waith archwilio mewnol. Gofynnir i'r pwyllgor ystyried crynodebau o adroddiadau archwilio mewnol penodol fel y gofynnwyd, gan gynnwys effeithlonrwydd rheoliadau mewnol a bydd yn monitro gweithrediad camau a gytunwyd arnynt. (3.4.8.10.10) Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni gofynion y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (sector cyhoeddus y DU) newydd, sy'n cael eu mandadu o 1 Ebrill 2025 ac maent yn cynnwys Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS) yr IIA a'r Nodyn Gweithredu: Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang sector cyhoeddus y DU a Chod Ymarfer CIPFA ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol mewn Llywodraeth Leol yn y DU. Mae hefyd yn cyd-fynd â'r arferion sy'n cael e hargymell ar gyfer goruchwyllo archwilio mewnol, fel y nodir yn Natganiad Sefyllfa CIPFA: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu 2022.	

1. Cyflwyniad

- 1.1 Mae Safon 11.3 y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS) yn gofyn i'r prif swyddog archwilio rannu canlyniadau gwasanaethau archwilio mewnol gyda'r bwrdd ac uwch reolwyr yn rheolaidd ac ar gyfer pob gweithgaredd. Yn ychwanegol at hyn, mae Safon 15.1 yn gofyn i'r prif swyddog archwilio rannu'r cyfathrebiad olaf gyda'r rheiny a all sicrhau bod y canlyniadau'r cael eu hystyried yn briodol.
- 1.2 Mae'r adroddiad hwn yn diweddarau'r pwyllgor, fel y mae'r sefyllfa ar 30 Mehefin 2026, ar yr archwiliadau a gwblhawyd ers y diweddariad diwethaf ar 28 Ebrill 2026, llwyth gwaith presennol archwilio mewnol a'n blaenoriaethau ar gyfer y tymor byr a chanolig wrth symud ymlaen.

2. Argymhelliad

- 2.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ystyried:
 - canlyniad gweithgareddau Archwilio Mewnol,
 - y sicrwydd a ddarparwyd a'n
 - blaenoriaethau wrth symud ymlaen.

Diweddariad Archwilio Mewnol

Gorffennaf 2026

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA ACFS

Pennaeth Archwilio a Risg

Cynnwys

Crynodeb o Waith Sicrwydd a Gwblhawyd ers y Diweddariad Diwethaf	1
Tystysgrifau Cronfeydd Ysgolion	2
Rhaglenni'r Grant Addysg Gynnar a Gofal Plant (Adolygiad Dilynol Cyntaf)	2
Diogelwch TGCh mewn Ysgolion Uwchradd (Adolygiad Dilynol Cyntaf)	3
Rheoli Risg Strategol: Diogelu (Athrawon Llanw)	3
Systemau Ariannol: Credydwyr	4
Camau Gweithredu sy'n Weddill	5
Blaenoriaethau	6
Blaenoriaethau Tymor Byr/Canolig	6
Blaenoriaethau yn y Tymor Hwyr	6

Tudalen 21

Crynodeb o Waith Sicrwydd a Gwblhawyd ers y Diweddariad Diwethaf

Mae'r adran hon yn rhoi trosolwg o adroddiadau sicrwydd a gwblhawyd ers y cyfarfod ym mis Mai 2026, gan gynnwys y radd sicrwydd gyffredinol a nifer y 'materion/risgiau/cyfleoedd' a godwyd.

Rydym wedi cwblhau **pum** darn o waith sicrwydd yn ystod y cyfnod, ac maent wedi'u crynhoi isod. Ceir trafodaeth fwy manwl arnynt yn ddiweddarach yn yr adroddiad:

Teitl	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Cymedrol
Tystysgrifau Cronfeydd Ysgolion	Rhesymol	0	0	4
Rhaglenni'r Grant Addysg Gynnar a Gofal Plant (Adolygiad Dilynol Cyntaf)	Rhesymol	0	1	5
Diogelwch TGCh mewn Ysgolion Uwchradd (Adolygiad Dilynol Cyntaf)	Rhesymol	0	1	6
Rheoli Risg Strategol: Diogelu (Athrawon Llanw)	Cyfyngedig	0	5	1
Systemau Ariannol: Credydwyr	Cyfyngedig	0	5	1

Tystysgrifau Cronfeydd Ysgolion

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	4	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A oes gan y cyngor drefniadau effeithiol ar waith i gael digon o sicrwydd fod cronfeydd ‘answyddogol’ ysgolion yn cael eu rheoli’n effeithiol?

Mae’r adolygiad yn darparu sicrwydd rhesymol fod gan y cyngor drefniadau effeithiol i dderbyn sicrwydd digonol ynghylch rheoli cronfeydd ‘answyddogol’ ysgolion. Mae’r canlyniad yn gadarnhaol ar y cyfan, ac mae fframwaith reoli ar waith sydd wedi’i hen sefydlu, a thystiolaeth fod y rhan fwyaf o gronfeydd ysgolion yn derbyn archwiliad blynyddol a bod y wybodaeth ariannol ar y tystysgrifau’n gywir ar y cyfan.

Mae gan y cyngor ganllawiau, templedi tystysgrifau, rhestrau gwirio i archwilwyr a hyfforddiant rheolaidd ar gyfer penaethiaid a llywodraethwyr. Mae cyfleusterau storio canolog SharePoint a gyflwynwyd yn ddiweddar wedi gwella gwydnwch, hygyrchedd a pharhad. Fodd bynnag, nododd yr adolygiad achosion lefel isel o ddiffyg cydymffurfio mewn rhai ysgolion, gan gynnwys cofnodion tystysgrifau anghyflawn, defnyddio ffurfiau sydd wedi dyddio, llofnodion ar goll, defnydd anghyson o’r rhestr wirio i archwilwyr a gwariant amhriodol mynych.

Er nad yw materion unigol yn arwyddocaol ar eu pen eu hunain, gyda’i gilydd maent yn gostwng sicrwydd ac yn cynyddu’r risg o arferion ariannol gwael, camddefnyddio arian neu dwyll. Mae’r materion hyn yn gysylltiedig â rolau a chyfrifoldebau aneglur o fewn y Gwasanaeth Dysgu, newidiadau staffio sylweddol a diffyg nodiadau proses ffurfiol i sicrhau parhad busnes.

Codwyd pedwar Mater/Risg/Cyfle cymedrol a’u cytuno â rheolwyr.

Rhaglenni’r Grant Addysg Gynnar a Gofal Plant (Adolygiad Dilynol Cyntaf)

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	1	Sylweddol
	5	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A yw rheolwyr wedi mynd i’r afael â’r ‘Materion / Risgiau / Cyfleoedd’ a godwyd yn ein hadroddiad ar ‘Raglenni’r Grant Addysg Gynradd a Gofal Plant’, a gyhoeddwyd ym mis Mawrth 2025, ac a oedd yn darparu lefel Resymol o sicrwydd ynglŷn â llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol o’r maes?

Daw’r adolygiad dilynol i’r casgliad bod y cyngor wedi gwneud cynnydd rhesymol wrth fynd i’r afael â’r materion a nodwyd yn yr archwiliad ym mis Mawrth 2025 o Raglenni’r Grant Addysg Gynnar a Gofal Plant. Mae’r radd sicrwydd yn parhau’n Rhesymol, gan adlewyrchu gwelliannau yn y trefniadau llywodraethu a rheolaeth, yn gynnwys diweddarau dogfennau tendr, cynllun cyfathrebu, cynnydd o ran y cynlluniau ehangu a chapastiti staffio cryfach.

Mae un mater sylweddol a phump cymedrol yn parhau i fod ar agor. Y mater mwyaf arwyddocaol sydd angen sylw yw’r angen i ehangu mynediad at elfen Addysg Blynyddoedd Cynnar y grant er mwyn caniatáu i’r holl ddarparwyr gofal plant nas cynhelir cymwys sydd wedi cofrestru ag AGC gymryd rhan, yn unol â gofynion Llywodraeth Cymru. Mae gwaith adolygu a safoni’r broses hon yn mynd rhagddo. Mae angen cynnydd pellach hefyd mewn perthynas â threfniadau TG a chwblhau asesiadau effaith yn dilyn ymgynghoriad Llywodraeth Cymru.

Yn gyffredinol, mae trefniadau ar gyfer rheoli risgiau’n gysylltiedig â’r rhaglen wedi gwella ers yr adolygiad gwreiddiol. Fodd bynnag, mae angen parhau i fonitro i sicrhau fod y gweithredoedd sy’n weddill yn cael eu cwblhau, bod risgiau’n derbyn sylw a bod y rhaglen yn parhau i fodloni disgwyliadau Llywodraeth Cymru.

Diogelwch TGCh mewn Ysgolion Uwchradd (Adolygiad Dilynol Cyntaf)

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	1	Sylweddol
	6	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A yw rheolwyr wedi mynd i'r afael â'r 'Materion / Risgiau / Cyfleoedd' a godwyd yn ein hadroddiad a gyhoeddwyd ym mis Tachwedd 2025 ac a oedd yn darparu Sicrwydd Cyfyngedig mewn perthynas â llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol o'r maes.

Mae'r adolygiad dilynol cyntaf o Ddiogelwch TGCh mewn Ysgolion Uwchradd yn cadarnhau fod rheolwyr wedi gwneud cynnydd cadarnhaol wrth fynd i'r afael â'r materion, risgiau a chyfleoedd a nodwyd yn yr archwiliad ym mis Tachwedd 2025, a oedd yn darparu Sicrwydd Cyfyngedig yn wreiddiol. Canfu'r gwaith dilynol fod llywodraethiant, seilwaith a mesurau diogelwch wedi cryfhau, gan olygu bod modd cynyddu'r radd sicrwydd i **Sicrwydd Rhesymol**.

Mae pedwar mater a nodwyd yn flaenorol wedi derbyn sylw, ac mae'r camau a gymerwyd yn golygu fod tri risg sylweddol wedi gostwng i gymedrol. Mae gwelliannau'n cynnwys cynnydd mewn perthynas â gwella trefniadau hidlo'r we ac adroddiadau diogelu, gwirio trwyddedau meddalwedd, ymateb i ddigwyddiadau seiber a chynllunio parhad busnes, trefniadau rheoli patsys a chryfhau rheolaethau'n gysylltiedig ag ystafelloedd gweinyddion a chael gwared ar gyfarpar TGCh.

Mae gwaith yn parhau ar un mater sylweddol a chwe mater cymedrol. Mae'r prif weithredoedd sy'n weddill yn cynnwys cwblhau hyfforddiant ymateb i ddigwyddiadau seiber, cwblhau'r Cytundeb Lefel Gwasanaeth, parhau â gwaith mudo i Microsoft Intune, gweithredu cyfyngiadau mynediad gweinyddwyr, gweithredu'r newidiadau i bolisi cyfrinair ac adolygu trefniadau cyflenwad pŵer di-dor (UPS). Bydd y gweithredoedd hyn yn parhau i gael eu monitro drwy gyfrwng proses fonitro archwilio mewnol.

Rheoli Risg Strategol: Diogelu (Athrawon Llanw)

Sicrwydd Cyfyngedig	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	5	Sylweddol
	1	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A yw trefniadau'r Cyngor yn ddigon effeithiol i sicrhau bod athrawon llanw yn cael eu recriwtio'n ddiogel a'u bod yn cydymffurfio â deddfwriaeth diogelu?

Er bod arferion diogelu yn amlwg yn y sampl o ysgolion, gan gynnwys cyfeirio at Arweinyddion Diogelu dynodedig, trefniadau mewngofnodi ysgolion ac ymateb yn briodol i ddigwyddiadau sy'n cael eu nodi, canfu'r adolygiad nad yw'r amgylchedd rheoli cyffredinol yn gweithredu'n ddigon cyson i ddarparu sicrwydd cadarn.

Darparwyd **Sicrwydd Cyfyngedig** felly. Mae'r prif feysydd sydd angen eu gwella'n ymwneud ag anghysonderau mewn perthynas ag adnewyddu gwiriadau recriwtio mwy diogel, tystiolaeth gyfyngedig bod athrawon llanw yn cael eu cynefino ac yn derbyn gwybodaeth am ddiogelu, a'r angen am berchnogaeth fwy eglur a threfniadau uchafu os yw pryderon yn ymwneud â staff cyflenwi sy'n gweithio mewn nifer o leoliadau gwahanol. Fel rhan o'n gwaith samplo nodwyd dau achos lle nad oedd gwiriadau DBS a'r Gweithlu Cyngor Addysg wedi cael eu hadnewyddu, gan atgyfnerthu'r angen am drefniadau monitro canolog dibynadwy, yn enwedig gan fod y cynllun peilot 'Teacher Booker' yn dod i ben ym mis Gorffennaf 2026.

Codwyd chwe Mater / Risg, yn cynnwys pum mater sylweddol ac un mater cymedrol. Mae rheolwyr wedi cytuno ar gynllun gweithredu, ac mae disgwyl i'r rhan fwyaf o weithredoedd dderbyn sylw erbyn mis Medi 2026, a'r weithred sy'n weddill erbyn Tachwedd 2026. Oherwydd yr oblygiadau traws-wasanaeth i ysgolion, y Gwasanaeth Dysgu, AD a Gwasanaethau Cymdeithasol, bydd uwch arweinwyr yn monitro cynnydd a bydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn derbyn adroddiad adolygiad dilynol ym mis Chwefror 2027.

Systemau Ariannol: Credydwy

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A oes trefniadau effeithiol ar waith gan y cyngor i sicrhau fod y taliadau a wneir ganddo i gyflenwyr am nwyddau a gwasanaethau yn ddilys, yn gywir, yn brydlon a bod dogfennau priodol i'w cefnogi?

Mae'r cyngor cyfan yn cyfrannu at sicrhau fod taliadau a wneir ganddo i gyflenwyr am nwyddau a gwasanaethau yn ddilys, yn gywir, yn brydlon a bod dogfennau priodol i'w cefnogi. Cyfrifoldeb **gwasanaethau** yw cwblhau diwydrwydd dyladwy i sicrhau fod y cyngor yn delio â sefydliad/unigolyn addas a phriodol, cwblhau'r cais i sefydlu cyflenwr a chreu archeb brynu fel y manylir yn y Llawlyfr Caffael, sef sylfaen proses Credydwy gref. Mae'n rhaid i'r **Swyddog 151** sicrhau fod y fframwaith, systemau a throsolwg yn ddigon cadarn i warantu cywirdeb pob taliad. Tîm sy'n delio â thrafodion yw'r **tîm Cyflogau a Thaliadau** ac maent yn prosesu ceisiadau i sefydlu credydwy, anfonebau, nodiadau credyd a thaliadau credydwy.

Oherwydd bod sicrwydd ar gyfer pob maes yn amrywio'n sylweddol cawsant eu nodi ar wahân:

Gwasanaethau - Cydymffurfio

Sicrwydd Cyfyngedig	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	1	Sylweddol
	0	Cymedrol

Swyddog Adran 151 - Polisi

Sicrwydd Cyfyngedig	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	4	Sylweddol
	0	Cymedrol

Tîm Cyflogau a Thaliadau - Prosesu

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	1	Cymedrol

Yn gyffredinol, canfu'r archwiliad wendidau mewn prosesau credydwy sydd yn rhoi'r cyngor mewn perygl o wneud camgymeriadau wrth wneud taliadau, twyll ac aneffeithiolrwydd.

Mae'r pryderon mwyaf sylweddol yn ymwneud â diffyg cydymffurfiaeth gwasanaethau mewn perthynas â sefydlu cyflenwyr, cymeradwyo gwariant a'r llwybr cywir ar gyfer gwneud taliadau, a bod canllawiau ar gyfer defnyddwyr nad ydynt yn staff cyllid yn annigonol ac wedi dyddio. Oherwydd y gwendidau hyn nodwyd pum mater sylweddol mewn perthynas â chydymffurfiaeth gwasanaethau a pholisi.

Mae rheolaethau prosesu craidd y tîm Cyflogau a Thaliadau'n gweithredu'n fwy effeithiol ac mae dyletswyddau'n cael eu gwahanu'n dda a thaliadau cael eu gwneud yn brydlon ar y cyfan, er bod angen gwella adroddiadau ynglŷn â hen ddyledwyr a nodiadau credyd nad ydynt wedi cael eu datrys.

Codwyd cyfanswm o chwe Mater / Risg / Cyfle y mae angen i reolwyr roi sylw iddynt a chyfraniad gan y cyngor cyfan. Mae rheolwyr wedi cytuno ar gynllun gweithredu i fynd i'r afael â'r canfyddiadau erbyn Mehefin 2027. Bwriedir cynnal adolygiad dilynol ym mis Rhagfyr 2026 i asesu cynnydd yn erbyn y gweithredoedd a gytunwyd a bydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'n derbyn adroddiad yr adolygiad hwnnw ym mis Chwefror 2027.

Gwaith ar y Gweill

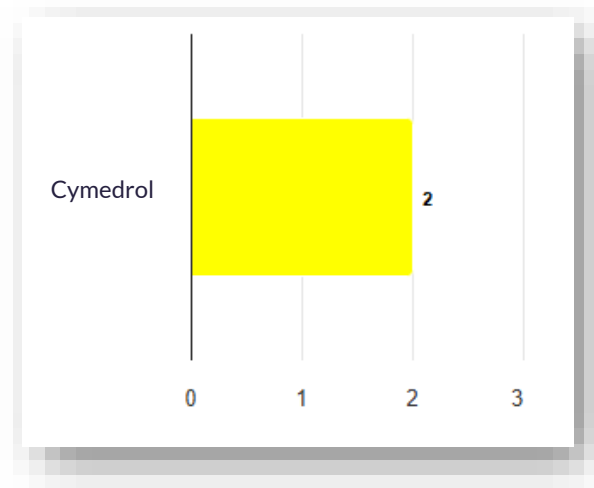
Mae'r gwaith canlynol ar y gweill ar hyn o bryd:

Maes	Rheswm dros yr Archwiliad	Cam
Archwiliad TG: Rheoli Asedau TG Strategol	Cofrestr Risgiau Strategol (YM3)	Pennu Cwmpas
Rheoleiddio ac Economaidd	Ymchwiliad – ar gais Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adain 151	Gwaith Maes
Anghysonderau mewn perthynas â Chronfa Ysgol Gynradd	Ymchwiliad - ar gais Pennaeth	Adroddiad drafft
Cyllid Gofal Cymdeithasol Oedolion: Asesiadau Ariannol - Gofal Preswyl a Nyrsio	Adolygiad Dilynol Cyntaf	Adroddiad drafft
Rheolaeth Ariannol mewn Ysgolion	Blaenoriaeth Strategol Archwilio Mewnol 2025-26	Gwaith Maes
Cynllun Treth y Diwydiant Adeiladu	Blaenoriaeth Strategol Archwilio Mewnol 2026-27	Gwaith Maes
Strategaeth rheoli coed ym mherchnogaeth y Cyngor	Blaenoriaeth Strategol Archwilio Mewnol 2026-27	Gwaith Maes
Diogelu mewn perthynas â Chludiant Ysgol	Ar gais Rheolwr Gwasanaeth (Diogelu ac Ansawdd Ymarfer)	Pennu Cwmpas
Digartrefedd a defnyddio llety dros dro	Blaenoriaeth Strategol Archwilio Mewnol 2026-27	Pennu Cwmpas

Camau Gweithredu sy'n Weddill

Mae gwaith yn mynd rhagddo i gefnogi gwasanaethau i fynd i'r afael â'r holl 'Faterion / Risgiau / Cyfleoedd' a godwyd, a rhoi'r holl gamau gweithredu sy'n weddill ar waith.

Y sefyllfa ar 30/06/26 oedd bod dau gweithred 'cymedrol' wedi cyrraedd y dyddiad targed ar gyfer eu cwblhau ac maent bellach yn 'hwyr'.

Mae'r gweithredoedd hyn yn ymwneud â dau archwiliad:

- **Prosesau Debyd Uniongyrchol** - Nid yw Incwm, Hamdden a Gwasanaethau Cymdeithasol yn cynnig proses sefydlu 'Debyd Uniongyrchol Di-bapur'. Ni wnaethpwyd cynnydd yn y gwasanaethau Incwm a Gwasanaethau Cymdeithasol, ond bydd Hamdden yn cyflwyno'r broses ym mis Mehefin 2026.
- **Rheolaethau Atal Twyll mewn perthynas ag ad-daliadau Refeniw** - mae'r risg o dwyll yn uwch oherwydd gellir prosesu ad-daliad hyd yn oed os nad yw enw'r talai ar y system ad-daliadau'n cyd-fynd ag enw talai cyfrif banc y sawl sy'n derbyn yr ad-daliad. Mae'r risg yn fwy oherwydd nifer y balansau credyd segur sy'n ddyledus. Mae gwaith yn mynd rhagddo i fynd i'r afael â'r mater gyda'n cyflenwr, Bottomline.

Blaenoriaethau

Blaenoriaethau Tymor Byr/Canolig

Mae ein gwaith presennol i'w weld yn yr adran [Gwaith ar y Gweill](#) yn gynharach yn yr adroddiad. Mae'r gwaith o gyflawni'r Strategaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2026-27 yn mynd rhagddo'n dda.

Mae gwaith yn parhau ar y Strategaeth Atal Twyll, Llwgrwobrwy a Llygredd 2025-2028.

Blaenoriaethau yn y Tymor Hwyr

Mae gofynion y safonau archwilio mewnol newydd, sef y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU, yn parhau i gael eu gweithredu.

Mae'r Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) wedi lansio Pecyn Cymorth Asesu Cydymffurfiaeth sy'n ymgorffori Nodyn Cymhwyso a Chod Ymarfer CIPFA ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU ynghyd â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS).

Rydym hefyd wedi cwblhau dadansoddiad o'r bylchau pan ddaeth y Safonau i rym, ac fe wnaethom gyflwyno adroddiad ar hyn i'r pwyllgor ym mis Gorffennaf 2025. Yn ystod 2026-27 byddwn yn cwblhau asesiad cydymffurfiaeth fel y gall y cyngor fod yn hyderus ein bod yn cydymffurfio â'r GIAS yn Sector Cyhoeddus y DU.

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
ADRODDIAD I:	PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO
DYDDIAD:	16 GORFFENNAF 2026
PWNC:	ADOLYGIAD RHEOLI'R TRYSORLYS BLYNYDDOL AR GYFER 2025/26
DEILYDD PORTFFOLIO:	CYNG ROBIN WILLIAMS – DIRPRWY ARWEINYDD A DEILYDD PORTFFOLIO - CYLLID, BUSNES CORFFORAETHOL A PHROFIAD Y CWSMER
SWYDDOG ARWEINIOL:	R MARC JONES - CYFARWYDDWR SWYDDOGAETH (ADNODDAU) / SWYDDOG ADRAN 151
SWYDDOG CYSWLLT:	JEMMA ROBINSON
Natur a Rheswm dros Adrodd I gydymffurfio â rheoliadau a gyhoeddwyd o dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2003 a Chynllun Dirprwyo Rheoli'r Trysorlys y Cyngor ar gyfer 2025/26 (Atodiad 10 yn y Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys 2025/26). Yn unol â'r Cynllun Dirprwyo, bydd yr adroddiad hwn yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith ac yna i'r Cyngor llawn wedi i'r Pwyllgor hwn graffu arno.	

1. CYDYMFFURFIO Â GOFYNION ADRODD

- 1.1.
- Yn unol â gofynion Côt Ymarfer CIPFA ar Reoli'r Trysorlys (y Côt) a Chôt Darbodus CIPFA ar gyfer Cyllid Cyfalaf mewn Awdurdodau Lleol (y Côt Darbodus), mae'n rhaid cyflwyno nifer o adroddiadau i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, y Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor llawn yn ystod y flwyddyn. Mae manylion yr adroddiadau hyn wedi'u crynhoi yn Nhabl 1 isod:-

Tabl 1
Crynodeb o'r Adroddiadau Rheoli'r Trysorlys a gyflwynwyd i Bwyllgorau a'r Cyngor llawn

Adroddiad	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio	Pwyllgor Gwaith	Cyngor Llawn
Strategaeth Rheoli'r Trysorlys Blynyddol 2025/26	11 Chwefror 2025	27 Chwefror 2025	6 Mawrth 2025
Adroddiad Rheoli'r Trysorlys - Diweddariad Chwarter 1 2025/26	Wedi'i Ddirprwyo i'r Deilydd Portffolio - Cyhoeddwyd 1 Hydref 2025		
Adroddiad Rheoli'r Trysorlys - Diweddariad Canol Blwyddyn 2025/26	4 Rhagfyr 2025	16 Rhagfyr 2025	5 Mawrth 2026
Adroddiad Rheoli'r Trysorlys - Diweddariad Chwarter 3 2025/26	Wedi'i Ddirprwyo i'r Deilydd Portffolio - Cyhoeddwyd 19 Chwefror 2026		
Adroddiad Adolygu Blynyddol 2025/26	16 Gorffennaf 2026	21 Gorffennaf 2026	24 Medi 2026

2. ADOLYGIAD O 2025/26 - FFACTORAU ALLANOL

- 2.1.
- Mae nifer o ffactorau nad yw'r Cyngor yn gallu eu rheoli yn dylanwadu ar weithgareddau Rheoli'r Trysorlys y Cyngor ac maent yn cael effaith sylweddol ar benderfyniadau'r Cyngor ynghylch benthyca a buddsoddi.

2.2. Cyfraddau Llog

Mae lefel cyfraddau llog pan wneir penderfyniadau a rhagolygon ar gyfer cyfraddau yn y dyfodol yn cael effaith sylweddol ar benderfyniadau rheoli'r trysorlys a gall ddylanwadu ar p'un a yw'r Cyngor yn benthyca'n allanol ai peidio, hyd unrhyw fenthyciadau, pryd fydd y Cyngor yn ymrwymo i fuddsoddiadau tymor hwy ac ymhle mae'r Cyngor yn buddsoddi ei arian dros ben.

Ar ddechrau 2025/26, roedd cyfradd sylfaenol Banc Lloegr yn 4.5% ond, wrth i chwyddiant ostwng ac wrth i'r economi arafu, gwelwyd gostyngiad o 0.25% yn y gyfradd ym mis Mai 2025, Awst 2025 a Rhagfyr 2025 ac, ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, roedd y gyfradd yn 3.75%.

Roedd disgwyl toriadau pellach yn y gyfradd sylfaenol yn ystod gweddill 2026 ac roedd disgwyl i gyfraddau ddisgyn i tua 3% erbyn diwedd 2026 neu ddechrau 2027. Fodd bynnag, oherwydd y rhyfel yn y Dwyrain Canol, mae cyfraddau giltiau wedi cynyddu ac mae chwyddiant yn cynyddu hefyd. Oherwydd hyn, bydd unrhyw doriadau pellach yn y gyfradd sylfaenol yn cael eu gohirio hyd nes bydd y sefyllfa'n fwy eglur, neu nes bydd y rhyfel yn dod i ben a phrisiau olew yn gostwng yn ôl tuag at y lefel cyn y rhyfel.

2.3. Economi'r Deyrnas Unedig

Mae economi'r DU yn parhau i weithredu o dan ddylanwad digwyddiadau byd-eang mawr sydd yn effeithio'r economi fyd-eang, gan gynnwys parhad y rhyfel yn Wcráin a'r angen i wario mwy ar amddiffyn, y rhyfel yn y Dwyrain Canol a chyflwyno tollau masnach gan yr Unol Daleithiau, a gallai'r ffactorau hyn arafu economi'r byd a chynyddu prisiau olew ac ynni ac arwain at gynnydd mewn chwyddiant.

Mae chwyddiant yn y DU wedi bod braidd yn ystyfnig drwy gydol 2025/26. Ar ôl dechrau'r flwyddyn ariannol ar 3.5%, cyrhaeddodd y mesur chwyddiant CPI (Mynegai Prisiau Defnyddwyr) uchafbwynt o 3.8% rhwng Gorffennaf a Medi, cyn gostwng i 3% ym mis Ionawr a Chwefror. Cododd chwyddiant craidd o 3.1% i 3.2% ym mis Chwefror a gallai'r cynnydd diweddar mewn prisiau ynni wthio chwyddiant CPI yn ôl tuag at 4% yn ddiweddarach eleni.

Mae refeniw trethi net wedi cynyddu, yn bennaf o ganlyniad i incwm hunangyflogaeth a threthi enillion cyfalaf, ac mae'n golygu fod gan y Canghellor fwy o hyblygrwydd. Fodd bynnag, bydd y posibilrwydd o chwyddiant uwch a chyfraddau llog uwch yn arafu twf economaidd ac yn golygu fod ad-daliadau dyledion y Llywodraeth yn codi. Oherwydd hyn, bydd gan y Canghellor lai o hyblygrwydd a gallai olygu fod y Llywodraeth yn benthyca mwy.

Mae diweithdra wedi dechrau codi ac mae hyn, ynghyd â chwyddiant yn gostwng yn 2025, yn golygu fod twf cyflogau wedi gostwng, gydag enillion cyfartalog yn cynyddu 3.3% ym mis Ionawr 2026.

Mae twf economaidd y DU yn parhau'n wan, gyda GDP (Cynnyrch Domestig Gros) yn cynyddu 1.4% yn 2025, sef 0.3% yn uwch na'r flwyddyn flaenorol, ond mae disgwyl iddo arafu eto yn 2026, gyda thwf yn llai na 1%. Y rhagolwg diweddaraf ar gyfer 2026 yw 0.7%, o gymharu â 1.2% pan ddechreuodd y rhyfel yn y Dwyrain Canol.

3. GWARIANT CYFALAF 2025/26

3.1. Mae gwariant cyfalaf yn cael effaith sylweddol ar weithgarwch rheoli'r trysorlys y Cyngor. Gellir cyllido gwariant cyfalaf naill ai:-

- ar unwaith drwy ddefnyddio adnoddau cyfalaf neu refeniw (derbyniadau cyfalaf, grantiau cyfalaf, cyfraniadau refeniw ac ati), nad yw'n cael unrhyw effaith ar angen y Cyngor i fenthycu; neu

- drwy fenthycha: Os nad oes digon o gyllid ar gael, neu os penderfynir peidio â defnyddio adnoddau, bydd y gwariant cyfalaf yn arwain at yr angen i fenthycha.

3.2. Mae Tabl 2 isod yn cymharu'r gwariant cyfalaf drafft ar gyfer 2025/26 gyda'r cyllidebau gwreiddiol a diwygiedig.

Tabl 2
Gwariant Cyfalaf 2025/26

	Cyllideb Wreiddiol 2025/26 £'m	Cyllideb Ddiwygiedig 2025/26 £'m	2025/26 Gwirioneddol £'m
Cronfa Gyffredinol	25.929	43.735	29.548
CRT (Cyfrif Refeniw Tai)	20.894	26.914	25.114
Cyfanswm Gwariant Cyfalaf	46.823	70.649	54.662
Cyllidwyd Gan			
Grantiau'r Gronfa Gyffredinol, Cronfeydd wrth Gefn a Chyfraniadau Refeniw	20.655	35.463	24.702
Grantiau CRT a Chyfraniadau Refeniw	9.319	21.852	25.114
Benthyciadau'r Gronfa Gyffredinol	5.274	8.272	4.846
Benthyciadau'r CRT	11.575	5.062	0.000
Cyfanswm Cyllid	46.823	70.649	54.662
Cyfanswm Gwariant a Gyllidwyd trwy Fenthycha	16.849	11.291	4.846

3.3. Mae'r prif amrywiadau o ran gwariant cyfalaf (dros £500k) wedi eu nodi yn Nhabl 3 isod:-

Tabl 3
Amrywiadau Gwariant Cyfalaf 2025/26

Cynllun	Tanwariant £'000	Sylwadau
Gwelliannau Cyfalaf CRT	1,800	Am fanylion pellach am wariant cyfalaf y CRT, gweler adroddiad Alldro'r CRT a gyflwynir i'r Pwyllgor hwn ar 21 Gorffennaf 2026.
Adnewyddu Ysgolion ac Adeiladau'r Cyngor, yn cynnwys addasiadau i bobl anabl	1,107	Roedd disgwyl i'r cyllidebau hyn danwario oherwydd bod cyllid grant ychwanegol wedi'i ddyfarnu yn ystod y flwyddyn. Defnyddiwyd Grant Anghenion Dysgu Ychwanegol (ADY) Llywodraeth Cymru (LIC) i gyllido gwaith i ganiatáu Mynediad i Adeiladau Addysg i'r Anabl yn ystod 2025/26. Disgwylir i'r pwysau ar y pennawd hwn yn y gyllideb gynyddu yn y dyfodol wrth i ganlyniadau archwiliadau mynediad ddarparu darlun llawnach o'r gwaith sydd angen ei wneud. Roedd y gyllideb gyfalaf ar gyfer adeiladau Addysg wedi tanwario oherwydd bod y Cyngor wedi derbyn Grant Cyfalaf Atgyweirio a Chynnal a Chadw yn 2025/26. Mae penderfyniad bwriadol i beidio â cheisio gwario'r cyllid ar frys ond, yn hytrach, ei ddisodli yn erbyn gwariant ymrwymiedig a'i ddwyn ymlaen i raglen fesuredig yn 2026/27.

Cynllun	Tanwariant £'000	Sylwadau
Ailddatblygu Safle'r Crown	731	Dyfarnwyd £936k o gyllid grant, ar gyfer y cyfnod rhwng Rhagfyr 2025 a Mawrth 2027, felly, mae'r grant yn rhychwantu'r flwyddyn ariannol nesaf hefyd. Mae'r cynllun yn mynd rhagddo ac mae'n unol â'r proffil gwariant. Roedd llithriad o £816k wedi'i gymeradwy ym mhapur cyllideb 2026/27, a dim ond £731k sydd ei angen yn awr. Bydd cyllid grant yn cael ei ddwyn ymlaen i flwyddyn ariannol 2026/27.
Rhaglen Adfywio Llywodraeth y DU Caergybi	3,295	Roedd tanwariant sylweddol yn debygol oherwydd oedi difrifol o ran cyflawni'r rhaglen gyfan. Fodd bynnag, mae'r Llywodraeth wedi cytuno i ymestyn y dyddiad cau ar gyfer y gwariant a dylai hynny olygu y gellir cwblhau prosiectau heb golli unrhyw gyllid.
Rhaglen Amnewid Gwres Carbon Isel yn Adeiladau'r Cyngor	1,780	5% o arian dargadw a hawliwyd ar brosiectau hyd yma yw £729k o'r tanwariant hwn, sef arian sy'n cael ei gadw'n ôl a'i ryddhau ar ôl cwblhau prosiectau'n llwyddiannus. Mae gweddill y tanwariant wedi codi yn sgil cais amrywio i LIC mewn perthynas â thri phrosiect ar gyfer gwaith ychwanegol na lwyddwyd i'w gwblhau'n ddiweddarach yn ystod blwyddyn ariannol 2026/27, neu a gwblhawyd am lai na'r gyllideb. Mae'r gwasanaeth Ynni yn ymwybodol o gynnydd y cynlluniau hyn a rhagwelir y bydd y cyllid yn cael ei ddwyn ymlaen i 2026/27 er mwyn cwblhau'r gwaith.
Trawsnewid Trefi - Terfynfa Forol Amlwch	507	Dyfarnwyd £920k o gyllid grant ar gyfer y cyfnod rhwng Medi 2025 a Mawrth 2027, felly, mae'r grant yn rhychwantu'r flwyddyn ariannol nesaf hefyd. Mae'r cynllun yn mynd rhagddo ac mae'n unol â'r proffil gwariant. Cymeradwywyd llithriad o £480k ym mhapur cyllideb 2026/27, a dim ond £27k sydd ei angen yn awr. Bydd cyllid grant yn cael ei ddwyn ymlaen i 2026/27.
Trawsnewid Trefi - Grant Creu Lle	489	Dyfarnwyd cyfanswm o £952k o gyllid grant ar gyfer y cyfnod rhwng Medi 2025 a Mawrth 2027, felly, mae'r grant yn rhychwantu'r flwyddyn ariannol nesaf hefyd. Mae'r cynllun yn mynd rhagddo a chymeradwywyd llithriad o £301k ym mhapur cyllideb 2026/27, a dim ond £188k yn ychwanegol sydd ei angen yn awr. Bydd cyllid grant yn cael ei ddwyn ymlaen i 2026/27.
Prosiectau Gwastraff	1,237	Roedd llithriad sylweddol yn cael ei ragweld trwy gydol blwyddyn ariannol 2025/26, oherwydd bod y gwasanaeth yn canolbwyntio ar feysydd blaenoriaeth. Mae llithriad o £816k wedi'i gymeradwyo'n barod ac mae angen £421k yn ychwanegol yn awr.
Cynlluniau Eiddo (gan gynnwys Plas Arthur)	1,227	Fel y nodwyd mewn adroddiadau chwarterol blaenorol, roedd tanwariant sylweddol yn cael ei ragweld ar gynlluniau eiddo. Rhagwelwyd tanwariant sylweddol ar y gwaith gwella ym Mhlas Arthur o ganlyniad i flaenoriaethu cyllid grant i gyfrannu at y gwaith. Rhoddwyd blaenoriaeth i'r cyllid hwn a'i ddefnyddio yn llawn yn ystod y flwyddyn ariannol hon a bydd y tanwariant yn cael ei ddwyn ymlaen i 2026/27 er mwyn parhau â'r gwaith. Ni ddefnyddiwyd cyllidebau penodol eraill gan fod y gwasanaeth wedi blaenoriaethu materion oedd â mwy o frys. Cymeradwywyd £1,529k o lithriad ym mhapur cyllideb 2026/27 mewn perthynas â'r cynlluniau hyn, ac mae angen gostyngiad o £176k yn awr.

Cynllun	Tanwariant £'000	Sylwadau
Prosiectau Eraill	3,814	
Cyfanswm Tanwariant 2025/26	15,986	

4. EFFAITH AR SEFYLLFA ARIANNOL Y CYNGOR

4.1. Mae gwariant cyfalaf y Cyngor a sut mae'n cael ei gyllido yn effeithio ar sefyllfa ariannol y Cyngor mewn perthynas â'r isod:-

- Gofyniad Cyllido Cyfalaf (GCC) - mesur o angen sylfaenol y Cyngor i fenthycha yw hwn, h.y. cyfanswm gwariant cyfalaf nad yw'n cael ei gyllido trwy grantiau, cyfraniadau refeniw neu cronfeydd wrth gefn;
- Y lefel benthycha;
- Y cydbwysedd rhwng benthycha allanol a benthycha sy'n cael ei gyllido gan falansau arian parod y Cyngor (benthycha mewnol);
- Cronfeydd wrth gefn a darpariaethau'r Cyngor.

4.2. Gofyniad Cyllido Cyfalaf

Er mwyn sicrhau fod lefelau benthycha yn ddarbodus yn y tymor canolig a dim ond at ddibenion cyfalaf, dylai'r Cyngor sicrhau nad yw ei fenthychiadau allanol gros, ac eithrio yn y tymor byr, yn fwy na chyfanswm GCC y flwyddyn flaenorol, ynghyd ag amcangyfrif o'r GCC ychwanegol ar gyfer y flwyddyn gyfredol a'r ddwy flynedd ariannol nesaf. Yn y bôn, mae hyn yn golygu nad yw'r Cyngor yn benthycha i gefnogi gwariant refeniw.

Tabl 4
Gofyniad Cyllido Cyfalaf a Benthychiadau Allanol

	Cyllideb £'000	Gwirioneddol £'000	Amrywiant £'000
Gofyniad Cyllido Cyfalaf			
Balans Agoriadol	152,389	152,389	-
Gwariant Cyfalaf	46,823	54,662	7,839
Asedau Hawl i Ddefnyddio (lesoedd) sydd wedi'u trosglwyddo i'r Fantolen	1,275	1,275	-
Cyllid Grantiau, Balansau a Refeniw	(29,974)	(49,816)	(19,842)
Darpariaeth Refeniw Isaf (DRI)	(1,534)	(1,534)	-
Darpariaeth Refeniw Isaf - Asedau Hawl i Ddefnyddio	(424)	(424)	-
Balans Cau	168,555	156,552	(12,003)

4.3. Ad-dalu Dyledion

Yn ystod 2025/26, gwnaethpwyd cyfanswm o £20k o ad-daliadau blynyddol ar fenthychiadau blwydd-dal y Bwrdd Benthychiadau Gwaith Cyhoeddus (BBGC) a £356k ar fenthychiadau di-log Salix. Ni ad-dalwyd unrhyw fenthychiadau aeddfedu sefydlog BBGC yn ystod y flwyddyn.

Gwnaethpwyd cyfanswm o £5.643m o daliadau llog mewn perthynas â benthychiadau BBGC.

4.4. Benthycha Mewnol ac Allanol

Pan fo balansau arian parod yn ddigonol, a phan fo cyfraddau buddsoddi yn is na chostau benthycha tymor hir, mae'r Cyngor wedi dilyn polisi o fenthycha'n fewnol, drwy ddefnyddio balansau arian parod i gyllido gwariant cyfalaf neu gyllido ad-daliadau benthyciadau cyfredol, yn hytrach na benthycha'n allanol. Mae'r polisi hwn yn sicrhau'r arbedion mwyaf posib. Lefel y benthycha mewnol yw'r gwahaniaeth rhwng y GCC a balans y benthyciadau allanol sy'n ddyledus. Mae hyn wedi'i grynhof yn Nhabl 5 isod:-

Tabl 5
Benthycha Mewnol ac Allanol

	Cyllideb £'000	Gwirioneddol £'000	Amrywiant £'000
Benthycha Allanol			
Balans Agoriadol	122,082	122,082	-
Benthyciadau Newydd	16,849	-	(16,849)
Ad-dalu Benthyciadau	(376)	(376)	-
Balans Terfynol	138,555	121,706	(16,849)
Ceir dadansoddiad o'r benthyciadau dyledus fesul blwyddyn ad-dalu, fesul balans dyledus yn ôl blwyddyn, fesul math o fenthychiad a fesul Cronfa yn Atodiadau 1 i 4.			
Benthycha Mewnol			
Balans Agoriadol	30,307	30,307	-
Benthyciadau Newydd yn lle Benthyciadau Mewnol	(26,849)	-	26,849
Benthyciadau Newydd i Gyllido Ad- dalau Benthyciadau	-	-	-
Benthyciadau Newydd i Gyllido Gwariant Cyfalaf	16,849	4,846	(12,003)
Ad-daliadau Benthyciadau yn ystod y Flwyddyn	376	376	-
Asedau Hawl i Ddefnyddio (Iesoedd) sydd wedi'u trosglwyddo i'r Fantolen	1,275	1,275	-
Darpariaeth Refeniw Isaf (DRI)	(1,534)	(1,534)	-
Darpariaeth Refeniw Isaf - Asedau Hawl i Ddefnyddio	(424)	(424)	-
Balans Cau	20,000	34,846	14,846

4.5. Mae cyfnod aeddfedu cyfartalog a chyfradd gyfartalog benthyciadau presennol wedi'u nodi yn Nhabl 6 isod:-

Tabl 6
Cyfnod Aeddfedu Cyfartalog a Chyfradd Llog Cyfartalog Benthyciadau Dyledus

	31 Mawrth 2026		31 Mawrth 2025	
	Cyfnod Aeddfedu Cyfartalog	Cyfradd Llog Cyfartalog	Cyfnod Aeddfedu Cyfartalog	Cyfradd Llog Cyfartalog
BBGC Aeddfedu	18.21 Mlynedd	4.47%	19.21 Mlynedd	4.47%
BBGC Blwydd-dal	4.37 Mlynedd	10.87%	5.37 Mlynedd	10.57%
Salix	3.67 Mlynedd	0.00%	3.63 Mlynedd	0.00%

5. BUDDSODDIADAU

- 5.1. Ar unrhyw adeg, mae'r Cyngor yn dal arian parod dros ben sy'n cynnwys balansau cyffredinol y Cyngor, cronfeydd wrth gefn clustnodedig, balansau ysgolion, cronfeydd wrth gefn y CRT, darpariaethau a derbyniadau cyfalaf defnyddiadwy, heb gynnwys gwariant cyfalaf sy'n cael ei gyllido trwy fenthycia mewnol. Yn ystod y flwyddyn, mae'r swm sydd ar gael i'w fuddsoddi yn newid wrth i wariant cyfalaf ddigwydd a thrwy symudiadau dyddiol arferol mewn balansau arian parod.
- 5.2. Mae'r cyllid oedd wedi'i fuddsoddi ar ddechrau a diwedd y flwyddyn ariannol wedi'i nodi yn Nhabl 7 isod:-

Tabl 7
Cyllid wedi'i Fuddsoddi ar Ddechrau a Diwedd y Flwyddyn Ariannol

	Balans Agoriadol ar 1 Ebrill 2025	Balans Cau ar 31 Mawrth 2026
	£	£
Buddsoddiadau Banc Tymor Sefydlog	7,000,000	0
Buddsoddiadau mewn Awdurdodau Lleol	0	0
Cyfrifon Galw ac Adneuon	5,961,425	19,786,350
Cyfrif Cyfredol	257,026	198,055
Cyfanswm Cyllid a Fuddsoddwyd	13,218,451	19,984,405

- 5.3. Ceir dadansoddiad o'r buddsoddiadau fesul chwarter a fesul gwrthbarti yn Atodiad 5 a 6.
- 5.4. Ar gyfartaledd, roedd £10.13m wedi'i fuddsoddi mewn buddsoddiadau tymor sefydlog yn 2025/26, gyda chyfradd enillion cyfartalog o 4.48%. Mae hyn yn cymharu â buddsoddiad cyfartalog o £14.59m yn 2024/25, gydag enillion cyfartalog o 5.05%.
- 5.5. Y balans cyfartalog mewn cyfrifon galw yn 2025/26 oedd £20.624m, a'r enillion cyfartalog oedd 2.83%. Mae hyn yn cymharu â buddsoddiad cyfartalog o £22.175m yn 2024/25, gydag enillion cyfartalog o 3.88%.
- 5.6. Fe wnaeth buddsoddiadau mewn buddsoddiadau tymor sefydlog, cyfrifon galw a chyfrifon cyfredol gynhyrchu £1.006m mewn llog. Ar ôl trosglwyddo llog i ddeiliaid bondiau a mân ymddiriedolaethau, cynhyrchodd y buddsoddiadau £705k mewn llog ar gyfer y gronfa gyffredinol, o gymharu â chyllideb o £450k, £157k ar gyfer y CRT, o gymharu â chyllideb o £138k, a £144k ar gyfer ysgolion.

6. CYDYMFFURFIAETH Â'R DATGANIAD STRATEGAETH RHEOLI'R TRYSORLYS

- 6.1. Cafodd y Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys (DSRhT) ar gyfer 2025/26 ei chymeradwyo gan y Cyngor ar 6 Mawrth 2025 ac roedd yn nodi nifer o egwyddorion. Mae perfformiad y Cyngor yn erbyn yr egwyddorion hyn wedi'i nodi isod.
- 6.2. **Strategaeth Fenthycia (Paragraff 8.1 a 8.2 yn y DSRhT 2025/26)**
- Mae'r Cyngor wedi dilyn strategaeth o ddefnyddio cronfeydd wrth gefn arian parod i gyllido gwariant cyfalaf (benthycia mewnol) ac mae'n benthycia'n allanol dim ond pan fo balansau arian parod yn rhy isel, pan fo cynnydd cyflym mewn cyfraddau llog yn cael ei ragweld ar adeg y benthyciad, neu pan fo'r cyfraddau benthycia'n is na chyfraddau llog ar fuddsoddiadau.

Ni chymerwyd unrhyw fenthyciadau newydd yn ystod 2025/26, a'r bwriad oedd gohirio unrhyw fenthycia cyn hired â phosib wrth i gyfraddau llog barhau i ostwng. Ym mis Mawrth 2025, roedd balansau arian parod y Cyngor yn sylweddol uwch ar ôl derbyn £11m o gyllid cyfalaf sbarduno ar gyfer y Porthladd Rhydd. Yn sgil hyn, llwyddodd y Cyngor i ohirio'r benthyca ychwanegol oedd wedi'i gynllunio ar gyfer mis Mawrth 2025.

Mae'r sefyllfa bresennol yn y Dwyrain Canol wedi effeithio ar gyfraddau llog a bydd y Cyngor yn parhau i fonitro a gohirio, os yw'n bosib, unrhyw fenthyciadau newydd hyd nes bydd cyfraddau'n dechrau gostwng eto.

6.3. Benthyca Cyn Bod Angen (Paragraff 8.3 yn y DSRhT 2025/26)

Roedd y strategaeth yn nodi'n glir na fyddai'r Cyngor yn benthyca cyn bod angen oni bai y gellir dangos bod hynny'n sicrhau gwerth am arian, a bod y Cyngor yn gallu sicrhau diogelwch cyllid o'r fath.

Ni chymerwyd unrhyw fenthyciadau yn ystod 2025/26.

6.4. Aildrefnu Dyledion (Paragraff 8.4 yn y DSRhT 2025/26)

Gellir ystyried aildrefnu dyledion os oes arian dros ben ar gael i hwyluso'r ad-daliad ac os yw'r aildrefnu'n ail-gydbwyso'r portffolio ac os yw'r premiwm sy'n daladwy yn llai na'r arbedion llog a wneir.

Ni chafodd unrhyw fenthyciadau eu haildrefnu yn ystod 2025/26 gan nad oes unrhyw frys mawr i ail-gydbwyso'r portffolio ac mae costau ad-dalu benthyciadau'n gynnar yn parhau i fod yn rhwystr.

6.5. Gwrthbartïon Benthyca (Paragraff 8.5 yn y DSRhT 2025/26)

Mae'r strategaeth yn nodi mai'r BBGC fydd prif ffynhonnell fenthycia'r Cyngor o hyd, ond gellir ystyried benthyca gan sefydliadau eraill hefyd.

Ni chymerwyd unrhyw fenthyciadau allanol yn ystod y flwyddyn.

6.6. Blaenoriaeth Buddsoddi (Paragraff 10.2.1 yn y DSRhT 2025/26)

Mae'r strategaeth yn nodi bod y Cyngor yn blaenoriaethu buddsoddiadau yn ôl diogelwch, hylifedd, enillion, h.y. mae'r Cyngor yn rhoi blaenoriaeth i ddiogelwch y buddsoddiad uwchlaw bob ystyriaeth arall. Yna, mae'n sicrhau fod buddsoddiadau'n ystyried angen y Cyngor i gael gafael ar rywfaint o arian parod ar unwaith ac yna'n ystyried yr elw yn olaf.

Yn ystod y flwyddyn, roedd yr egwyddorion buddsoddi hyn yn weithredol ac roedd pob buddsoddiad yn unol â'r egwyddorion hyn.

6.7. Gwrthbartïon Buddsoddi (Paragraff 10.2 - 10.4 yn y DSRhT 2025/26)

Mae'r strategaeth yn nodi nifer o feini prawf yn gysylltiedig â gwrthbartïon buddsoddi ac mae'n cynnwys graddfa credyd pob sefydliad, yr uchafswm y gellir ei fuddsoddi gydag un sefydliad, hyd y buddsoddiadau a'r gwledydd cymeradwy lle gellir buddsoddi.

Yn ystod y flwyddyn, cydymffurfiwyd â'r holl feini prawf a osodwyd a ni fu'r un achos o fynd yn groes i'r meini prawf hyn.

7. DANGOSYDDION DARBODUS

- 7.1. Yn ogystal â'r egwyddorion a nodir uchod, mae'r Strategaeth hefyd yn cynnwys nifer o ddangosyddion darbodus a therfynau awdurdodedig. Pwrrpas y dangosyddion hyn yw rheoli gwariant cyfalaf a faint sy'n cael ei fenthg i gyllido'r gwariant hwn, a mesur pa mor fforddiadwy yw'r costau refeniw yn gysylltiedig â benthgca. Mae Tabl 8 isod yn nodi'r perfformiad gwirioneddol ar gyfer 2025/26, o'i gymharu â'r amcangyfrif yn y strategaeth wreiddiol:-

Tabl 8
Dangosyddion Darbodus 2025/26

DANGOSYDDION PERFFORMIAD				
Grŵp y Dangosydd	Disgrifiad	Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys 2025/26	Amcangyfrif o'r Sefyllfa ar ddiwedd Ch 3	
Fforddiadwyedd	Cymhareb Costau Cyllido yn erbyn y Ffrwd Refeniw Net – Cronfa Gyffredinol	2.60%	1.83%	
	Cymhareb Costau Cyllido yn erbyn y Ffrwd Refeniw Net - Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	10.03%	10.13%	
Gofyniad Cyllido Cyfalaf (GCC)	Cronfa'r Cyngor a CRT	£154.390m	£156.581m	
TERFYNAU AWDURDODEDIG				
Darbodus	Mae'n rhaid i'r ddyled gros fod yn is na'r GCC ynghyd ag unrhyw GCC ychwanegol yn ystod y ddwy flynedd nesaf	<171.070m	£121.706m	
Dyled Allanol	Terfyn Awdurdodedig	< £181.230m	£121.706m	
	Terfyn Gweithredol	< £171.230m	£121.706m	
Pryd fydd y Ddyled yn Aeddfedu	O dan 12 mis	<20% o gyfanswm y ddyled = £24.341m	£2.061m	1.69%
	12 mis ac o fewn 24 mis	<20% o gyfanswm y ddyled = £24.341m	£4.908m	4.03%
	24 mis ac o fewn 5 mlynedd	<50% o gyfanswm y ddyled = £60.853m	£9.026m	7.42%
	5 mlynedd ac o fewn 10 mlynedd	<75% o gyfanswm y ddyled = £85.194m	£14.086m	11.57%
	10 mlynedd a mwy	100% = £121.706m	£121.706m	100.00%

- 7.2. Mae'r tabl uchod yn cadarnhau bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'r holl ddangosyddion a therfynau awdurdodedig a nodir yn y strategaeth.

8. 2026/27 A THU HWNT

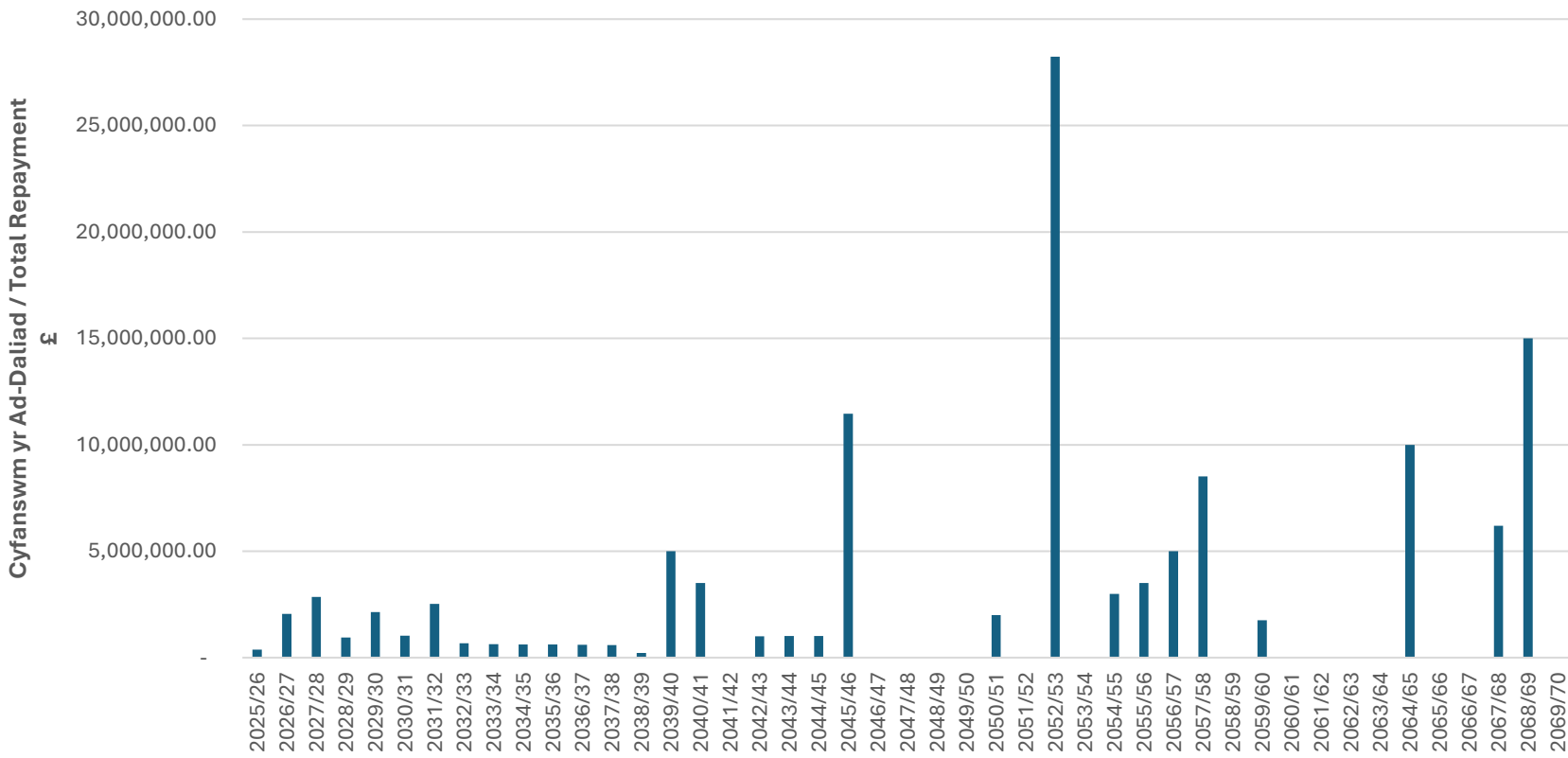
- 8.1. Mae'r DSRhT ar gyfer 2026/27 (a gymeradwywyd gan y Cyngor ar 5 Mawrth 2026) yn nodi'r rhagolygon a'r strategaeth ar gyfer y flwyddyn i ddod.
- 8.2. Ar ddechrau'r flwyddyn ariannol roedd gan y Cyngor falansau arian parod o £20m. Amcangyfrifir all-lif arian parod net o thua £9m yn ystod 2026/27 a bydd hyn yn dod â balans arian parod y Cyngor yn agos at yr isafswm o £10m. Seiliwyd y ffigyrau hyn ar ragolygon ac maent yn debygol o newid, yn bennaf oherwydd amseru gwariant cyfalaf ac yn sgil derbyn cyllid grant gan LIC. Er mwyn sicrhau bod balansau arian parod yn parhau i fod yn iach, efallai y bydd rhaid troi benthgiadau mewnol yn fenthgiadau allanol rhyw bryd yn ystod y flwyddyn. Fodd bynnag, mae'n bosib y gallai cyfraddau llog ostwng yn ystod rhan olaf 2026, neu ran gyntaf 2027, felly, bydd benthgca ychwanegol yn cael ei ohirio am gyn hired â phosib er mwyn lleihau costau llog yn y dyfodol.

- 8.3.** Yn ystod 2026/27, bydd un benthyciad o £853,800 sy'n dyddio'n ôl i 1994 yn cael ei ad-dalu, ynghyd â'r benthyciad gadael y system cyntaf ar gyfer y CRT gwerth £527,601. Bydd benthyciadau pellach am adael y system yn cael eu had-dalu'n flynyddol tan 2045. Yn ogystal â hyn, bydd £22,232 o fenthyciadau blwydd-dal a £657,692 o fenthyciadau Salix yn cael eu had-dalu yn 2026/27. Bydd benthyciadau pellach, gwerth £2.847m, yn cael eu had-dalu yn 2027/28.

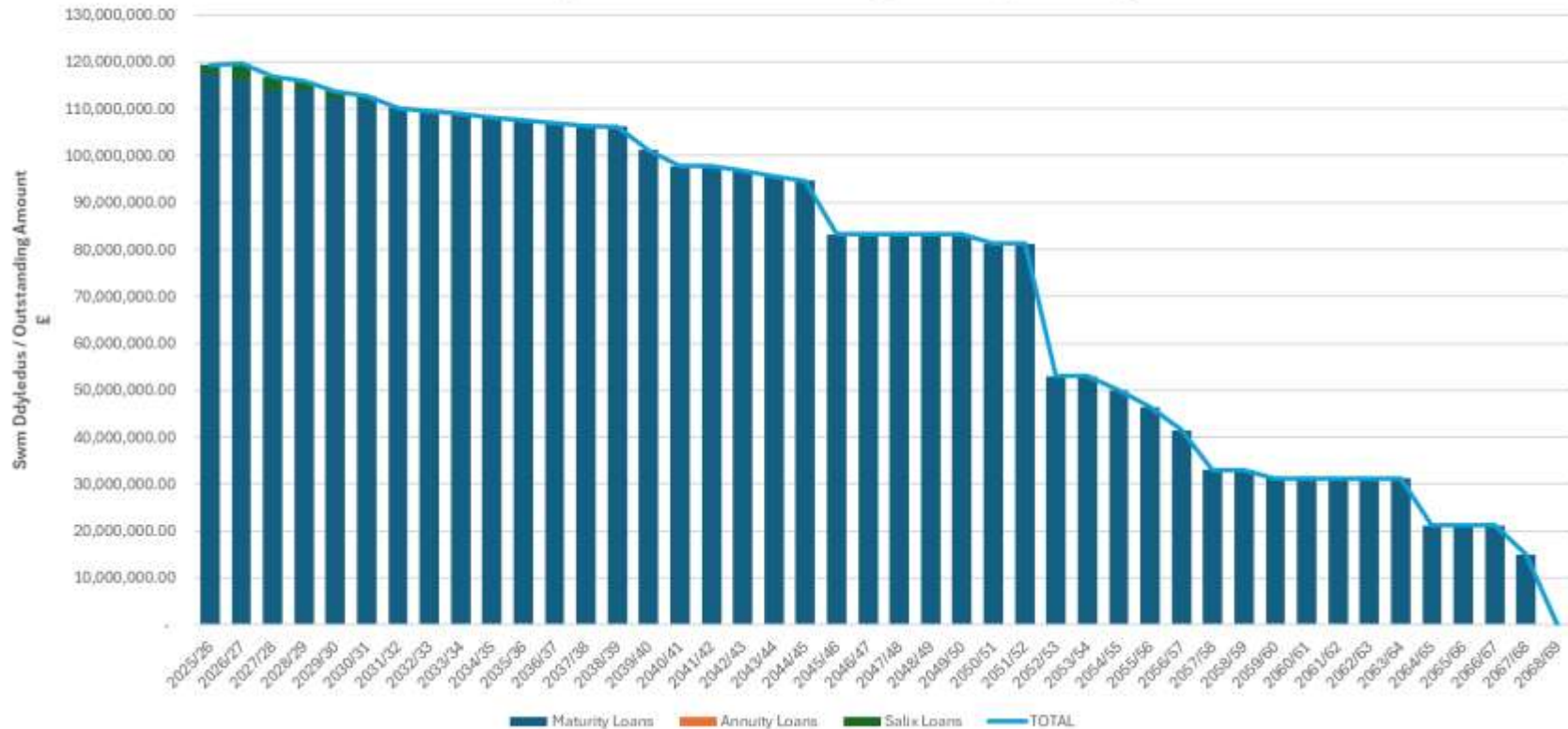
9. CASGLIADAU

- 9.1.** Roedd perfformiad Rheoli'r Trysorlys y Cyngor yn ystod y flwyddyn yn unol â'r strategaeth o ddefnyddio buddsoddiadau risg isel ac enillion isel, a dull benthycu a gynlluniwyd i leihau costau llog cymaint â phosib.
- 9.2.** Mae perfformiad yn erbyn y Dangosyddion Darbodus a bennwyd gan y Cyngor yn dangos fod gweithgareddau Rheoli'r Trysorlys y Cyngor yn cael eu cynnal mewn ffordd reoledig sy'n sicrhau diogelwch ariannol y Cyngor ac nad ydynt yn rhoi'r Cyngor mewn unrhyw berygl ariannol sylweddol o ran benthyciadau anfforddiadwy neu ormodol.
- 9.3.** Mae Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys y Cyngor, a'i berfformiad yn erbyn y strategaeth, yn ystyried y ffactorau economaidd allanol ac mae'n cael ei hadolygu'n gyson i sicrhau mai hon yw'r strategaeth fwyaf addas wrth symud ymlaen.

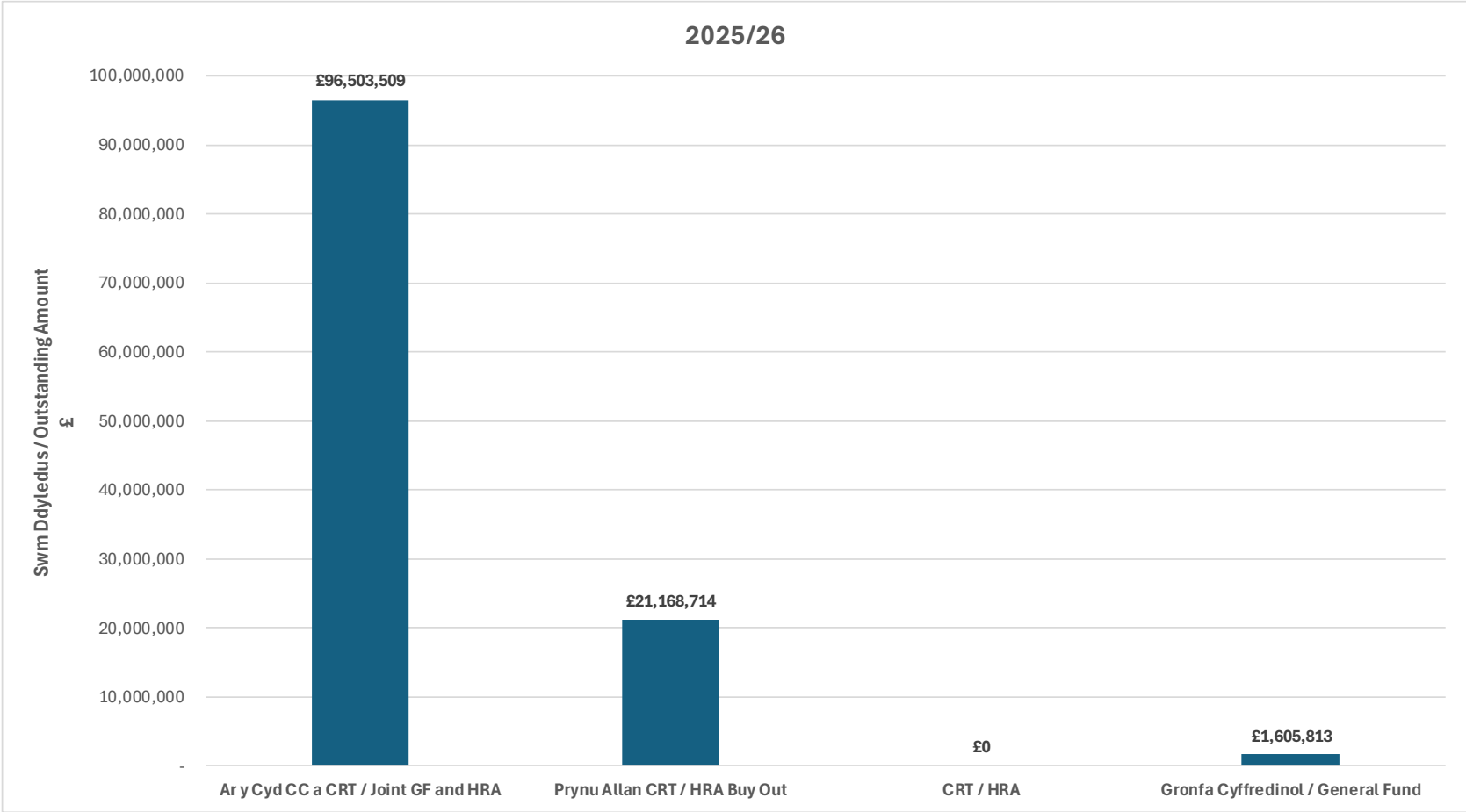
Cyfanswm Ad-Daliadau Benthyciadau fesul Blwyddyn Ad-Dalu
Total Loan Repayments by Repayment Year

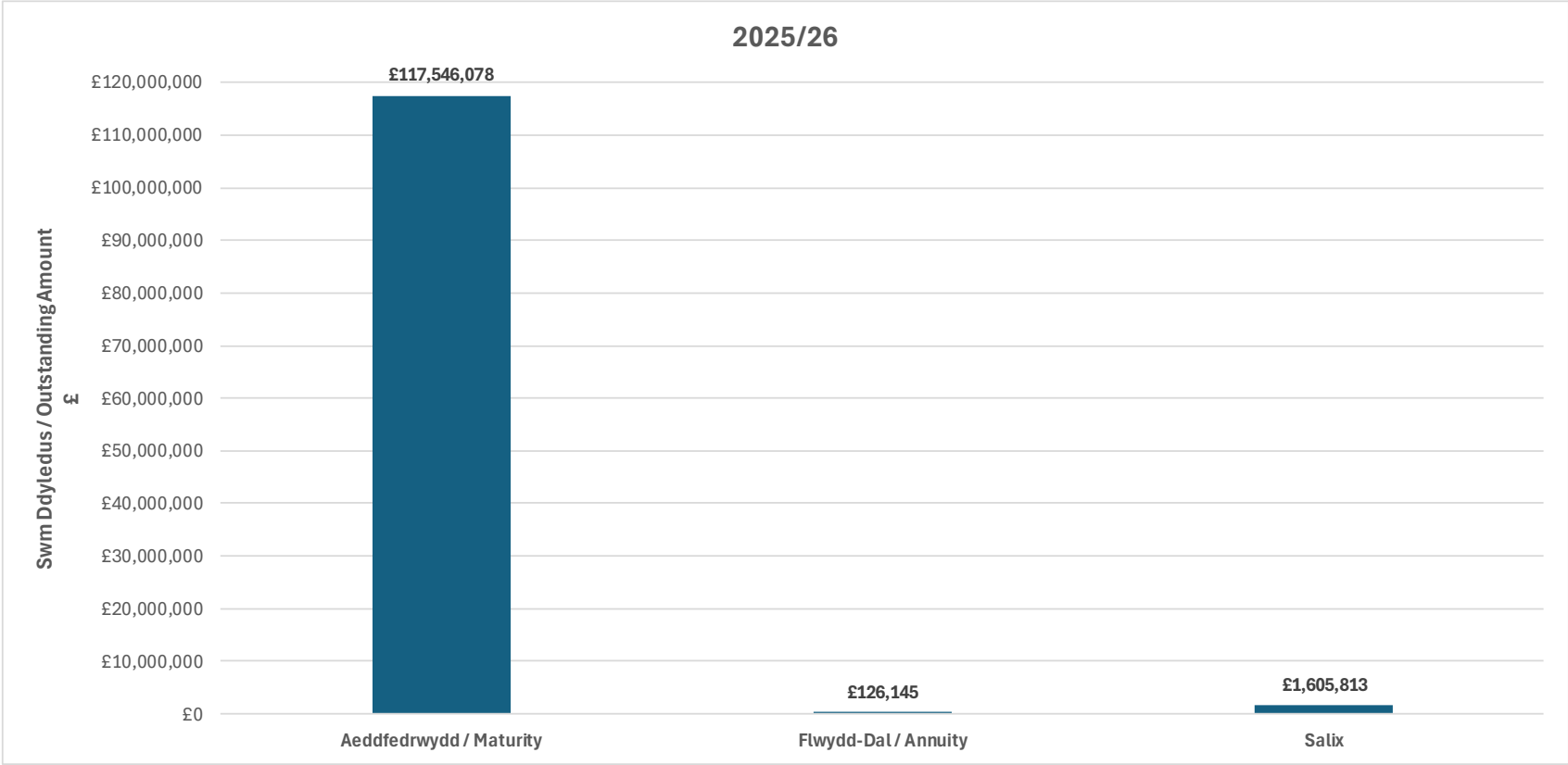
Balans Benthyciadau Dyledus - Benthyciadau Presennol Fesul Fath o Fenthyciad
Outstanding Loan Balance - Existing Loans by Loan Type

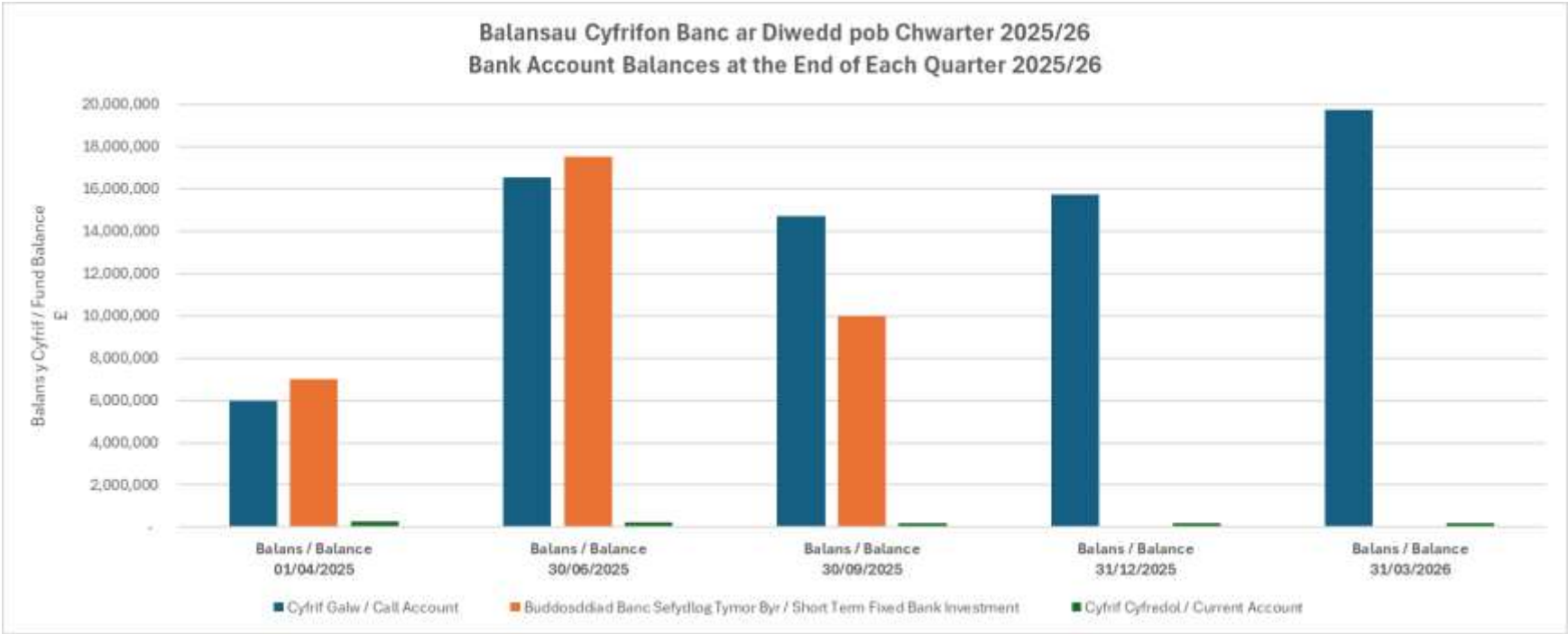

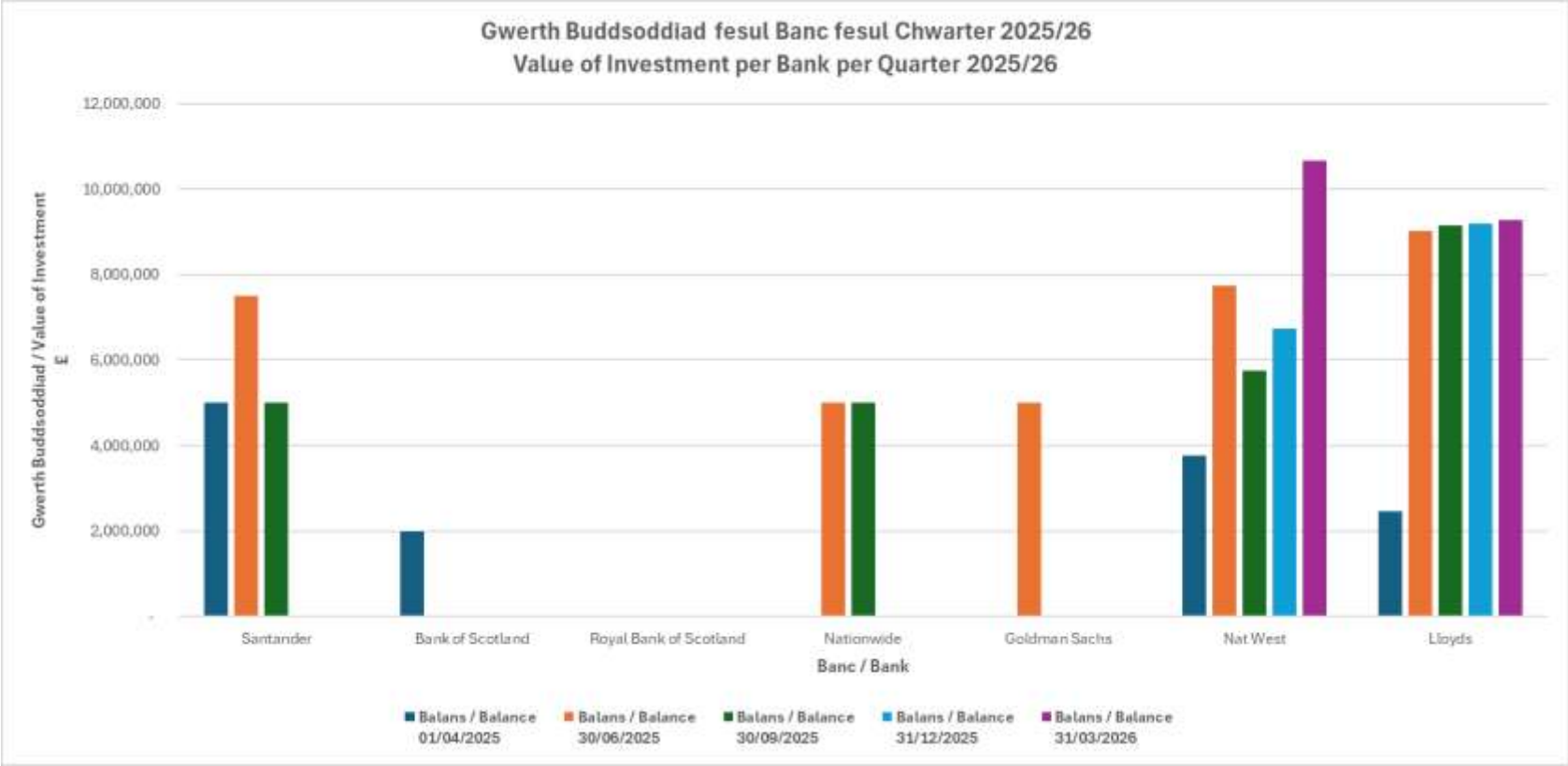
Cyfanswm Benthyciadau yn Ddyledus ar Diwedd Flwyddyn Ariannol Fesul Gronfa
Total Loan Outstanding as at the End of the Financial Year by Fund

Cyfanswm Benthyciadau yn Ddyledus ar Diwedd Flwyddyn Ariannol Fesul Gronfa
Total Loan Outstanding as at the End of the Financial Year by Fund

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
ADRODDIAD I:	PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO
DYDDIAD:	16 GORFFENNAF 2026
PWNC:	DATGANIAD CYFRIFON DRAFFT 2025/26
DEILYDD PORTFFOLIO:	CYNG ROBIN WILLIAMS - DIRPRWY ARWEINYDD A DEILYDD PORTFFOLIO CYLLID, BUSNES CORFFORAETHOL A PHROFIAD Y CWSMER
PENNAETH GWASANAETH / CYFARWYDDWR:	MARC JONES – CYFARWYDDWR SWYDDOGAETH (ADNODDAU) / SWYDDOG ADRAN 151
AWDUR YR ADRODDIAD: FFÔN E-BOST:	BETHAN HUGHES-OWEN 01248752133 Bethan.Owen2@ynysmon.llyw.cymru
AELODAU LLEOL	Amherthnasol
A - Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau	
Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno'r Datganiad Cyfrifon drafft ar gyfer 2025/26. Mae'n bwysig nodi nad yw'r ffigyrau hyn wedi cael eu harchwilio, felly, gallent newid. Cyflwynir adroddiad i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar ôl cwblhau'r Archwiliad Allanol. Argymhelliad: - 1) Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn craffu ar y prif ddatganiadau ariannol drafft, heb eu harchwilio, ar gyfer 2025/26 ac yn eu nodi.	

1. PWRPAS

Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno Datganiad Cyfrifon drafft Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer y flwyddyn ariannol 2025/26.

2. CEFNDIR

- 2.1 Mae Rheoliad 10 o Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014, fel y'u diwygiwyd gan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygio) 2018, yn nodi bod rhaid i'r prif swyddog ariannol cyfrifol lofnodi a dyddio'r datganiad cyfrifon a thystio ei fod yn cyflwyno darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol y Cyngor erbyn dim hwyrach na 31 Mai yn union ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Ers Covid19, mae Llywodraeth Cymru (LIC) wedi adolygu ei ddisgwyliad ar gyfer cwblhau'r cyfrifon drafft a'r cyfrifon terfynol wedi'u harchwilio trwy awgrymu dyddiadau cau hwyrach. Mae hyn wedi parhau tu hwnt i'r Pandemig gan fod oedi sylweddol yng nghyfrifon yr holl gynghorau ers 2021/22 oherwydd materion cyfrifo technegol a oedd yn effeithio ar bob cyngor.
- 2.2 Mae LIC wedi ymestyn y dyddiad cau ar gyfer cyfrifon drafft 2025/26 i 30 Mehefin 2026, fodd bynnag, mae cyfrifon terfynol wedi'u harchwilio wedi cael ei lleihau i 30 Medi 2026. Nid yw'r dyddiad cau diwygiedig wedi'i gynnwys yn y rheoliadau, felly, mae'n rhaid i bob cyngor gyhoeddi hysbysiad sy'n tynnu sylw at yr oedi o ran cyhoeddi'r cyfrifon drafft a'r rhesymau dros beidio â chadw at y dyddiad cau gwreiddiol, sef 31 Mai 2026.
- 2.3 Llofnodwyd y Datganiad Cyfrifon drafft ar gyfer 2025/26 gan Swyddog Ariannol Cyfrifol y Cyngor, y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151, ar 30 Mehefin 2026 ac mae'r gwaith o archwilio'r cyfrifon wedi dechrau ers 1 Gorffennaf 2026. Disgwylir i'r archwiliad gael ei gwblhau yn ystod yr haf a bydd y cyfrifon terfynol wedi'u harchwilio yn cael eu cymeradwyo erbyn 30 Medi 2026.

3. Y DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR DRAFFT 2025/26 A'R DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN 2025/26

3.1 Cyflwynir y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) drafft ar gyfer 2025/26 yn Atodiad 2 ac ar dudalen 10 yn y Datganiad Cyfrifon Drafft.

3.2 Mae'r CIES yn crynhoi'r gost o ddarparu gwasanaethau yn 2025/26, yn unol â gofynion cyfrifo statudol, ac mae'n cynnwys Cronfa'r Cyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT) mewn un datganiad ariannol. Mae'r CIES yn cynnwys costau cyfrifo statudol, megis dibrisiant ac addasiadau ar gyfer pensiynau, na chodir amdanynt yn erbyn y Dreth Gyngor ac, felly, maent yn cael eu gwrthdroi cyn penderfynu ar y sefyllfa derfynol mewn perthynas â balansau cyffredinol, cronfeydd wrth gefn clustnodedig, balans cyfrif y CRT a balansau ysgolion. O ganlyniad, nid oes modd gwneud cymhariaeth uniongyrchol rhwng y CIES a'r adroddiadau alldro a gyflwynir i'r Pwyllgor Gwaith ar 21 Gorffennaf 2026. Cyflwynwyd adroddiad Alldro Refeniw i'r Pwyllgor Gwaith a 16 Mehefin 2026.

3.3 Mae'r CIES yn dangos mai £182.912m oedd cost net y gwasanaethau, gyda gwarged o £38.668m ar ddarparu gwasanaethau. Mae rhan olaf y CIES yn cynnwys y symudiadau ar gyfer ailbrisio asedau, megis eiddo, ac ail-fesur y rhwymedigaeth pensiwn, ac mae'n rhoi gwarged net terfynol o £29.296m ar gyfer y flwyddyn. Yna gwneir addasiadau, fel y dangosir yn Nhabl 1 isod, i benderfynu ar y symudiadau i gronfeydd wrth gefn a balansau. Mae manylion am yr addasiadau wedi'u cynnwys yn nodyn 6 yn y Datganiad Cyfrifon drafft. Wedyn, mae'r CIES a'r addasiadau yn nodyn 6 yn cael eu dwyn ynghyd yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn (MIRS) ar dudalen 12, er mwyn dangos beth oedd balansau'r Cyngor ar 31 Mawrth 2026.

Tabl 1

Cysoni'r CIES i'r Cyfraniad i neu o'r Cronfeydd Wrth Gefn a'r Balansau ar gyfer 2025/26

	£'000	£'000
Cyfanswm Cost / (Gwarged) yn unol a'r CIES - tudalen 10		(30,622)
Gwrthdroi'r gwarged ar Ailbrisio Asedau ac Ail-fesur y Rhwymedigaeth Pensiwn (Incwm a gwariant cynhwysfawr arall)	(5,046)	
Addasiadau rhwng y Sail Gyfrifo a'r Sail Cyllido o dan Rheoliadau - nodyn 6 ar dudalen 20	35,913	
		30,867
Cyfraniad (i) / o Cronfeydd wrth Gefn a Balansau Defnyddiadwy		245

Mae Tabl 2, yn dangos y symudiadau yng nghronfeydd wrth gefn a balansau'r Cyngor:-

Tabl 2

Crynodeb o Symudiadau yng Nghronfeydd Wrth Gefn a Balansau'r Cyngor fel ar 31 Mawrth 2026

	Balans Agoriadol 01/04/2025 £'000	Gor / (Tan) wariant net 2025/26 £'000	Trosglwyddiadau Net (o) / i Cronfeydd wrth Gefn ar gyfer Cyllid a Gymeradwywyd £'000	Balans Cau 31/03/2026 £'000
Cronfa Gyffredinol y Cyngor	18,160	2,620	(1,743)	19,037
Cronfeydd wrth gefn Clustnodedig Cronfa'r Cyngor	20,759	-	3,676	24,435
Balansau Ysgolion	5,074	-	(746)	4,328
Cronfa wrth gefn Derbyniadau Cyfalaf	2,616	-	165	2,781
Cronfa wrth gefn Grantiau Cyfalaf heb eu Cymhwyso	538	-	697	1,235
Cronfa Uchelgais Gogledd Cymru	913	-	-	913
Cronfa wrth gefn y CRT	7,977	(4,914)	-	3,063
CYFANSWM CRONFEYDD WRTH GEFN DEFNYDDIADWY	56,037	(2,294)	2,049	55,792

- 3.4** Mae Cyfrifon y Cyngor hefyd yn cynnwys £913k mewn perthynas ag Uchelgais Gogledd Cymru. Y ffigwr yma yw cyfran y Cyngor o'r cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy, a delir gan Gyngor Gwynedd fel yr awdurdod arwain ar gyfer Aelodau'r Bwrdd.

4. MANTOLEN DDRAFFT AR 31 MAWRTH 2026

- 4.1** Cyflwynir y Fantolen ddrafft fel ar 31 Mawrth 2025 ar dudalen 13 yn Atodiad 2.
- 4.2** Bu cynnydd o £29.296m yn asedau net y Cyngor, o £486.690m y llynedd i £515.392m ar 31 Mawrth 2026. Gwelwyd cynnydd o £32.941m yng ngwerth asedau tymor hir y Cyngor, oherwydd gwariant gyfalaf ar eiddo, offer a chyfarpar y Cyngor ac ailbriso asedau cyfredol.
- 4.3** Gostyngodd y rhwymedigaethau cyfredol gan £0.926m, i £56.817m. Mae'r symudiad yma'n adlewyrchu cynnydd o £6.569m yn credydwr tymor byr yn bennaf, wedi'i wrthbwysu gan ostyngiad o £8.190m mewn grantiau tymor byr a dderbyniwyd o flaen llaw. Gostyngodd rhwymedigaethau tymor hir hefyd, gan ostwng o £135.223m i £133.818m.
- 4.4** Mae prisiad actiwaraid yn dangos bod gwarged o £155.642m ar y Gronfa Bensiwn. Fodd bynnag, yn unol ag IFRIC14, mae'n ofynnol i'r Cyngor gyfyngu ar gydnabod y gwarged yma gan nad yw'n gallu cael mynediad at nac gwireddu'r buddion economaidd sy'n gysylltiedig â'r ased pensiwn. O ganlyniad, rhaid lleihau gwerth yr ased pensiwn a adroddir yng nghyfrifon y Cyngor er mwyn cydymffurfio â'r safonau cyfrifyddu cymwys.

5. BALANSAU CYFFREDINOL

- 5.1** Ar 31 March 2026, balans y Gronfa Gyffredinol (yn amodol ar archwilio) oedd £22.219m, gan gynrychioli 10.73% o gyllideb gwariant net 2025/26. Parha'r balans yma'n un dros dro a gall newid yn dilyn cwblhau'r archwilio allanol. Ar gyfer 2026/27, mae'r Cyngor wedi cymeradwyo'r defnydd o £1.685m o'r Gronfa Cyffredinol i gefnogi'r gyllideb refeniw. Mae £0.100m pellach wedi'i ddyrannu i gwrdd â chostau staffio ychwanegol o fewn Gwasanaethau Cyfreithiol. Ar ôl cyfrif am yr ymrwymadau yma, mae'r balans net sydd ar gael o'r Gronfa Gyffredinol yn gostwng i £20.434m, sef 9.87% o gyllideb gwariant net 2026/27.

Crynohir y symudiad ym malans y Gronfa Gyffredinol yn Nhabl 3:-

Tabl 3
Symudiad yn y Balansau Cyffredinol yn ystod 2025/26

	£'m	£'m
Balans Agoriadol ar 1 Ebrill 2025		18.161
Llai Cyllid a ddefnyddiwyd i gydbwysu Cyllideb Refeniw 2025/26		(2.459)
Balans ar gael ar 1 Ebrill 2026		15.702
Trosglwyddiadau o Gronfeydd wrth gefn Clustnodedig	0.716	
Gwarged Cyllideb Refeniw 2025/26	2.620	
		3.336
Balans ar 31 Mawrth 2026		19.038
Cyllid ar gyfer Cyllideb Refeniw 2026/27		(1.685)
Costau Staffio y Gwasanaethau Cyfreithiol		(0.100)
Balans ar 1 Ebrill 2026		17.253

6. BALANSAU YSGOLION

6.1 Mae lefel balansau Ysgolion wedi gostwng o £5.074m ar ddechrau'r flwyddyn ariannol, i £4.327m ar ddiwedd y flwyddyn ariannol. Roedd 6 ysgol gynradd mewn diffyg o'i gymharu a 4 ar ddiwedd 2024/25. Mae pob ysgol sydd â balans diffyg wedi cytuno ar gynllun gwariant a fydd yn tynnu'r ysgol allan o'r diffyg dros gyfnod o amser. Mae'r balansau fesul sector wedi'u crynhoi yn Nhabl 4, isod:-

Tabl 4
Crynodeb o Falansau Ysgolion

Sector	Balans ar 1 Ebrill 2025 £	Symudiad yn y Flwyddyn £	Balans ar 31 Mawrth 2026 £
Ysgolion Cynradd Cymunedol a Gwirfoddol	2,213,650	(699,527)	1,514,123
Ysgolion Uwchradd Cymunedol	2,264,916	(145,955)	2,118,961
Ysgol Arbennig Gymunedol	229,403	36,517	265,920
Ysgol Gynradd Sefydledig	365,668	62,611	428,279
CYFANSWM	5,073,637	(746,354)	4,327,283

7. CRONFEYDD WRTH GEFN CLUSTNODEDIG

7.1 Mae cronfeydd wrth gefn clustnodedig yn cael eu cynnal gan y Cyngor i ddarparu amddiffyniad ariannol yn erbyn risgiau posib yn y dyfodol, i ymdopi â'r cynnydd disgwyliedig yn y galw am wasanaethau, i gefnogi buddsoddi cyfalaf cynlluniedig, ac i alluogi gwelliannau i brosesau busnes a darpariaeth gwasanaeth ni chyllidir drwy'r gyllideb refeniw blynyddol. Mae'r cronfeydd wrth gefn yma hefyd yn dal grantiau nas defnyddiwyd a chyfraniadau allanol arall. Mae cynnal cronfeydd wrth gefn clustnodedig yn elfen allweddol o strategaeth ariannol y Cyngor, gan sicrhau lefel briodol o wydnwch ariannol i gwrdd â risgiau a heriau yn y dyfodol, tra'n galluogi buddsoddiad wedi'i dargedu mewn asedau a gwasanaethau.

Ceir yn Nhabl 5 manylion y cronfeydd wrth gefn newydd a sefydlwyd yn ystod 2025/26, cyfanswm o £0.510m. Gofynnir i'r Pwyllgor Gwaith gymeradwyo eu creu'n ffurfiol yn ei gyfarfod ar 21 Gorffennaf 2026.

Tabl 5
Cronfeydd wrth gefn Clustnodedig wedi ei greu yn 2025/26

Gwasanaeth	Enw'r Cronfa wrth Gefn	Swm y Gronfa wrth Gefn £	Rheswm dros greu'r Gronfa wrth Gefn	Pwmpas y Gronfa wrth Gefn
Rheoleiddio - Morwrol	Ysgeintiad Morwrol	50,000	Cyllideb gwariant cyfalaf ei angen yn 2026/27	Gwaith ysgeintiad o gwmpas y pierau.
Eiddo	System Mynediad Drysau	75,000	Cyllideb gwariant cyfalaf ei angen yn 2026/27	Atgyweiriadau i'r system Mynediad Drysau i brif swyddfeydd y Cyngor ac uwchraddiad i'r meddalwedd cysylltiedig.
Eiddo	Atgyweiriadau a Chynnal a Chadw Mân-ddaliadau	200,000	Trosglwyddiad wedi'i gymeradwyo o danwariant i gyllido gwariant cyfalaf yn 2026/27	Cyfraniad i gyllido ôl-groniad o atgyweiriadau i'r stad mân-ddaliadau.
Addysg	Cyllideb ôl 16	42,317	Dwyn ymlaen grant heb ei ddefnyddio i 2026/27	Cyllido gwariant pellach ar addysg ôl 16, fel y nodir yn y llythyr cynnig grant.
Gwasanaeth Plant	Cynllun Gwobr Dug Caeredin	4,537	I ddal cyllid sydd wedi'i gyfyngu i'r pwmpas yma	Cyllido costau'r dyfodol yn ymwneud â'r cynllun yma.

Gwasanaeth Plant	Cronfa Etifeddiaeth Cymunedol Travis Perkins	9,425	Dal cyllid sydd wedi'i gyfyngu i'r pwrpas yma	Cyllido costau'r dyfodol yn ymwneud â'r cynllun yma.
Ddigidol, Moderneiddo a Thrawsnewid	Staffio TGCh	121,885	Dwyn ymlaen cyllideb staffio heb ei wario o 2025/26	Cyllido costau staffio ychwanegol yn 2026/27 cyn i'r costau gael eu cyllido'n barhaol yng nghyllideb 2027/28.
Gwasanaeth Plant	Cynnal a chadw - Cabannau	6,490	Trosglwyddo incwm i greu cronfa ar gyfer costau yn y dyfodol	Creu cronfa ar gyfer costau'n y dyfodol ar gyfer costau atgyweirio a chynnal a chadw cabannau darpariaeth meithrin a leolir yn amryw ysgol.
CYFANSWM		509,654		

- 7.2 Manylir yn llawn ar gyfanswm y cronfeydd wrth gefn clustnodedig ar 31 Mawrth 2026 yn Atodiad 4, ond ceir crynodeb fesul pwrpas isod, yn Nhabl 6:-

Tabl 6
Crynodeb o Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig ar 31 Mawrth 2026

	Balans Agoriadol – 01/04/2025 £	Cyfraniadau i / (o) yn ystod 2025/26 £	Balans – 31/03/2026 £
Risgiau parhaus Corfforaethol a Gwasanaeth	7,092,100	1,111,627	8,203,727
Risgiau penodol Corfforaethol a Gwasanaeth	1,609,476	(160,853)	1,448,623
Cyllid ar gyfer gwariant cyfalaf y dyfodol	5,321,709	2,836,361	8,158,070
Gwelliannau prosesau busnes	374,327	(84,805)	289,522
Cyllidebau ar gyfer digwyddiadau annisgwyl nas defnyddiwyd ac a ddygwyd ymlaen i'r dyfodol	848,805	530,251	1,379,056
Cronfeydd wrth gefn dal grant cyfyngedig	2,181,098	(642,874)	1,538,224
Cronfeydd wrth gefn cyfyngedig arall	307,898	(185,646)	122,252
Cronfeydd wrth gefn clustnodedig arall ar gyfer prosiectau penodol	3,023,645	270,552	3,294,197
CYFANSWM CRONFEYDD WRTH GEFN CLUSTNODEDIG	20,759,058	3,674,613	24,433,671

8. CRONFA WRTH GEFN GRANTIAU CYFALAF HEB EU NEILLTUO

- 8.1 Mae'r Gronfa wrth Gefn Grantiau Cyfalaf heb eu Neilltuo yn dal y balans heb ei wario o'r grant cyfalaf cyffredinol. Nid yw'n gronfa wrth gefn glustnodedig gan ei bod wedi ei sefydlu'n benodol ar gyfer dal cyllid cyfalaf. Er nad oes amodau ynghlwm â'r grant, mae'n ofynnol i'r Cyngor benderfynu pa brosiectau cyfalaf fydd yn cael cefnogaeth gan y cyllid. Mae'r cronfa wrth gefn yn parhau heb ei neillto gan nad oedd y cyllid wedi cael ei wario'n llawn erbyn diwedd y flwyddyn ariannol Defnyddir y cyllid i gefnogi gwariant cyfalaf yn 2027/28.

9. BALANS CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

- 9.1 Gostyngodd balans cronfa wrth gefn y CRT o £7.978m ar ddechrau'r flwyddyn ariannol, i £3.064m ar 31 Mawrth 2026. Dangosir y manylion yn Nhabl 7 isod:-

Tabl 7
Balans y Cyfrif Refeniw Tai ar 31 Mawrth 2026

	£'m	£'m
Balans agoriadol ar 1 Ebrill 2025		7.976
Gwarged Cyfrif Refeniw 2025/26	8.023	
Gwariant Cyfalaf a Gyllidir o Gronfeydd wrth Gefn	(12.935)	
Symudiad Net yn 2025/26		(4.912)
Balans Cau ar 31 Mawrth 2026		3.064

10. CASGLIAD

- 10.1** Bydd y Datganiad Cyfrifon drafft 2025/26 yn destun archwiliad yn ystod cyfnod yr haf. Ar ôl cwblhau'r archwiliad, cyflwynir y Datganiad Cyfrifon wedi'i archwilio terfynol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 28 Medi 2026.

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Datganiad o'r Cyfrifon Drafft 2025/26

Cynnwys

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
	Adroddiad Naratif	1
	Datganiad o Gyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon	9
	Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	10
	Dadansoddiad Gwariant a Chyllido	11
	Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn	12
	Y Fantolen	13
	Datganiad Llif Arian	14
	Nodiadau i'r Cyfrifon	15
Nodyn 1	Nodyn ar y Dadansoddiad Gwariant a Chyllido	15
Nodyn 2	Safonau Cyfrifo sydd wedi eu cyhoeddi ond heb eu mabwysiadu hyd yma	16
Nodyn 3	Barnau Allweddol wrth weithredu'r Polisiau Cyfrifo	17
Nodyn 4	Rhagdybiaethau a wnaed ynghylch ansicrwydd yn y dyfodol ac amcangyfrifon a ffynonellau eraill o ansicrwydd	18
Nodyn 5	Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen	18
Nodyn 6	Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo a Sail Cyllido dan Reoliadau	19
Nodyn 7	Cronfeydd Clustnodedig Wrth Gefn	20
Nodyn 8	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	22
Nodyn 9	Cronfeydd wrth Gefn Na Ellir Eu Defnyddio	22
Nodyn 10	Gwariant Gweithredol Arall	25
Nodyn 11	Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi	25
Nodyn 12	Trethiant ac Incwm Grantiau Amhenodol	25
Nodyn 13	Asedau anghyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar	26
Nodyn 14	Ymrwymïadau Cyfalaf Sylweddol	29
Nodyn 15	Asedau Treftadaeth	29
Nodyn 16	Eiddo Buddsoddiad	30
Nodyn 17	Gwariant a Cyllido Cyfalaf	31
Nodyn 18	Dyledwyr	32
Nodyn 19	Arian Parod a Chywerthoedd Arian	33
Nodyn 20	Credydwyr	33
Nodyn 21	Darpariaethau	33
Nodyn 22	Llif Arian o Weithgareddau Gweithredol	34
Nodyn 23	Llif Arian o Weithgareddau Buddsoddi	34
Nodyn 24	Llif Arian o Weithgareddau Cyllido	34
Nodyn 25a	Dadansoddiad o Natur Gwariant ac Incwm	35

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
Nodyn 25b	Incwm Cylchrannol	35
Nodyn 26	Lwfansau Aelodau	36
Nodyn 27	Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	37
Nodyn 28	Pecynnau Ymadael	39
Nodyn 29	Ffioedd Archwilio Allanol	39
Nodyn 30	Incwm Grantiau	40
Nodyn 31	Partïon Cysylltiedig	42
Nodyn 32	Cronfeydd Ymddiriedol	45
Nodyn 33	Cynllun Pensiwn Athrawon	46
Nodyn 34	Cynllun Pensiwn Buddiannau Diffiniedig Llywodraeth Leol	47
Nodyn 35	Offerynnau Ariannol	53
Nodyn 36	Natur a maint y risgiau sy'n deillio o offerynnau ariannol	58
Nodyn 37	Cyd-bwyllgorau a Chyllidebau Cyfun	62
Nodyn 38	Trefniadau Asiantaeth	64
Nodyn 39	Y Dreth Gyngor	65
Nodyn 40	Trethi Annomestig (TA)	66
Nodyn 41	Rhwymedigaethau Amodol	67
Nodyn 42	Asedau Wrth Gefn	68
Nodyn 43	Prydlesi	68
Nodyn 44	Polisiâu Cyfrifyddu	69
Cyfrif CRT	Cyfrif Refeniw Tai (CRT) - Datganiad Incwm a Gwariant - Datganiad Symudiadau ar Falans y CRT Nodiadau ar y CRT	94
Atodiad 1	Datgeliad Parti Cysylltiedig – Cynrychiolaeth Cydran ddeiliaid gyda Sefydliadau Trydydd Parti	98
Atodiad 2	Geirfa	101

Adroddiad Naratif

Cynhyrchir y Datganiad Cyfrifon yn flynyddol i roi gwybodaeth glir am gyllid y Cyngor i etholwyr, trethdalwyr lleol, Aelodau'r Cyngor, gweithwyr a phartïon eraill sydd â diddordeb.

Nod yr adroddiad naratif hwn, sy'n adran allweddol o'r cyfrifon, yw darparu canllaw effeithiol i'r materion mwyaf arwyddocaol a nodir yn y cyfrifon. Mae hyn er mwyn darparu esboniad teg, cytbwys, a hawdd ei ddeall o sefyllfa ariannol y Cyngor ac i helpu i ddehongli'r datganiadau ariannol.

Daeth Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 i rym ar 31 Mawrth 2015, fel y cawsant eu diwygio gan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018. Yn unol â'r rheoliadau hyn, rhaid i Awdurdodau Lleol yng Nghymru baratoi Datganiad Cyfrifon yn unol â'r rheoliadau hyn ac arferion priodol.

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys: -

Datganiadau Ariannol Craidd: -

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys y datganiadau ariannol craidd, sef:-

- 1. Y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES)** – sy'n dangos y gost cyfrifo o ddarparu gwasanaethau yn ystod y flwyddyn, gan ddefnyddio arferion cyfrifo a dderbynnir, yn hytrach na'r swm fydd yn cael ei gyllido o'r trethi.
- 2. Dadansoddiad Gwariant a Chyllido (EFA)** – sy'n dangos y wybodaeth yn y CIES ond, yn ogystal, mae'n darparu addasiadau cyfrifo sydd yn cael eu canslo allan yn Nodyn 6 er mwyn sicrhau nad yw'r addasiadau yma'n cael ei cyllido gan Drethdalwyr y Dreth Gyngor. Mae'r golofn gyntaf o'r Dadansoddiad Gwariant a Chyllido yn darparu gwir effaith perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau a chronfeydd wrth gefn y Cyngor a'r CRT.
- 3. Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn (MIRS)** – sy'n dangos y symudiad yn ystod y flwyddyn yn y gwahanol gronfeydd wrth gefn sydd gan y Cyngor, wedi ei ddadansoddi yn ôl cronfeydd wrth gefn y gellir eu ddefnyddio a'r rhai na ellir eu defnyddio. Mae'r datganiad yn dangos cost wirioneddol darparu gwasanaethau'r Awdurdod a'r modd y caiff y costau hyn eu cyllido o'r gwahanol gronfeydd wrth gefn.
- 4. Y Fantolen** – sy'n dangos gwerth yr asedau a'r rhwymediaethau a gydnabyddir gan yr Awdurdod ar ddyddiad y Fantolen. Caiff asedau net eu cyfatebu gan y cronfeydd wrth gefn sydd gan yr Awdurdod.
- 5. Datganiad Llif Arian** – sy'n dangos y newidiadau o ran arian a chywerthoedd arian y Cyngor yn ystod cyfnod yr adroddir arno.

Gweledigaeth a Blaenoriaethau Cyngor Sir Ynys Môn

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn awdurdod unedol sy'n gwasanaethu poblogaeth o oddeutu 69,000, mae wedi'i leoli ar arfordir gogleddol Cymru ac mae'n ardal sy'n 276 milltir sgwâr. Ynys Môn yw'r ynys fwyaf yng Nghymru o bell ffordd, a'r seithfed ynys fwyaf ym Mhrydain. Ynys Môn hefyd yw'r ynys fwyaf ym Môr Iwerddon o ran maint, a'r ail ynys fwyaf poblog ym Mhrydain.

Mae'r Cyngor yn sefydliad sy'n cael ei arwain gan wleidyddiaeth ac mae wedi mabwysiadu model Arweinydd a Chabinet. Roedd gan y Cyngor 35 o Aelodau etholedig yn cynrychioli 14 ward aml-Aelod ar 31 Mawrth 2026. Cynhaliwyd etholiadau ar 5 Mai 2022 ar gyfer holl seddi'r Cyngor, ac ar ôl hynny ffurfiodd yr ymgeiswyr llwyddiannus y Cyngor llawn, a fyddent yn parhau i fod mewn lle tan ddechrau mis Mai 2027. Plaid Cymru yw'r blaid sy'n rheoli yn y Cyngor gyda mwy o Gynghorwyr Plaid Cymru nag unrhyw grŵp neu blaid arall.

Cynllun y Cyngor 2023/28

Mae Cynllun y Cyngor 2023/28 yn amlygu bod gweledigaeth hirdymor y Cyngor yn parhau fel "Creu Ynys Môn sy'n iach a llewyrchus lle gall pobl ffynnu". Amcanion strategol cynllun newydd y Cyngor yw:

- Cynyddu cyfleoedd i ddysgu a defnyddio'r Gymraeg;
- Amddiffyn a chefnogi'r rhai sy'n agored i niwed;
- Cynyddu cyrhaeddiad a chyflawniad addysgol;
- Gweithio gyda phartneriaid i gynyddu cartrefi o ansawdd, fforddiadwy a hygyrch;
- Hyrwyddo cyfleoedd i ddatblygu economi'r ynys;
- Ymateb i'r argyfwng newid hinsawdd, mynd i'r afael â newid a gweithio tuag at fod yn sefydliad sero net erbyn 2030.

Gellir gweld Cynllun y Cyngor 2023/28 ar y wefan yn y cyfeiriad gwe:

[Cynllun y Cyngor a pherfformiad \(llyw.cymru\)](http://Cynllun.y.Cyngor.a.pherfformiad(llyw.cymru))

Senario Ariannol

Derbyniodd pob un o'r 22 Cyngor yng Nghymru setliad ariannol gwell na'r disgwyl gan Lywodraeth Cymru ar gyfer 2025/26. Roedd y setliad terfynol yn cynnwys terfyn isaf o 3.8% gydag Ynys Môn yn derbyn cynnydd o 0.2% ar y setliad dros dro. Aeth hyn â chyfanswm gwerth yr AEF i £135.881 miliwn. Yn ychwanegol at hynny, nododd y setliad terfynol y byddai grant pellach o £30 miliwn ar draws Cymru yn cael ei ddarparu gan Lywodraeth Cymru er mwyn helpu gyda'r costau a wynebwr gan awdurdodau lleol wrth ofalu am gleientiaid oedrannus adref neu mewn gofal preswyl neu nyrsio, yn hytrach na chleientiaid yn gorfod mynd i'r ysbyty. Bydd y £30 miliwn ychwanegol hwn yn rhoi £663k o gyllid grant ychwanegol i'r Cyngor.

Wrth osod cyllideb 2025/26 cyhoeddodd Llywodraeth Cymru pecyn cyllid ychwanegol o £220 miliwn i gefnogi costau Yswiriant Gwladol uwch ar gyfer Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru. Ar gyfer Ynys Môn cyfatebai hyn i incwm grant ychwanegol o £2.223m. Gosododd y Cyngor gyllideb gytbwys ar gyfer 2025/26, a olygodd angen am gynydd o 8.5% yn y Dreth Gyngor a defnyddio £2.460 miliwn o arian wrth gefn y Cyngor.

Y Gyllideb

Mabwysiadwyd Cyllideb a Strategaeth Ariannol Tymor Canolig y Cyngor ar gyfer 2025/26 gan y Cyngor yn ei gyfarfod ar 6 Mawrth 2025, ac mae'n rhoi darlun cyffredinol o sefyllfa ariannol y Cyngor ac yn sicrhau bod cyllid y Cyngor yn cael ei ddrynnu i gyflawni ei flaenoriaethau. Mae'r Strategaeth Ariannol Tymor Canolig ar gael yn:-

[Cyngor Sir Ynys Môn](#) - eitem 9

Roedd y setliad yn well na'r disgwyl yn ystod y rhan fwyaf o'r cam cynllunio cyllideb ac fe ddarparodd £135.881m i'r Cyngor, sef cynnydd ariannol o £4.974m (3.80%) ar ôl ystyried rhoddion o £4.974m a dderbyniwyd yn 2024/25, a drosglwyddwyd i'r setliad yn 2025/26. Penderfynodd y Cyngor gynyddu Treth Cyngor Band D gan 8.5%, a gynyddu'r tâl am eiddo Band D i £1,705.95.

Gosodwyd y gyllideb refeniw ar £195.443m a gyllidir gan setliad, treth cyngor ag arian wrth gefn £2.460m. Penderfynodd y Cyngor hefyd gymeradwyo Strategaeth Gyfalaf 2025/26 a Rhaglen Gyfalaf Gychwynnol 2025/26 o £44.294m, yn ogystal â Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys ar gyfer 2025/26.

Monitro'r Gyllideb

Mae gan y Cyngor weithdrefn sefydledig ar gyfer monitro'r cyllidebau. Mae hyn yn caniatáu i'r Cyngor liniaru unrhyw orwariant a'r effaith sy'n debygol o ddigwydd ar wasanaethau. Gall cyllid ychwanegol gan gronfeydd wrth gefn lle bo hynny'n bosibl, ddarparu ar gyfer achosion lle mae angen galw am wasanaeth. Mae'r wybodaeth am Refeniw a Chyfalaf, ochr yn ochr â'r CRT, yn cael eu hadrodd i'r Is-grŵp Craffu Cyllid, y Pwyllgor Craffu ac yna'r Pwyllgor Gwaith bob chwarter, sy'n hwyluso lefel o her yn ogystal â gallu lliniaru unrhyw effeithiau debygol o ddigwydd ar gyfer gwasanaethau.

Perfformiad

Mae'r Cyngor yn mesur ei berfformiad yn rheolaidd ac mae dolen isod i'r adroddiad sy'n dangos perfformiad y Cyngor yn erbyn ei amcanion strategol fel y nodir yng nghynllun y Cyngor.

[Cyngor Sir Ynys Môn](#) - Eitem 8 ar y agenda

Gwariant Refeniw

Mae'r Datganiad o Gyfrifon yn amlygu gwariant a chyllido'r Cyngor yn unol â gofynion cyfrifeg. Mae'r Cyngor yn mesur perfformiad ariannol yn erbyn gweithgarwch sydd wedi ei gynllunio drwy gyfrifon rheoli'r Cyngor. Yn 2025/26, mae alldro drafft y Cyngor yn amlygu tanwariant o £2.620m yn erbyn gweithgarwch wedi ei gynllunio sydd werth £195.442m (cyllideb net). Gall hyn newid unwaith mae'r cyfrifon wedi'u harchwilio.

Mae'r tabl isod yn adlewyrchu'r gyllideb derfynol ar gyfer 2025/26 ac incwm a gwariant gwirioneddol yn ei erbyn: -

Gwasanaethau	Cyllideb Blynnyddol £'000	Alldro £'000	Amrywiant £'000
Addysg, Pobl Ifanc a Sgiliau	71,519	70,516	(1,003)
Gwasanaethau Oedolion	42,356	41,483	(873)
Gwasanaethau Plant	17,230	18,567	1,337
Tai	2,991	2,990	(1)
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	20,495	20,384	(111)
Rheoleiddio	6,083	6,034	(49)
Trawsnewid	8,110	7,527	(583)
Adnoddau	3,906	3,909	3
Gwasanaethau Corfforaethol a Chyllid Corfforaethol	6,241	6,576	335
Cyfanswm Cronfa'r Cyngor	178,931	177,986	(945)

Balans cronfa gyffredinol y Cyngor oedd £18.160m ar ddechrau'r flwyddyn ariannol. Fel rhan o'r gyllideb a gymeradwywyd ar gyfer 2025/26, trosglwyddwyd £2.459m o'r gronfa gyffredinol, gan leihau'r balans i £15.701m. Yn ystod y flwyddyn, rhyddhawyd £716k o'r gronfa wrth gefn wedi'i chlustnodi nad oedd ei angen mwyach i'r gronfa gyffredinol. Law yn llaw â thanwariant y Cyngor yn ystod 2025/26 o £2.620m, mae hyn wedi cynyddu balans y gronfa gyffredinol i £19.037m, fel ag yr oedd ar 31 Mawrth 2026.

Crynodeb o Symudiadau yng Nghronfeydd Wrth Gefn y Cyngor 2025/26

	Cronfa Wrth gefn Gyffredinol Cronfa'r Cyngor	Cronfeydd Wrth Cefn Clustnodedi g Cronfa'r Cyngor	Cronfeydd Wrth Gefn Ysgolion	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	Cronfa wrth Gefn Cyfalaf heb ei gymhwysu	Cronfeydd Wrth Gefn Y Bwrdd Uchelgais	Cronfa Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	Cronfa Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	Cyfanswm Cronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy
Eitemau sy'n effeithio ar Gronfeydd Wrth Gefn y Cyngor 2025/26	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans Agoriadol ar Gronfa Gyffredinol y Cyngor 1 Ebrill 2025	(18,160)	(20,759)	(5,074)	(2,616)	(538)	(913)	(7,977)	-	(56,037)
Net gor/ (tan) wariant 2025/26	(2,620)	-	-	-	-	-	4,914	-	2,294
Balans y Cyngor ar ôl gor / (tan) wariant	(20,780)	(20,759)	(5,074)	(2,616)	(538)	(913)	(3,063)	(509)	(53,743)
Trosglwyddiadau net o/(i) Cronfeydd wrth gefn ar gyfer cyllid cymeradwy	1,743	(3,676)	746	(165)	(697)	-	-	-	(2,049)
Balans y Gronfa Wrth Gefn Gyffredinol ar 31 Mawrth 2026	(19,037)	(24,435)	(4,328)	(2,781)	(1,235)	(913)	(3,063)	(509)	(55,792)

Gwariant Cyfalaf

Mae'r rhaglen gyfalaf yn cefnogi amcan ehangach y Cyngor i ddarparu gwasanaethau ac i gefnogi twf economaidd. Ym mis Mawrth 2025, cymeradwyodd y Cyngor raglen gyfalaf gychwynnol o £44.294m ac, ym mis Gorffennaf 2025, cymeradwyodd y Pwyllgor Gwaith bod £2.529m o lithriad o 2024/25 yn cael ei ddwyn ymlaen a'i ychwanegu at gyllideb 2025/26. Rhoddodd hwn gyllideb ddiwygiedig o £46.823m.

Yn ystod y flwyddyn, ychwanegir cynlluniau ychwanegol at y rhaglen capital, i adlewyrchu newidiadau cyllido ac unrhyw gyllid grant ychwanegol a dderbynnir yn ystod y flwyddyn. Ychwanegwyd cyfanswm o £23.825m at y rhaglen gyfalaf. Mae hyn yn dod â chyfanswm y gyllideb Cyfalaf ar gyfer 2025/26 i £70.648m.

Mae'r rhaglen wedi gwneud cynnydd cyson yn ystod y flwyddyn, gan gyflawni cyfradd gyflawni o 77%%. Disgwylir y bydd y rhan fwyaf o'r cynlluniau sy'n weddill yn cael eu cyflawni yn y flwyddyn ariannol nesaf. O'r cyfanswm gwariant hwn o £54.662m, cyfalafwyd £24.499m a'i ychwanegu at werth asedau ym Mantolen y Cyngor. Codwyd y gweddill ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, gan ei fod naill ai i gefnogi asedau nad ydynt o dan berchnogaeth uniongyrchol y Cyngor (£10.181m) neu nad oedd yn cynyddu gwerth yr asedau cyfalaf (£19.983m). Fodd bynnag, gwellaodd y gwariant cyfalaf hwn y cyflwr asedau ac ar sawl prosiect estynnodd oes yr asedau.

Mae IFRS16 Rhentu o 1 Ebrill 2024 yn gofyn i bob awdurdod lleol ychwanegu asedau rhentu, uwchben eithriad rhenti gwerth isel (llai na £10k i'r Cyngor), at gyfrifon y Cyngor yn debyg i asedau a berir. Yn 2025/26 ychwanegwyd £1.320m o asedau Hawl Defnyddio newydd at y fantolen. (£2.229m in 2024/25).

Derbyniodd y Cyngor swm sylweddol o grantiau cyfalaf yn ystod y flwyddyn gan Llywodraeth Cymru, Llywodraeth y DU ac eraill o £25.937m (£37.883m yn 2024/25). Roedd hyn yn cynnwys £12.179m o grantiau cyfalaf gan Llywodraeth Cymru ar gyfer gwelliant a datblygiad tai'r Cyngor. Bydd hyn yn helpu'r Cyngor i barhau gyda gwelliannau i gyflawni Safonau Ansawdd Tai Cymru a chynyddu nifer tai'r Cyngor ar Ynys Môn. Roedd elwa hefyd o grantiau sylweddol, gan gynnwys £8.759m ar gynlluniau economaidd a adfywio, £4.075m ar bwmpiau gwres carbon isel mewn sawl ysgol a chartrefi gofal, £3.136m o grantiau Ffyrdd, £2.824m ar brosiectau addysgol ynghyd â chyllid ychwanegol ar gyfer sawl prosiect arall.

Mae'r tabl isod yn manylu ar y gwariant cyfalaf, fesul gwasanaeth: -

Gwasanaethau	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Addysg, Pobl Ifanc a Sgiliau	3,070	8,265
Gwasanaethau Oedolion	1,238	486
Tai	1,620	1,966
Tai CRT	25,114	27,468
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	13,072	19,026
Rheoleiddio	9,611	7,948
Trawsnewid	937	396
Ased Rhwymedigaethau Prydles	1,320	2,229
Cyfanswm Cronfa'r Cyngor	55,982	67,784

Nodyn ynghylch cyfleusterau benthycha cyfredol a benthycha cyfalaf yr Awdurdod:

Cyllidir Gan	2025/26 £'000	Canran %
Benthycha Digefnogaeth	1,491	2.66%
Benthycha a Chefnogaeth	4,229	7.55%
Grantiau Cyfalaf	25,937	46.33%
Derbyniadau Cyfalaf	53	0.09%
Cyfraniad Refeniw	12,935	23.11%
Grantiau REFCUS	9,447	16.88%
Benthyciad	385	0.69%
Cronfa Wrth Gefn Cyfalaf	1,505	2.69%
Cyfanswm	55,982	100%

Ar 31 Mawrth 2026, roedd gan yr Awdurdod £123.556m o Fenthyciadau sylweddol (ac eithrio llog cronedig o £1.850m). Yn ogystal, roedd y Cyngor yn dal £2.349m o ddyledion hawl defnyddio ar gyfer y dyfeisiau hawl defnyddio (hawl eu rhentu) i'r Cyngor. Mae hyn yn ymwneud â'r dyledion sydd ar ôl ar 31 Mawrth 2025 ar gyfer dyfeisiau rhent yn £10k neu'n uwch. Mae IFRS16 Rhenti, o 1 Ebrill 2024, yn gofyn i'r holl awdurdodau lleol ychwanegu dyfeisiau rhent, yn ogystal â'r eithriad rhent gwerth bychan (llai na £10k i'r Cyngor), i gyfanswm y Cyngor, yn debyg i assedau yr Cyngor. Mae'r taliadau sy'n weddill dan y rhent neu'r cytundeb wedyn yn cael eu trin fel benthyciadau a'u rhannu rhwng brif ac ailenillion, yn debyg i fenthyciadau traddodiadol.

Ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, Gofyniad Ariannu Cyfalaf yr Awdurdod (GAC), sydd yn ei hanfod yn fesur o angen benthycha sylfaenol y Cyngor, oedd £156.537m, sy'n nodi bod y Cyngor wedi defnyddio £32.981m o'i falansau arian dros ben ei hun i ariannu gwariant cyfalaf. Yn Natganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys ar gyfer 2024/25, y Terfyn Benthycha Awdurdodedig a gymeradwywyd gan y Cyngor oedd £176m, felly, mae'r Awdurdod ymhell o fewn ei derfyn benthycha gyda benthycha allanol o £123.556m.

Cronfeydd wrth gefn, perfformiad ariannol a sefyllfa ariannol

Roedd balans Cronfa Gyffredinol y Cyngor ar 31 Mawrth 2026 yn £19.037m, sy'n cyfateb i 13.4% o'r gyllideb refeniw net ar gyfer 2025/26. Nod strategaeth ariannol y Cyngor yw cadw o leiaf 5% o'r gyllideb refeniw net fel Balansau Cyffredinol (£9.772m). O ganlyniad, mae Balans Cyffredinol y Cyngor yn uwch na'r targed. Fodd bynnag, gyda'r pwysau cost a galw parhaus sy'n codi'r costau sy'n wynebu'r Cyngor, mae'r llethr hwn yn cynnig mwy o sefydlogrwydd ariannol i'r Cyngor yn enwedig gyda'r materion cyllido sy'n effeithio ar y Llywodraeth a'r holl sefydliadau sector cyhoeddus.

Mae'r perfformiad ariannol ar gyfer 2025/26 wedi dangos tanwariant net o £2.620m ar Gronfa'r Cyngor. Roedd hyn yn cynnwys gorwariant o wasanaethau megis gorwariant o £1.337m yn y Gwasanaethau Plant, sy'n parhau i brofi mwy o alw. Mae nifer o wasanaethau wedi tanwario neu wedi creu incwm dros ben. Mae'r Gwasanaeth Addysg, Pobl Ifanc a Sgiliau wedi tanwario £1.003m ac mae'r Gwasanaeth Oedolion wedi tanwario £873k. Cyfanswm y tanwariant o wasanaethau oedd £908k. Roedd peth gorwariant mewn perthynas â Chyllid Corfforaethol, megis £336k ar gyfer dyledion a gafodd eu dileu a chynnydd yn y lwfans colled amhariad (a elwid gynt yn ddarpariaeth dyled drwg). Llwyddodd y budd-daliadau a ddyfarnwyd i greu tanwariant o £189k, gyda Chyllid Cyfalaf yn creu tanwariant o £771k oherwydd llog dros ben derbyniadwy ac oedi wrth fenthycha allanol. Mae lefelau uchel parhaus y cyfraddau llog gan Fanc Lloegr o fudd i'r Cyngor gan fod y llog sy'n dderbyniadwy o'i fuddsoddiad o gronfeydd dros ben yn parhau i

gynhyrchu lefelau llog llawer uwch na'r degawd blaenorol. Ar y cyfan, mae Cyllid Corfforaethol wedi tanwario £393k. Mae'r Cyngor wedi creu incwm dros ben o £1.212m ar premiwm y Dreth Gyngor a £119k drwy'r Dreth Gyngor.

Cyfrif Refeniw Tai

Roedd balans Cyfrif Refeniw Tai'r Cyngor yn £3.063m. Gan gynnwys y Gronfa Derbyniadau Cyfalaf ar 31 Mawrth 2026. Mae'r gronfa wedi'i chlustnodi i ariannu cost datblygu eiddo newydd fel y nodir yng Nghynllun Busnes HRA 30 mlynedd y Cyngor. Bydd y cydbwysedd hwn yn oedi'r angen i'r CRT fenthycu ar gyfer adnewyddu neu adeiladu anheddau cyngor newydd. Mae'r CRT wedi cael blwyddyn lwyddiannus iawn o wella, prynu ac adeiladu anheddau cyngor newydd ac oherwydd y lefelau uchel o grantiau allanol nid yw hyn wedi effeithio'n sylweddol ar falansau'r CRT yn 2025/26.

Darpariaethau

Cyfanswm y darpariaethau a oedd gan y Cyngor oedd £2.316m ar 1 Ebrill 2025. Yn ystod y flwyddyn, cynyddodd y balans o £0.306m i £2.622m. Cynyddodd y ddarpariaeth yswiriant i £738k yn unol â'r angen amcangyfrifedig. Cyfanswm y darpariaethau tymor byr oedd £1.124m, i ddarparu ar gyfer costau disgwylidig yn y dyfodol a allai godi o rwymedigaethau'r gorffennol. Gostyngwyd cyfanswm y ddarpariaeth ar gyfer Safle Gwastraff Penhesgyn gan £0.156m oherwydd cost y gwaith gwella a wnaed ar y safle tirlenwi yn 2025/26 a symud £0.087m i arian wrth gefn clustnodedig. Dangosir manylion y symudiadau mewn darpariaethau yn Nodyn 21 i'r Cyfrifon - Darpariaethau.

Cynllun Pensiwn Athrawon - Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o'r Cynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoi buddion penodol i athrawon ar ôl iddynt ymddeol ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y costau drwy wneud cyfraniadau yn seiliedig ar ganran o gyflogau pensiynadwy aelodau.

Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol - Fel rhan o delerau ac amodau cyflogaeth ei swyddogion a gweithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddion ymddeol drwy gymryd rhan yng Nghronfa Bensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, sy'n golygu bod y Cyngor a gweithwyr yn talu cyfraniadau i'r gronfa, wedi ei gyfrifo ar lefel a fwriedir i gydbwysu rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddi. Ni fydd buddion yn daladwy hyd nes y bydd gweithwyr yn ymddeol, ond mae gan y Cyngor ymrwymiad i wneud y taliadau i'r Gronfa Bensiwn y mae angen eu datgelu ar yr adeg y mae'r gweithwyr yn ennill eu hawl yn y dyfodol.

Mae dau brisiad wedi'u cwblhau ar gyfer y gronfa bensiwn. Mae'r rhain yn cael eu cwblhau gan Actiwari sy'n arbenigwr prisio pensiwn. Y cyntaf yw'r prisiad cyllido sy'n cael ei gwblhau bob tair blynedd. Mae hyn yn bwysig gan ei fod yn ystyried yr asedau gwirioneddol y buddsoddi'r gronfa ynddynt ar y dyddiad prisio ac yn asesu a fydd yr enillion ar yr asedau yn ariannu gwerth yr holl daliadau yn y dyfodol yn llawn i aelodau yn seiliedig ar yr holl fudd-daliadau a enillir hyd at y dyddiad prisio. Yna gostyngir gwerth presennol y rhwymedigaethau, fel bod y gwerth yn cael ei droi i'w gwerth fel ar y dyddiad prisio. Os yw'r prisiad yn cyfrifo nad yw'r gronfa bensiwn yn cael ei hariannu'n llawn, yna bydd cyfraddau cyfraniadau'r Cyngor yn cynyddu i symud tuag at gyllid o 100% dros gyfnod o amser y cytunwyd arno. Os yw'r prisiad yn dangos bod y cynllun yn fwy na 100% wedi'i ariannu, yna gall cyfraniadau i'r gronfa bensiwn leihau.

Yr ail brisiad yw'r prisiad cyfrifeg (a ddefnyddir at ddibenion y cyfrifon hyn) sy'n fwy damcaniaethol ac yn rhagweld beth fyddai atebolrwydd neu ased y Cyngor pe bai'r gronfa bensiwn yn peidio â bodoli. Mae'r prisiad hwn yn seiliedig ar asedau a rhwymedigaethau ar ddyddiad y fantolen. Mae'n ddamcaniaethol oherwydd y rheolau a'r rheoliadau i ddiogelu'r gronfa bensiwn i sicrhau ei bod yn bodoli cyhyd ag y mae rhwymedigaethau'r gronfa bensiwn yn gofyn ac oherwydd y rhagdybiaethau y mae'n ofynnol i'r Actiwari eu gwneud. Mae hyn yn seiliedig ar ofynion cyfrifyddu nad ydynt yn effeithio ar gronfeydd gwirioneddol y Cyngor. Mae canlyniadau'r prisiad cyllid yn effeithio ar arian y cyngor yn unig.

Y prisiad cyfrifeg pensiwn yw'r gwerth a adroddir bob blwyddyn yn natganiad cyfrifon y Cyngor. Mae rhai taliadau yn effeithio ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, CIES ac adroddir y prisiad ar ddiwedd y flwyddyn ariannol yn y fantolen. Fodd bynnag, mae'r rhain yn cael eu gwrthbwysu gan addasiadau yn natganiad y symudiad mewn cronfeydd wrth gefn i'w canslo fel nad oes angen i'r dreth gyngor ariannu'r addasiadau cyfrifeg statudol hyn.

Yn hanesyddol, mae mantolen y Cyngor wedi dangos bod gwerth y Gronfa Bensiwn fel rhwymedigaeth sylweddol. Mae gwerth teg holl fuddsoddiadau'r Gronfa Bensiynau yn cael ei wrthbwysu yn erbyn gwerth presennol rhwymedigaethau'r Gronfa Bensiwn ond fel arfer nid yw'n ddigon i dalu am holl werth presennol amcangyfrifedig y rhwymedigaethau pensiwn.

Yn debyg i'r llynedd, mae prisiad cyfrifyddu'r Actiwary wedi penderfynu bod gwerth yr asedau yn fwy na gwerth y rhwymedigaethau a bod y Gronfa Bensiwn mewn sefyllfa asedau net. Wrth lunio'r prisiad, mae'r Actiwari yn defnyddio'r gyfradd cynnyrch ar Giltiau'r Llywodraeth fel y gyfradd ddisgownt ar gyfer rhwymedigaethau yn y dyfodol. Wrth i'r gyfradd hon gynyddu, mae'r gyfradd ddisgownt yn cynyddu, sy'n cael yr effaith gyffredinol o leihau gwerth presennol rhwymedigaethau yn y dyfodol.

Fodd bynnag, nid yw'r safon cyfrifo pensiynau IAS19 a ddiweddarwyd gan IFRIC14 yn caniatáu rhoi gwybod am ased net pensiwn ar gyfer pensiynau buddion wedi'u diffinio a ariennir fel Cronfa Bensiwn Gwynedd, gan na all y Cyngor sylweddoli gwerth yr ased ar hyn o bryd. Wrth benderfynu ar y gwerth cario ar y fantolen, mae'r Cyngor wedi cymhwyso'r cysyniad doeth ac mae ganddo'r sefyllfa asedau net wedi'i haddasu ar rwymedigaethau a ariennir o £164.749m i £0. Fodd bynnag, mae'r actiwari wedi cynghori y dylid dangos rhwymedigaethau net rhwymedigaethau heb eu hariannu ar y fantolen. Felly, mae rhwymedigaeth o £9.107m (£9.259m yn 2024/25) wedi'i gynnwys yn yr rhwymedigaethau pensiynau tymor hir ar y fantolen a ariennir gan y gronfa wrth gefn na ellir ei defnyddio ar bensiynau. Adroddir canlyniadau llawn y prisiad cyfrifeg yn y nodyn Pensiynau Llywodraeth Leol 34 ar dudalen 53.

Porthladd Rhydd

Sefydlodd y Cyngor gwmni'r Porthladd Rhydd ar 25 Tachwedd 2024; fodd bynnag, roedd y cwmni'n segur trwy gydol 2025/26 ac ni ymgwymerodd ag unrhyw weithgarwch masnachu yn ystod y flwyddyn. Nid oedd ganddo unrhyw gyflogeion ac ni chyflawnodd unrhyw weithgareddau gweithredol yn 2025/26. Llofnodwyd Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth rhwng Llywodraeth y DU, Llywodraeth Cymru a'r Cyngor sydd yn nodi'r egwyddorion sy'n llywodraethu gweithrediad y Porthladd Rhydd. Pan lofnodwyd y Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth, cytunodd Llywodraeth Cymru i ddarparu £25m o arian cyfalaf a thalwyd y rhandaliad cyntaf o £11,566,667 i'r Cyngor ar 27 Mawrth 2026. Defnyddir yr arian hwn ar gyfer prosiectau y manylir arnynt yn Atodlen 4 o'r llythyr cynnig grant.

Busnes Gweithredol

Paratwir y cyfrifon ar sail 'busnes gweithredol'. Mae hyn yn golygu bod y cyfrifon wedi'u paratwi ar sail bod y Cyngor yn parhau ar ei ffurf bresennol i'r dyfodol. Crëwyd Cyngor Sir Ynys Môn drwy statud / cyfraith yn 1996 a bydd yn parhau ar ei ffurf bresennol hyd nes y caiff ei newid drwy statud. Gostyngodd cyfanswm y cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy £245k ond maent yn parhau'n gadarn ar £55.792m. Mae'r cynnydd yng nghronfa wrth gefn gyffredinol y Cyngor o £18.160m i £19.037m yn gwella gwydnwch ariannol y Cyngor ac mae'n annhebygol iawn y bydd y Cyngor yn cyhoeddi hysbysiad Adran 114 yn y flwyddyn ariannol 2026/27. Cyhoeddir yr hysbysiadau hyn gan Gynghorau sydd mewn anhawster lle mae eu gwariant yn fwy na'u hincwm ac mewn diffyg cyllidebol.

DATGANIAD O GYFRIFOLDEBAU AM Y DATGANIAD CYFRIFON

Cyfrifoldebau Cyngor Sir Ynys Môn

Mae'n ofynnol i Gyngor Sir Ynys Môn:-

- wneud trefniadau ar gyfer gweinyddu ei faterion ariannol yn briodol a sicrhau fod gan un o'i swyddogion y cyfrifoldeb am weinyddu'r materion hynny. Yn y Cyngor hwn, y swyddog yw'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) sydd hefyd wedi'i ddynodi'n Swyddog Adran 151;
- reoli ei faterion er mwyn sicrhau defnydd economaidd, effeithlon ac effeithiol o adnoddau ac i ddiogelu ei asedau;
- gymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon.

Cyfrifoldebau'r Swyddog Adran 151

Y Swyddog Adran 151 sydd yn gyfrifol am baratoi Datganiad Cyfrifon y Cyngor yn unol â'r ymarferion priodol fel y gosodir yn y Côd Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifo Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig ("Y Côt").

Wrth baratoi'r Datganiad Cyfrifon hwn, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- dewis polisiau cyfrifo priodol ac yna eu defnyddio'n gyson;
- ffurfio barnau a gwneud amcangyfrifon a oedd yn rhesymol a darbodus;
- cydymffurfio â Chôt Ymarfer Awdurdod Lleol CIPFA.

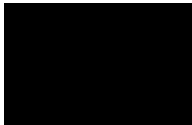
Hefyd, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- cadw cofnodion cyfrifo priodol ac amserol;
- cymeryd camau rhesymol i ddarganfod a gwarchod rhag twyll ac unrhyw afreoleidd-dra arall.

Tystysgrif

Tystiaf fod y Datganiad Cyfrifon yma yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar y dyddiad cyfrifo a'i incwm a'i wariant am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2026:

Llofnodwyd:

Richard Marc Jones FCPFA

CYFARWYDDWR SWYDDOGAETH (ADNODDAU) A SWYDDOG ADRAN 151

Llofnodwyd:

Cynghorydd Dafydd Rhys Thomas

CADEIRYDD CYNGOR SIR YNYS MÔN

Dyddiedig:

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2026

Dengys y datganiad hwn gostau cyfrifo yn ystod y flwyddyn mewn perthynas â darparu gwasanaethau yn unol ag arferion cyfrifo a dderbynnir yn gyffredinol, yn hytrach na'r symiau a gyllidir o'r trethi. Mae'r Gwasanaethau yr adroddir arnynt isod yn seiliedig ar strwythur sefydliadol y Cyngor. Mae'r Cyngor yn codi trethi i gwrdd â gwariant yn unol â rheoliadau, gall hyn fod yn wahanol i'r gost gyfrifyddol. Ceir darlun o'r sefyllfa o ran trethi yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

2025/26			Gwasanaethau	Nodyn	2024/25		
Gwariant Gros	Incwm Gros	Gwariant Net			Gwariant Gros	Incwm Gros	Gwariant Net
£'000	£'000	£'000			£'000	£'000	£'000
93,931	(18,098)	75,833	Addysg, Pobl Ifanc a Sgiliau		93,410	(19,892)	73,518
59,975	(19,107)	40,868	Gwasanaethau Oedolion		55,416	(17,620)	37,796
25,285	(7,107)	18,178	Gwasanaethau Plant		23,108	(6,760)	16,348
10,543	(7,738)	2,805	Tai		10,372	(8,162)	2,210
35,646	(11,965)	23,681	Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff		31,689	(9,688)	22,001
21,407	(14,606)	6,801	Rheoleiddio ac Economaidd		21,940	(16,089)	5,851
7,516	(443)	7,073	Trawsnewid		7,079	(562)	6,517
23,933	(12,849)	11,084	Adnoddau		25,884	(14,832)	11,052
2,570	(224)	2,346	Busnes y Cyngor		2,596	(545)	2,051
1,378	(856)	522	Costau Corfforaethol a Democrataidd		349	(268)	81
743	(12)	731	Rheolaeth Corfforaethol		741	(10)	731
160	-	160	Costau heb eu ddosbarthu		242	-	242
16,755	(23,925)	(7,170)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)		16,364	(23,083)	(6,719)
299,842	(116,930)	182,912	Diffyg ar weithrediadau sy'n parhau		289,190	(117,511)	171,679
		19,793	Gwariant gweithredu arall	10			19,279
		(3,496)	Cyllido ac incwm a gwariant buddsoddi	11			2,031
		(234,877)	Trethiant ac incwm grant amhenodol	12			(234,111)
		(35,668)	(Gwarged) / Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau				(41,122)
		18,492	Colledion amhariad ar asedau anghyfredol sydd wedi eu rhoi yn erbyn y Gronfa Ailbrisio wrth Gefn				15,865
		(25,746)	Gwarged ar ailbrisio asedau anghyfredol				(20,007)
		173,935	Dileu Ased Pensiwn Net	9c & 34			139,086
		(161,635)	Ailfesur y rhwymedigaeth Pensiwn Net	9c & 34			(138,345)
		5,046	Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall				(3,401)
		(30,622)	Cyfanswm Incwm a Gwariant Cynhwysfawr				(44,523)

DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO

Nod y Dadansoddiad Gwariant a Chyllid (DGaC) yw dangos gwir effaith perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau'r Cyngor. Mae'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (DIGC) yn cynnwys llawer o addasiadau cyfrifyddu megis dibrisiant ac addasiadau pensiwn, na chaniateir iddynt, yn ôl y gyfraith, gael eu cyllido gan y Dreth Gyngor. Nid yw'r rhain yn gostau gwirioneddol sy'n effeithio ar falansau defnyddiadwy'r Cyngor. Er mwyn sicrhau nad yw'r costau cyfrifyddu hyn yn effeithio ar dalwyr y dreth gyngor a chronfeydd y Cyngor, caiff y costau hyn eu canslo yn yr DGaC ac fe'u dangosir hefyd yn y Datganiad Symud mewn Cronfeydd Wrth Gefn (DSCWG) a Nodyn 6.

Tudalen 62

2025/26			Gwasanaethau	2024/25		
Gwariant Net a godir i'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT - A = C - B	Addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo - B	Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr -C		Gwariant Net a godir i'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT - A = C - B	Addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo - B	Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr - C
£'000	£'000	£'000		£'000	£'000	£'000
70,959	4,874	75,833	Cyfarwyddwr Addysg, Pobl Ifanc a Sgiliau	67,309	6,209	73,518
41,268	(400)	40,868	Gwasanaethau Oedolion	37,626	170	37,796
18,537	(359)	18,178	Gwasanaethau Plant	16,304	44	16,348
2,922	(117)	2,805	Tai	2,254	(44)	2,210
17,918	5,763	23,681	Prifffydd, Eiddo a Gwastraff	16,058	5,943	22,001
6,199	602	6,801	Rheoleiddio a Economaidd	5,250	601	5,851
6,905	168	7,073	Trawsnewid	6,228	289	6,517
11,387	(303)	11,084	Adnoddau	11,150	(98)	11,052
2,468	(122)	2,346	Busnes y Cyngor	2,087	(36)	2,051
902	(380)	522	Costau Corfforaethol a Democrataidd	676	(595)	81
720	11	731	Rheolaeth Corfforaethol	751	(20)	731
-	160	160	Costau heb eu dosbarthu	-	242	242
16,526	(23,696)	(7,170)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	16,535	(23,254)	(6,719)
196,711	(13,799)	182,912	Cost Net Gwasanaethau	182,228	(10,549)	171,679
(196,466)	(22,114)	(218,580)	Incwm a Gwariant Arall	(188,427)	(24,374)	(212,801)
245	(35,913)	(35,668)	(Gwarged) neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	(6,199)	(34,923)	(41,122)
(56,037)	Yn cynnwys: Cronfa'r Cyngor CRT		Balans agoriadol y Gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 1 Ebrill	(49,838)	Yn cynnwys: Cronfa'r Cyngor CRT	
245			Llai diffyg ar falans y Gronfa Cyffredinol a'r CRT yn y flwyddyn	(6,199)		
(55,792)			Balans cau y Gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 31 Mawrth	(56,037)		
(52,729)				(48,060)		
(3,063)				(7,977)		
(55,792)				(56,037)		

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN AR GYFER Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2026

Dengys y Datganiad hwn y symudiad o fewn y flwyddyn mewn gwahanol gronfeydd wrth gefn a ddelir gan y Cyngor, wedi eu dadansoddi'n 'Gronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy' (h.y. y rhai hynny y gellir eu defnyddio i gyllido gwariant neu leihau trethi lleol) a chronfeydd wrth gefn eraill. Mae'r llinell (Diffyg) / Gwarged ar ddarparu gwasanaethau'n dangos y gwir gost economaidd o ddarparu gwasanaethau'r Cyngor, gyda manylion pellach yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hwn yn wahanol i'r symiau statudol y mae'n rhaid eu codi ar Falans Cronfa'r Cyngor i bwrpas pennu'r Dreth Gyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai i bwrpas pennu rhenti. Mae'r llinell '(Gostyngiad)/Cynnydd Net cyn Trosglwyddiadau i gronfeydd wrth gefn' clustnodedig yn dangos y symudiad yn y flwyddyn o falansau Cronfa'r Cyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai cyn i'r Cyngor wneud unrhyw drosglwyddiadau dewisol i neu o'r cronfeydd wrth gefn clustnodedig.

	Balans Cronfa'r Cyngor £'000	Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig Cronfa'r Cyngor (Nodyn 7)	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf (Nodyn 8)	Grantiau Cyfalaf heb eu defnyddio	Balansau Ysgolion (Nodyn 7)	Arian wrth Gefn Yr Brwdd Uchelgais £'000	Cyfanswm Cronfa y Cyngor wrth gefn y gellir ei defnyddio £'000	Balans CRT (Datganiadau Ariannol Atodol) £'000	Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig CRT (Nodyn 8) £'000	Cyfanswm cronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio gan £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Defnyddiadwy £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Na ellir eu defnyddio (Nodyn 9) £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn (y Cyngor) £'000
Balans ar 1 Ebrill 2024	15,605	16,517	2,390	464	5,577	587	41,140	8,189	509	8,698	49,838	391,735	441,573
Symudiad mewn cronfeydd wrth gefn yn ystod y flwyddyn													
Addasiad i'r balans agoriadol													
Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	18,360	-	-	-	-	-	18,360	22,762	-	22,762	41,122	-	41,122
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,401	3,401
Cyfanswm Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	18,360	-	-	-	-	-	18,360	22,762	-	22,762	41,122	3,401	44,523
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol â'r rheoliadau (Nodyn 6)	(11,202)	-	226	(464)	-	-	(11,440)	(22,974)	(509)	(23,483)	(34,923)	34,923	-
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddiadau i'r Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	7,158	-	226	(464)	-	-	6,920	(212)	(509)	(721)	6,199	38,324	44,523
Trosglwyddiadau i / (o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 7)	(4,603)	4,242	-	538	(503)	326	-	-	-	-	-	-	-
(Gostyngiad) / Cynnydd yn ystod y flwyddyn	2,555	4,242	226	74	(503)	326	6,920	(212)	(509)	(721)	6,199	38,324	44,523
Balans ar 31 Mawrth 2025	18,160	20,759	2,616	538	5,074	913	48,060	7,977	-	7,977	56,037	430,059	486,096
Symudiad mewn cronfeydd wrth gefn yn ystod y flwyddyn													
Addasiadau i'r balans agoriadol													
Gwarged / (Diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	16,886	-	-	-	-	-	16,886	18,782	-	18,782	35,668	-	35,668
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(6,372)	(6,372)
Cyfanswm Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	16,886	-	-	-	-	-	16,886	18,782	-	18,782	35,668	(6,372)	29,296
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol â'r rheoliadau (Nodyn 6)	(12,270)		165	(112)	-	-	(12,217)	(23,696)	-	(23,696)	(35,913)	35,913	-
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddiadau i'r Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	4,616	-	165	(112)	-	-	4,669	(4,914)	-	(4,914)	(245)	29,541	29,296
Trosglwyddiadau net i/(o)													
Trosglwyddiadau i / (o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig	(3,739)	3,676	-	809	(746)	-	-	-	-	-	-	-	-
(Gostyngiad) / Cynnydd yn ystod y flwyddyn	877	3,676	165	697	(746)	-	4,669	(4,914)	-	(4,914)	(245)	29,541	29,296
Balans ar 31 Mawrth 2026	19,037	24,435	2,781	1,235	4,328	913	52,729	3,063	-	3,063	55,792	459,600	515,392

FANTOLEN AR 31 MAWRTH 2026

Mae'r Fantolen yn dangos gwerth yr asedau a'r rhwymedigaethau a gydnabyddir gan y Cyngor ar ddyddiad y Fantolen. Mae asedau net y Cyngor (asedau llai rhwymedigaethau) yn cyd-fynd â'r cronfeydd wrth gefn sy'n cael eu dal gan y Cyngor. Adroddir ar gronfeydd wrth gefn mewn dau gategori. Mae'r categori cyntaf o gronfeydd wrth gefn yn gronfeydd wrth gefn y mae modd eu defnyddio, h.y. y cronfeydd wrth gefn hynny y gall y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau, yn amodol ar yr angen i gynnal lefel ddarbodus o gronfeydd wrth gefn ac unrhyw gyfyngiadau statudol ar eu defnydd (er enghraifft y Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn y gellir ond ei defnyddio ar gyfer gwariant cyfalaf neu i dalu dyledion). Yr ail gategori o gronfeydd wrth gefn yw'r rheini na all y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau. Mae'r categori hwn o gronfeydd wrth gefn yn cynnwys cronfeydd wrth gefn sy'n dal enillion a cholledion heb eu gwireddu, lle byddai'r arian ond ar gael i ddarparu gwasanaethau petai'r asedau'n cael eu gwerthu (er enghraifft y Gronfa Ailbrisio wrth Gefn) a chronfeydd wrth gefn sy'n dal gwahaniaethau amseru a ddangosir yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn, llinell 'Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo A Sail Gyllido Dan y Rheoliadau'.

		Nodyn	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000
Eiddo, offer a chyfarpar	13		611,754	580,318
Asedau Treftadaeth	15		2,301	2,299
Eiddo Buddsoddi	16		10,201	10,068
Asedau Anniriaethol			109	175
Dyledwyr tymor hir	18		2,169	1,625
Asedau hawl defnydd tymor hir	43		2,749	1,857
Asedau tymor hir			629,283	596,342
Asedau a ddelir i'w gwerthu			813	833
Rhestrau stoc			313	421
Dyledwyr tymor byr	18		55,384	67,895
Buddsoddiadau tymor byr	35a		-	-
Arian a chywerthoedd arian	19		20,234	13,571
Asedau Cyfredol			76,744	82,720
Benthycia tymor byr	35b		(2,507)	(2,206)
Credydwyr tymor byr	20		(47,826)	(41,257)
Darpariaethau tymor byr	21		(1,124)	(749)
Derbyniadau grantiau ymlaen llaw	30		(4,914)	(13,104)
Rhwymedigaethau hawl defnydd tymor byr	43		(446)	(427)
Rhwymedigaethau Cyfredol			(56,817)	(57,743)
Credydwyr tymor hir	20		(261)	(255)
Darpariaethau tymor hir	21		(1,498)	(1,567)
Benthycia tymor hir	35b		(121,049)	(121,726)
Derbyniadau grantiau tymor hir ymlaen llaw	30		-	(1,349)
Rhwymedigaethau tymor hir eraill	34		(9,107)	(9,259)
Rhwymedigaethau hawl defnydd tymor hir	43		(1,903)	(1,067)
Rhwymedigaethau tymor hir			(133,818)	(135,223)
Asedau net			515,392	486,096
Cronfeydd wrth gefn y mae modd eu defnyddio	MIRS		55,792	56,037
Cronfeydd wrth gefn nad na ellir eu defnyddio	9		459,600	430,059
Cyfanswm Cronfeydd wrth gefn			515,392	486,096

DATGANIAD LLIF ARIAN – AM Y FLWYDDYN A DDAETH i BEN 31 MAWRTH 2026

Dengys y Datganiad Llif Arian newidiadau mewn arian parod a chywerthoedd arian y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol. Dengys y datganiad sut mae'r Cyngor yn cynhyrchu a defnyddio arian parod a chywerthoedd arian trwy ddosbarthu llif arian yn weithgareddau gweithredu, buddsoddi a chyllido. Mae cyfanswm y llif arian net o weithgareddau gweithredu yn ddangosydd allweddol o faint o weithgareddau'r Cyngor a gyllidir trwy drethiant ac incwm grant neu gan dderbynwyr y gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor. Mae'r gweithgareddau buddsoddi'n cynrychioli'r all-lif arian ar gyfer adnoddau y bwriedir eu defnyddio i gyfrannu tuag at ddarparu gwasanaethau'r Cyngor yn y dyfodol. Mae'r llif arian sy'n codi o weithgareddau cyllido'n ddefnyddiol i ragweld yr hawl a fydd gan ddarparwyr cyfalaf (h.y. benthyciadau) ar lif arian y Cyngor yn y dyfodol.

Tudalen 65

	Nodyn	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Gwarged /(Diffyg) Net ar Ddarparu Gwasanaethau		35,668	41,122
Eitemau di-arian a godir ar gyfrifon Incwm a Gwariant	22	20,638	28,946
Eitemau arian ni chodir ar gyfrif Incwm a Gwariant	22	(13,778)	(12,774)
Symudiad mewn Asedau Cyfredol net	22	9,416	(18,721)
Addasiadau am eitemau cynwysedig yn y gwarged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau sydd yn weithgareddau buddsoddi neu cyllido	22	(26,155)	(38,773)
Llif arian net o Weithgareddau Gweithredu		25,789	(200)
Llif arian net o Weithgareddau Buddsoddi	23	(18,327)	(17,413)
Llif arian net o Weithgareddau Cyllido	24	(799)	(923)
(Gostyngiad)/Cynnydd Net mewn Arian Parod a Chywerthoedd Arian		6,663	(18,536)
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar gychwyn y flwyddyn ariannol		13,571	32,107
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol	19	20,234	13,571

NODIADAU I'R CYFRIFON

NODYN 1 – NODYN AR Y DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO

2025/26

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn	Gwahaniaethau statudol eraill	Cyfanswm Addasiadau
	£'000	£'000	£'000	£'000
Addysg, Pobl ifanc a Sgiliau	6,967	(1,160)	(933)	4,874
Gwasanaethau Oedolion	647	(1,018)	(29)	(400)
Gwasanaethau Plant	342	(603)	(98)	(359)
Tai	46	(156)	(7)	(117)
Prifffyrdd, Eiddo a Gwastraff	6,354	(581)	(10)	5,763
Rheoleiddio a Economaidd	1,244	(574)	(68)	602
Trawsnewid	494	(329)	3	168
Adnoddau	-	(275)	(28)	(303)
Busnes y Cyngor	(1)	(104)	(17)	(122)
Costau Corfforaethol a Democrataidd	574	(954)	-	(380)
Rheolaeth gorfforaethol	-	-	11	11
Costau Na Ddosbarthwyd	-	160	-	160
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(22,627)	(1,085)	16	(23,696)
Cost net Gwasanaethau	(5,960)	(6,679)	(1,160)	(13,799)
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(15,015)	(7,099)	-	(22,114)
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddiffyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddiffyg	(20,975)	(13,778)	(1,160)	(35,913)

2024/25

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn	Gwahaniaethau statudol eraill	Cyfanswm Addasiadau
	£'000	£'000	£'000	£'000
Dysgu Gydol Oes	6,127	(375)	457	6,209
Gwasanaethau Oedolion	587	(326)	(91)	170
Gwasanaethau Plant	261	(196)	(21)	44
Tai	35	(47)	(32)	(44)
Prifffyrdd, Eiddo a Gwastraff	6,062	(187)	68	5,943
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	745	(180)	36	601
Trawsnewid	384	(99)	4	289
Adnoddau	-	(87)	(11)	(98)
Busnes y Cyngor	1	(36)	(1)	(36)
Costau Corfforaethol a Democrataidd	452	(1,047)	-	(595)
Rheoli Corfforaethol	-	-	(20)	(20)
Costau Na Ddosbarthwyd	-	242	-	242
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(23,084)	(93)	(77)	(23,254)
Cost net Gwasanaethau	(8,430)	(2,431)	312	(10,549)
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(24,801)	427	-	(24,374)
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddiffyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddiffyg	(33,231)	(2,004)	312	(34,923)

NODYN 2 – SAFONAU CYFRIFO SYDD WEDI EU CYHOEDDI OND NAD YDYNT WEDI EU MABWYSIADU HYD YMA

Y safonau sydd wedi'u cyflwyno gan God 2026/27, lle mae angen datgeliadau yn natganiadau ariannol 2025, yn unol â gofynion paragraff 3.3.4.3 y Cod, yw:

a) Addasiadau i'r Safonau Adrodd Ariannol 102, sy'n berthnasol i'r DU a Gweriniaeth Iwerddon (Diwygiadau i asedau Treftadaeth) a gyhoeddwyd fis Mawrth 2024

Mae'r safon hwn yn berthnasol i sefydliadau cymwys nad ydynt yn dilyn y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol. Gofynnir i'r Cyngor baratoi'r cyfrifon ariannol mewn cydymffurfiaeth â'r Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol, fel y'u diwygiwyd gan God Ymarfer CIPFA ar Gyfrifeg Awdurdodau Lleol 2025/26. Felly, nid yw'r diwygiadau hyn yn effeithio ar y Datganiad o Gyfrifon hwn.

b) Diwygiadau i Ddosbarthiad a Mesuriad Offerynnau Ariannol (Diwygiadau i Safon Adrodd Ariannol 9 a 7) a gyhoeddwyd fis Mai 2024

Mae'r newidiadau i Safon Adrodd Ariannol Rhyngwladol 9 yn nodi nad yw atebolrwydd ariannol yn cael adnabod ar 'ddyddiad y setliad', sef dyddiad dod i ben yr hawl i dderbyn arian parod. Yma, bydd y rwymedigaeth perthnasol yn cael ei rhyddhau a hynny drwy ei thalu yn ôl, ei chanslo neu ddod i ben. Yn ychwanegol, os bydd atebolrwydd ariannol yn cael ei setlo yn llawn neu'n rhannol, gan ddefnyddio system taliadau electronig, gall endid fabwysiadu polisi i ddat-gydnabod yr holl atebolrwydd ariannol cyn ddyddiad y setliad mewn amgylchiadau lle nad oes modd tynnu, stopio neu ganslo taliadau electronig na chael gafael ar yr arian parod oherwydd y cyfarwyddyd talu. Yn ystod 2025/26, mae gwaith y Cyngor i ddat-gydnabod offerynnau ariannol yn cyd-fynd â dyddiadau'r setliad.

Mae'r newidiadau i Safon Adrodd Ariannol Rhyngwladol 7 yn ymwneud â'r cynnydd mewn datgeliadau, lle mae newidiadau wedi bod i werth teg ecwiti yn ystod y cyfnod. Ni ddaliodd y Cyngor unrhyw offerynnau ariannol h.y. buddsoddiadau neu atebolrwydd a gafodd eu prisio am werth teg yn 2025/26. Mae buddsoddiadau'r Cyngor i gyd yn asedau ariannol sydd wedi'u mesur ar gost wedi'i hamorteiddio. Roedd y safon hefyd yn cyflwyno newidiadau oedd yn ymwneud â'r buddsoddiadau ac atebolrwydd gwahanol sy'n arwain at newidiadau oherwydd nodweddion dibynnol nad ydynt yn ymwneud â newidiadau mewn risgiau neu gostau benthyca sylfaenol. Nid yw offerynnau ariannol y Cyngor yn cynnwys nodweddion o'r fath.

c) Mae Gwelliannau Blynnyddol i Safonau Cyfrifeg Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol - argraffiad 11, a gyhoeddwyd fis Gorffennaf 2024

Mae hyn yn gwneud mân ddiwygiadau i bump safon cyfrifeg ar gyfer y cyfnodau hynny sy'n dechrau ar ôl, neu ar 1 Ionawr 2026. Mae CIPFA o'r farn nad oes gan y newidiadau hyn lawer o berthnasedd.

d) Contractau sy'n Cyfeirio at Drydan sy'n Ddibynnol ar Natur (Addasiadau i Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol 9 a 7) a gyhoeddwyd fis Rhagfyr 2024

Nid yw'r gofynion hyn yn cael effaith ar y cyfrifon hyn, gan fod y gofynion mewn grym ar gyfer y flwyddyn ariannol nesaf, sef 2026/27.

NODYN 3 – BARNAU ALLWEDDOL WRTH WEITHREDU'R POLISIÂU CYFRIFO

Wrth weithredu'r polisiâu cyfrifo a restrir yn Nodyn 44, mae'r Cyngor wedi gorfod gwneud barnau penodol ynglŷn â thrafodion cymhleth neu rheini sydd yn cynnwys ansicrwydd am ddigwyddiadau yn y dyfodol. Y barnau allweddol sydd wedi eu gwneud yn y Datganiad Cyfrifon yw:-

- Mae'r Cyfrifon wedi cael eu paratoi mewn modd sy'n tybio y bydd y swyddogaethau a'r gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor yn parhau i fod yn weithredol am y dyfodol rhagweladwy. Corff llywodraeth leol yw'r Cyngor a grëwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 1994. Mae'r Cyngor yn gweithredu o fewn hinsawdd ariannol anodd, yr un modd â phob awdurdod lleol yng Nghymru. Fodd bynnag, ni cheir unrhyw arwyddion naill ai o berfformiad ariannol yr Awdurdod na chynlluniau Llywodraeth Cymru sy'n tanseilio'r farn y bydd y Cyngor yn parhau i weithredu fel sefydliad hyfyr yn y dyfodol.
- Mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw nifer o asedau a ddefnyddir i ddibenion cymdeithasol neu ddatblygu economaidd, stad man daliad Cyngor yw'r un mwyaf nodedig yn cael eu dal i bwrpas creu incwm neu gynyddu cyfalaf yn unig ac, o'r herwydd, nid ydynt yn cael eu hystyried fel eiddo buddsoddiad. O ganlyniad, caiff yr asedau hyn eu nodi fel Asedau Anghfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar ar y Fantolen.

NODYN 4a – RHAGDYBIAETHAU A WNAED YNGHYLCH ANSICRWYDD YN Y DYFODOL AC AMCANGYFRIFON A FFYNONELLAU ERAILL O ANSICRWYDD

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys ffigyrau wedi eu hamcangyfrif yn seiliedig ar ragdybiaethau wedi eu gwneud gan y Cyngor am y dyfodol neu sydd yn ansicr fel arall. Gwneir amcangyfrifon drwy ystyried profiad hanesyddol, tueddiadau cyfredol a ffactorau perthnasol eraill. Fodd bynnag, gan na ellir bennu balansau yn bendant, gall y canlyniadau terfynol fod yn wahanol i'r rhagdybiaethau ac amcangyfrifon.

Gellir ystyried yr eitemau canlynol ar Fantolen y Cyngor ar 31 Mawrth 2026 fel rhai sydd fwyaf agored i risg o gamgymeriad amcangyfrif yn y flwyddyn ariannol sydd i ddod: -

Asedau Anghyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar (PPE) - Mae asedau yn cael eu dibrisio dros eu hoes fuddiol yn unol ag arferion safonol cyfrifo. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng y dibrisiant a gwir ddirywiad yr ased ei adlewyrchu ym mhatrymau gwariant y dyfodol. Mae gwybodaeth ynglŷn ag Eiddo, Offer a Chyfarpar wedi ei gynnwys yn Nodyn 13 a nodyn 13b Asedau Seilwaith. Gwerth asedau PPE y Cyngor ar 31 Mawrth 2026 oedd £611.754m (£580.318m ar 31 Mawrth 2025). Mae Asedau Hawl-I-Ddefnyddio sy'n cael eu mesur yn ôl gwerth teg yn cael eu gwerthuso bob pum mlynedd. Yn y blynyddoedd cyfamserol, amcangyfrifir eu gwerthoedd gan ddefnyddio mynegeion allanol addas. Os nad oes mynegai ar gael, bydd yr asedau'n cael eu prisiau yn ystod trydedd flwyddyn y rhaglen pum mlynedd.

Mae Cyfarpar Diogelu Personol (PPE) yn cael ei ailbrisiau bob pum mlynedd ac ers 2025/26 a thu hwnt, mae gwerth rhai PPE yn cael eu hamcangyfrif yn y blynyddoedd cyfamserol gan ddefnyddio mynegeion allanol priodol neu, os nad oes mynegai priodol, mae'r asedau'n cael eu prisiau yn ystod trydedd flwyddyn y rhaglen pum mlynedd.

Darpariaethau – Mae'r Cyngor wedi gwneud darpariaethau sy'n cyfateb i £2.622m (£2.316m ar 31 Mawrth 2025) ar gyfer materion ansicr all arwain at gostau sylweddol mewn blynyddoedd i ddod. Mae'r rhain yn ymwneud yn bennaf â chostau ôl-ofal ar gyfer safle tirlenwi Penhesgyn a rhwymedigaethau posibl sy'n deillio o hawliadau yswiriant. Ceir manylion llawn yn Nodyn 21.

Rhwymedigaeth Pensiynau – Yn debyg i'r llynedd, mae Actiwari'r Cyngor wedi dynode gwerth y Gronfa Bensiwn i sefyllfa dros ben ac felly ased pensiwn net o £164.789m heb gynnwys rhwymedigaethau pensiwn heb eu hariannu o £9.107m. Mae'r gwarged hwn wedi'i leihau i ddim o ganlyniad i reolau pensiynau sy'n cyfyngu ar adrodd ar ased pensiynau net yn y fantolen. Mae hyn oherwydd newid yn y tybiaethau y mae'r Actiwari wedi'u defnyddio mewn perthynas â'r ffactor disgownt oherwydd cynnydd mewn llog a chyfraddau bond. Defnyddir hyn i gyfrifo faint fydd rhwymedigaethau pensiwn y dyfodol ar brisiau heddiw, fel y gellir ei gymharu â gwerth cyfredol/gwerth marchnadol buddsoddiadau ac asedau. (adroddwyd am ased o £138.823m heb gynnwys rhwymedigaethau heb eu haniannu am y gwerth ar 31 Mawrth 2025). Mae rhwymedigaeth net o £9.107m (£9.259m ar 31 Mawrth 2025) yn parhau i

fod ar atebolrwydd pensiwn am rwymedigaethau heb eu hariannu na ellir eu gwrthbwysu eto'r gwarged ar y gronfa pensiwn.

Mae prisiad cyfrifeg y pensiwn yn seiliedig ar nifer o asesiadau a dyfarniadau cymhleth sy'n ymwneud â chyfraddau disgownt, codiadau cyflog rhagamcanol, newidiadau mewn oedrannau ymddeol, cyfraddau marwolaethau ac enillion disgwylidig ar asedau pensiwn. Mae cwmni o actiwariâu ymgynghorol yn cael ei gyflogi gan y Cyngor gweinyddu i roi cyngor arbenigol ar y rhagdybiaethau sydd i'w cymhwyso. Ceir rhagor o fanylion yn Nodyn 34 a'r adroddiad naratif. Mae'r nodyn yn cynnwys y gwarged, fodd bynnag, fel yr amlinellir yn yr adroddiad naratif, nid yw hyn wedi'i gynnwys yn y fantolen oherwydd cyfyngiadau a ragnodir gan IAS19 a IFRIC14 ar gyfrifo pensiynau.

Lwfans Colli Nam a darpariaethau Dyledion Gwael – Ar 31 Mawrth 2026, roedd gan y Cyngor falans o £57.553m (£69.520m yn 2024/25) o ran dyledion net. Awgrymodd adolygiad o'r balans dyledion fod swm amhariad o £9.968m yn briodol ar gyfer dyledion amheus (£8.532m ar 31 Mawrth 2025). Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng lefel yr amhariad a ddefnyddiwyd a'r gwir sefyllfa ôl-ddyledion ei adlewyrchu ym mhatrwm gwariant y dyfodol. Mae'r ffigwr lwfans colledion amhariad / darpariaeth ar gyfer drwgddyledion wedi ei gynnwys yn y ffigyrau Dyledwyr Tymor Byr yn Nodyn 18.

Mesur Gwerth Teg – Mae y mwyafrif o asedau anghyfredol y Cyngor yn cael eu mesur ar Werth Teg, gyda'r eithriad o isadeiledd sydd werth £74.568m, asedau cymunedol gwerth £259k, asedau sy'n cael eu hadeiladu werth £39.989m ac offer, cerbydau a chyfarpar sydd werth £13.167m. Mae'r rhain i gyd yn cael eu priso ar gost hanesyddol wedi'i ddibrisio.

Prydlesi – Mae'r Cyngor wedi gweithredu gofynion IFRS16 prydlesi o 1 Ebrill 2024. Mae hyn wedi arwain at amcan o'r cyfnod i rhai prydlesi ble mae contractau newydd yn parhau y tu hwnt i ddyddiad gwreiddiol y prydles. Mae cerbydau a eiddo wedi'u rhentu i leddfu digartrefedd yn tueddu i fod yn brydlesi parhaus. Lle nad yw prydles neu contract gyda mynediad at ased yn benodol am y gyfradd fuddiant wedi'i chynnwys, mae'r Cyngor yn defnyddio cyfradd annuite PWLB ar gyfer cyfnod y prydles, fel ei gyfradd benthyca ychwanegol. Mae llawer o brydlesi yn cael eu gwerthuso ar sail yr fodel costau ond mae rhai asedau, yn enwedig rhai eiddo, yn cael eu gwerthuso ar werth teg. Mae Asedau Hawl-I-Ddefnyddio sy'n cael eu mesur yn ôl gwerth teg yn cael eu gwerthuso bob pum mlynedd. Yn y blynyddoedd cyfamserol, amcangyfrifir eu gwerthoedd gan ddefnyddio mynegeion allanol addas. Os nad oes mynegai ar gael, bydd yr asedau'n cael eu priso yn ystod trydedd flwyddyn y rhaglen pum mlynedd. Gweler Nodyn 43 am wybodaeth am asedau gyda hawl i'w defnyddio.

NODYN 4b – ADDASIADAU CYFNOD BLAENOROL, NEWIDIADAU MEWN POLISIÂU CYFRIFYDDU AC AMCANGYFRIFON A GWALLAU

Mae polisi priso PPE y Cyngor wedi'i ddiweddarau i adlewyrchu gofynion mynegeion newydd CIPFA a ddaeth i rym ar 1 Ebrill 2025. Os nad oes mynegai priodol ar gael, bydd yr asedau perthnasol yn cael eu priso yn ystod trydedd flwyddyn y rhaglen pum mlynedd.

NODYN 5 – DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Rhaid i'r Cyngor adrodd am ddigwyddiadau perthnasol sy'n digwydd ar ôl y cyfnod adrodd ar 31 Mawrth 2026 a hyd at y dyddiad y cafodd y cyfrifon ddrafft i'w cyhoeddi ar 30 Mehefin 2026.

Nid oedd unrhyw ddigwyddiadau perthnasol rhwng y cyfnod adrodd a'r dyddiad y cyhoeddwyd y cyfrifon drafft.

NODYN 6 – ADDASIADAU RHWNG SAIL GYFRIFO A SAIL CYLLIDO DAN REOLIADAU

2025/26	Cronfeydd wrth Gefn y mae modd eu ddefnyddio							Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn nad oes modd eu defnyddio £'000
	Balans Cronfa'r Cyngor £'000	Gwarchodfa Derbyniad au Cyfalaf £'000	Cronfa Grantiau Cyfalaf Heb ei Gymhwys o £'000	Cyfanswm Cronfa'r Cyngor £'000	Cyfrif Refeniw Tai £'000	Cyfrif Refeniw Tai £'000	Cronfa wrth Gefn Derbyniad au Cyfalaf £'000	
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf:								
Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:								
Taliadau am dibrisiant, amhariad ac amorteiddio asedau anghyfredol	17,703	-	-	17,703	3,710	-	3,710	(21,413)
Colledion aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	(636)	-	-	(636)	(16)	-	(16)	652
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad colled / (ennill)	(132)	-	-	(132)	-	-	-	132
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(13,697)	-	-	(13,697)	(12,179)	-	(12,179)	25,876
Asedau a roddwyd - prydlesi	(61)	-	-	(61)	-	-	-	61
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	733	-	-	733	-	-	-	(733)
Dadgydnabod - prydlesi	(3)	-	-	(3)	-	-	-	3
Swm a gludir o asedau anghyfredol a werthwyd	73	-	-	73	-	-	-	(73)
Cynnwys eitemau na ddebydwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:	-	-	-	-	-	-	-	-
Darpariaeth Refeniw Isaf ar gyfer Cyllido Cyfalaf	(356)	-	-	(356)	(147)	-	(147)	503
Darpariaeth Refeniw Isaf ar gyfer prydlesu	(400)	-	-	(400)	(24)	-	(24)	424
Darpariaeth refeniw wirfoddol	-	-	-	-	(1,031)	-	(1,031)	1,031
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn balansau'r Cronfa'r Cyngor a CRT	(1,505)	-	-	(1,505)	(12,935)	-	(12,935)	14,440
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf:	-	-	-	-	-	-	-	-
Elw o werthu asedau anghyfredol	(218)	218	-	-	-	-	-	-
Defnyddio'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	(53)	-	(53)	-	-	-	53
Defnyddio'r Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	112	-	(112)	-	-	-	-	-
Addasiadau'n ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol:	-	-	-	-	-	-	-	-
Swm ble mae'r costau cyllido yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i'r costau cyllido priodoladwy am y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	(14)	-	-	(14)	(5)	-	(5)	19
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn:	1,599	165	(112)	1,652	(22,627)	-	(22,627)	20,975
Addasiadau sy'n cynnwys y Gronfa Bensiynau:								
Gwrthdroi eitemau sy'n ymwneud â budd-daliadau ymddeol a ddebyddir neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (gweler Nodyn 34)	(34)	-	-	(34)	-	-	-	34
Cyfraniadau pensiwn cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr sy'n daladwy yn y flwyddyn	(12,659)	-	-	(12,659)	(1,085)	-	(1,085)	13,744
Cyfanswm Addasiadau Pensiynau	(12,693)	-	-	(12,693)	(1,085)	-	(1,085)	13,778
Addasiad sy'n cynnwys Cyfrif Addasu Absenoldebau Cronedig				-			-	-
Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledu tymor byr	(1,176)	-	-	(1,176)	16	-	16	1,160
Cyfanswm addasiad absenoldebau cronedig	(1,176)	-	-	(1,176)	16	-	16	1,160
				-			-	-
Cyfanswm yr addasiadau	(12,270)	165	(112)	(12,217)	(23,696)	-	(23,696)	35,913

NODYN 7 – CRONFEYDD WRTH GEFN A GLUSTNODEDIG

	Balans ar 31/03/2024 £'000	Trosglwyd diadau Mewn 2024/25 £'000	Trosglwyd diadau Allan 2024/25 £'000	Balans ar 31/03/2025 £'000	Balans Agoriadol 01/04/2025 £'000	Trosglwyd diadau Mewn 2025/26 £'000	Trosglwyd diadau Allan 2025/26 £'000	Balans ar 31/03/2026 £'000
<i>Cronfeydd wrth gefn cyfyngedig gwasanaethau - llai na £500k*</i>	5,976	3,183	(1,759)	7,400	7,064	1,946	(2,472)	6,538
<i>Cronfeydd wrth gefn cyfyngedig gwasanaethau - sydd ers Marwrth 2023 wedi disgyn yn llai na £500k</i>	794	21	(131)	684	-	-	-	-
<i>Cronfeydd wrth gefn cyfyngedig gwasanaethau - sydd ers Marwrth 2024 wedi cynyddu i £500k neu fwy</i>	689	-	(67)	622	622	-	(79)	543
<i>Cronfeydd wrth gefn cyfyngedig gwasanaethau - sydd ers Marwrth 2025 wedi disgyn yn llai na £500k</i>								
Cynllun Hyfforddeion*	-	-	-	-	408	516	(300)	624
Ailgartrefu Pobl Affganistan*	-	-	-	-	427	116	-	543
Llog Cronfa Ffyniant Cyffredin (SPF) a Dderbyniwyd*	-	-	-	-	185	370	-	555
<i>Cronfeydd wrth gefn cyfyngedig gwasanaethau mwy - £500k neu fwy:-</i>	-	-	-	-	-	-	-	-
Gwastraff / Ailgylchu	-	987	-	987	987	2,386	(220)	3,153
Rhesymoli Ysgolion	402	279	(133)	548	548	-	(224)	324
Cronfa Ad-dalu Offer TGCh Addysg	461	150	-	611	611	217	-	828
Cronfa wrth gefn Yswiriant	1,250	-	-	1,250	1,250	-	-	1,250
Cyfraniadau refeniw tuag at Gyfalaf nas defnyddiwyd	1,340	1,626	(1,716)	1,250	1,250	872	(1,018)	1,104
Cyfraniadau A106 Datblygwyr Tai	840	-	(187)	653	653	197	(264)	586
Tai Fforddiadwy	1,269	82	(649)	702	702	615	(98)	1,219
Gwelliannau Hamdden	762	-	-	762	762	212	(3)	971
Setliad Refeniw Ychwanegol - Ymateb i Gynnydd mewn Chwyddiant	1,715	-	(723)	992	992	1,373	(20)	2,345
Addysg Allsirol	500	-	-	500	500	-	-	500
Cartrefi i Ucrain	519	80	(165)	434	434	-	(308)	126
Risk Ad-dalu Treth y Cyngor	-	900	-	900	900	-	(138)	762
Cwlfert Safle Penhesgyn	-	2,464	-	2,464	2,464	-	-	2,464
Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn a glustnodwyd	16,517	9,772	(5,530)	20,759	20,759	8,820	(5,144)	24,435
Balansau Ysgolion	5,577	5,223	(5,726)	5,074	5,074	4,376	(5,122)	4,328
Cyfanswm	22,094	14,995	(11,256)	25,833	25,833	13,196	(10,266)	28,763

*Mae tair cronfa wedi cynyddu i dros £500k yn ystod y flwyddyn felly mae balans agoriadol ar gyfer y flwyddyn wedi ei addasu i adlewyrchu hyn.

Y cronfeydd wrth gefn mwyaf arwyddocaol yw:

Gwastraff / Ailgylchu – defnyddir y gronfa yma i ariannu prosiectau rheoli gwastraff yn y dyfodol.

Rhesymoli Ysgolion – i'w ddefnyddio ar gyfer rhesymoli ysgolion.

Cronfa Ad-dalu Offer TGCh Addysg - mae hon ar gyfer ariannu costau amnewid offer TG mewn ysgolion.

Cronfa wrth Gefn Yswiriant – ar gyfer ariannu colledion nad oes yswiriant ar eu cyfer a thaliadau dros ben polisïau yswiriant.

Cyfraniadau Refeniw nas Defnyddiwyd ar gyfer Cyfalaf – cronfa wrth gefn yw hon sydd yn cynnwys cyfraniadau refeniw tuag at brosiectau nad ydynt wedi cael eu cwblhau, neu sydd wedi cael eu cyllido gan grant cyffredinol, er mwyn gostwng costau cyllido cyfalaf. Lle mae prosiectau wedi derbyn cyllid arall, mae'n rhyddhau'r cyfraniad refeniw i gyllido prosiect arall yn y dyfodol, unwaith eto i ostwng costau cyllido cyfalaf.

Cyfraniadau A106 Datblygwyr Tai – cyfraniadau a dderbyniwyd gan ddatblygwyr a fydd yn ael ei ddefnyddio i gyllido prosiectau o fewn termau'r cytundeb.

Tai Fforddiadwy – mae'r gronfa wrth gefn hon ar gyfer ariannu prosiectau fydd yn cynyddu'r stoc o dai fforddiadwy ar Ynys Môn.

Gwelliannau Hamdden – cyllidir y gronfa wrth gefn hon o daliad annisgwyl a dderbyniwyd gan CThEM ar ôl i CThEM golli achos llys a oedd yn dadlau na ddylai CThEM gasglu TAW ar wasanaethau hamdden. Derbyniodd y Cyngor ad-daliad o bron i £900k gan CThEM. Defnyddir y balans cyfredol o £762k i gyllido gwelliannau i gyfleusterau Hamdden y Cyngor ar Ynys Môn.

Setliad Refeniw Ychwanegol – mae hwn i ariannu pwysau annisgwyl o ganlyniad i chwyddiant yn ystod y flwyddyn ariannol.

Addysg Allsirol – defnyddir y gronfa hon i leihau'r risg sy'n gysylltiedig â'r gyllideb a arweinir gan y galw ac ariannu cynnydd annisgwyl yn ystod y flwyddyn.

Cartrefi i Wcráin – cymorth i deuluoedd o'r Wcráin i sefydlu bywyd yng Nghymru.

Arian wrth Gefn Risg Treth Cyngor – i ariannu unrhyw ad-daliadau treth gyngor.

Cwlfert Safle Penhesgyn – mae hwn i ariannu unrhyw waith atal llifogydd posib ac atgyweirio arwyddocaol posib fydd y cwlfert ar safle Penhesgyn ei angen pe bai'r cwlfert yn methu'n gyfan gwbl yn y dyfodol.

Cynllun Hyfforddeion – mae hwn i ariannu cynlluniau ar gyfer cyflogi hyfforddeion ar gytundebau penodol o fewn gwasanaethau gwahanol yn y Cyngor.

Ailgartrefu Pobl Affgan – grant yw hwn i ailgartrefu cyfieithwyr, ffoaduriaid a'u teuluoedd o Affganistan.

Llog Cronfa Ffyniant Cyffredin (SPF) a Dderbyniwyd - swm sy'n cael ei gadw i ariannu unrhyw gostau gweinyddol annisgwyl yn dilyn cloi'r cynllun SPF.

Balansau Ysgolion – Cedwir y balansau hyn ar gyfer defnydd pob ysgol yn unol â'u hamcanion addysgol. Ar 31 Mawrth 2026, roedd chwech o'r pedwardeg ysgol gynradd gyda balansau mewn diffyg (pedwar mewn diffyg ar 31 Mawrth 2025). Nid oedd yr un o'r pum ysgol uwchradd mewn sefyllfa ddiffygiol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol (dim ar 31 Mawrth 2025), nid yw'r ysgol arbennig mewn sefyllfa ddiffygiol ar 31 Mawrth 2025. Gwerth cyfunol yr ysgolion mewn diffyg yw £202k (£194k ar 31 Mawrth 2025). Gellir cael copïau o'r Datganiadau Adran 52, y mae'n ofynnol i bob Cyngor ei baratoi ar ôl diwedd pob blwyddyn ariannol o dan Adran 52(2) o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998, gan yr Adain Gyfrifeg, Swyddogaeth Adnoddau, Swyddfeydd y Sir, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7TW.

NODYN 8 – CRONFA WRTH GEFN DERBYNIADAU CYFALAF

Dyma dderbyniadau arian parod o werthu asedau'r Cyngor. Defnyddir rhain i gyllido gwariant cyfalaf yn y flwyddyn neu i ddwyn ymlaen am flynyddoedd yn y dyfodol. Bydd balans o £2.781m yn cael ei ddwyn ymlaen i 2026/27 i helpu cyllido rhaglen gyfalaf flwyddyn nesaf.

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Balans 1 Ebrill	2,616	2,899
Derbyniadau Cyfalaf yn y Flwyddyn (net o leihad ar gyfer costau gweinyddu)	218	890
	2,834	3,789
Llai:		
Derbyniadau a roddwyd o'r neilltu i ad- dalau dyledion	-	-
Derbyniadau Cyfalaf a ddefnyddiwyd i gyllido	(53)	(1,173)
Eraill	-	-
Balans ar 31 Mawrth	2,781	2,616

NODYN 9 - CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

	31/03/2026 £'000	31/03/2025 £'000
a) Cyfrif Addasu Cyfalaf	264,811	238,941
Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	(271)	(289)
b) Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	206,533	204,192
c) Cronfa Wrth Gefn Pensiwn	(9,107)	(9,259)
ch) Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	(2,366)	(3,526)
Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn na ellir eu Defnyddio	459,600	430,059

NODYN 9a – CYFRIF ADDASU CYFALAF

Mae'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo defnydd asedau anghyfredol a chyllido'r broses o gaffael, adeiladu, neu wella'r asedau hynny dan ddarpariaethau statudol. Mae'r Cyfrif yn cael ei ddebydu gyda chostau megis dibrisiant, colledion amhariad ac amorteiddiad sy'n cael eu codi ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, a gydag arian a symudwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i drosi ffigyrau gwerth teg i sail cost hanesyddol.

Credyd'r y Cyfrif gyda symiau a osodwyd o'r neilltu gan y Cyngor fel cyllid ar gyfer costau caffael, adeiladu, a gwella. Mae'r Cyfrif yn cynnwys enillion a cholledion cronnus ar Eiddo Buddsoddiad.

Mae'r Cyfrif hefyd yn cynnwys enillion ailbrisiant cronnus ar Eiddo, Offer a Chyfarpar cyn 1 Ebrill 2007, y dyddiad y crëwyd y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i ddal y fath enillion. Mae Nodyn 6 yn rhoi manylion ffynhonnell yr holl drafodion a symudwyd i'r Cyfrif, heblaw am y rheini a oedd yn ymwneud â'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Cyfrif Addasu Cyfalaf	2025/26		2024/25	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill		238,941		200,735
Gwyrddroad eitemau yn ymwneud â gwariant cyfalaf wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:				
Taliadau am ddibrisiant, amhariad ac amorteiddiad asedau anghyfredol	(21,413)		(18,347)	
Asedau sydd wedi eu dad-gydnabod	3		(712)	
(Colledion) / Enillion Ailbrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	652		(334)	
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	(733)		(999)	
Symiau o asedau anghyfredol a ddilëwyd ar waredu neu werthiant (yn cynnwys amhariad) fel rhan o'r enilliad/(colled) ar waredu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(73)		(1,078)	
		(21,564)		(21,470)
Symiau addasiad a ddilëwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn		4,912		4,994
Swm net a ddilëwyd o gost asedau anghyfredol a ddefnyddiwyd yn y flwyddyn		(16,652)		(16,476)
Cyllido cyfalaf a gymhwyswyd yn y flwyddyn:				
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd	54		1,173	
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf	1,505		2,155	
Grantiau Cyfalaf a chyfraniadau wedi eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr sydd wedi ei gymhwyso i gyllido cyfalaf	25,937		37,883	
Darpariaeth statudol ar gyfer cyllido buddsoddiad cyfalaf a godwyd yn erbyn balansau Cronfa'r Cyngor a CRT	1,959		2,050	
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn balansau Cronfa'r Cyngor a CRT	12,935		9,126	
		42,390		52,387
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad a godwyd yn erbyn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr		132		2,295
Balans ar 31 Mawrth		264,811		238,941

NODYN 9b – CRONFA AILBRISANT WRTH GEFN

Mae'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cynnwys yr enillion a wnaed gan y Cyngor yn deillio o gynnydd yng ngwerth ei Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth.

Mae'r balans yn gostwng pan fo asedau gydag enillion cronnus yn cael eu: -

- hailbrisio i lawr neu fod amhariad arnynt a'r enillion yn cael eu colli;
- defnyddio i ddarparu gwasanaethau a'r enillion yn cael eu colli trwy ddibrisiant; neu
- gwaredu a gwireddu'r enillion.

Dim ond enillion ailbrisiant a gronnwyd ers 1 Ebrill 2007 sydd yn y Gronfa wrth Gefn, sef y dyddiad y crëwyd y Gronfa Wrth Gefn.

Mae enillion cronedig a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw'n cael eu cyfuno i'r balans ar y Cyfrif Addasu Cyfalaf.

Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	2025/26		2024/25	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill		204,192		205,044
Ailbrisio asedau a cholledion amhariad na chodwyd ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau		7,253		4,142
Gwahaniaeth rhwng dibrisiant werth teg a dibrisiant gost hanesyddol		(4,912)		(4,060)
Balansau ailbrisio ar asedau wedi eu sgrapio neu eu gwaredu		-		(934)
Balans ar 31 Mawrth		206,533		204,192

NODYN 9c – CRONFA WRTH GEFN PENSIYNAU

Mae'r Gronfa Wrth Gefn Pensiynau yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo am fuddiannau ôl-gyflogaeth a chyllido buddiannau yn unol â darpariaethau statudol.

Cronfa Wrth Gefn Pensiynau	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Balans ar 1 Ebrill	(9,259)	(10,522)
Ail-fesur rhwymedigaeth diffinedig net	161,635	138,345
Gwyrddroad eitemau sy'n ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	34	(10,770)
Cyfraniad pensiwn cyflogwyr a thaliad uniongyrchol i bensiynwyr sy'n daladwy yn y flwyddyn	12,272	12,774
Dileu ased pensiwn net ar 31 Mawrth	(173,789)	(139,086)
Balans ar 31 Mawrth	(9,107)	(9,259)

Mae'r Cyngor yn rhoi cyfrif am fuddiannau ôl-gyflogaeth yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel mae'r buddiannau yn cael eu ennill gan weithwyr sy'n cronni blynyddoedd o wasanaeth, gan ddiweddarau'r rhwymedigaethau a gydnabyddir i adlewyrchu chwyddiant, rhagdybiaethau sy'n newid a dychweliadau buddsoddiad ar unrhyw adnoddau a osodir o'r neilltu i gwrdd â'r costau. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i fuddiannau a enillir gael eu cyllido fel y bo'r Cyngor yn gwneud cyfraniadau cyflogwr i'r cronfeydd pensiwn neu, yn y diwedd, yn talu unrhyw bensiynau y mae'n uniongyrchol gyfrifol amdanynt. Felly, mae'r balans ar y Gronfa Wrth Gefn Pensiynau yn dangos gwahaniaeth sylweddol yn y buddiannau a enillwyd gan weithwyr y gorffennol a'r presennol a'r adnoddau y mae'r Cyngor wedi eu rhoi o'r neilltu i gwrdd â nhw. Bydd y trefniadau statudol yn sicrhau y bydd cyllid wedi ei roi o'r neilltu erbyn yr amser y daw'n amser i ni dalu'r buddiannau.

NODYN 9ch – CYFRIF ADDASU ABSENOLDEBAU DIGOLLEDOL CRONNOL

Mae'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol yn amsugno'r gwahaniaethau a fyddai fel arall yn codi ar Falans Cronfa'r Cyngor o Gronni ar gyfer absenoldebau digolledol a enillwyd ond na chymerwyd yn ystod y flwyddyn, e.e., hawliau gwyliau blynyddol a gariwyd drosodd ar 31 Mawrth. Mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i'r effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor gael ei niwtraleiddio gan drosglwyddiadau i neu o'r Cyfrif.

Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	2025/26		2024/25	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill		(3,526)		(3,214)
Setliad neu ddiddymu'r cronniad a wnaed ar ddiwedd y flwyddyn flaenorol	3,526		3,214	
Symiau a gronwyd ar ddiwedd y flwyddyn ariannol flaenorol	(2,366)		(3,526)	
Y gwahaniaeth yn y swm a godir am daliadau swyddogion ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar sail groniadau o'r taliadau sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â gofynion stadudol		1,160		(312)
Balans ar 31 Mawrth		(2,366)		(3,526)

NODYN 10 – GWARIANT GWEITHREDOL ARALL

	2025/26	2024/25
	£'000	£'000
Praesept a delir i'r Comisiynydd Heddlu a Throsedd Gogledd Cymru	12,457	11,598
Praesept a delir i'r Cynghorau Cymuned	2,204	1,995
(Enillion)/Colledion ar warediad asedau anghyfredol (Yn cynnwys dad-gydnabyddiaeth)	(148)	796
Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	5,186	4,807
Cyd-Bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru	90	77
Bwrdd Gofalwyr Towyn Trewan	-	2
Cyfoeth Naturiol Cymru	4	4
Cyfanswm	19,793	19,279

NODYN 11 – INCWM A GWARIANT CYLLIDO A BUDDSODDI

	2025/26	2024/25
	£'000	£'000
Llog Taladwy a Thaliadau Tebyg	5,385	5,342
Llog net ar y rhwymedigaeth diffniedig	(7,698)	453
Llog derbyniadwy ac incwm tebyg	(1,170)	(2,002)
Incwm a Gwariant mewn perthynas ag eiddo buddsoddiad a newidiadau yn eu gwerth teg	(333)	(2,307)
Dadgydnabod ac amhariad ar asedau ariannol	320	545
Cyfanswm	(3,496)	2,031

NODYN 12 – TRETHIANT AC INCWM GRANTIAU AMHENODOL

	2025/26	2024/25
	£'000	£'000
Incwm y Dreth Gyngor	73,058	67,607
Ailddyrannu Trethi Annomestig	25,097	25,341
Grant Cynnal Refeniw	110,784	103,280
Grantiau Cyfalaf ddefnyddir i gyllido Gwariant Cyfalaf	25,937	37,883
Cyfanswm	234,876	234,111

NODYN 13a – ASEDau ANGHYFREDOL – EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

Tudalen 77

2025/26	Eiddo, Offer a Chyfarpar						
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael eu hadeiladu	Asedau Dros Ben	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant							
Ar 1 Ebrill 2025	217,285	256,735	22,631	711	40,293	1,567	539,222
Addasiad balans agoriadol	-	20	-	-	-	-	20
Ychwanegiadau (Nodyn 17)	17,570	3,368	2,381	596	13,857	-	37,772
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	(15,545)	(5,719)	-	-	-	(25)	(21,289)
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i (Gwarged) / Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(2,466)	-	-	-	(5)	(2,471)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	-	(483)	-	-	-	(483)
Dadgydnabod - Eraill	-	-	-	-	-	-	-
Dadgydnabod - rhannau newidiol	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu	8,263	2,750	2,851	-	(13,864)	-	-
Ailddosbarthu (i) / o Seilwaith	-	-	-	-	(297)	-	(297)
Ailddosbarthu (i) / o Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu (i) / o Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu (i) / o Asedau Treftadaeth	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2026	227,573	254,688	27,380	1,307	39,989	1,537	552,474
Dibrisiant ac Amhariad							
Ar 1 Ebrill 2025	14,808	3,177	12,400	452	-	4	30,841
Addasiad balans agoriadol	-	20	-	-	-	-	20
Tâl Dibrisiant	3,240	9,706	2,223	-	-	52	15,221
Amhariad - Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	-	708	-	596	-	-	1,304
Tâl nam i Gronfa Wrth Gefn Ailbriso	16,019	2,473	-	-	-	-	18,492
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn	(6,501)	(10,341)	-	-	-	-	(16,842)
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i (Gwarged) neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(1,448)	-	-	-	-	(1,448)
Amhariad - Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	(27,566)	(2,582)	-	-	-	(28)	(30,176)
Nam ysgrifenedig i (Surplus) neu ddiffyg ar ddarparu gwasanaethau	-	(1,713)	-	-	-	-	(1,713)
Ailddosbarthu (i) / o Eiddo Buddsoddiad	-	-	-	-	-	-	-
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	-	(410)	-	-	-	(410)
Balans ar 31 Mawrth 2026	-	-	14,213	1,048	-	28	15,289
Gwerth Llyfr Net							
Balans ar 31 Mawrth 2026	227,573	254,688	13,167	259	39,989	1,509	537,185
Balans ar 31 Mawrth 2025	202,477	253,558	10,231	259	40,293	1,563	508,381

2023/24	Eiddo, Offer a Chyfarpar						
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael eu hadeilladu	Asedau Dros Ben	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant							
Ar 1 Ebrill 2024	203,805	228,614	21,056	259	27,792	1,452	482,978
Addasiad balans agoriadol	-	(64)	-	-	-	-	(64)
Ychwanegiadau (Nodyn 17)	11,817	5,386	1,615	452	31,275	-	50,545
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	(5,325)	13,648	-	-	-	49	8,372
Cynnydd /(gostyngiad) ailbrisiant i (Gwarged) / Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(891)	-	-	-	-	(891)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	(720)	(40)	-	-	(88)	(848)
Ailddosbarthu	6,988	11,686	-	-	(18,828)	154	-
Ailddosbarthu (i) / o Seilwaith	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu (i) / o Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(270)	-	-	-	-	(270)
Ailddosbarthu (i) / o Eiddo Buddsoddiad	-	58	-	-	54	-	112
Ailddosbarthu (i) / o Asedau Treftadaeth	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2025	217,285	256,735	22,631	711	40,293	1,567	539,222
Dibrisiant ac Amhariad							
Ar 1 Ebrill 2023	-	3,356	10,248	-	-	4	13,608
Tâl Dibrisiant	-	(64)	-	-	-	-	(64)
Amhariad - Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	3,261	8,070	2,152	-	-	16	13,499
Tâl nam i Gronfa Wrth Gefn Ailbriso	-	(321)	-	452	-	-	131
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn	11,547	4,318	-	-	-	-	15,865
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i (Gwarged) neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(7,499)	-	-	-	(10)	(7,509)
Amhariad - Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	-	(269)	-	-	-	-	(269)
Nam ysgrifenedig i (Surplus) neu ddiffyg ar ddarparu gwasanaethau	-	(4,126)	-	-	-	-	(4,126)
Ailddosbarthu (i) / o Eiddo Buddsoddiad	-	(288)	-	-	-	-	(288)
Dadgydnabod - Gwarediadau	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2025	14,808	3,177	12,400	452	-	4	30,841
Gwerth Llyfr Net							
Balans ar 31 Mawrth 2025	202,477	253,558	10,231	259	40,293	1,563	508,381
Balans ar 31 Mawrth 2024	203,805	225,258	10,808	259	27,792	1,448	469,370

Mae gan y Cyngor £611.574m wedi'i gydnabod fel Eiddo, Offer a Chyfarpar (PPE) Mae hyn yn cynnwys £74.569m o asedau isadeiledd, megis ffyrdd a goleuadau stryd. Nid yw'r gwerth hwn ar gyfer isadeiledd wedi'i gynnwys yn Nodyn 13a uchod ar gyfer PPE ond, yn hytrach, adroddir isod yn Nodyn 13b. Mae'r Cyngor yn mabwysiadu rhaglen dreigl bum mlynedd ar gyfer prisio'i dir a'i eiddo. Caiff y rhaglen ei chreu mewn modd sy'n sicrhau bod dosbarthiadau cyfan o asedau o fewn ei bortffolio tir ac eiddo yn cael eu hailbrisio o leiaf bob pum mlynedd, gyda'r prisiad yn weithredol ar 31 Mawrth bob blwyddyn. Gwerth asedau PPE y Cyngor ar 31 Mawrth 2026 oedd £611.754m (£580.318m ar 31 Mawrth 2025). Mae Asedau Hawl-I-Ddefnyddio sy'n cael eu mesur yn ôl gwerth teg yn cael eu gwerthuso bob pum mlynedd. Yn y blynyddoedd cyfamserol, amcangyfrifir eu gwerthoedd gan ddefnyddio mynegeion allanol addas. Os nad oes mynegai ar gael, bydd yr asedau'n cael eu prisio yn ystod trydedd flwyddyn y rhaglen bum mlynedd.

Cynhelir y prisiadau gan dîm prisio mewnol y Cyngor, sy'n aelodau o Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr Siartredig (RICS). Mae'r prisiadau wedi'u cwblhau yn unol ag IFRS 13. Nid yw asedau nad ydynt yn eiddo wedi'u hailbrisio gan fod y Cyngor wedi barnu bod gwerth cario'r asedau hyn o gwmpas gwerth teg, o ystyried eu bywydau economaidd defnyddiol cymharol fyr a gwerth cymharol yr asedau hyn. Mae gwybodaeth ychwanegol am bolisi'r Cyngor ar fesur a phrisio asedau anghyfredol wedi'i chynnwys yn adrannau 7 i 10 o Bolisiâu Cyfrifyddu Nodyn 44.

NODYN 13b – ASEDAU ISADEILEDD

Yn unol â'r Rhyddhad Dros Dro a gynigir gan y Diweddariad i'r Côt am asedau isadeiledd, nid yw'r nodyn isod angen datgan cost gros a dibrisiad cronedig ar gyfer asedau isadeiledd gan fod ymarferion adrodd hanesyddol a diffygion gwybodaeth canlyniadol yn golygu na fydd hyn yn portreadu sefyllfa'r ased yn gywir i ddefnyddwyr y datganiadau o'r cyfrifon.

Mae'r Cyngor wedi dewis peidio datgan y wybodaeth yma gan nad oedd yr ymarferion adrodd blaenorol a diffygion gwybodaeth canlyniadol wedi mesur yn gywir y cost gros a'r dibrisiant cronedig ac ni fydd yn rhoi sail i ddefnyddwyr y datganiadau o'r cyfrifon i wneud penderfyniadau economaidd neu benderfyniadau eraill yn ymwneud ag isadeiledd.

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Gwerth Llyfr Net ar 1 Ebrill	71,937	71,415
Ychwanegiadau	6,691	4,771
Ailddosbarthu	297	0
Amhariad	(4,356)	(4,249)
Gwerth Llyfr Net ar 31 Mawrth	74,569	71,937

Cyfanswm Asedau PPE

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Asedau Isadeiledd	74,569	71,937
Assedau Eiddo, Offer a Chyfarpar eraill (PPE)	537,185	508,381
Cyfanswm Asedau PPE	611,754	580,318

NODYN 14 – YMRWYMIADAU CYFALAF SYLWEDDOL

Ar 31 Mawrth 2026, ymrwymodd y Cyngor i waith cyfalaf ar gyfer adeiladu Eiddo, Offer a Chyfarpar, gan arwain at ymrwymïadau cyfalaf sylweddol o £8.255m yn 2026/27 a blynyddoedd i ddod, fel y dangosir yn y tabl isod: -

	Ymrwymiad yn 2026/27 a Blynyddoedd y Dyfodol ar 31 Mawrth 2026 £'000
Contractau Cynnal a Chadw Cynlluniedig - CRT	4,539
Datblygu Eiddo Newydd - CRT	1,306
Adnewyddu Eiddo Presennol - CRT	224
Gosod Pwmp Gwres	1,605
Prosiectiau Ynni	581
Cyfanswm	8,255

NODYN 15 – ASEDAU TREFTADAETH

2025/26

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant ar 1 Ebrill 2025	2,299	-	2,299
Addasiad balans agoriadol uchaf	2	-	2
Ar 31 Mawrth 2026	2,301	-	2,301
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig ar 1 Ebrill 2025	-	-	-
Cost Dibrisiant	-	-	-
Cost Dibrisiant wedi ei sgwennu allan i'r Gwarged / Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	-	-
Trosglwyddo (i) / o Eiddo Buddsoddi	-	-	-
Ar 31 Mawrth 2026	-	-	-
Gwerth Llyfr Net			
Ar 31 Mawrth 2026	2,301	-	2,301
Ar 31 Mawrth 2025	2,299	-	2,299

2024/25

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant ar 1 Ebrill 2024	2,299	114	2,413
Trosglwyddo (i) / o Asedau dan Adeiladwaith	-	(114)	(114)
Ar 31 Mawrth 2025	2,299	-	2,299
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig ar 1 Ebrill 2024	-	-	-
Cost Dibrisiant	-	8	8
Cost Dibrisiant wedi ei sgwennu allan i'r Gwarged / Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(8)	(8)
Ar 31 Mawrth 2025	-	-	-
Gwerth Llyfr Net			
Ar 31 Mawrth 2025	2,299	-	2,299
Ar 31 Mawrth 2024	2,299	114	2,413

Ailbrisiu Asedau Treftadaeth (Tir ac Adeiladau)

Mae nifer fach o asedau Tir ac Adeiladau wedi'u nodi fel rhai sy'n bodloni'r diffiniad o Asedau Treftadaeth. Ailbrisiwyd yr Asedau Treftadaeth (Tir ac Adeiladau) yn 2023/24, yn unol â gweithdrefnau ailbrisiu'r Cyngor. Yr asedau treftadaeth mwyaf nodedig yw: -

Felin Y Graig - Trosglwyddwyd yr ased hwn yn ystod y flwyddyn 2020/21 o Eiddo Buddsoddi i Asedau Treftadaeth i adlewyrchu ei ddosbarthiad yn fwy cywir.

Ailbrisiu Asedau Treftadaeth (Casgliadau Celf) - Ailbrisiwyd Casgliadau Celf y Cyngor ar gyfer 2022/23. Gwnaed y prisiad gan Bonhams o Lundain, cwmni o Arwerthwyr a Phriswyr Celf rhyngwladol.

Ailbrisiu Asedau Treftadaeth (Regalia Dinesig) - Mae'r Asedau Treftadaeth (Regalia Dinesig) wedi'u hailbrisiu yn 2021/22 yn unol â gweithdrefnau ailbrisiu'r Cyngor ac yn unol â'r rhaglen dreigl bum mlynedd a fabwysiadwyd ar gyfer Eiddo, Offer a Chyfarpar (PPE) ac Asedau Treftadaeth.

NODYN 16 – EIDDO BUDDSODDI

a) Eiddo Buddsoddi

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn	10,068	7,484
Gwarediadau	-	(24)
Ychwanegiadau	-	322
Enillion / (Colledion) net o addasiadau gwerth teg	132	2,294
Dadgydnabod	-	-
Trosglwyddiadau:		
- (i)/o Eiddo, Offer a Chyfarpar	-	(112)
- (i)/o Asedau Treftadaeth	-	104
Balans ar ddiwedd y flwyddyn	10,200	10,068

Nid oes unrhyw gyfyngiadau ar allu'r Cyngor i wireddu'r gwerth sy'n gynhenid yn ei eiddo buddsoddi sy'n eiddo buddsoddi sy'n perthyn i'r mwyafrif sylweddol o'r eiddo buddsoddi, nac ar hawl y Cyngor i ad-dalu incwm a'r enillion gwaredu ar yr asedau hyn.

Mae gan y Cyngor fenter ar y cyd â Llywodraeth Cymru ar gyfer unedau diwydiannol yn Ystâd Ddiwydiannol Penrhos, Caergybi, a gwblhawyd yn 2022/23 gyda Cham 2 wedi'i gwblhau yn 2023/24. Mae'r Cyngor yn dal 16% o werth ac incwm yr eiddo, gyda Llywodraeth Cymru yn dal 84%. Rhaid i'r Cyngor dalu 84% o werth yr unedau i Lywodraeth Cymru, 15 mlynedd ar ôl cwblhau'r unedau.

b) **Mesur Gwerth Teg o Eiddo Buddsoddiad Hierarchaeth Gwerth Teg 2025/26**

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol arall y gellir eu harsylwi (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol ni ellir eu harsylwi (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2026 £'000
Eiddo manwerthu	-	1,362	-	1,362
Unedau swyddfa	-	1,032	-	1,032
Unedau masnachol	-	7,806	-	7,806
Cyfanswm	-	10,200	-	10,200

Hierarchaeth Gwerth Teg 2024/25

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol arall y gellir eu harsylwi (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol ni ellir eu harsylwi (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2025 £'000
Eiddo manwerthu	-	1,359	-	1,359
Unedau swyddfa	-	1,026	-	1,026
Unedau masnachol	-	7,683	-	7,683
Cyfanswm	-	10,068	-	10,068

NODYN 17 – GWARIANT A CHYLLIDO CYFALAF

Gweler y cyfanswm o wariant cyfalaf yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn yn y tabl isod, ynghyd â'r adnoddau a ddefnyddiwyd i'w gyllido. Pan mae angen cyllido gwariant cyfalaf mewn blynyddoedd i ddod trwy daliadau i refeniw fel mae asedau'n cael eu defnyddio gan y Cyngor, mae'r gwariant yn arwain at gynnydd yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf (GCC), mesur o'r gwariant cyfalaf yr eir iddo'n hanesyddol sydd eto i'w gyllido. Mae'r symudiad net yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf yn dangos y newid yn yr angen gwaelodol i'r Cyngor fenthycu yn ystod y flwyddyn i gyllido buddsoddiad cyfalaf nad yw wedi ei gyllido'n syth o adnoddau fel grantiau, derbyniadau cyfalaf a cyllido uniongyrchol o refeniw.

Gwariant a Chyllido Cyfalaf	2025/26 £,000	2024/25 £'000
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Agoriadol	152,389	145,754
Cyfalaf a fuddsoddwyd yn y Flwyddyn		
Eiddo, Offer a Chyfarpar	44,482	55,794
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud (REFCUS)	10,181	9,761
Hawliau Defnydd Asedau	1,275	2,229
Addasiad Ased Hawl Defnyddio	45	-
Cyfanswm	55,983	67,784
Ffynhonnell Cyllid		
Derbyniadau Cyfalaf	(53)	(1,173)
Cronfa Wrth Gefn	(1,506)	(2,155)
Grantiau a Chyfraniadau Llywodraeth	(25,937)	(37,883)
Darpariaethau refeniw	(12,935)	(9,126)
Grantiau REFCUS	(9,447)	(8,762)
Darpariaeth Refeniw Isaf a Gosod o'r Neilltu	(503)	(1,709)
Darpariaeth refeniw wirfoddol	(1,031)	-
Darpariaeth Incwm Isaf a Stocio - Hawl i Ddefnyddio Asedau	(423)	(341)
Cyfanswm	(50,804)	(61,149)
Cynnydd / (Gostyngiad) Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	4,148	6,635
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Cau	156,537	152,389
Esboniad o symudiad yn y Flwyddyn		
Cynnydd yn y galw sylfaenol i fenthycia heb gymorth gan y Llywodraeth - Hawl i Ddefnyddio Asedau	1,259	1,832
Cynnydd mewn angen gwaelodol i fenthycia a gefnogir gan gymorth Llywodraeth	4,229	4,243
Cynnydd mewn angen gwaelodol i fenthycia na chefnogir gan gymorth Llywodraeth - Ychwanegiadau Cyfalaf	232	2,491
Benthycia	385	119
Darpariaeth Refeniw Isaf a Gosod o'r Neilltu Gwirfoddol	(503)	(1,709)
Darpariaeth refeniw wirfoddol	(1,031)	-
Darpariaeth Incwm Isaf a Stocio - Hawl i Ddefnyddio Asedau	(423)	(341)
Cynnydd / (Gostyngiad) Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	4,148	6,635

NODYN 18 – DYLEDWYR

	Dyledwyr Tymor Hir		Dyledwyr Tymor Byr	
	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000
Symiau Masnach Derbyniadwy	-	-	2,621	2,184
Rhagdaliadau	-	-	2,610	2,132
Symiau Derbyniadwy Eraill	2,169	1,625	50,153	63,578
Cyfanswm	2,169	1,625	55,384	67,895

Mae'r ffigwr dyledwyr uchod yn net o ddarpariaeth ar gyfer dyledion drwg o £9.192m yn 2025/26 (£8.957m yn 2024/25).

Gellir dadansoddi'r dyddiad dyledus diwethaf ond heb amharu ar y swm ar gyfer y Dreth Gyngor yn ôl oedran fel a ganlyn: -

	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000
Llai nac un blwyddyn	3,430	3,235
Mwy nac un blwyddyn	6,538	5,297
Cyfanswm	9,968	8,532

NODYN 19 – ARIAN PAROD A CHYWERTHOEDD ARIAN

Gellir cysoni arian parod a chywertoedd arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, fel y dangosir yn y Datganiad Llif Arian, i'r eitemau cysylltiedig yn y Fantolen fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000
Arian mewn llaw gan yr Awdurdod	93	37
Cyfrifon banc cyfredol	353	569
Adneuron galw	19,788	5,965
Adneuron tymor byr sefydlog	-	7,000
Cyfanswm	20,234	13,571

NODYN 20 – CREDYDWYR

	Credydwy'r Tymor-Hir		Credydwy'r Tymor-Byr	
	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000
Credydwy'r Masnach	-	-	(3,254)	(2,783)
Symiau Taladwy Eraill	(261)	(255)	(44,573)	(38,474)
Cyfanswm	(261)	(255)	(47,826)	(41,257)

NODYN 21 – DARPARIAETHAU

	Balans ar 1 Ebrill 2024 £'000	Cynnydd / (Lleihad) yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2025 £'000	Cynnydd / (Lleihad) yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2026 £'000
Darpariaethau Tymor Byr							
Darpariaeth Hawliadau Yswiriant	456	327	(202)	581	327	(170)	738
Safle Gwastraff Penhesgyn (Tymor Byr)	-	-	-	-	87	-	87
Darpariaeth Strategaeth ADY	-	81	-	81	-	-	81
Darpariaeth Ffioedd Gofal	-	-	-	-	218	-	218
Cyfanswm Darpariaethau Tymor Byr	456	408	(202)	662	632	(170)	1,124
Darpariaeth Tymor Hir							
Safle Gwastraff Penhesgyn (Tymor Hir)	4,247	(2,464)	(129)	1,654	(87)	(69)	1,498
Cyfanswm Darpariaethau	4,703	(2,056)	(331)	2,316	545	(239)	2,622

Pwrpas y Prif Ddarpariaethau - Safle Gwastraff Penhesgyn

Mae'r ddarpariaeth hon ar gyfer ôl-ofal yr ardaloedd hynny o'r safle a oedd yn cael eu defnyddio'n flaenorol ar gyfer tirlenwi. Nid oes unrhyw amserlen benodol wedi cael ei phennu ar gyfer cwblhau'r gwaith hwn er, i ddibenion rheoli, mae cyfnod o 35 blynedd wedi cael ei bennu ar sail barhaus hyd oni cheir tystiolaeth y byddai cyfnod byrrach yn ddigonol. Mae hwn yn ariannu gwaith dadlygru blynyddol ym Mhenhesgyn.

NODYN 22 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU GWEITHREDOL

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Addasiad i warged neu ddiffyg ar ddarparu gwasanaethau ar symudiadau nad ydynt yn arian parod		
Dibrisiant, Amhariad ac amorteiddio	21,413	18,347
Ailbrisiadau at i lawr/(i fyny) a dadgydnabyddiaethau nad ydynt yn ymwneud â gwerthiannau (Cynnydd)/gostyngiad mewn stoc	(652)	1,046
(Cynnydd)/gostyngiad mewn dyledwyr	108	(21)
Cynnydd/(gostyngiad) mewn credydwyr	11,967	(17,837)
Cynnydd/(gostyngiad) mewn grantiau a dderbyniwyd ymlaen llaw	6,575	1,185
Trafodion yn y CIES yn ymwneud â buddiannau ymddeol	(9,539)	340
Trafodion yn y CIES yn ymwneud â ased Hawl i Ddefnyddio	(13,778)	(2,004)
Swm cario asedau anghyfredol a rhai a delir i'w gwerthu, a werthwyd neu eu dadgydnabod	(64)	(394)
Cynnydd/(Gostyngiad) mewn Darpariaethau	73	1,078
Symudiad mewn gwerth o Eiddo Buddsoddi - Amhariad ac ailbrisiadau i lawr (a dadgydnabodaethau nad ydynt yn werthiant)	305	(2,386)
	(132)	(2,295)
Cyfanswm	16,276	(2,941)
Addasiad ar gyfer eitemau a gynhwysir yn y gwarged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau sy'n weithgareddau buddsoddi a cyllido		
Elw o werthu Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	(218)	(890)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a dderbyniwyd	(25,937)	(37,883)
Cyfanswm	(26,155)	(38,773)

NODYN 23 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU BUDDSODDI

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Symudiad Buddsoddiad tymor byr a hir	-	-
Offer a Chyfarpar, Asedau Treftadaeth, Eiddo Buddsoddiad, Asedau Annirweddol ac Asedau Hawl Defnydd	(44,482)	(56,187)
Enillion o werthu Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	218	890
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a dderbyniwyd	25,937	37,884
Llif arian net o weithgareddau buddsoddi	(18,327)	(17,413)

NODYN 24 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU CYLLIDO

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Symudiad mewn Benthycu		
Benthycu Tymor Byr	301	(1,134)
Ad-daliadau arian parod o Rhwymedigaethau Prydles Hawl i Ddefnyddio yn 2024/25	(423)	(341)
Benthycu Tymor Hir	(677)	552
Llif arian net o weithgareddau cyllido	(799)	(923)

NODYN 25a – DADANSODDIAD O NATUR GWARIANT AC INCWM

Mae'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn rhoi gwybodaeth ariannol mewn perthynas â gwariant ac incwm bob gwasanaeth. Mae'r nodyn yma ar natur y gwariant hwn yn rhoi gwybodaeth ariannol ar y math o wariant, yn hytrach na fesul gwasanaeth.

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Gwariant		
Buddiannau Gweithwyr	122,902	120,285
Gwasanaethau Eraill	155,527	150,558
Dibrisiant, amorteiddio, amhariad a symud mewn gwerth y farchnad eiddo buddsoddiad	21,281	16,077
Taliadau Llog	24,121	23,183
Dadgydnabod ac Amhariad Asedau Ariannol	320	545
Praeseptau ac Ardollau	19,941	18,546
Enillion ar waredu asedau	(148)	796
Cyfanswm Gwariant	343,944	329,990
Incwm		
Ffioedd, Taliadau ac incwm gwasanaeth eraill	(42,703)	(41,669)
Incwm Llog a Buddsoddi	(27,806)	(19,428)
Incwm o'r Dreth Gyngor, Trethi Annomestig	(98,155)	(92,948)
Grantiau a Chyfraniadau Llywodraeth	(210,948)	(217,067)
Cyfanswm Incwm	(379,612)	(371,112)
Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	(35,668)	(41,122)

NODYN 25b – INCWM CYLCHRANNOL

Mae'r tabl isod yn dangos cyfanswm incwm y Cyngor gan ffioedd, taliadau a rhenti ar gyfer darparu gwasanaethau. Mae hyn yn eithrio incwm grant ac incwm gan y Dreth Gyngor.

Gwasanaethau	2025/26 Incwm o Wasanaethau £'000	2024/25 Incwm o Wasanaethau £'000
Dysgu Gydol Oes	(654)	(655)
Gwasanaethau Oedolion	(8,556)	(8,106)
Gwasanaethau Plant	(7)	-
Tai	(478)	(713)
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	(5,289)	(5,249)
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	(3,416)	(3,279)
Trawsnewid	(1)	(37)
Adnoddau	(188)	(209)
Busnes y Cyngor	(155)	(468)
Costau Corfforaethol a Democrataidd	(290)	(265)
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(23,669)	(22,688)
Cyfanswm Incwm	(42,703)	(41,669)

Mae'r rhan fwyaf o'r trafodion y mae'r Cyngor yn eu sefydlu gyda derbynwyr gwasanaethau yn syml. Mae prisiau'r holl drafodion yn seiliedig ar lyfryn Ffioedd a Thaliadau'r Cyngor a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ac sydd wedi eu hamlinellu ar wefan y Cyngor drwy'r linc/cyfeiriad gwefan canlynol: -

Ffioedd a thaliadau y cyngor (llyw.cymru)

Fel arfer, caiff derbynwyr gwasanaethau 14 diwrnod i dalu'r ffioedd a'r taliadau sy'n ddyledus i'r Cyngor. Nid yw hyn yn cynnwys ffioedd a thaliadau sy'n daladwy wrth bwynt darparu'r nwyddau/gwasanaethau.

Gall contractau ymwneud â'r flwyddyn ariannol rhwng 1 Ebrill 2025 a 31 Mawrth 2026. Bydd unrhyw incwm nad yw wedi ei dderbyn erbyn diwedd mis Mawrth yn cael ei gronni er mwyn ei gyfatebu gyda'r gwasanaethau a ddarparwyd. Caiff rhywfaint o incwm ei dderbyn ar yr adeg y caiff y gwasanaeth/nwyddau eu darparu, er enghraifft, rhoddion a werthir yn siop yr Oriel, tâl mynediad i sesiwn nofio yn y Canolfannau Hamdden. Mae un o'r mathau mwyaf cymhleth o incwm yn ymwneud â ffioedd a thaliadau ar gyfer lleoliadau Gofal Cymdeithasol Oedolion cymhleth. Gall y taliadau yma gael eu gohirio hyd nes daw incwm ar gael o werthu eiddo. Nid yw Gwasanaethau Oedolion yn cydnabod yr incwm hwn bob blwyddyn ariannol, er gwaethaf y ffaith ei fod yn cael ei ohirio er mwyn ei gyfatebu â'r cyfnod y darparwyd y gofal.

NODYN 26 – LWFANSAU AELODAU

Talwyd cyfanswm o £1.162m (£1.061m yn 2024/25) o ran lwfansau i Aelodau'r Cyngor yn ystod y flwyddyn, fel a ganlyn: -

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Lwfansau sylfaenol a chyfrifoldeb arbennig	914	865
Lwfansau'r Cadeirydd a Dirprwy Gadeirydd	16	10
Costau pensiwn	105	101
Costau Yswiriant Cenedlaethol	113	77
Costau teithio	3	3
Cynhaliaeth	3	2
Amrywiol	8	3
Cyfanswm	1,162	1,061

Yn ychwanegol at hyn, gwariodd y Cyngor £33,906.35 ar dreuliau i aelodau llebyg (£27,510.71 yn 2024/25).

NODYN 27 – CYDNABYDDIAETH ARIANNOL I SWYDDOGION

Roedd y nifer o weithwyr (yn cynnwys uwch swyddogion) yr oedd eu cydnabyddiaeth ariannol blynyddol yn 2025/26, ac eithrio cyfraniadau pensiwn ond yn cynnwys tâl diswyddo, gor-amser a thaliadau cyfrifoldebau addysgu a dysgu yn fwy na £60k ond dim yn fwy na £150k yn: -

Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	Heb fod yn Ysgolion 2025/26 Nifer o weithwyr	Heb fod yn Ysgolion 2025/26 Nifer o weithwyr	Ysgolion 2025/26 Nifer o weithwyr	Ysgolion 2024/25 Nifer o weithwyr
£60,000 i £64,999*	17	17	66	31
£65,000 i £69,999*	8	2	15	23
£70,000 i £74,999*	1	2	27	22
£75,000 i £79,999*	2	-	15	6
£80,000 i £84,999*	2	1	4	7
£85,000 i £89,999*	-	6	4	5
£90,000 i £94,999*	8	-	6	5
£95,000 i £99,999	-	3	3	1
£100,000 i £104,999	3	-	-	2
£105,000 i £109,999	-	1	2	1
£110,000 i £114,999	1	-	2	-
£115,000 i £119,999	-	-	-	1
£120,000 i £124,999	-	-	-	-
£125,000 i £129,999	-	-	-	-
£130,000 i £134,999	-	-	-	-
£135,000 i £139,999	1	1	-	-
Cyfanswm	43	33	144	104

*Ni fyddai 8 sydd wedi eu cynnwys yn y bandiau yma’n ymddangos uchod oni bai eu bod wedi derbyn tâl diswyddo o fewn y flwyddyn (7 achos yn 2024/25). Yn ychwanegol, mae 51 wedi eu cynnwys uchod o ganlyniad i dâl cyfrifoldebau dysgu ac addysgu ychwanegol (19 achos yn 2024/25), ac mae 2 wedi eu cynnwys oherwydd cyfuniad o dâl cyfrifoldebau dysgu ac addysgu ychwanegol a thâl am swydd ychwanegol (3 wedi eu cynnwys o ganlyniad i dâl am swydd ychwanegol 2024/25).

Mae’r tabl canlynol yn nodi’r gydnabyddiaeth ariannol a dalwyd i uwch swyddogion sy’n cael eu cyflogi ar sail barhaol ac y mae eu cyflogau blynyddol a buddion eraill yn uwch na £60k y flwyddyn. Mae uwch swyddogion gyda chyflog mwy na £150k y flwyddyn yn cael eu henwi’n unigol hefyd er mwyn cydymffurfio gyda gofynion statudol:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion 2025/26	Nodyn	Cyflog, Ffioedd a Lwfansau £	Lwfansau Costau £	Cyfraniad Pensiwn £	Cyfanswm £
Prif Weithredwr	1	136,041	-	27,344	163,385
Dirprwy Brif Weithredwr		112,748	-	22,662	135,410
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro		91,601	-	18,412	110,013
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog 151		101,101	-	20,321	121,422
Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol		101,101	-	20,321	121,422
Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc		101,101	-	20,321	121,422
Pennaeth Proffesiwn: AD a Thrawsnewid	2	70,446	-	13,570	84,016
Pennaeth Digidol, Perfformio a Moderneiddio	2	18,148	-	3,648	21,796
Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad Cwsmer	2	18,148	-	3,648	21,796
Pennaeth Gwasanaeth: Tai		90,015	-	18,093	108,108
Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd		90,015	-	18,093	108,108
Pennaeth Gwasanaeth: Oedolion		90,015	-	18,093	108,108
Pennaeth Gwasanaeth: Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo		90,015	-	18,093	108,108
Cyfanswm		1,110,495	-	222,619	1,333,114

¹Elfen Swyddog Canlyniadau o gyflog y Prif Weithredwr yw £170 ac nid yw wedi ei gynnwys yn y ffigyrau uchod.

²Gadawodd y Pennaeth Proffesiwn: AD a Thrawsnewid ei swydd ar 31/12/2025. Disodlwyd y swydd yma gyda deilyddion y swyddi Pennaeth Digidol, Perfformio a Moderneiddio a'r Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad Cwsmer yn dechrau ar 19/01/2026.

Mae cymhareb taliad cyflog y Prif Weithredwr fel canolrif o gyflogau'r holl weithwyr eraill yn 4.39:1 ar gyfer 2025/26 (4.39:1 yn 2024/25). Y canolrif cyflog ar gyfer holl weithwyr yn 2025/26 yw £31,022 (£30,060 yn 2024/25). Dyma'r cyflog ar y pwynt canol holl gyflogau gweithwyr o'r isaf i'r uchaf

Ceir ffigyrau cymharol ar gyfer 2024/25 yn y tabl isod: -

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion 2024/25	Nodyn	Cyflog, Ffioedd a Lwfansau £	Lwfansau Costau £	Cyfraniad Pensiwn £	Cyfanswm £
Prif Weithredwr	1	131,823	-	26,496	158,319
Dirprwy Brif Weithredwr		109,252	-	21,960	131,212
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro		88,761	-	17,841	106,602
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog 151		97,966	-	19,691	117,657
Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol		97,966	-	19,691	117,657
Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc	2	89,802	-	18,050	107,852
Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc	2	7,637	-		
Pennaeth Proffesiwn: AD a Thrawsnewid		87,224	-	17,532	104,756
Pennaeth Gwasanaeth: Tai		87,224	-	17,532	104,756
Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd		87,224	-	17,532	104,756
Pennaeth Gwasanaeth: Oedolion		87,224	-	17,532	104,756
Pennaeth Gwasanaeth: Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo		87,224	-	17,532	104,756
Cyfanswm		1,059,327	-	212,924	1,272,251

¹ Elfen Swyddog Canlyniadau o'r cyflog yw £3,937 ac nid yw wedi ei gynnwys yn y ffigyrau uchod.

² Gwnaeth y Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobl Ifanc adael cyflogaeth y Cyngor ar 28/02/25 a dechreuodd y Cyfarwyddwr newydd ar 03/03/25

NODYN 28 – TALIADAU YMADAEL

Mae'r nifer o becynnau ymadael gyda chyfanswm cost fesul band a chyfanswm cost diswyddiadau gorfodol a diswyddiadau eraill wedi eu nodi yn y tabl isod: -

Band cost ymadael (gan gynnwys taliadau arbennig)	Nifer o ddiswyddiadau gorfodol		Nifer o ymadawiadau eraill a gytunwyd		Cyfanswm y nifer o becynnau ymadael fesul band cost		Cyfanswm cost pecynnau ymadael	
	2025/26	2024/25	2025/26	2024/25	2025/26	2024/25	2025/26	2024/25
							£'000	£'000
£0 - £20,000	2	10	6	4	8	14	85	65
£20,001 - £40,000	5	2	3	5	8	7	241	216
£40,001 - £60,000	-	-	3	-	3	-	140	-
£60,001 - £80,000	1	-	1	-	2	-	123	-
£80,001 - £100,000	1	-	-	-	1	-	98	-
£100,001 - £250,000	-	-	-	-	-	-	-	-
Cyfanswm	9	12	13	9	22	21	687	281

Yn unol â'r gofynion, mae costau ymadael a oedd y Cyngor wedi ymrwymo i'w talu fel ar 31 Mawrth, ond a dalwyd ar ôl y dyddiad hwn, wedi eu cynnwys yn yr uchod. Mae'r cyfansymiau a ddatgelwyd yn cynnwys taliadau a wnaed i'r unigolyn ac unrhyw daliadau a wnaed gan y Cyngor i'r gronfa bensiwn pan fydd gweithiwr yn ymddeol yn gynnar heb ostyngiad actiwaraid yn eu pensiwn yn unol â Pholisi lawndal drwy Ddisgresiwn y Cyngor Sir.

NODYN 29 – FFIOEDD ARCHWILIO ALLANOL

Codwyd y ffioedd canlynol ar y Cyngor mewn perthynas ag archwilio allanol ac arolygiaeth: -

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Ffioedd yn daladwy i Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am y flwyddyn	236	236
Ffioedd yn daladwy i Archwilio Cymru mewn perthynas ag arolygon statudol	117	97
Ffioedd yn daladwy i Archwilio Cymru ar gyfer ardystio hawliadau a dychweliadau grant am y flwyddyn	76	80
Cyfanswm	429	413

NODYN 30 – INCWM GRANTIAU

Mae'r Cyngor wedi credydu'r grantiau, cyfraniadau a rhoddion canlynol i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn 2025/26 a 2024/25: -

	Nodyn	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Credydwyd i Drethiant ac Incwm grant Amhenodol			
Grant Cynnal Refeniw (Grantiau Llywodraeth sydd heb eu neilltuo)	12	110,784	102,245
Arall (Grantiau Llywodraeth sydd heb eu neilltuo)		-	1,035
Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf		13,758	20,453
AEF Trethi Annomestig (TA)	12	25,097	25,341
Grant – CRT (Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf)		12,179	17,430
Cyfanswm		161,818	166,504
Credydwyd i'r Gwasanaethau			
Grantiau:			
Grant Ôl 16 (Addysg)		3,331	3,326
Grant Addysg Awdurdod Lleol (yn cynnwys Grantiau Gwelliant Addysg a Datblygu Disgyblion)		10,704	11,365
Grant Plant a Chymunedau* (Gwasanaethau Plant)		4,016	3,425
Grant Tocynnau Rhatach		504	521
Cymhorthdal Budd-daliadau Tai		10,061	12,575
Grant Cymorth Tai**		4,381	3,899
Grant yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy		462	464
Cronfa Codi'r Gwastad		6,598	5,032
Cronfa Gofal Integredig		1,788	2,184
Cyfanswm		41,845	42,791
Grantiau sy'n ymwneud â Covid			
Cronfa Caledi Brys Sengl Llywodraeth Leol Covid:			
Grant Rhyddhad Trethi Annomestig		-	18
Cyfanswm		-	18
Addysg, Sgiliau a Phobol Ifanc		1,555	3,251
Gwasanaethau Oedolion		3,211	2,002
Gwasanaethau Plant		2,050	1,971
Tai		2,479	3,400
Prifffyrdd, Eiddo a Gwastraff		5,473	2,352
Datblygu Economaidd a Rheoleiddio		3,994	6,922
Trawsnewid Corfforaethol		442	520
Adnoddau		2,585	2,010
Busnes y Cyngor		69	77
Costau Corfforaethol a Democrataidd		565	1
Rheolaeth Corfforaethol		10	10
Cyllid Corfforaethol		-	63
Cyfrif Refeniw Tai		116	167
Cyfanswm		22,549	22,746
Cyfraniadau:			
		9,832	10,350
Cyfanswm grantiau a chyfraniadau a gredydwyd i'r gwasanaethau		74,226	75,905
Cyfanswm		236,044	242,409

Grantiau Refeniw a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw

Grantiau Refeniw a derbyniwyd Ymlaen llaw	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Addysg, Sgiliau a Phobol Ifanc	42	185
Datblygu Economaidd a Rheoleiddio	313	693
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	186	-
Tai	61	3
Gwasanaethau Cymdeithasol	9	23
Trawsnewid Corfforaethol	19	30
Rhyddhad Ar Drethi	8	8
Cyfanswm	638	942

Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw

Derbyniwyd y grantiau cyfalaf canlynol o flaen llaw ac nid ydynt wedi eu cynnwys yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr: -

Grantiau Cyfalaf a derbyniwyd Ymlaen llaw	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf Llywodraeth Cymru a Dderbyniwyd ymlaen llaw:		
Tymor Hir		
Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru	-	1,349
Tymor Byr		
Tir wedi'i Halogi	17	17
Safloeoedd a Safai	2	-
Cynnig Gofal Plant	121	121
Grant Adfer Gwyrdd	71	71
Cysylltu Gofal	52	-
Isadeiledd Cerbydau Trydan	131	166
Grant Gwres Carbon Isel	679	494
Cynlluniau Llifogydd	40	-
Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru	-	3,846
Anghenion Dysgu Ychwanegol	-	153
Arall	22	98
Grantiau a Chyfraniadau Cyfalaf a Dderbyniwyd ymlaen llaw gan Sefydliadau eraill:		
Cyfrif Refeniw Tai	-	84
Cronfa Ffyniant Gyffredin	164	-
Cronfa Lefelu i Fyny	1	6,794
Chwaraeon Cymru	67	177
Cronfa Effaith Balchder Mewn Lle	750	
Arall	-	141
Cyfanswm	4,276	13,511

NODYN 31 – PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Mae gofyn i'r Cyngor ddatgelu gwybodaeth mewn perthynas â thrafodion a balansau dyledus yr Awdurdod gyda'i bartïon cysylltiedig. Mae materoldeb y trafodion unigol sy'n codi trwy bartïon cysylltiedig a'r datgeliadau canlynol yn ymwneud â thrafodion rhwng y Cyngor a'i bartïon cysylltiedig. Caiff manylion am gyd-bwyllgorau a gweithrediadau ar y cyd eu gweld o fewn Nodyn 37 Cyd-Bwyllgorau a Chyllidebau Cyfun. Gellir gweld rhestr o gynrychiolaeth cydranddeiliaid gyda sefydliadau o dan Atodiad 1.

Aelodau - Mae'r Aelodau'n gyfrifol am reolaeth uniongyrchol o bolisiâu'r Cyngor. Mae'r cyfanswm o lwfansau Aelodau a dalwyd yn ystod y flwyddyn i'w weld yn Nodyn 26. Penodir Aelodau gan y Cyngor i rai cyrff cyhoeddus, elusennol a gwirfoddol, sy'n annibynnol i'r Cyngor ond sy'n cael effaith ar ei feysydd gwasanaeth. Fel bod y Cyngor yn gallu cynnal perthnasau effeithiol gyda nifer o'r sefydliadau hyn, mae cynrychiolwyr o'r Cyngor, sef Cynghorwyr etholedig fel arfer, yn eistedd ar y gwahanol bwyllgorau a fforymau sy'n gyfrifol amdanynt.

Uwch Swyddogion - Gellir gweld cyfansymiau cydnabyddiaeth ariannol Uwch Swyddogion o fewn Nodyn 27. Mae'n ofynnol i Uwch Swyddogion gwblhau datganiad o fuddiant personol, gan nodi unrhyw fuddiannau sydd ganddynt gydag unrhyw sefydliad a allai dderbyn taliadau gan y Cyngor.

Mae dadansoddiad o'r trafodion gyda phartïon cysylltiedig fel a ganlyn:

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Taliadau a wnaed	11,329	10,249
Taliadau a Dderbyniwyd	928	5,139
Symiau sy'n ddyledus gan y Cyngor	1,941	6,280
Symiau sy'n ddyledus i'r Cyngor	1,939	15,808

Dyma grynodeb o'r sefydliadau unigol sydd gan drafodion gyda'r Cyngor o dros £10k:-

Corff	Cysylltiad	Taliadau a Wnaed £'000	Taliadau a Dderbyniwyd £'000	Swm sy'n ddyledus gan y Cyngor £'000	Swm sy'n ddyledus i'r Cyngor £'000
2025/26					
Amgueddfa Forwrol Caergybi	Aelod wedi datgan diddordeb	24	-	126	-
Cynghrair Cymuned Seiriol	Aelod wedi datgan diddordeb	10	-	-	-
Cyngor Cymuned Llanddaniel	Aelod wedi datgan diddordeb	11	-	-	-
Cyngor Bro Bryngwran	Aelod wedi datgan diddordeb	10	-	-	-
Clwn Pêl Droed Ieuencid Llangefni	Aelod wedi datgan diddordeb	8	13	-	4
Action for Children	Aelod wedi datgan diddordeb	326	-	40	-
Cyngor Cymuned y Fali	Aelod wedi datgan diddordeb	12	-	-	-
Cymell Ltd	Aelod wedi datgan diddordeb	279	12	27	2
Urdd Gobaith Cymru	Aelod wedi datgan diddordeb	6	23	1	7
Cyngor Tref Caergybi	Aelod wedi datgan diddordeb	734	-	1	14
Mencap	Aelod wedi datgan diddordeb	50	1	1	-
Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy	Aelod wedi datgan diddordeb	485	101	111	122
Cymdeithas Cyngor ac Eiriolaeth Gogledd Cymru	Aelod wedi datgan diddordeb	74	-	5	-
Cyngor Gwynedd Council	Aelod wedi datgan diddordeb	8,760	728	1,594	1,769
Cyngor Cymuned Trearddur	Aelod wedi datgan diddordeb	10	-	-	-
Hwb Cybi	Aelod wedi datgan diddordeb	15	-	-	-
Antur Waunfawr	Swyddog wedi datgan diddordeb	14	-	2	-
Cyngor ar Bopeth Ynys Môn	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	125	-	22	-
Prifysgol Bangor	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	14	59	27	26
Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	1,440	5,145	942	7,030
Cwmni'r Frân Wen	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	-	-	24	-
Grŵp Llandrillo Menai	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	509	14	182	-
Medrwn Môn	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	479	32	28	2
Menter Môn	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	552	46	-	95
Cymdeithas Tai Gogledd Cymru	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	23	-	-	-
Heddlu Gogledd Cymru	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	8	107	12	66
Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	136	833	-	369
2024/25					
Cyd-Bwyllgor Addysg Cymru	Aelod wedi datgan diddordeb	404	-	185	-
Cyngor Cymdeithas Llanbadrig	Aelod wedi datgan diddordeb	30	-	-	1
Clwb Pêl Droed Aberffraw	Aelod wedi datgan diddordeb	18	1	-	1
Clwb Pêl Droed Ieuencid Llangefni	Aelod wedi datgan diddordeb	20	-	2	-
Action for Children	Aelod wedi datgan diddordeb	271	-	12	-
Cyngor Cymuned y Fali	Aelod wedi datgan diddordeb	11	-	-	-
Age Cymru Gwynedd a Môn	Aelod wedi datgan diddordeb	88	-	5	-
Cymell Ltd	Aelod wedi datgan diddordeb	249	13	20	2
Urdd Gobaith Cymru	Aelod wedi datgan diddordeb	46	16	1	6
Bwyd Da Môn CBC	Aelod wedi datgan diddordeb	23	-	-	-
Cyngor Tref Caergybi	Aelod wedi datgan diddordeb	30	-	-	-
Mencap	Aelod wedi datgan diddordeb	89	1	4	1
Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy	Aelod wedi datgan diddordeb	555	3	193	78
Cymdeithas Cyngor ac Eiriolaeth Gogledd Cymru	Aelod wedi datgan diddordeb	-	-	18	-
Cyngor Gwynedd Council	Aelod wedi datgan diddordeb	5,765	394	4,429	8,427
Eglwys yng Nghymru	Aelod wedi datgan diddordeb	-	45	-	27
Canolfan Ucheldre	Aelod wedi datgan diddordeb	19	-	-	-
Cyngor ar Bopeth Ynys Môn	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	95	-	-	-
Prifysgol Bangor	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	35	23	-	19
Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	1,334	3,813	755	7,015
Cwmni'r Frân Wen	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	13	-	12	-
Grŵp Llandrillo Menai	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	292	181	123	12
Medrwn Môn	Aelod wedi datgan diddordeb	89	-	414	5
Menter Môn	Aelod wedi datgan diddordeb	529	125	104	112
Cymdeithas Tai Gogledd Cymru	Uwch Swyddog wedi datgan diddordeb	23	10	-	-
Heddlu Gogledd Cymru	Aelod ac Uwch Swyddog wedi datgan diddordeb	19	46	-	82
Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru	Aelod wedi apwyntio gan y Cyngor i fod yn gynrychiolydd	145	448	-	3

Llywodraeth Cymru - Mae gan Llywodraeth Cymru reolaeth effeithiol dros weithrediadau cyffredinol y Cyngor gan ei fod yn darparu'r fframwaith statudol i'r Cyngor ei weithredu. Mae hefyd yn darparu'r mwyafrif o gyllid y Cyngor drwy grantiau ac mae'n pennu termau nifer o drafodion sydd gan y Cyngor gyda phartïon eraill (e.e. treth cyngor, budd-daliadau tai). Ceir manylion Incwm Grantiau yn Nodyn 30 ac mae cyfansymiau ar gyfer Trethi a Threthi Amhenodol wedi eu cynnwys yn Nodyn 12.

DIDDORDEBAU MEWN CWMNIAU

Mae gan y Cyngor ddiddordeb yn y cwmnïau canlynol:

Cymdeithas Elusennol Ynys Môn (Y Gymdeithas)

Sefydlwyd Cymdeithas Elusennol Ynys Môn, Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn gynt, gan Gyngor Bwrdeistref Ynys Môn, rhagflaenydd y Cyngor Sir, i weinyddu buddsoddiadau a brynwyd o arian a dderbyniwyd gan Shell (UK) Limited pan roddodd y cwmni'r gorau i weithredu Terfynell Olew ar Ynys Môn. Mae'r Gymdeithas bellach yn endid cyfreithiol arwahân gyda'r un dibenion elusennol ag Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn.

Mae'r gymdeithas yn cael ei reoli gan Aelodaeth o holl aelodau etholedig y Cyngor mewn modd ex-officio gyda Bwrdd o 12 Ymddiriedolwyr, chwech wedi eu hethol o'r Aelodaeth, gyda'r chwech sy'n weddiill (yn cynnwys y Cadeirydd) wedi eu penodi'n anibynnol o gymuned ehangach.

Amcanion y Gymdeithas yw darparu amwynderau a chyfleusterau er budd cyhoeddus cyffredinol pobl sy'n byw yn Ynys Môn. Cyflawnir hyn drwy gyfrannu at wariant ar wasanaethau cyhoeddus a thrwy roi grantiau i sefydliadau elusennol a gwirfoddol.

Derbyniodd y Cyngor £35k gan y Gymdeithas tuag at gostau rhedeg Oriel Ynys Môn (£93k yn 2024/25).

Porthladd Rhydd Ynys Môn Limited - Sefydlwyd y cwmni hwn ym mis Tachwedd 2024 i redeg y porthladd rhydd yng Nghaergybi. Ar hyn o bryd, y Cyngor yw'r unig gyfranddaliad ar gyfer y cwmni hwn gyda'r Prif Weithredwr yn cael ei restru fel y Cyfarwyddwr. Disgwylir y bydd hyn yn newid yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf i gynnwys cwmnïau eraill. Derbyniodd y Cyngor grant gan Lywodraeth Cymru o £250k yn 2025/26 (£301k yn 2024/25) i ddatblygu Achos Busnes Amlinellol a Therfynol ar gyfer sefydlu a datblygu'r porthladd rhydd.

Unwaith bydd y cwmni'n weithredol, bydd yn derbyn taliadau gan berchnogion tir sydd wedi'u dynodi fel safleoedd/leoedd treth. Bydd y Cyngor yn derbyn gwerth y dreth o'r datblygiadau gan Lywodraeth Cymru am nifer o flynyddoedd, bydd rhan o'r incwm hwn yn cael ei ddefnyddio i ariannu costau rhedeg y cwmni. Os yw gwerth y trethi a dderbynnir yn fwy nac angen ariannol y cwmni, bydd yr elw dros ben yn cael ei ddefnyddio gan y Cyngor i ariannu prosiectau sy'n cyd-fynd â nodau'r porthladd rhydd. Yn ogystal, bydd y Cyngor yn derbyn grant cyfalaf gyda'r nod o ddenu cwmnïau i'r Ynys.

Mae gan y Cyngor ddiddordebau yn y cwmnïau canlynol hefyd:-

Ysgol Sefydledig Caergeiliog - Mae'r balansau ar gyfer asedau ac ymrwymadau cyfredol a reolir gan Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys yn y cyfrifon hyn ac, felly, mae cronfeydd wrth gefn yr ysgol, fel y nodir yn y Fantolen yma, yn cynrychioli'r asedau cyfredol net yn unig. Mae gan yr ysgol hefyd asedau anghyfredol sydd wedi eu nodi ar Fantolen yr ysgol, sef £729k ar 31 Mawrth 2026 (£770k ar 31 Mawrth 2025), ar gyfuniad o brisant a chost hanesyddol, llai dibrisiant. Mae'r asedau anghyfredol wedi eu breinio yng Nghorff Llywodraethu'r ysgol ac nid ydynt wedi'u cyfuno ym Mantolen y Cyngor hwn.

NODYN 32 – CRONFEYDD YMDDIRIEDOLAETH

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel ymddiriedolwr ar gyfer nifer o gronfeydd ymddiriedolaeth sydd yn elusennau gofrestredig. Mae'r gwaith gweinyddu ariannol ar gyfer y cronfeydd hyn yn cael ei gwblhau gan y Cyngor fel Ymddiriedolwr er bod y wybodaeth a gadwir am bob cronfa yn cael ei hadnabod yn unigol. Cronfa Degwm Cyngor Sir Ynys Môn ac Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn yw'r ddwy gronfa fwyaf mae'r Cyngor yn ymddiriedolwr ar eu cyfer.

2025/26	2025/26 Incwm £'000	2025/26 Gwariant £'000	2025/26 Asedau £'000	2025/26 Rhwymedigaethau £'000
Cronfa Degwm Cyngor Sir Ynys Môn - Heb eu harchwilio	22	-	939	-
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn - Heb eu harchwilio	178	159	3,375	28

2024/25	2024/25 Incwm £'000	2024/25 Gwariant £'000	2024/25 Asedau £'000	2024/25 Rhwymedigaethau £'000
Cronfa Degwm Cyngor Sir Ynys Môn - Heb eu harchwilio	25	-	807	-
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn - Cyfrifon terfynol	198	160	3,395	9

Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn (Rhif 525254)

Mae Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn yn cynnwys tair cronfa. Mae hyn yn cynnwys Ystâd Ffermydd aman ddaliad David Hughes sy'n cael ei rheoli gan dîm Tyddynnod y Cyngor yn yr Adran Eiddo. Mae cronfa David Hughes yn casglu rent gan dyddynnod yn ogystal â llog ar ei fuddsoddiadau eraill. Mae'r ddwy gronfa arall yn ennill incwm gan fuddsoddiadau sy'n cael eu rheoli nad ydynt yn eiddo. Mae incwm net y gronfa yn darparu cymorth ariannol ar gyfer disgyblion hŷn a phobl ifanc cymwys dan 25 oed i'w helpu nhw i gwblhau cyrsiau os ydynt yn wynebu anfantais ariannol.

Gellir gweld y cyfrifon terfynol cyfredol sydd wedi'u harchwilio ar gyfer yr ymddiriedolaeth sy'n berthnasol i 2024/25 drwy glicio ar y ddolen isod.

[Chyfrifon Drafft Ymddiriedolaeth Addysg Bellach](#)

Cronfa Degwm Cyngor Sir Ynys Môn

Roedd y Gronfa hon yn cae ei rheoli'n flaenorol gan Gyngor Gwynedd a drosglwyddodd asedau'r gronfa i'r Cyngor ym mis Mai 2019. Mae ymgynghorydd yn adolygu'r gronfa ar hyn o bryd gyda'r bwriad o lansio cynllun newydd fydd yn amlinellu diben y gronfa, ei chynllun ar gyfer darparu cymorth elusennol yn ogystal â chreu elusen newydd. Roedd yr asedau net o fewn y gronfa ar 31 Mawrth 2025 yn £939k (£807k i Mawrth 2025).

Gellir gweld y cyfrifon terfynol cyfredol sydd heb eu harchwilio ar gyfer yr Cronfa sy'n berthnasol i 2025/26 drwy glicio ar y ddolen isod.

[Penderfyniad Gronfa Degwm](#)

Mân Gronfeydd

Mae'r Cyngor hefyd yn ymddiriedolwr ar gyfer nifer o fân gronfeydd addysg, fel y gweler isod.

Mân Ymddiriedolaethau	2025/26 Asedau £'000	2024/25 Asedau £'000
Amlwch		
Sir Thomas Jones ac ysgolion bwydo	-	1
Mrs Dilys Evans BA	2	2
Mr Caradoc Evans MSc	2	2
Caergybi		
Stanley Scholarship	16	14
Porthaethwy		
F C Baines AP	38	35
Eraill		
Llanyngenedl War Heroes	2	7
John Williams-Hughes	4	3
Anwen Williams	7	6
Cyfanswm Mân Ymddiriedolaethau Addysg	71	70

Cronfeydd eraill a weinyddir gan y Cyngor

Mae'r Cyngor fel rhan o'i gylch gwaith diogelu a chefnogi pobl agored i niwed hefyd yn gweinyddu nifer o gyfrifon banc cleientiaid y mae'r Cyngor wedi'u penodi i'w rheoli gan yr Adran Gwaith a Phensiynau (DWP) fel Penodai Corfforaethol neu'r Llys Gwarchod fel sy'n berthnasol. Mae hyn ar ran unigolion nad oes ganddynt y gallu i reoli eu materion ariannol eu hunain. Rheolir y rhain gan dîm mewn gwasanaethau Oedolion ac fe'u monitro ddwywaith y flwyddyn gan y Llys Gwarchod. Cyfanswm gwerth y cyfrifon hyn ar 31 Mawrth 2026 oedd £1.256m (£1.023m ar 31 Mawrth 2026). Nid yw'r gwerth hwn wedi'i gynnwys yn mantolen y Cyngor gan nad yw'r arian yn perthyn i'r Cyngor.

NODYN 33 – CYNLLUN PENSIWN ATHRAWON

Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o Gynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoi buddiannau penodol i athrawon ar eu hymddeoliad, ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y gost drwy dalu cyfraniadau sy'n seiliedig ar ganran o dâl pensiynadwy aelodau.

Yn dechnegol, cynllun buddiannau diffiniedig yw'r cynllun. Fodd bynnag, mae'r cynllun heb ei gyllido ac mae'r Adran Addysg yn defnyddio cronfa dybiannol er mwyn cyfrifo cyfradd cyfraniad cyflogwyr i'w thalu gan awdurdodau lleol. Nid yw'r Cyngor yn gallu adnabod ei gyfran o'r sefyllfa ariannol waelodol a pherfformiad y cynllun gyda digon o ddibynadwyedd at ddibenion cyfrifo. At ddiben y Datganiad Cyfrifon yma maent, felly, yn cael eu cyfrifo ar yr un sail â chynllun cyfraniadau diffiniedig.

Yn 2025/26, talodd y Cyngor £8.725m i Bensiynau Athrawon yn ymwneud â buddiannau ymddeol athrawon, a oedd yn cynrychioli 28.62% o dâl pensiynadwy (£8.530m a 28.47% yn 2024/25).

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am gostau unrhyw fuddiannau ychwanegol a ddyfernir ar gyfer ymddeoliad cynnar y tu allan i delerau'r cynllun athrawon. Cyfrifir am y costau hyn ar sail buddiannau diffiniedig a manylir arnynt yn Nodyn 34 isod.

Buddiannau Ymddeoliad Cyfranogiad yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Fel rhan o delerau ac amodau gwaith ei swyddogion a'i weithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er nad yw'r buddiannau yma yn cael eu talu hyd nes i'r gweithwyr ymddeol, mae gan y Cyngor ymrwymiad i wneud y taliadau sydd raid eu dangos ar yr adeg mae'r gweithwyr yn ennill eu hawlau i'r dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yng Nghronfa Bensiwn Gwynedd, sy'n darparu buddion wedi'u diffinio ac yn cael ei weinyddu gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, gan olygu fod y Cyngor a gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, a gyfrifir ar lefel y bwriedir iddi gydbwyso rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad. Yn ogystal, mae cyfran y Cyngor o'r incwm, costau, asedau ac rhwymedigaethau'r pensiwn sy'n ymwneud â Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru wedi'u cynnwys yn y ffigyrau hyn.

a) Trafodion yn ymwneud â buddiannau ôl-gyflogaeth

Mae'r Cyngor yn adnabod cost y buddiannau ymddeol yn yr adroddiadau ar gostau'r gwasanaethau pan mae'r gweithwyr yn eu hennill, yn hytrach na phan mae'r buddiannau yn cael eu talu fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r gost sydd raid ei dangos yn erbyn Cronfa'r Cyngor yn seiliedig ar yr arian a delir yn ystod y flwyddyn ac, felly, mae gwir gost buddiannau ôl-gyflogaeth / ymddeoliad yn cael eu gwyrddroi o'r Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Yn ystod y flwyddyn, mae'r trafodion canlynol wedi cael eu gwneud yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a Balans y Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn:-

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Cost y gwasanaeth yn cynnwys:		
Costau cyfredol y gwasanaeth	7,504	10,075
Colledion ar setliadau neu gwtogiadau	160	242
Cyfanswm cost y Gwasanaeth	7,664	10,317
Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi		
Cost llog ar yr ymrwymiad budd diffiniedig	18,737	17,843
Diddordeb ar effaith y nenfwd ased	8	3,451
Incwm llog ar asedau'r cynllun	(26,443)	(20,841)
Cyfanswm y buddiannau Ôl-Gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaeth	(34)	10,770
Elw ar Asedau'r Cynllun (ac eithrio symiau sydd wedi eu cynnwys yn y gwariant llog net)	(22,028)	1,958
(Elw) a cholledion actiwariadau yn codi oherwydd newidiadau yn y rhagdybiaethau demograffig	(9,194)	(643)
(Elw) a cholledion actiwariadau yn codi oherwydd newidiadau yn y rhagdybiaethau ariannol	(8,442)	(61,449)
Arall	27,510	(3,616)
Effaith y Nenfwd Asedau	173,789	(74,595)
Cyfanswm Ailfesur y rhwymedigaeth o ran buddiannau net diffiniedig	161,635	(138,345)
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd ar Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	161,601	(127,575)
Gwyrddroi'r taliadau net a wnaed ar gyfer buddiannau ymddeoliad yn unol â'r côd	(12,349)	(982)
Swm gwirioneddol a godwyd yn erbyn balans Cronfa'r Cyngor ar gyfer pensiynau yn ystod y flwyddyn:		
Cyfraniad y cyflogwyr sy'n daladwy i'r cynllun	12,315	11,752
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	(34)	10,770

b) Asedau a Rhwymedigaethau Pensiwn a gydnabyddir yn y Fantolen

Mae rhwymedigaethau wedi cael eu hasesu ar sail actiwaiaid gan ddefnyddio'r dull credyd uned rhagdybiedig, amcangyfrif o'r pensiynau a fydd yn daladwy yn y blynyddoedd i ddod yn seiliedig ar ragdybiaethau ynghylch cyfraddau marwolaethau, lefelau cyflogau ac ati. Mae'r Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a'r rhwymedigaethau o ran Buddiannau Dewisol wedi cael eu hasesu gan Hymans Robertson LLP, cwmni annibynnol o actiwaiaid, ac mae'r amcangyfrifon yn seiliedig ar y prisiad llawn ddiweddaraf o'r Cynllun ar 31 Mawrth 2026.

Mae'r symiau sydd wedi eu cynnwys yn y Fantolen yn codi o ymrwymiad yr Awdurdod mewn perthynas â'i gynllun buddiannau diffiniedig fel a ganlyn:	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000
Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun	505,052	450,508
Gwerth Presennol Ymrwymadau'r Cynllun	(340,303)	(311,422)
Gwerth Presennol Rhwymedigaethau Cynllun - Heb ei Ariannu	(9,107)	(9,259)
Rhwymedigaeth net yn codi o'r Rhwymedigaethau diffiniedig	155,642	129,827

Cysoni Gwerth Presennol Rhwymedigaethau'r Cynllun

	2025/26 £'000 £'000	2024/25 £'000 £'000
Balans ar 1 Ebrill	320,681	367,789
Addasiad i agor cydbwysedd I ddiwygio BUEGC	(169)	-
Cost gwasanaeth cyfedrol	7,504	10,075
Cost llog	16,717	17,843
Cyfraniadau gan cyfranogwyr y cynllun	3,817	3,624
(Elw) / colledion Ailfesur	9,874	(65,708)
Costau gwasanaeth blaenorol	160	242
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(975)	(1,022)
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd	(12,426)	(12,162)
Effaith cyfuniadau busnes a gwarediadau	4,227	-
Balans ar 31 Mawrth	349,410	320,681

Cysoni Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Gwerth Teg Agoriadol Asedau'r Cynllun ar 1 Ebrill	450,507	428,411
Addasiad i agor cydbwysedd l ddiwygio BUEGC 2021/22	(293)	-
Incwm Llog	26,443	20,841
Elw ar asedau cynllun (heb gynnwys gwariant llog net)	22,028	(1,958)
Arall	(2,020)	-
Cyfraniadau gan aelodau	3,817	3,624
Cyfraniadau gan y cyflogwr	12,315	11,752
Cyfraniadau mewn perthynas â buddiannau nad oeddynt yn cael eu cyllido	975	1,021
Buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(975)	(1,021)
Buddiannau a dalwyd	(12,426)	(12,163)
Effaith cyfuniadau busnes a gwarediadau	4,681	-
Balans ar 31 Mawrth	505,052	450,507

c) Gwerth Teg Asedau'r Cynllun

Mae'r tabl isod yn dangos y categorieiddio ecwitiau a buddsoddiadau eraill rhwng y Prisiau a Ddyfynnir mewn Marchnadoedd Gweithredol a phrisiau nad ydynt yn cael eu dyfynnu mewn Marchnadoedd Gweithredol a chanran pob math o fuddsoddiadau. Mae rheolwyr y gronfa fuddsoddi yn amrywio'r buddsoddiadau i sicrhau'r enillion gorau mewn buddsoddiadau diogel.

Ers 2018/19, mae rheolwyr y gronfa bensiwn wedi dechrau symud buddsoddiadau o'r rhai a ddyfynnir mewn marchnadoedd gweithredol i ddwy gronfa gyfun fyd-eang ym Mhartneriaeth Pensiynau Cymru (WPP). Dangosir y buddsoddiadau hyn o fewn Cronfeydd Buddsoddi ac Ymddiriedolaethau Uned nad ydynt yn cael eu dyfynnu mewn marchnadoedd agored. Mae rhagor o wybodaeth am Gronfa Bensiwn Gwynedd yn ei chyfanrwydd ar gael ar y ddolen ganlynol:-

<https://www.cronfabensiwnwynedd.cymru/cy/Cartref.aspx>

Cyfran y Cyngor o Asedau'r Cynllun Pensiwn yw: -

	2025/26 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd £'000	2025/26 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd £'000	2025/26 Canran o gyfanswm asedau	2024/25 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2024/25 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2024/25 Canran o gyfanswm asedau
Arian a chywerthoedd arian	-	7,918	2%	-	4,916	1%
Ecwiti preifat	-	23,297	5%	-	23,140	5%
Cronfeydd Buddsoddi ac Unedau Ymddiriedolaeth						
Ecwiti	-	245,943	49%	-	239,467	53%
Bondiau	-	173,731	34%	-	131,455	29%
Isadeiledd	-	29,623	6%	-	27,032	6%
Eraill	-	-	0%	-	-	-
Eiddo Tiriog						
Eiddo yn y DU	-	24,540	5%	-	24,498	6%
Eiddo Tramor	-	-	-	-	-	-
Deilliadau	-	-	-	-	-	-
Cyfanswm Gwerth yr holl Asedau	-	505,052	100%	-	450,508	100%
Cyfanswm Gwerth yr Asedau Gweithredol ac Anweithredol	-	505,052	-	-	450,508	-

ch) Hanes y Cynllun

Dadansoddiad o asedau a rhwymedigaethau'r cynllun: -

	31 Mawrth 2026 £'000	31 Mawrth 2025 £'000	31 Mawrth 2024 £'000	31 Mawrth 2023 £'000	31 Mawrth 2022 £'000
Gwerth Teg Asedau'r Cynllun Pensiwn	505,052	450,508	428,411	383,797	397,617
Gwerth Presennol Rhwymedigaeth Budd Diffiniedig y Cynllun	(349,410)	(320,681)	(367,789)	(363,983)	(518,816)
(Diffyg)/Asedau yn y Cynllun	155,642	129,827	60,622	19,814	(121,199)

Mae'r dadansoddiad o asedau a rhwymedigaethau'r cynllun yn dangos yr ymrwymïadau sylfaenol sydd gan y Cyngor yn y tymor hir i dalu buddion ymddeol. Ar gyfer 2025/26, gwerth presennol rhwymedigaethau buddion wedi'u diffinio o £349.410m, sy'n sylweddol is na'r gwerth arferol oherwydd y ffactor disgownt cynyddol a ragnodir gan safonau cyfrifeg ac a ddefnyddir gan yr Actiwari. Mae hyn, fel y soniwyd yn yr adroddiad naratif, yn gysylltiedig â'r gyfradd sylfaenol banc uwch a gwerth bondiau corfforaethol y DU y mae'r ffactor disgownt yn seiliedig arnynt. Gwerth teg asedau yn y cynllun pensiwn yw £505.052m, sy'n uwch na gwerth presennol y rhwymedigaethau buddion diffiniedig o £349.410m. Arweiniodd hyn at sefyllfa asedau net ac eithrio buddion heb eu cyllido o £155.642m. O dan reolau cyfrifo (IFRIC14), ni chaniateir i'r Cyngor ddangos ased pensiwn net ar y fantolen oherwydd cyfyngiadau ar y gronfa bensiynau.

Mae'r Cyngor wedi defnyddio nenfwd asedau net o £173.789m, a fydd yn dod â'r ased i ddim ar y fantolen ar dudalen 17. Fodd bynnag, ni ellir gwrthbwysu rhwymedigaethau heb eu cyllido yn erbyn yr ased pensiwn net at ddibenion y nenfwd asedau. Felly, rhwymedigaethau pensiwn net ar y fantolen yw £9.107m er gwaethaf perfformiad cadarnhaol y gronfa bensiwn yn 2025/26.)

Prif Ragdybiaethau a ddefnyddiwyd gan yr Actiwari oedd:

	2025/26	2024/25
Rhagdybiaethau Marwolaeth:		
<i>Hirhoedledd yn 65 bensiynwyr presennol:</i>		
Dynion	21.0 years	20.7 years
Merched	23.7 years	23.5 years
<i>Hirhoedledd yn 65 bensiynwyr dyfodol:</i>		
Dynion	22.2 years	21.8 years
Merched	25.4 years	25.3 years
Graddfa Cynnydd Chwyddiant / Pensiwn	3.0%	2.8%
Gradda cynnydd mewn cyflogau	3.5%	3.3%
Dychweliad disgwyliedig ar yr asedau	10.7%	4.4%
Graddfa ddisgownt ar rwymedigaethau'r cynllun	6.2%	5.8%
Defnyddio'r opsiwn i drosi pensiwn blynyddol i lwmp swm ymddeoliad:		
Gwasaneath i Ebrill 2008	50.0%	50.0%
Gwasaneath ar ol Ebrill 2008	75.0%	65.0%

dd) Dadansoddiad Sensitifrwydd

Newid Mewn Tybiaethau fel ar 31 Mawrth 2026	% y Cynnydd yn fras i'r Cyflogwr	Swm Ariannol Bras £'000
Lleihad o 0.1% yn y gyfradd ddisgownt real	2%	5,732
Cynnydd 1 blwyddyn yn nisgwyliaid oes aelodau	4%	13,976
Cynnydd o 0.1 % yn y gyfradd cynnydd cyflog	0%	314
Cynnydd o 0.1 % yn y gyfradd cynnydd pensiwn	2%	5,412

Mae'r dadansoddiad sensitifrwydd uchod yn seiliedig ar newidiadau rhesymol bosibl i'r rhagdybiaethau sy'n digwydd ar ddiwedd y cyfnod adrodd. Mae'n tybio ar gyfer pob newid yn y dybiaeth bod yr holl dybiaethau eraill yn aros yn gyson. Mae'r dadansoddiad sensitifrwydd yn dangos gall effaith gostyniad o 0.1% yn y gyfradd ddisgownt fod oherwydd newidiadau posibl i'r farchnad leihau rhwymedigaethau'r gronfa gan £5.732m. Gallai cynnydd o flwyddyn mewn disgwyliaid oes aelodau gynyddu rhwymedigaethau gan £13.976m. Yn ymarferol, bydd gwir gost cynnydd o flwyddyn mewn disgwyliaid oes yn dibynnu ar strwythur y dybiaeth ddiwygiedig (h.y. os bydd gwelliannau i gyfraddau goroesi yn bennaf yn berthnasol i oedrannau iau neu hŷn). Gallai cynnydd o 0.1% yn y gyfradd cynyddu cyflog gynyddu costau'r gronfa gan £314k. Gallai cynnydd o 0.1% yn y gyfradd bensiwn gynyddu rhwymedigaethau gan £5.412m. Cyfrifwyd yr amcangyfrifon yn y dadansoddiad sensitifrwydd yn unol â rhagdybiaethau actiwariâid proffesiynol, IAS19 a FRS102.

Mae hyn yn golygu bod y defnydd o'r rhagdybiaethau 0.1% isod wedi'u dewis gan yr actiwari arbenigol yn unol â'u barn broffesiynol. Byddai'r Actiwari wedi ystyried gwybodaeth gyfredol a gorffennol. Byddai gwybodaeth am oes pobl a gwybodaeth ddemograffig hefyd wedi dylanwadu ar hyn.

e) Yr Effaith ar Lif Arian yr Awdurdod

Amcan y cynllun yw cadw cyfraniadau cyflogwyr mor gyson â phosibl. Mae gan y Cyngor strategaeth gyda actiwari'r cynllun i gyflawni lefel cyllido o 100% dros yr 20 mlynedd nesaf. Mae lefelau cyllido'n cael eu monitro'n flynyddol. Disgwylir i'r prisiad tair blynedd nesaf gael ei gwblhau erbyn 31 Mawrth 2025.

Bydd angen i'r cynllun gymryd i ystyriaeth y newidiadau cenedlaethol i'r cynllun dan Ddeddf Gwasanaethau Pensiynau Cyhoeddus 2013.

O dan y Ddeddf, efallai na fydd y CPLIL yng Nghymru a Lloegr, a phrif gynlluniau gwasanaethau cyhoeddus eraill sy'n bodoli eisoes, yn darparu buddion mewn perthynas â gwasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2014 (neu Wasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2015 ar gyfer prif gynlluniau pensiwn gwasanaethau cyhoeddus presennol eraill yng Nghymru a Lloegr). Mae'r Ddeddf yn darparu bod rheoliadau cynlluniau yn cael eu gwneud o fewn fframwaith cyffredin, i sefydlu cynlluniau enillion ailbrisio cyfartalog gyrfa newydd i dalu pensiynau a buddion eraill.

Mae'r ased / atebolrwydd net yn dangos ymrwymadau sylfaenol sydd gan y Cyngor yn y tymor hir i dalu buddion ôl-gyflogaeth (ymddeol). Mae'r ased net o £164.749m yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y'i cofnodwyd yn y Fantolen. Mae hwn yn ased cyfrifyddu statudol nad yw'n effeithio ar falansau'r Cyngor. Fodd bynnag, mae'r safon cyfrifo ar gyfer Pensiynau, IAS19 ac IFRIC14, yn ei gwneud yn ofynnol na ellir cynnwys ased pensiwn net fel ased ar y fantolen, felly, mae hyn wedi'i eithrio ac mae'r atebolrwydd pensiwn yn dangos y balans o £9.107m ar rwymedigaethau heb eu cyllido, yn unol â'r rheolau.

f) Amcangyfrif o'r cyfraniadau i'w talu i Gronfa Bensiwn Gwynedd yn 2024/25

Mae'r Cyngor yn rhagweld talu £10.318m o gyfraniadau i'r cynllun yn 2025/26. Y swm sy'n ddyledus i Gyngor Gwynedd mewn perthynas â chyfraniadau CPLIL ar gyfer 2025/26 ar 31 Mawrth 2026 yw £1.330m, ac mae wedi'i gynnwys yn nodyn datgelu'r credydwy'r tymor byr.

ff) Ansicrwydd ynghylch effaith bosibl achos Virgin Media mewn perthynas â newidiadau i fudd-daliadau'r aelodau rhwng 1996 a 2016

Ym mis Mehefin 2023, canfu'r Uchel Lys yn yr achos Virgin Media bod newidiadau i fuddion aelodau mewn cynlluniau pensiwn â buddion wedi'u diffinio sydd wedi eu contractio allan rhwng 1996 a 2016 yn ddi-rym os na chwblhawyd tystysgrif actiwaraid yn unol ag adran 37 o Ddeddf Cynlluniau Pensiwn 1993. Mae hyn yn berthnasol i hawliau gwasanaeth yn y gorffennol a hawliau gwasanaeth yn y dyfodol, a newidiadau sydd o anfantais i aelodau cynllun buddion. Apeliwyd yn erbyn y dyfarniad ym mis Mehefin 2024 ond gwrthodwyd yr apêl. Mae'r actwari ar gyfer Cronfa Bensiwn Gwynedd, sy'n cynnwys pensiynau Cyngor Sir Ynys Môn, wedi cadarnhau bod cryn ansicrwydd ynglŷn â ph'un a fydd y dyfarniad hwn yn effeithio ar y Cynllun Pensiynau Llywodraeth Leol.

NODYN 35 – OFFERYNNAU ARIANNOL

Cytundebau contractiol rhwng dau neu fwy o bartïon yw offerynnau ariannol yn ymwneud â hawl i dderbyn tâl ariannol. Byddai gan un parti ased ariannol lle mae arian neu ased ariannol arall yn cael ei roi i'r parti arall, yn gyfnewid am ddychwelyd yr arian neu'r offeryn ariannol, yn aml gyda llog neu enillion ffafriol ar y buddsoddiad. Byddai'r trafodiad yn rhwymedigaeth ariannol i'r parti neu'r partïon eraill. Y cytundeb i ad-dalu'r arian ar yr amser y cytunwyd arno ac i ddychwelyd yr arian yn unol â'r cytundeb fyddai hynny. Er enghraifft, prif asedau ariannol y Cyngor yw ei fuddsoddiadau mewn adneuon banc.

Mae enghreifftiau o asedau ariannol yn cynnwys arian parod, adneuon banc, symiau sy'n ddyledus drwy fasnach (dyledwyr), ecwitiau, bondiau a deilliadau. Mae enghreifftiau o rwymedigaethau ariannol yn cynnwys benthyciadau, symiau sy'n daladwy drwy fasnach (credydwyr) ac unrhyw rwymedigaeth contractiol i ddarparu arian parod neu ased ariannol i endid arall.

NODYN 35a – ASED AU ARIANNOL

Mae'r nodyn yma'n dangos y categorïau gwahanol o asedau ariannol sy'n ofynnol o dan SAARh 9 a gwerth asedau ariannol y Cyngor ar 31 Mawrth 2025. Mae'n rhoi gwerth asedau anariannol hefyd, sydd yn cynnwys gwerth Tir ac Eiddo ac asedau eraill. Ni all y Cyngor ond ymrwymo i asedau a rhwymedigaethau ariannol yn unol â Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys y Cyngor. Mae'r Strategaeth yn gosod meini prawf caeth, felly, ni all y Cyngor ond buddsoddi mewn asedau ariannol sydd yn hynod o ddiogel ac y gellir cael mynediad atynt pan fydd y Cyngor angen yr arian.

Adneuon banciau yn y DU sy'n bodloni meini prawf statws credyd y Cyngor yw'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau, neu fenthyciadau i awdurdodau lleol eraill. Daw'r cyfan ohonynt o dan ddosbarthiad SAARh 9 Asedau Ariannol a fesurir yn ôl cost wedi'i amorteiddio, fel yr amlygir yn Nodyn 35a.

Mae'r tabl isod yn dangos swm cario'r asedau ariannol. Dyma werth yr asedau ariannol yn y fantolen yn seiliedig ar gost wedi ei amorteiddio. Darperir y gwerth teg hefyd; mae hwn yn werth mwy cyfredol, sef y pris i werthu'r asedau ariannol ar 31 Mawrth 2026.

Asedau Ariannol	Tymor Byr				Tymor Hir				Cyfanswm			
	31/03/2026		31/03/2025		31/03/2026		31/03/2025		31/03/2026		31/03/2025	
	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg
	£000	£000	£000	£000	£000	£000	£000	£000	£000	£000	£000	£000
Asedau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amortieiddio												
Arian a chywerthoedd arian												
Arian a chywerthoedd arian - adneuon	19,788	19,788	5,965	5,965	-	-	-	-	19,788	19,788	5,965	5,965
Arian a chywerthoedd arian eraill	446	446	606	606	-	-	-	-	446	446	606	606
Buddsoddiadau tymor byr eraill	-	-	7,000	7,000	-	-	-	-	-	-	7,000	7,000
Cyfanswm Buddsoddiadau	20,234	20,234	13,571	13,571	-	-	-	-	20,234	20,234	13,571	13,571
Dyledwyr												
Rhenti	421	421	367	367	-	-	-	-	421	421	367	367
Benthyciadau i weithwyr	194	194	334	334	14	14	14	14	208	208	348	348
Dyledwyr Masnach	2,972	2,972	2,535	2,535	-	-	-	-	2,972	2,972	2,535	2,535
Incwm gohiriedig	-	-	-	-	2,155	2,155	1,611	1,611	2,155	2,155	1,611	1,611
Gordaliadau budd-daliadau tai	171	171	171	171	-	-	-	-	171	171	171	171
Dyledwyr Eraill	3,550	3,550	4,367	4,367	-	-	-	-	3,550	3,550	4,367	4,367
Cyfanswm Asedau Ariannol - Dyledwyr	7,308	7,308	7,775	7,775	2,169	2,169	1,625	1,625	9,478	9,478	9,400	9,400
Cyfanswm Offerynnau Ariannol	27,542	27,542	21,346	21,346	2,169	2,169	1,625	1,625	29,712	29,712	22,971	22,971
Asedau heb eu diffinio fel Offerynnau Ariannol	49,202	49,202	61,374	61,374	627,114	627,114	594,717	594,717	676,315	676,315	656,092	656,092
Cyfanswm Asedau	76,744	76,744	82,720	82,720	629,283	629,283	596,342	596,342	706,027	706,027	679,062	679,062

Mae'r asedau ariannol wedi eu rhannu rhwng buddsoddiadau a dyledwyr. Y buddsoddiadau yw adneuon arian parod i mewn i fanciau y DU ynghyd â'r arian parod ac chywerthoedd arian eraill yn ymwneud â'r symiau a ddelir ar gyfer bancio gweithredol a thalu costau o ddydd i ddydd. Mae'r Cyngor hefyd yn buddsoddi mewn adneuon tymor penodol ar gyfraddau llog uwch. Mae'r symiau a ddelir fel arian parod a chywerthoedd arian yng nghyfrifon adneuon banc y DU dros anghenion dydd i ddydd ond bydd eu hangen yn y dyfodol. Mae'r rhain yn ennill llog am y cyfnod a fuddsoddwyd. Y categori arall o asedau ariannol yw dyledwyr.

Mae'r rhain yn ymwneud â sefydliadau neu unigolion sy'n ddyledus i'r Cyngor. Y mwyaf sylweddol yw dyledwyr masnach sy'n ymwneud â symiau sy'n ddyledus am wasanaethau a dderbynnir. Dangosir benthyciadau cyflogaion hefyd; benthyciadau meddal yw'r rhain sy'n ymwneud yn bennaf â benthyciadau ceir i aelodau o staff sy'n teithio'n fwy helaeth ar fusnes y Cyngor. Darparwyd y benthyciadau ar gyfradd is na gwerth y farchnad oherwydd yr angen am deithio sy'n gysylltiedig â gwaith. Nid yw dyledwyr yn cynnwys trafodion gydag adrannau'r llywodraeth, ac incwm a thaliadau sy'n deillio o drethiant, gan gynnwys y Dreth Gyngor a threthi annomestig.

NODYN 35b – RHWYMEDIGAETHAU ARIANNOL A DDELIR GAN Y CYNGOR

Mae holl Rwymedigaethau Ariannol y Cyngor yn cael eu dosbarthu fel Rhwymedigaethau Ariannol ar gost wedi'i hamorteidio. Dangosir hyn yn Nodyn 35b. Mae'r nodyn hefyd yn dangos gwerth rhwymedigaethau anariannol.

Cyfanswm rhwymedigaethau benthycia'r Cyngor oedd £123.556m ar 31 Mawrth 2026. Dyma'r benthyciad a gymerwyd dros y blynyddoedd i gyllido gwariant cyfalaf ar adeiladu neu adnewyddu asedau'r Cyngor. Y benthyciadau tymor byr yw'r symiau sydd i'w had-dalu erbyn 31 Mawrth 2027. Disgwylir i'r benthyciadau hirdymor gael eu talu ymhen mwy na blwyddyn. Prif ddarparwr benthyciadau i'r Cyngor yw'r Bwrdd Benthyciadau Gwaith Cyhoeddus (PWLb), sy'n rhan o Adran Trysorlys y Llywodraeth Ganolog.

Cyfrifwyd gwerth teg benthycia'r Cyngor gan ymgynghorwyr Rheoli Trysorlys y Cyngor, Gwasanaethau Asedau Cyswllt. Cyfanswm gwerth teg benthycia'r Cyngor oedd £96.493m, sy'n is na'r gwerth cario ar y fantolen o £123.556m ar 31 Mawrth 2026. Mae gwerth teg yr asedau £27.063m yn is na'r swm cario oherwydd bod y Bwrdd Benthyciadau Cyfalaf yn cynnig gostyngiad net os yw'r Cyngor yn disodli'r benthyciadau hyn gyda benthyciadau newydd. Mae'r Cyngor wedi elwa o fenthyciadau llog is tra bod y gyfradd llog sylfaenol wedi bod yn isel. Mae hyn wedi helpu i sicrhau bod llog ad-daladwy bob blwyddyn yn is na'r blynyddoedd blaenorol pan oedd cyfraddau llog yn uwch. Byddai cynnydd mewn cost llog ad-daladwy blyddynol yn uwch na gwerth cyfanswm gostyngiad PWLB ac ni fyddai'r gost llog flynyddol ar y benthyciadau newydd yn fforddiadwy.

Rhwymedigaethau Ariannol	Tymor Byr				Tymor Hir				Cyfanswm			
	31/03/2026		31/03/2025		31/03/2026		31/03/2025		31/03/2026		31/03/2025	
	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg Ailddatgan
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Rhwymedigaethau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amorteiddio												
Benthyciadau												
PWLB	1,849	1,857	1,850	1,858	117,670	91,124	117,690	94,009	119,519	92,981	119,540	95,867
Salix	658	658	356	356	3,379	2,854	4,036	3,257	4,037	3,512	4,392	3,614
Cyfanswm Rhwymedigaethau Ariannol - Benthyciadau	2,507	2,515	2,206	2,214	121,049	93,978	121,726	97,266	123,556	96,493	123,932	99,481
Credydwy'r												
Masnach	2,302	2,302	1,957	1,957	-	-	-	-	2,302	2,302	1,957	1,957
Credydwy'r Eraill	30,323	30,322	20,355	20,355	-	-	-	-	30,323	30,322	20,355	20,355
Cyfanswm Rhwymedigaethau Ariannol - Credydwy'r	32,624	32,623	22,312	22,312	-	-	-	-	32,624	32,623	22,312	22,312
Cyfanswm Rhwymedigaethau Ariannol	35,131	35,138	24,518	24,526	121,049	93,978	121,726	97,266	156,180	129,116	146,244	121,793
Cyfanswm Rhwymedigaethau nad ydynt wedi'u diffinio fel Rhwymedigaethau Ariannol	21,686	21,686	33,137	33,137	12,769	12,769	13,585	13,585	34,454	34,454	46,722	46,722
Cyfanswm Rhwymedigaethau	56,817	56,824	57,655	57,663	133,818	106,747	135,311	110,851	190,634	163,571	192,966	168,515

NODYN 35c – INCWM, GWARIANT, ENILLION A CHOLLEDION

Mae'r tabl isod yn dangos effaith offerynnau ariannol y Cyngor a ddelir ar gyfrif refeniw blynyddol y Cyngor ar gyfer 2025/26.

Incwm, Gwariant, Enillion a Cholledion	2025/26		2024/25	
	Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall	Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall
	£'000	£'000	£'000	£'000
(Enillion)/colledion net ar:				
Asedau ariannol wedi'u mesur ar gost wedi'i hamorteiddio (lwfans amhariad a dadgydnabod)	320	-	545	-
Cyfanswm yr enillion/colledion net	320	-	545	-
Refeniw llog:				
Asedau ariannol wedi'u mesur ar gost wedi'i hamorteiddio	(1,161)	-	(2,001)	-
Cyfanswm Refeniw Llog	(1,161)	-	(2,001)	-
Cost llog:				
Rhwymedigaethau ariannol wedi'u mesur ar gost wedi'i hamorteiddio	5,385		5,341	-
Cyfanswm Cost Llog	5,385	-	5,341	-

Mae'r tabl yn dangos y codwyd £320k (£545k yn 2024/25) ar y Cyngor am amhariad a dadgydnabyddiaeth o'r asedau ariannol a nodir uchod yn Nodyn 35a. Dangosir taliadau amhariad a dadgydnabyddiaeth yn fanylach yn Nodyn 36a. Mae ased y dyledwyr yn cael ei amharu i ystyried y risg na fydd yr holl ddyledion sy'n weddill yn cael eu talu. Codir tâl am ddad-gydnabod incwm sy'n ddyledus sy'n annhebygol o gael ei dalu. Mae hyn yn lleihau gwerth yr asedau yn ôl y swm hwn ac yn cael ei godi i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES).

Derbyniodd y Cyngor £1.161m (£2.001m yn 2024/25) mewn llog o'i ernesau mewn banciau yn y DU a benthyciadau i awdurdodau lleol eraill. Mae llog ar fuddsoddiadau wedi gostwng yn sylweddol oherwydd bod Banc Lloegr yn parhau i ostwng cyfraddau llog wrth i chwyddiant ostwng yn sylweddol. Mae balansau arian parod y cyngor hefyd yn lleihau ar adegau oherwydd pwysau costau a llai o gyllid. Rhagwelwyd gostyngiadau pellach yn y gyfradd sylfaenol, ond ers mis Rhagfyr 2025, mae'r gyfradd sylfaenol wedi aros ar 3.75% oherwydd rhybudd yn deillio o ansicrwydd a gwrthdaro byd-eang. Felly, mae'n debygol y bydd y llog sy'n dderbyniadwy yn is yn 2026/27 a thu hwnt. Roedd y llog taladwy ar fenthyciadau yn ymwneud â 2025/26 yn £5.385m (£5.341m yn 2024/25).

NODYN 36 – NATUR A MAINT Y RISGIAU SY’N DEILLIO O OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae gwaith y Cyngor yn golygu ei fod yn agored i sawl risg ariannol: -

Risg Credyd – y posibilrwydd bod partïon eraill yn methu â thalu'r symiau sy'n dyledus i'r Cyngor.

Risg Hylifedd – y posibilrwydd na fydd cyllid gan y Cyngor i gwrdd â'i ymrwymadau yng nghyswllt taliadau.

Risg y Farchnad – y posibilrwydd y bydd y Cyngor yn wynebu colled ariannol oherwydd newidiadau mewn mesurau megis cyfraddau llog. Mae'r rheolaeth gyffredinol dros risgiau sylweddol sy'n codi o'r Offerynnau Ariannol yn cael cefnogaeth gan Ddatganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys y Cyngor a hefyd y Strategaeth Buddsoddi Blyneddol sydd wedi ei chymeradwyo gan y Cyngor Llawn. Mae'r Cyngor ond wedi buddsoddi mewn banciau DU ac awdurdodau lleol eraill yn ystod y flwyddyn.

Risg Credyd – Mae Risg Credyd yn deillio o adneuon gyda banciau a sefydliadau ariannol, yn ogystal ag amlygiad credyd i gwsmeriaid y Cyngor (dyledwyr ar y Fantolen). Mae'r safon yn ei wneud yn ofynnol i'r Cyngor ddarparu ar gyfer colledion credyd posibl o beidio â thalu incwm dyledus i'r Cyngor. Gelwir hyn yn lwfans colli amhariad (ILA). Yn hytrach na seilio colledion posibl ar wybodaeth hanesyddol yn unig, y ma'r Cyngor yn ystyried colledion credyd posibl yn y dyfodol yn gynharach ac mae wedi diwygio'r polisi amhariad i amharu ar golledion credyd posibl ar ddyledwyr mwy cyfredol. Mae'r polisi diwygiedig i'w weld yn Nodyn 44 Polisiâu Cyfrifyddu.

Mae'r Cyngor wedi asesu'r risg credyd o adneuon banc ar y tebygolrwydd o'r banc yn diffygio wrth ad-dalu'r buddsoddiad. Mae risg uwch i'r sector bancio gan Brexi, effaith y Pandemig ac, yn fwy diweddar, effaith y rhyfel yn yr Wcrain. Fodd bynnag, parheir i ystyried y risg o ddiffyg i fod yn isel. Mae hyn o ganlyniad i wytnwch ariannol uwch gan y banciau yn dilyn deddfwriaeth newydd a gyflwynwyd yn dilyn argyfwng bancio 2008. Nid yw'r adneuon banc, felly, wedi eu hamharu. Nid ydym yn trefnu adneuon gyda banciau a sefydliadau ariannol oni bai eu bod, ar ôl cael eu graddio'n annibynnol, wedi cael graddfa credyd digonol neu lefel o warant llywodraeth, a phenderfynir ar uchafsymiau credyd i bob gwrthbarti. Gosododd y Cyngor nifer o uchafsymiau yn seiliedig ar ansawdd credyd ar gyfer gwahanol math o sefydliadau, gwahanol gyfnodau a symiau, ac mae ganddo bolisi o beidio â benthycu mwy na £15m i unrhyw un sefydliad heblaw am lywodraeth y DU. Mae'r Cyngor yn monitro cyfraddau credyd yn gyson a chaiff rhybudd o unrhyw newidiadau gan ei ymgynghorwyr Rheoli'r Trysorlys. Cymerir camau priodol yn sgil unrhyw newid gan ddilyn y Strategaeth Fuddsoddi Flynyddol. Paratwir Adroddiad Trysorlys Blyneddol sy'n manylu ar y gwaith buddsoddi.

Ni aethwyd tu draw i unrhyw uchafswm credydd yn ystod y flwyddyn ariannol ac ni thorwyd unrhyw feini prawf gwrthbariton. Nid yw'r Cyngor yn disgwyl y bydd unrhyw golledion o ganlyniad i unrhyw un o'i wrthbartïon fethu â pherfformio yng nghyswllt adneuon.

Nid yw'r Cyngor fel rheol yn caniatáu credyd i gwsmeriaid; mae ganddo weithdrefnau casglu rhagnodedig ar gyfer symiau dyledus gan gwsmeriaid a gwneir darpariaethau priodol ar gyfer dyledion a allai fod yn rhai drwg. Mewn rhai amgylchiadau, mae'r Cyngor yn cael pridiant cyfreithiol ar eiddo ar gyfer rhai dyledion gohiriedig, megis hunan gyllidwyr mewn cartrefi gofal. Yn ogystal, mae gan y Cyngor nifer o ddyledwyr tymor hirach, sy'n bennaf yn fenthyciadau car i staff a morgeisi gweddilliol o gynllun caeëdig yn cynnig benthyciadau cartrefi i denantiaid ac i aelodau'r cyhoedd. Mae'r morgeisi gweddilliol yn rhai risg isel oherwydd bod y Cyngor yn diogelu'r hawl gyntaf ar yr eiddo morgeisiedig. Ystyrir bod y benthyciadau ceir yn rhai risg isel oherwydd bod modd tynnu ad-daliadau am y benthyciadau ceir o gyflogau'r gweithwyr, mae trefniadau dwyochrog gydag awdurdodau lleol eraill ar gyfer staff sy'n trosglwyddo gyda dyledion ar eu benthyciadau ceir, yswiriant ar gyfer benthyciadau heb eu had-dalu oherwydd marwolaeth mewn gwasanaeth a hefyd trefniadau arferol i ad-ennill dyledion yng nghyswllt gweithwyr sy'n gadael eu swyddi mewn llywodraeth leol.

NODYN 36a - AMHARIAD A DAD-GYDNABOD ASEDAU ARIANNOL

Er mwyn sicrhau nad yw incwm y Cyngor yn cael ei orbwysleisio yn y cyfrifon hyn, mae balansau dyledwyr yn cael eu amharu i gyfrif am y risg credyd o dderbyn llai o incwm nag sy'n ddyledus. Mae'r amhariad hwn yn ystyried mwy o ddyledwyr cyfredol yn ogystal â dyledion sy'n ddyledus dros gyfnod hwy o amser. Er mwyn sicrhau nad yw'r Cyngor yn cydnabod unrhyw incwm na ellid byth ei adennill, ystyrir dileu y dyledion yma, a mae'n rhaid cymeradwyo hyn yn unol â chyfansoddiad y Cyngor. Mae'r rhai a gymeradwywyd i'w dileu yn cael eu tynnu o falans y dyledwyr a'u codi yn erbyn refeniw yn adran Cyllido a Buddsoddi Incwm a Gwariant y CIES.

Dangosir y newidiadau mewn lwfans amhariad a'r swm sy'n cael ei gydnabod isod: -

Dosbarth Ased (cost wedi'i amnewid)	2025/26 Colledion credyd disgwyliedig dros oes yr ased - heb amhariad credyd £'000	2024/25 Colledion credyd disgwyliedig dros oes yr ased - heb amhariad credyd £'000
Balans Agoriadol ar 1 Ebrill	5,555	5,246
Adneuon mewn banciau'r DU	-	-
Dyledwyr Masnachol (ac eithrio'r sector cyhoeddus a threthi)	70	289
Benthyciadau Meddal	-	-
Gordaliadau budd-dal Tai	(4)	(86)
Rhenti	(26)	106
Cyfanswm y lwfans amhariad 31 Mawrth	5,595	5,555
Asedau Ariannol sydd wedi cael eu dad-adnabod	280	236
Cyfanswm Amhariad a Dad-gydnabod	320	545

NODYN 36b – Risg credyd o fuddsoddiadau

Mae'r meini prawf isod yn darparu'r statws credyd isaf ar gyfer sefydliadau y mae'r Cyngor yn buddsoddi ynddynt. Yn ymarferol, mae'r Cyngor yn buddsoddi mewn banciau a chymdeithasau adeiladu yn y DU ac awdurdodau lleol eraill y DU ar ôl asesu eu gwybodaeth ariannol. Mae'r meini prawf hefyd yn caniatáu ar gyfer offerynnau ariannol Llywodraeth Ganolog y DU a chronfeydd marchnad arian A triphlyg. Mae'r meini prawf hyn wedi'u cynnwys yn Natganiad Blynnyddol Strategaeth Rheoli'r Trysorlys ac mae wedi'i gymeradwyo gan y Cyngor Llawn.

Categori	Statws Credyd Tymor Byr (Fitch)	Statws Credyd Tymor Byr (Moody's)	Statws Credyd Tymor Byr (Safon a Gwael)	Statws Credyd Hirdymor (Fitch)	Statws Credyd Hirdymor (Moody's)	Statws Credyd Hirdymor (Safon a Gwael)	Uchafswm Arian Parod	Terfyn Amser
Cymdeithasau Banciau ac Adeiladu (heb eu gwladoli neu eu gwladoli'n rhannol)	F1+	P-1	A-1+	AAA	Aaa	AAA	£10m	5 blwyddyn
	F1+	P-1	A-1+	AA	Aa2	AA	£10m	3 blwyddyn
	F1+	P-1	A-1+	AA-	Aa3	AA-	£10m	364 diwrnod
	F1	P-1	A-1	A	A2	A	£7.5m	6 mis
Banciau'r DU wedi'u Gwladoli / Yn rhannol	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	£10m	364 diwrnod
Cyfrif busnes a rheolwr arian banc NatWest - pan gedwir symiau yn NatWest fel rhan o drefniadau bancio gweithredol. Bydd y symiau a'r terfynau dilynol yn berthnasol er mwyn sicrhau fod digon o arian ar gael i dalu biliau pan fyddant yn ddyledus.	F1	P-1	A-1	A+	A1	A+	1) £20m to £25m	5 diwrnod gwaith
							2) £15m to £20m	1 mis
							3) £10m to £15m	2 Fis
Llywodraeth Ganolog y DU (waeth beth fo statws credyd)	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	Dim uwchafswm	Dim uwchafswm
Awdurdodau Lleol y DU	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	£10m	364 diwrnod

NODYN 36c - PROFFIL O BA BRYD Y MAE'R CYNGOR I FOD I AD-DALU BENTHYCIADAU

Mae Risg Hylifedd yn isel am nad yw'r Cyngor yn y gorffennol wedi cael unrhyw broblem cael cyllid ac mae'n rhydd i fynd at y Bwrdd Benthycia ar gyfer Gwaith Cyhoeddus (PWLb) fel corff i fenthycia oddi arno ar ôl methu fel arall. Prif nodau'r Strategaeth Rheoli Trysorlys yw i sicrhau bod yr Awdurdod yn agored i risg isel ac i sicrhau hylifedd. Mae'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau'r Cyngor mewn cyfrifon adneuon mynediad yn syth. Felly, mae llai o risg y bydd yn methu â chodi'r cyllid i gwrdd â'i ymrwymadau dan yr offerynnau ariannol.

Fodd bynnag, yn aml mae risg y bydd y Cyngor yn gorfod adnewyddu cyfran sylweddol o'i fenthyciadau ar adeg pan fo'r cyfraddau llog yn uchel. Byddai'r cyfraddau llog isel cyfredol yn gostwng cyfraddau llog ar fenthyciadau newydd a gymerir i ad-dalu'r ddyled sy'n aeddfedu. I gynorthwyo i gyflawni'r nod hwn, mae'r Cyngor yn defnyddio cynghorwyr rheoli'r trysorlys allanol.

Dangosir dadansoddiad aeddfedu benthyciadau sy'n sefyll yn Nodyn 36c isod. Mae holl daliadau masnachol a thaliadau eraill yn daladwy mewn llai na blwyddyn.

	2025 /26 Prifswm Gweddillol £'000	2025/26 Llog wedi Cronni £'000	2025/265 Costio llai amorteiddiad cronedig £'000	2024/25 Prifswm Gweddillol £'000	2024/25 Llog wedi Cronni £'000
>50 blwyddyn	-	-	-	-	-
34-50 blwyddyn	31,200	-	31,200	32,963	-
23-33 blwyddyn	52,015	-	52,015	50,251	-
15-22 blwyddyn	14,494	-	14,494	17,994	-
11-14 blwyddyn	9,313	-	9,313	6,522	-
7-10 blwyddyn	2,471	-	2,471	3,127	-
4-6 blwyddyn	4,276	-	4,276	5,339	-
1-3 blwyddyn	5,900	-	5,900	5,530	-
Cyfanswm y Benthyciadau Tymor Hir	119,669	-	119,669	121,726	-
Cyfanswm Benthyciadau Tymor Byr (< 1 blwyddyn)	2,037	1,850	3,887	356	1,850
Cyfanswm	121,706	1,850	123,556	122,082	1,850

NODYN 36ch – RISG Y FARCHNAD AC AMCANGYFRIF O EFFAITH CYNNYDD UN Y CANT MEWN CYFRADDAU LLOG AR ASEDau ARIANNOL

Risg Cyfraddau Llog – Mae'r Cyngor yn gwynebu risg posibl pan fo symudiadau ymhlith cyfraddau llog ar ei fenthyciadau a buddsoddiadau. Mae unrhyw symudiad yn y cyfraddau llog yn cael effaith gymhleth ar y Cyngor.

Er enghraifft, byddai cynnydd yn y cyfraddau llog yn cael yr effaith a ganlyn: -

- Benthyciadau ar gyfraddau amrywiol – byddai cynnydd yn y treuliau llog a godir ar y Gwarged neu Ddiffyg ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr;
- Benthyciadau ar gyfraddau sefydlog – bydd gostyngiad yn rhwymedigaethau gwerth teg y benthyciadau;
- Buddsoddiadau ar gyfraddau amrywiol – byddai cynnydd yn yr incwm llog wedi'u gredydu i'r Gwarged neu Ddiffyg ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr; a
- Buddsoddiadau ar gyfraddau sefydlog - bydd gostyngiad yng ngwerth teg yr asedau.

Nid yw benthyciadau'n cael eu cario ar werth teg gan fod y rhain yn cael eu cario ar Gost Wedi'i Amorteiddio yn unol â chod CIPFA. Felly, ni fyddai enillion a cholledion nominal ar fenthyciadau cyfradd sefydlog yn effeithio ar y Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau nac Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall. Fodd bynnag, bydd newidiadau mewn llog sy'n daladwy ac sy'n dderbyniadwy ar fenthyciadau a buddsoddiadau cyfradd amrywiol yn cael eu postio i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau ac yn effeithio ar Gydbwysedd Cronfa'r Cyngor.

Mae gan y Cyngor nifer o strategaethau ar gyfer rheoli risg cyfradd llog. Polisi'r Cyngor yw benthycu'n bennaf ar gyfraddau sefydlog, gan gael sicrwydd o ran llog sy'n daladwy dros gyfnod y benthyciadau. Mae'r Cyngor, gyda chefnogaeth ei gynghorwyr trysorlys, yn monitro'n barhaus y cyfraddau llog sy'n bodoli a rhagolygon y farchnad. Pe bai risg sylweddol o gynnydd sydyn mewn cyfraddau tymor hir a thymor byr, yna byddai sefyllfa'r portffolio yn cael ei hail-arfarnu a'r canlyniad tebygol fyddai y byddai cyllid cyfradd sefydlog yn cael ei dynnu i lawr tra bod cyfraddau llog yn dal i fod yn gymharol rad. Pe bai risg sylweddol o ostyngiad sydyn mewn cyfraddau tymor hir a thymor byr, yna byddai benthyciadau hirdymor yn cael eu gohirio a byddai unrhyw aildrefnu priodol o gyllid cyfradd sefydlog i gyllid cyfradd fer yn cael ei wneud.

Cedwir holl fenthyciadau cyfredol a hir dymor y Cyngor ar gyfraddau sefydlog. Mae hyn yn gymorth i leihau effaith newidiadau i gyfraddau banc ar y Cyngor. Mae

Nodyn 36ch yn dangos effaith cynnydd o 1% yn y gyfradd llog ar werth teg Offerynnau Ariannol y Cyngor. Byddai gwerth y benthyciadau yn y Fantolen yn aros yr un fath oherwydd bod y cyfraddau llog yn cael eu pennu. Fodd bynnag, byddai'r gwerth teg yn gostwng. Byddai'r cynnydd yn y gyfradd yn cael effaith gadarnhaol ar adneuon y Cyngor gan y byddai llog ychwanegol o £176k yn cael ei dderbyn pe bai cynnydd o 1% mewn cyfraddau llog. Fodd bynnag, gan fod buddsoddiadau'r Cyngor yn dueddol o fan yn rhai term penodol sydd yn cynnig enillion uwch, tydi'r effaith cynnydd o 1% ddim yn cael ei gynnwys yn y ffigwr isod.

Effaith cynnydd o 1% mewn cyfraddau llog	£000
Cynnydd yn y llog sy'n dderbyniadwy o fuddsoddiadau	176
Effaith ar Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	176
Gostyngiad yng ngwerth teg ymrwymadau benthyciadau cyfradd sefydlog (dim effaith ar y Gwarged neu'r Diffyg o ran Darparu Gwasanaethau neu Incwm Cynhwysfawr arall)	(10,191)

Mae'r Cyngor yn derbyn gwybodaeth a chynghor rheolaidd am y farchnad, Brexit, Covid-19 ac yn fwy diweddar, y rhyfel yn yr Wcrain gan ei ymgynghorwyr rheoli trysorlys.

Mae gan y Cyngor falansau arian parod digonol ac nid yw wedi cymryd unrhyw fenthyciadau PWLB yn ystod y flwyddyn. Fodd bynnag, mi wnaeth y Cyngor gymryd dau fenthyciad Salix a oedd yn benodol ar gyfer defnydd mwy effeithiol o ynni.

NODYN 37 – CYD-BWYLLGORAU A CHYLLIDBAU CYFUN

NODYN 37a – CYD-BWYLLGORAU

GwE

Mae Cyngor Sir Ynys Môn a Chynghorau Gwynedd, Conwy, Sir Y Fflint, Wrecsam a Sir Ddinbych yn rhan o gydbwyllgor GwE (Gwasanaeth Effeithiolrwydd a Gwella Ysgolion Rhanbarthol).

Cyngor Gwynedd sy'n gyfrifol am redeg y pwyllgor hwn, ac mae'r balansau diwedd blwyddyn wedi eu cynnwys yn eu Mantolen. Gellir edrych ar gyfrifon y pwyllgor drwy'r ddolen ganlynol: -

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Perfformiad-a-gwariant/Cyllidebau-a-gwariant/Datganiad-or-cyfrifon/Cyd-bwyllgor-GwE.aspx>

Ar 31 Ionawr 2024, cyhoeddodd y Gweinidog Addysg a'r Iaith Gymraeg y bydd trefniadau newydd yn ymwneud â datblygu ysgol yn cael eu gweithredu. Mae hyn yn cynnwys symud i ffwrdd o'r model rhanbarthol. O ganlyniad, daeth y cytundeb cydweithio GwE i ben ar 31 Mai 2025.

Cyd-Bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru (CBC)

Sefydlwyd CBC Gogledd Cymru yn ystod 2021/22 ac yn cynnwys y chwe Awdurdod Lleol Gogledd Cymru ynghyd â Pharc Cenedlaethol Eryri. Mae'r cydbwyllgor yma'n gyfrifol am waith cynllunio datblygu strategol, gwaith cynllunio trafnidiaeth ranbarthol a hyrwyddo llesiant economaidd Gogledd Cymru.

Ar 1 Ebrill 2025, trosglwyddwyd y cyfrifoldeb o gyflawni'r Fargen Twf yn g Ngogledd Cymru o'r Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru i CBC. Pecyn cyllid yw'r Fargen Twf, gan y Llywodraeth Ganolog a Llywodraeth Cymru i gyflawni prosiectau i sicrhau twf cynaliadwy ac economaidd.

Cyfrannodd Cyngor Sir Ynys Môn £90k ar gyfer 2025/26 (2024/25 £77k). Gellir gweld Datganiad o'r Cyfrifon yma:

Cyd-Bwyllgor Corfforedig y Gogledd

Mae Cyngor Sir Ynys Môn hefyd yn rhan o amryfal drefniadau ar y cyd gyda Chynghorau cyfagos yng Ngogledd Cymru a Llywodraeth Cymru'r Bwrdd lechyd fel a ganlyn: -

- Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru (Arweinydd: Wrecsam. Partïon: Sir Y Fflint, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd)
- Gwasanaeth Mwynau a Gwastraff (Arweinydd: Sir Y Fflint. Partïon: Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd)
- Gwasanaeth Cynllunio Argyfwng Rhanbarthol (Arweinydd: Sir Y Fflint, Partïon Wrecsam, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd)
- Galw Gofal (Arweinydd: Conwy. Partïon: Gwynedd, Sir y Fflint)
- O dan reoliad 19 (1) o Reoliadau Trefniadau Partneriaeth (Cymru) 2015, cytunwyd ar drefniant cyllideb gyfun rhwng awdurdodau lleol Gogledd Cymru a Bwrdd lechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (gweler Nodyn 37b);
- Stâd Diwydiannol Penrhos Gwedd 1 a 2 - Trefniant ar y cyd ers 2020/21 gyda Llywodraeth Cymru, lle mae 16% o'r incwm rhent net yn cael ei gadw gan y Cyngor a'r gweddill yn cael ei drosglwyddo i Lywodraeth Cymru.

NODYN 37b CYLLIDBAU CYFUN AR GYFER IECHYD A GOFAL CYMDEITHASOL

O dan reoliad 19(1) o Reoliadau Trefniadau Partneriaeth (Cymru) 2015, cytunwyd ar drefniant anffurfiol cyllideb gyfun rhwng chwe awdurdod lleol Gogledd Cymru a Bwrdd lechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr mewn perthynas â darparu llety cartrefi gofal i bobl hŷn ar gyfer 2025/26. Mae incwm a gwariant y trefniadau cyllideb gyfun hyn wedi eu cynnwys er gwybodaeth yn unig a heb eu cronni yng nghyfrifon y partneriaid. Mae'r trafodion ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn yn unig wedi eu cynnwys yn llinell Gwasanaethau Oedolion y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hyn yn cyfateb i £8.320m yn 2025/26 (£7.126m 2024/25).

Cyllideb Gyfun Gogledd Cymru ar gyfer Cartrefi Gofal i Bobl Hŷn	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Gwariant		
Costau Cartrefi Gofal	147,652	136,047
Cyfanswm gwariant	147,652	136,047
Cyllido		
Cyngor Sir Ynys Môn	(8,320)	(7,126)
Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy	(19,835)	(18,090)
Cyngor Sir Ddinbych	(13,600)	(12,423)
Cyngor Sir y Fflint	(17,767)	(14,980)
Cyngor Gwynedd	(15,282)	(13,084)
Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam	(15,975)	(16,470)
Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr	(56,873)	(53,874)
Cyfanswm a Gyllidwyd	(147,652)	(136,047)
(Gwarged)/Diffyg a drosglwyddwyd i'r gronfa wrth gefn	-	-

NODYN 38 – TREFNIADAU ASIANTAETH

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn gweithredu fel asiant ar gyfer gwahanol gynlluniau ar ran Llywodraeth Cymru

Troi Tai'n Gartrefi

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel asiant i Lywodraeth Cymru ar gyfer darparu benthychiadau i unigolion i atgyweirio cartrefi gwag er mwyn lleihau'r nifer o gartrefi gweigion ar Ynys Môn a chynyddu'r cyfleoedd tai.

Tai'n Gartrefi £917k (£777k 2024/25);

Gwelliannau i'r Cartref, Cartrefi Gwag £69k (£55k 2024/25);

Cynllun Canol Tref £490k (£490k 2024/25);

Cynllun Adnewyddu Cartrefi Gwag £333k (£333k 2024/25).

Cartrefi i Wcráin

Mae'r elfen asiantaeth o'r cynllun yma'n cynnwys taliadau 'diolch' o £350 y mis i'r rhai sy'n rhoi llety i deuluoedd sy'n ffoi o'r Wcráin, sy'n codi i £500 ar ôl 12 mis, hyd at ddwy flynedd. Elfen arall o'r cynllun yw taliadau o £200 i'r teuluoedd o'r Wcráin, i'w cynorthwyo i sefydlu bywyd yng Nghymru.

Cefnogaeth Band Lefel Isel

Pwmpas y cynllun yma yw rhoi taliad cefnogaeth un tro o £100 i gartrefi cymwys yng Nghymru fel cymorth tuag at gostau byw.

Cynllun Bwrsariaeth Cadw Athrawon Cymraeg mewn Addysg

Bwrsariaeth ar gyfer y rhai sydd wedi bod yn dysgu pynciau trwy gyfrwng y Gymraeg mewn ysgolion uwchradd am dair blynedd. Mae hwn yn cefnogi'r uchelgais Llywodraeth Cymru o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 a'i nod yw cynyddu nifer yr athrawon uwchradd Cymraeg a chyfrwng Cymraeg drwy eu hannog i aros yn y proffesiwn.

Mae'r tabl isod yn cynnwys taliadau a wnaed i unigolion a busnesau yn ystod y flwyddyn ac nid y grant a hawliwyd:

Teitl y Grant	2025/26			
	Taliadau a Wnaed £'000	Grant a Dderbyniwyd gan y Llywodraeth £'000	Ffi Gweinyddu a Dderbyniwyd £'000	Balans yn ddyledus (i)/gan Llywodraeth ar 31 Mawrth £'000
Cefnogaeth Band Lefel Isel	6	-	-	6
Bwsariaeth Athrawon Cymraeg mewn Addysg	130	(130)	-	-
Cartrefi i Wcrain	69	(70)	-	14
Cyfanswm	205	(200)	-	20

2024/25

Teitl y Grant	2024/25			
	Taliadau a Wnaed £'000	Grant a Dderbyniwyd gan Llywodraeth £'000	Ffi Gweinyddu a Dderbyniwyd £'000	Balans yn ddyledus (i)/gan Llywodraeth ar 31 Mawrth £'000
Cefnogaeth Band Lefel Isel	-	-	-	-
Bwsariaeth Athrawon Cymraeg mewn Addysg	-	-	-	-
Cartrefi i Wcrain	100	(54)	-	47
Cyfanswm	100	(54)	-	47

NODYN 39 – Y DRETH GYNGOR

Mae incwm y Dreth Gyngor yn deillio o godi ar werth eiddo preswyl, ac mae'r gwerth hwnnw wedi ei rannu'n naw band yr amcangyfrifwyd eu gwerth ar 1 Ebrill 2003 i'r pwrpas penodol hwn. Penderfynir ar y taliadau trwy amcangyfrif faint o incwm y bydd raid i'r Cyngor ac Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru ei gael dros y flwyddyn nesaf ac wedyn rhennir y swm gyda'r sylfaen y Dreth Gyngor. Sylfaen y Dreth Gyngor yw cyfanswm nifer yr eiddo ym mhob band prisio gan addasu trwy gyfran a throsi'r nifer i'r hyn sy'n cyfateb i fand D ac addasu ar gyfer disgownt. Sylfaen y Dreth Gyngor ar gyfer 2025/26 oedd 33,472.17 (33,170.03 yn 2024/25).

Wedyn, mae'r swm i eiddo band D yn 2025/26, £2,260.73 (£1,982.09 yn 2024/25), yn cael ei luosi gan y gyfran a benodir i'r band penodol er mwyn rhoi'r swm dyledus fesul band. Cyfrifir am symiau unigol sy'n ddyledus gan ganiatáu disgownt a budd-dal i'r swm dyledus fesul band.

Roedd biliau'r Dreth Gyngor yn seiliedig ar y lluosyddion isod i fandiau A i I: -

Band	Cyfanswm Anheddau	Lluosydd	Band “D” Cyfatebol
A*	9	5/9	4.72
A	4,278	6/9	2,852.17
B	6,193	7/9	4,816.39
C	6,705	8/9	5,959.78
D	7,199	9/9	7,198.50
E	5,436	11/9	6,644.31
F	2,767	13/9	3,996.78
G	1,129	15/9	1,880.83
H	181	18/9	362.00
I	58	21/9	135.33
Cyfanswm			33,850.81

Cyfrifir Sylfaen Treth y Cyngor fel a ganlyn:-

	2025/26	2024/25
Band D cyfatebol fel yr uchod	33,850.81	33,544.06
Cyfradd Gasglu	98.50%	98.50%
Band D cyfatebol diwygiedig	33,343.05	33,040.89
Eiddo'r Weinyddiaeth Amddiffyn – Band D cyfatebol	129.13	129.14
Sylfaen y Dreth Gyngor	33,472.18	33,170.03

Dadansoddiad o’r enillion net o’r Dreth Gyngor:	2025/26 £’000	2024/25 £’000
Y Dreth Gyngor Gros	73,411	67,924
Ychwanegu / Llai: darpariaeth ar gyfer diffyg-dalu nid oedd ei angen neu cyfrifwyd amdano o’r blaen	(353)	(317)
Y Dreth Gyngor sy’n Gasgladwy	73,058	67,607
Llai Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a roddwyd i breswylwyr	7,308	(6,729)
Enillion Net o’r Dreth Gyngor	80,366	60,878

Yn 2013/14, cyflwynodd Llywodraeth Cynulliad Cymru Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor i gymryd lle'r cynllun budd-daliadau'r Dreth Gyngor. Dyfarnwyd £7.308m o ostyngiadau'r dreth gyngor yn 2024/25 (£6.729m yn 2024/25).

NODYN 40 – TRETHI ANNOMESTIG (TA)

Fel arfer, asesir eiddo annomestig bob pum mlynedd at ddibenion cyfrifo atebolrwydd ar gyfer NDR. Daeth y rhestr ddiweddaraf i rym ar 1 Ebrill 2023. Nid yw ailbrisio yn codi referniw ychwanegol yn gyffredinol ond maent yn adlewyrchu newidiadau yng ngwerthoedd y farchnad eiddo ledled y wlad, gan ailddosbarthu'r un cyfanswm atebolrwydd treth ar gyfer NDR. Bydd rhai biliau ardrethi yn codi a bydd rhai yn gostwng ond dim ond gyda chwyddiant y bydd y bil cenedlaethol cyfartalog yn newid.

Mae Llywodraeth Cymru yn pennu swm ar gyfer y gyfradd - 56.8c yn 2025/26 (56.2c yn 2024/25), a threthi cyflogau busnesau lleol a gyfrifir drwy luosi eu gwerth ardrethol â'r swm hwnnw. Mae'r Cyngor yn gyfrifol am gasglu cyfraddau sy'n ddyledus gan drethdalwyr yn ei ardal ond mae'n talu'r elw i'r gronfa NDR a weinyddir gan Lywodraeth Cymru. Yna mae Llywodraeth Cymru yn ailddosbarthu'r symiau a dalwyd i'r gronfa yn ôl i awdurdodau lleol ar sail swm sefydlog fesul pen o'r boblogaeth.

Cyfanswm incwm NDR, ar ôl rhyddhad a darpariaethau (gan gynnwys Rhyddhad Ardrethi Busnesau Bach a ddarparwyd gan Lywodraeth Cymru), oedd £13.810m ar gyfer 2025/26 (£15.258m yn 2024/25) ac roedd yn seiliedig ar werth ardrethol ar ddiwedd y flwyddyn o £41.252m (£41.889m yn 2024/25).

Dadansoddiad o'r enillion net o drethi annomestig:	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Trethi annomestig casgladwy	13,810	15,258
Cost lwfans casglu	(186)	(189)
Llog dalwyd ar ordaliadau	(13)	(3)
Darpariaeth ar gyfer dyledion drwg	(118)	(142)
Cyfraniad i gost rhyddhad trethi elusennol/gwledig	89	64
Cynllun Rhyddhad Ardrethi Busnes Manwerthu, Hamdden a Lletygarwch wedi'i fodloni o'r grant	1,837	1,384
Rhyddhad Manwerthu a'r Stryd Fawr y talwyd trwy grant	-	-
Taliadau i mewn i'r gronfa genedlaethol	15,419	16,372
Ailddosbarthu o'r gronfa genedlaethol	25,097	25,341

NODYN 41 – RHWYMEDIGAETHAU WRTH GEFN

Targedau Ailgylchu Gwastraff

Mae Llywodraeth Cymru, mewn ymgais i gynyddu ailgylchu, wedi gosod targedau ailgylchu ar gyfer Llywodraeth Leol ers nifer o flynyddoedd. Mae methiant i gyrraedd y targedau yma'n golygu y bydd rhaid i'r Cyngorau hynny dalu dirwy ar sail £200 ar gyfer pob tunnell dros y targed. Methodd Cyngor Sir Ynys Môn a chyrraedd y targed ar gyfer 2022/23, 2024/25 a 2025/26. Gall Llywodraeth Cymru wneud y Penderfyniad i beidio gofyn i'r ddirwy cael ei dalu.

Hawl Atebolrwydd Cyhoeddus yn erbyn Rhagflaenydd Cyngor Sir Ynys Môn

O ganlyniad i amgylchiadau presennol sydd yn ymwneud â chyn-bennaeth ysgolion yng Ngwynedd, mae Cyngor Gwynedd yn asesu ac yn ystyried ceisiadau atebolrwydd cyhoeddus posib yn erbyn y Cyngor a'i ragflaenydd. Os bydd rhaid i Gyngor Gwynedd setlo hawliadau'n ymwneud â digwyddiadau cyn 31 Mawrth 1996, efallai y bydd rhaid i Gyngor Sir Ynys Môn wneud cyfraniad, ar radd a gytunwyd arno eisoes, i dalu am ordaliadau polisi ac unrhyw rwymedigaethau sydd ddim yn cael eu cynnwys o dan bolisiâu yswiriant a gymerwyd gan Gyngor Sir Gwynedd gynt. Mae gan Gyngor Gwynedd gronfa wrth gefn wedi ei glustnodi ar gyfer costau hawliadau'n ymwneud â Chyngor Sir Gwynedd gynt, felly bydd ond angen i Gyngor Sir Ynys Môn wneud cyfraniad pe bai'r gronfa wrth gefn yma ddim yn ddigonol i dalu unrhyw gostau sydd i'w hariannu gan y Cyngor.

NODYN 42 – ASED AU WRTH GEFN

Pridiannau Cyfreithiol

Mae'r Cyngor yn cadw nifer o bridiannau cyfreithiol dros eiddo preswyl â pherchnogion preifat, lle darparwyd cefnogaeth i'r prynwyr dan gynlluniau ar gyfer prynu tai â chefnogaeth, gyda'r Cyngor hefo'r hawl am ran o'r enillon ar werthiant yr eiddo. Bydd amrywiaeth yn y gwir swm a dderbynnir, yn seiliedig ar brisiau gwerthu'r eiddo unigol a natur unrhyw alwadau cyfreithiol arall yn eu herbyn byddai, efallai, yn cymryd blaenoriaeth dros bridiant y Cyngor. Mae amseru unrhyw dderbyniadau yn ddibynnol ar unrhyw werthiannau.

Asesiadau Ariannol

Mae oedi wedi bod wrth gwblhau aseuadau ariannol defnyddwyr gwasanaeth Gwasnaethau Cymdeithasol. Mae'r aseuadau yma'n pennu'r ffi, uwchlaw'r isafswm, mae defnyddwyr gwasanaeth yn ei dalu am eu gofal. Gan nad yw'r aseuadau yma wedi eu cwblhau, nid yw rhai defnyddwyr gwasanaeth wedi dechrau talu am eu gofal.

NODYN 43 – PRYDLESI

NODYN 43A ASED AU HAWL I'W DEFNYDDIO

	2025/26			2024/25		
	Tir ac Adeiladau £'000	Cerbydau, Offer a Chyfarpar £'000	Cyfanswm £'000	Tir ac Adeiladau £'000	Cerbydau, Offer a Chyfarpar £'000	Cyfanswm £'000
1 Ebrill 2024	1,628	229	1,857	1,401	142	1,543
Addasiadau i flynyddoedd blaenorol	45	-	45	-	-	-
Ychwanegiadau	1,160	115	1,275	527	159	686
Ailbrisiadau	223	-	223	-	-	-
Dibriadau ac Amortiddiadau	(375)	(91)	(466)	(300)	(72)	(372)
Gwarediadau	(101)	(84)	(185)	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2025	2,580	169	2,749	1,628	229	1,857

NODYN 44 – POLISIÂU CYFRIFO

Yn yr adran hon, ceir manylion am y polisiâu cyfrifo penodol a fabwysiadwyd gan y Cyngor ar gyfer cwblhau'r cyfrifon.

Cyfeirnod Polisi	Teitl Polisi
1	Egwyddorion Cyffredinol
2	Cronni Incwm a Gwariant
3	Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen
4	Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd
5	Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisiâu Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau
6	Treth ar Werth (TAW)
7	Mesur Gwerth Teg
8	Asedau Anghyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)
9	Eiddo Buddsoddiad
10	Asedau Anniriaethol
11	Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir
12	Arian Parod a Chywerthoedd Arian
13	Offerynnau Ariannol
14	Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn
15	Cronfeydd Wrth Gefn
16	Cydnabyddiaeth Refeniw
17	Llog Mewnol
18	Prydlesau
19	Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau Anghyfredol - Darpariaeth Refeniw Isaf (MRP)
20	Grantiau a Chyfraniadau gan y Llywodraeth
21	Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)
22	Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol
23	Arian Tramor
24	Buddiannau'r Gweithwyr
25	Eitemau Eithriadol
26	Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)
27	Incwm a Gwariant Asiantaeth

1. Egwyddorion Cyffredinol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn crynhoi trafodion y Cyngor am flwyddyn ariannol 2025/26 a'i sefyllfa ariannol ar ddiwedd y flwyddyn ar 31 Mawrth 2026. Mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi Datganiad Cyfrifon blyneddol dan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) a Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) (Diwygiad) 2018, a than y Rheoliadau rhaid eu paratoi'n unol ag arferion cyfrifo priodol. Yr arferion hyn, yn bennaf, yw Côt Ymarfer CIPFA ar Gyfrifo Llywodraeth Leol yn y Deyrnas Unedig 2025/26 a Chôt Ymarfer CIPFA ar gyfer Adroddiadau Gwasanaeth 2025/26, ac a ategir gan y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (SAARh). Mae'r holl brif bolisiâu cyfrifo wedi cael eu defnyddio'n gyson drwy gydol y flwyddyn. Paratowyd y Datganiad Cyfrifon ar sail "busnes hyfyw".

2. Cronni Incwm a Gwariant

Rhoddir cyfrif am drafodion yn y flwyddyn pryd y digwyddodd, nid pan fydd yr arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn. Mae'r dull hwn o gyfrifo croniadau yn darparu sylfaen fwy cyflawn ar gyfer adrodd ar berfformiad ariannol y Cyngor oherwydd mae'n cynnwys ymrwymadau'r Cyngor yn y dyfodol i dalu/derbyn arian am nwyddau a gwasanaethau a dderbyniwyd erbyn 31 Mawrth 2026 ond nas talwyd amdanynt. Caiff incwm a gwariant eu cyfrifo amdanynt yn y flwyddyn y digwyddodd y gweithgaredd y mae'n berthnasol iddynt, nid pan fo arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn, h.y. ar sail gronol. Mae hyn yn golygu fod incwm yn cael ei gofnodi pan gaiff ei ennill ac nid ar adeg ei dderbyn a gwariant pan mae'n digwydd yn hytrach nag ar adeg ei dalu. Fe gynhwysir incwm am werthu nwyddau yn y cyfrifon pan gwblheir y gwerthiant, nid pan dderbynnir yr arian. Caiff incwm o ddarparu gwasanaethau ei gydnabod pan fedr y Cyngor fesur yn ddibynadwy'r ganran o'r trafodyn a gwblhawyd ac, o ganlyniad i hyn, bydd y Cyngor yn cael incwm yn gyfnewid am y gwasanaethau a ddarparwyd. Yn ychwanegol at hyn:-

- Mae cyflenwadau'n cael eu cofnodi fel gwariant pan gânt eu defnyddio – pan fo bwlch rhwng dyddiad derbyn cyflenwadau a'u defnyddio, cânt eu cario fel rhestrau stoc ar y Fantolen;
- Mae treuliau yng nghyswllt gwasanaethau a dderbyniwyd (gan gynnwys gwasanaethau a ddarparwyd gan weithwyr) yn cael eu cofnodi fel gwariant pan fo'r gwasanaethau'n cael eu derbyn yn hytrach na phan fo taliadau'n cael eu gwneud;
- Mae'r llog a dderbynnir ar fuddsoddiadau ac adneuon banc ac sy'n daladwy ar fenthyciadau (gan gynnwys gorddrafftiau banc) yn cael ei gyfrifo fel incwm a gwariant yn seiliedig ar y gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn ariannol perthnasol yn hytrach nag fel llif arian parod sy'n cael ei bennu neu ei sefydlu dan y contract; a
- Pan fo refeniw a gwariant wedi'i gydnabod ond dim arian parod wedi'i dalu na'i dderbyn, mae dyledwr neu gredydwr i'r swm perthnasol yn cael ei gofnodi ar y Fantolen. Pan na fydd dyledion o bosib yn cael eu setlo, mae balans y ddyled yn cael ei amharu a chodir ar refeniw am yr incwm na chaiff, o bosib, ei gasglu.

3. Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen

Gall pethau ddigwydd ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol a all gael effaith sylweddol ar ganlyniadau ariannol y flwyddyn honno. Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol ac anffafriol, sy'n digwydd rhwng diwedd y flwyddyn ariannol a'r dyddiad pan fo'r Datganiad Cyfrifon wedi ei awdurdodi i'w gyhoeddi. Caiff y Datganiad Cyfrifon ei awdurdodi i'w gyhoeddi pan fydd y Swyddog Adran 151 wedi llofnodi'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio, ar ôl i'r cyfrifon gael eu cymeradwyo gan y Cyngor llawn. Yn unol â'r gyfraith, rhaid cwblhau'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio a'u hawdurdodi erbyn 31 Gorffennaf ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Gellir dynodi dau fath o ddigwyddiad:-

- y rheini sy'n rhoi tystiolaeth o'r amgylchiadau oedd yn bodoli ar ddiwedd y flwyddyn ariannol – mae'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau; a
- y rheini sy'n arwydd o amgylchiadau a gododd ar ôl y flwyddyn ariannol – nid yw'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau ond, lle byddai categori o ddigwyddiadau yn cael effaith sylweddol, gwneir datgeliad yn y nodiadau ar natur y digwyddiadau a'r effaith y disgwylir iddynt eu cael o safbwynt ariannol.

Nid yw digwyddiadau ar ôl dyddiad awdurdodi'r datganiad ar gyfer ei gyhoeddi yn cael eu hadlewyrchu yn y Datganiad Cyfrifon.

4. Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd

Y gweithrediadau a reolir ar y cyd yw'r gwaith hwnnw a wna'r Cyngor ar y cyd â mentrau eraill pan fo defnydd yn cael ei wneud o asedau ac o adnoddau'r mentrau yn hytrach na sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cydnabod ar ei Fantolen ei gyfran o'r asedau a'r rhwymedigaethau y mae'n eu hwynebu. Caiff y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ei ddebydu gyda'r gwariant hwnnw a'i gredydu gyda'r gyfran o'r incwm y mae'n ei ennill o ganlyniad i weithrediad y fenter.

Asedau a reolir ar y cyd yw eitemau o eiddo, offer neu gyfarpar sydd yn cael eu cydreoli gan y Cyngor a mentrau eraill a phan fo'r asedau'n cael eu defnyddio i sicrhau buddiannau i'r mentwyr. Nid yw'r fenter ar y cyd yn golygu sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cadw cyfrif am ei gyfran ei hun yn unig o'r asedau a reolir ar y cyd, am y rhwymedigaethau a'r treuliau a gaiff ar ei ran ei hun neu ar y cyd ag eraill yng nghyswllt ei fuddiannau yn y fenter ar y cyd a'r incwm a ddaw iddo o'r fenter.

5. Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisiâu Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau

Gall addasiadau ar gyfer cyfnod blaenorol ddeillio o newid mewn polisiâu cyfrifo neu o gywiro camgymeriad materol. Cyfrifir am newidiadau mewn amcangyfrifon cyfrifo yn rhagolygol, h.y. yn y flwyddyn gyfredol ac yn ystod y blynyddoedd i ddod a fydd yn cael eu heffeithio gan y newid ac nid ydynt yn achosi addasiad cyfnod blaenorol.

Ni fydd newidiadau i bolisiâu cyfrifo ond yn cael eu gwneud pan mae hynny'n ofynnol dan arferion cyfrifo cywir neu pan fo'r newid yn rhoi gwybodaeth sy'n fwy dibynadwy neu berthnasol o safbwynt effeithiau trafodion, digwyddiadau eraill a'r amodau mewn perthynas â sefyllfa ariannol a pherfformiad ariannol y Cyngor. Pan wneir newid, caiff ei ddefnyddio'n ôl-weithredol (oni ddywedir fel arall) trwy addasu'r balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol fel petai'r polisi newydd wedi ei ddefnyddio erioed.

Mae camgymeriadau materol a ganfyddir yn ffigyrau'r cyfnod blaenorol yn cael eu cywiro'n ôl- weithredol trwy addasu balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol.

6. Treth ar Werth (TAW)

Mae TAW sy'n daladwy ond yn cael ei gynnwys fel traul i'r graddau nad oes modd ei hawlio oddi ar Gyllid a Thollau Ei Mawrhydi yn unig. Mae'r TAW derbyniadwy yn cael ei eithrio o incwm Mesur Gwerth Teg.

7. Mesur Gwerth Teg

Mae Mesur Gwerth Teg SAARh13 yn golygu bod rhaid i'r rhan fwyaf o'r asedau, rhwymedigaethau ac offerynnau ariannol nad ydynt yn gyfredol gael eu prisio ar werth teg, yn aml yn ôl cyfraddau marchnad actif lle mae un ar gael. O safbwynt asedau gweithredol, mae'r safon yn cyflwyno'r cysyniad o werth teg yn seiliedig ar werth cyfredol (yn aml, gwerth mewn defnydd) ar gyfer ailbrisio Eiddo, Offer a Chyfarpar. Mae hyn yn golygu y dylai'r mesur adlewyrchu amodau'r farchnad ar gyfer y gwasanaeth neu'r swyddogaeth ar ddyddiad cyflwyno'r adroddiad. Mae'r safon yn darparu gwahanol ddulliau prisio teg ar gyfer mathau o asedau gwahanol. Yn achos asedau nad ydynt yn rhai gweithredol, h.y. asedau buddsoddi, asedau a ddelir i'w gwerthu ac asedau nad oes mwyach eu hangen, caiff y rhain eu prisio ar eu huchaf ac yn ôl y defnydd gorau y gellir ei wneud ohonynt. Mewn achos lle gellid gwneud defnydd arall ohonynt a fyddai o werth teg uwch, dyna'r gwerth teg a fyddai'n cael ei ddefnyddio ar gyfer prisio asedau nad ydynt yn rhai gweithredol. O dan y côd hwn, nid oes angen ailbrisio asedau isadeiledd yn ôl eu gwerth cyfredol. Yn lle hynny, caiff asedau isadeiledd eu prisio yn ôl y gost hanesyddol dibrisiedig.

Mae'r Awdurdod yn mesur gwerth teg ased neu rwymedigaeth drwy ddefnyddio'r rhagdybiaethau y byddai'r sawl sy'n weithredol yn y farchnad yn eu defnyddio wrth brisio ased neu rwymedigaeth, gan dybio y byddai'r rheini yn gweithredu er eu budd economaidd gorau.

8. Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)

Cydnabyddiaeth

Mae asedau anghyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - yn asedau ffisegol sy'n para am flwyddyn neu ragor ac sy'n cael eu defnyddio gan y Cyngor i gefnogi'r ddarpariaeth o nwyddau a gwasanaethau. Mae'r Cyngor wedi pennu isafswm ar gyfer gwariant ar asedau a fydd yn cael ei gategoreiddio fel gwariant cyfalaf. Y swm de-minimus hwn yw £10k. Caiff gwariant ar brynu, creu neu wella asedau anghyfredol ac sy'n costio £10k neu fwy ei gyfalafu ar sail croniadau ar yr amod ei fod yn cwrdd â'r diffiniad uchod o ased anghyfredol. Byddai Eiddo, Offer a Chyfarpar yn cynnwys asedau megis peiriannau, ni fyddai fel arfer yn cynnwys asedau a ddelir i'w gwerthu oherwydd, fel arfer, byddid yn disgwyl cael gwared ar y rhain o fewn 12 mis.

Gall costau'r asedau hyn gynnwys costau cychwynnol eu prynu a'u hadeiladu a chostau dilynol i wella neu i adnewyddu rhan o'r ased. Caiff unrhyw wariant arall a gyfyd yn sgil gynnal a chadw asedau o ddydd i ddydd, yn cynnwys atgyweiriadau a chynnal a chadw, ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr wrth i'r costau hynny godi.

Mesur

Caiff asedau eu mesur yn y lle cyntaf ar gost, yn cynnwys:-

- y pris prynu;
- unrhyw gostau a briodolir i ddod ag ased i'r lleoliad a'r cyflwr sy'n angenrheidiol i bwrpas ei weithredu yn y dull a fwriadwyd gan reolwyr; ac
- amcangyfrif cychwynnol o gostau datgymalu a symud yr eitem ac adfer y safle y mae'r eitem arno mewn achosion lle mae'n rhaid, er mwyn defnyddio'r ased, ei hail-leoli.

Nid yw'r Cyngor yn cyfalafu costau benthyca a geir tra bo asedau'n cael eu hadeiladu.

Tybir bod cost asedau a gafaelir mewn modd ac eithrio drwy eu prynu yn gost gwerth teg, ac eithrio pan nad oes sylwedd masnachol i'r pryniant (h.y. ni fydd yn arwain at amrywiad yn llif arian y Cyngor). Yn yr achos olaf, pan afaelir ased drwy gyfnewid, cost y pryniant yw swm cario'r ased a roddir i fyny gan y Cyngor.

Yna mae'r asedau'n cael eu cario yn y Fantolen gan ddefnyddio'r seiliau mesur canlynol:-

- Isadeiledd, asedau cymunedol ac asedau sy'n cael eu hadeiladu – cost dibrisiant hanesyddol;
- Tai Cyngor – gwerth teg, a bennir gan ddefnyddio sail gwerth defnydd presennol ar gyfer tai cymdeithasol (EUV-SH);
- Swyddfeydd y Cyngor – gwerth cyfredol, a bennir gan y swm a delir am yr ased yn ei ddefnydd presennol;
- Adeiladau ysgolion – byddent yn cael eu prisio yn ôl eu gwerth cyfredol wrth gael eu defnyddio ond, oherwydd eu natur arbenigol, fe'u mesurir yn ôl cost amnewid dibrisiant;
- Asedau dros ben – y mesur gwerth cyfredol yw gwerth teg, amcangyfrifir ar y defnydd uchaf a gorau o bersbectif rhai sy'n weithgar ar y farchnad;
- Mae'r holl asedau gweithredol eraill wedi cael eu mesur yn unol â'u gwerth presennol yn seiliedig ar eu gwerth defnydd presennol (EUV). Mae hyn yn golygu mai gwerth cyfredol tir ac adeiladau fyddai'r swm a fyddai'n cael ei dalu am yr ased yn ei ddefnydd presennol. Os nad oes marchnad amlwg ar gyfer ased oherwydd ei natur arbenigol neu os nad yw'r math hwnnw o ased yn cael ei werthu'n aml, bydd yr Awdurdod yn amcangyfrif ei werth cyfredol gan ddefnyddio'r dull cost amnewidiol dibrisiedig. Er enghraifft, yn achos eiddo sy'n cynnwys tir ac adeiladau, y gost ddibrisiedig o'i amnewid byddai gwerth marchnad y tir y mae'r adeilad arno ar gyfer ei ddefnydd cyfredol ynghyd â chost gros amnewid yr adeilad llai lwfansau ar gyfer dirywiad ffisegol, darfodedigrwydd ac optimeiddio;
- Caiff asedau a dderbynnir fel rhoddion eu mesur yn y lle cyntaf yn ôl eu gwerth teg. Caiff y gwahaniaeth rhwng gwerth teg ac unrhyw bris a dalwyd ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Trethiant a Grant Amhenodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Lle mae amodau ynghlwm wrth unrhyw asedau a gafwyd yn rhodd, caiff yr enillion eu credydu i'r Cyfrif Asedau a gafwyd yn rhodd. Lle mae enillion yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, cânt eu symud allan o falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiadau yn y Cronfeydd Wrth Gefn;
- Lle mae rhan neu gydran o ased yn cael ei amnewid, caiff gwerth cario'r hen ran neu gydran ei ddad-gydnabod er mwyn osgoi cyfrif dwbl. Caiff gwerth y gydran newydd ei hychwanegu at y swm sy'n cario. Os nad yw'n ymarferol gwneud penderfyniad ynghylch gwerth cario'r rhan sydd wedi ei amnewid, defnyddir cost y rhan newydd fel arwydd o gost y rhan sydd wedi cael ei amnewid; a
- Os nad yw ased yn cael ei ddal i bwrpas cynhyrchu llif arian, tybir bod gwerth mewn defnydd o leiaf yn gyfartal i gost amnewid gwasanaeth potensial o'r ased.

Pan fo gan asedau nad ydynt yn eiddo oes ddefnyddiol fer neu werth isel (neu'r ddau), defnyddir sail cost hanesyddol dibrisiedig fel procsi ar gyfer gwerth teg. Fel arfer, mae 'oes defnyddiol byr' yn golygu 7 mlynedd neu lai, er gall fod yn hirach am eitemau arbenigol o offer a chyfarpar.

Rhaid ailbrisio asedau sydd wedi eu cynnwys ar y Fantolen ar eu gwerth cyfredol bob pum mlynedd i sicrhau bod eu swm cario ymlaen yn hanfodol gywir. Lle nad oes tystiolaeth seiliedig ar y farchnad o'r gwerth cyfredol, efallai y bydd y Cyngor yn amcangyfrif gwerth cyfredol gan ddefnyddio dull cost amnewid ddibrisiedig.

Daeth rheolau mynegeo newydd i rym 1 Ebrill 2025, lle mae mynegai allanol addas yn cael ei ddefnyddio yn ystod yr ail a'r bum blwyddyn rhwng y prisiadau bob pum mlynedd ar gyfer yr asedau, fel y gweler isod.

Rhaid i'r Cyngor ddefnyddio'r mynegai allanol gorau sydd ar gael wrth fynegeio asedau rhwng prisiadau llawn. Bydd mynegai Pris Pob Tindr (TPI) BCIS yn cael ei gymhwyso i asedau sy'n cael eu gwerthuso ar cost amnewid ddibrisiedig rhwng prisiadau pum mlynedd. Defnyddir CPI neu CPIH 12 mis, Mawrth i Fawrth, ar gyfer asedau addas. Lle nad oes mynegai addas ar gyfer asedau sydd angen eu mynegeio, bydd y Cyngor yn ailbrizio'r ased penodol ym mlwyddyn 1 a blwyddyn 3 bob pum mlynedd.

- Tir ac adeiladau eraill;
- asedau gwarged;
- asedau hawl-i-ddefnyddio yn cael eu mesur ar eu gwerth cyfredol yn hytrach nag ar sail cost;
- peiriannau, cerbydau ac offer ddim yn cael eu prisio ar gost hanesyddol.

Mae'r Cyngor yn gwerthuso ei asedau Eiddo, Peiriannau ac Offer dan raglen dreigl pum mlynedd. Bydd rhai asedau'n cael eu prisio yn 2025/26, gyda'r dosbarthiadau asedau sy'n weddill yn cael eu prisio yn unol â'r rhaglen yn y blynyddoedd ariannol dilynol. Felly bydd gwahanol ddosbarthiadau asedau yn cael eu prisio bob blwyddyn, ac eithrio lle mae angen ailbrizio blynyddol, fel ar gyfer eiddo buddsoddi. Bydd asedau a brisiwyd yn 2025/26 yn cael eu hailbrizio nesaf yn 2030/31, pan fydd y cylch yn ailgychwyn. Bydd asedau newydd a adeiladwyd neu a brynwyd ar ôl y flwyddyn werthuso a drefnwyd ar gyfer eu dosbarth asedau yn cael eu prisio yn y flwyddyn y cânt eu cwblhau neu eu caffael, oni bai bod cost yn darparu sail briodol ar gyfer prisio.

Gosodir de minimis o £10k mewn perthynas â gwerth asedau o'r categorïau asedau uchod y dylid eu mynegeio. Mae hyn yn golygu na fydd mynegeio yn cael ei gymhwyso i asedau sydd â gwerth net ar bapur llai na £10k gan na fyddai'r cynnydd o'r mynegeio yn berthnasol h.y. ni fyddai'r cynnydd yn newid y farn wir a theg o brisiad yr eiddo perthnasol yn unigol nac yn gyfan gwbl. Profwyd hyn gyda mynegeion hyd at 5%. Os bydd cynnydd sylweddol yn y mynegai sy'n effeithio ar nifer o asedau a allai arwain at y de minimis gan achosi i werthoedd yr asedau fod yn sylweddol anghywir, bydd y gwerth de minimis yn cael ei ailasesu. Mae'r Cyngor yn cadw'r hawl i beidio â chymhwyso'r gwerth de minimis.

Yn unol â gofynion CIPFA, ni fydd y Cyngor yn defnyddio mynegai ar gyfer y dosbarthiadau asedau canlynol:

- Anheddau cyngor gan fod y rhain wedi'u heithrio ac yn cael eu hailbrizio bob pum mlynedd yn ôl eu gwerth mewn defnydd ar gyfer tai cymdeithasol;
- asedau seilwaith gan fod y rhain yn cael eu gwerthuso ar gost hanesyddol wedi'i dibrisio;
- asedau cymunedol oni bai bod y Cyngor wedi mabwysiadu'r opsiwn prisio;
- asedau sy'n cael eu hadeiladu sy'n cael eu prisio ar gost;
- asedau treftadaeth;
- eiddo buddsoddi y mae'n rhaid eu hailbrizio bob blwyddyn;
- Asedau nad ydynt yn eiddo sydd ag oes ddefnyddiol fyr neu werthoedd isel (neu'r ddau) lle mae awdurdodau'n dewis mabwysiadu sail cost hanesyddol wedi'i dibrisio ar gyfer dirprwy gwerth cyfredol.

Ar gyfer dosbarthiadau asedau lle nad yw mynegeio yn cael ei gymhwyso, bydd y Cyngor yn parhau i sicrhau bod gwerthoedd cario yn parhau i fod yn gywir drwy'r dull gwerthuso a drefnwyd a nodir uchod, adolygiadau diffygion blynyddol, ac ystyried unrhyw ddangosyddion o newid sylweddol mewn gwerth. Lle mae tystiolaeth y gallai gwerth cario ased fod wedi'i gamddatgan yn sylweddol, gan gynnwys o ganlyniad i newid mewn defnydd, amodau'r farchnad, cyflwr ffisegol, darfodedigaeth, neu benderfyniad i waredu'r ased, bydd y Cyngor yn trefnu gwerthusiad neu asesiad diffygion y tu allan i'r cylch prisio arferol. Bydd asedau a gadwir ar gost neu gost hanesyddol wedi'i dibrisio yn parhau i gael eu dibrisio dros eu hoes economaidd ddefnyddiol, gyda hoes ddefnyddiol a gwerthoedd gweddilliol yn cael eu hadolygu lle bo'n briodol.

Aiddosbarthu asedau – yn ystod y cyfnod pum mlynedd a gwmpesir gan raglen dreigl o werthuso, mae'n bosibl y bydd polisi neu benderfyniadau'r Cyngor yn effeithio ar gategoreiddio asedau neu y gallai fod newid yn y defnydd o ased. Gallai'r newidiadau hyn newid y gwerth, er enghraifft pan fydd y Cyngor yn penderfynu gwerthu eiddo ac yn marchnata'r eiddo'n weithredol i'w werthu. Mae'r eiddo'n cael ei symud i asedau a gadwir

i'w gwerthu ac mae hyn yn sbarduno ailbrisió'r ased, gan fod asedau eiddo yn cael eu gwerthu am werth y farchnad sydd fel arfer yn uwch na'r gwerth mewn defnydd.

Amhariad

Mae gwerth asedau'n cael eu hadolygu ar ddiwedd pob blwyddyn am arwydd o amhariad ar werth.

Mae enghreifftiau o ddigwyddiadau a newidiadau mewn amgylchiadau sy'n rhoi arwydd y gallai amhariad fod wedi digwydd yn cynnwys:-

- dirywiad sylweddol (h.y. mwy na'r disgwyl o ganlyniad i dreigl amser neu ddefnydd cyffredin) yn swm cario'r ased yn ystod y cyfnod, sy'n benodol i'r ased;
- tystiolaeth o ddarfodiad neu niwed ffisegol i ased;
- ymrwymiad gan y Cyngor i ymgymryd ag ad-drefnu sylweddol; a
- newid andwyol sylweddol yn yr amgylchedd statudol neu reoleiddiol arall y mae'r Cyngor yn gweithredu ynddo.

Pan fo arwyddion, ac amcangyfrifir bod gwahaniaethau posib yn faterol, yna amcangyfrifir swm adferadwy'r ased ac, mewn achos lle mae'r swm hwn yn llai na swm cario'r ased, cydnabyddir colled amhariad ar gyfer y diffyg.

Pan ddynodir colledion amhariad ar asedau a gawsant eu hailbrisió, cyfrifir amdanynt trwy:-

- pan mae balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion cronrus);
- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Pan fo colled amhariad yn cael ei wrthdroi wedyn, credydir y gwyrddroad i'r llinell(au) gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, i fyny at swm y golled wreiddiol, wedi ei addasu ar gyfer dibrisiant y byddid wedi ei godi pe na fyddai'r golled wedi ei chydabod. Nodir unrhyw beth dros ben yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Pan mae'r amhariad yn ymwneud ag ased na chafodd ei hailbrisió (h.y. ased â gwerth cario yn seiliedig ar gost hanesyddol), caiff yr amhariad ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Dibrisiant

Darperir ar gyfer dibrisiant yr holl asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar er mwyn dyrannu eu symiau dibrisio dros eu hoes ddefnyddiol. Gwneir eithriad ar gyfer asedau heb oes ddefnyddiol benodol (h.y. tir rhydd-ddaliadol) ac asedau nad ydynt eto ar gael i'w defnyddio (h.y. asedau sy'n cael eu hadeiladu). Fodd bynnag, os bydd unrhyw asedau y disgwylir i'w bywydau economaidd defnyddiol fod yn fyrrach neu'n hirach na'r cyfnodau a nodir isod, o ganlyniad i farn broffesiynol neu a ddarperir gan y gweithgynhyrchwr neu a ddangosir fel safon y diwydiant. Gellir codi dibrisiant ar fywyd economaidd defnyddiol y tu allan i'r ffiniau isod.

Cyfrifir dibrisiant ar y seiliau canlynol:-

- Adeiladau ac eithrio anheddau'r Cyngor— dyraniad llinell syth dros gyfnodau o hyd at 75 mlynedd, fel y amcangyfrifir gan y Gwerthwr, fodd bynnag gellir defnyddio mwy na 75 mlynedd os yw'r gwerthwr yn

ystyried bod gan asedau oes economaidd ddefnyddiol sy'n fwy na'r 75 mlynedd a ddefnyddir fel arfer.;

- Bydd anheddau cyngor bob amser yn cael eu cyfrifo ar ddibrisiant llinell syth er y bydd oes economaidd ddefnyddiol yr anheddau o fewn y cyfrifiad yn aros yn 50 oherwydd y buddsoddiad sylweddol bob blwyddyn yn y stoc tai
- isadeiledd – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 45 mlynedd
- cerbydau, offer, dodrefn a chyfarpar – dyraniad llinell syth dros 5 i 15 mlynedd.

Mewn achos lle mae gan eitem o ased Eiddo, Offer a Chyfarpar cydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân.

Mae enillion ailbrisant hefyd yn cael eu dibrisio, gyda swm sy'n cyfateb i'r gwahaniaeth rhwng gwerth presennol dibrisiant a godir ar asedau a'r dibrisiant a fyddai wedi ei godi yn seiliedig ar eu cost hanesyddol yn cael ei drosglwyddo bob blwyddyn o'r Gronfa Ailbrisant Wrth Gefn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf.

Ni chodir dibrisiant yn y flwyddyn y prynir yr ased.

Pan fo gan eitem o Eiddo, Peiriannau ac Offer (Ased Nad yw'n Gyfredol) gydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn perthynas â chyfanswm cost yr eitem, mae'r cydrannau'n cael eu dibrisio ar wahân.

Mae cymhwyso hyn yn ymarferol yn gofyn am asesiad yn erbyn y meini prawf isod, er mwyn canfod a yw:-

- Mae'r bywyd defnyddiol economaidd yn wahanol iawn i elfennau eraill yr ased h.y. 15 mlynedd neu fwy;
- Mae gwerth yr ased yn £2m neu'n fwy ac mae'r gydran dros 25% o gyfanswm gwerth yr ased;
- Mae'r bywyd defnyddiol economaidd yn wahanol iawn ond mae'r gwerth yn cynrychioli llai na 25% o gyfanswm gwerth yr ased; bydd y gydran yn cael ei nodi ar wahân os bernir, ym marn y Prisiwr, ei bod yn materol, e.e. lle mae gwerth cydran, dyweder, yn £3m (10%) o'r ased dibrisio sydd â chyfanswm gwerth o £30m.

Os yw'r ased dibrisio yn rhan o grŵp ehangach a ddelir at yr un diben, er enghraifft, canolfannau hamdden, bydd y polisi a argymhellir hwn ar gydrannau yn cael ei gymhwyso i gyfanswm y grŵp ehangach hwn ac nid i bob ased unigol sy'n dibrisio ased o fewn y grŵp.

Asedau y ceir gwared arnynt ac Asedau Anghyfredol a delir i'w Gwerthu

Mae'r asedau hyn yn cael eu marchnata'n rhagweithiol ar gyfer eu gwerthu ac mewn achosion ble y mae'r Cyngor yn disgwyl iddynt gael eu gwerthu yn y 12 mis nesaf. Fe nodir yr asedau yma ar wahân oherwydd bydd y gwerth ar y Fantolen yn cael ei adennill yn bennaf drwy werthiant yn hytrach na pharhau i'w ddefnyddio yn y dyfodol. Mae'r ased yn cael ei ailbriso yn union cyn ei ail-gategoreiddio ac yna ei gario ar yr isaf o'r swm hwn a gwerth teg llai costau gwerthu. Caiff gwerth teg asedau anghyfredol a delir i'w gwerthu, eu mesur yn unol â'u lefel uchaf a gorau o ddefnydd. Pan fo gostyngiad dilynol i werth teg llai costau gwerthu, mae'r golled yn cael ei phostio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Dim ond hyd at swm unrhyw golledion a gydnabuwyd yn flaenorol yn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau y cydnabyddir enillion mewn gwerth teg. Ni chodir dibrisiant ar Asedau a delir i'w Gwerthu.

Os nad yw asedau bellach yn cwrdd â'r meini prawf i'w dosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu, yna cânt eu hailddosbarthu'n ôl i asedau anghyfredol a'u prisio ar yr isaf o'u swm cario cyn iddynt gael eu dosbarthu fel rhai y delir i'w gwerthu, wedi'i addasu ar gyfer dibrisiant, amorteiddiad neu ailbrisiadau a fyddai wedi cael eu cydnabod petaent ddim wedi cael eu dosbarthu fel rhai a Delir i'w Gwerthu, a'u swm adferadwy ar ddyddiad y penderfyniad i beidio gwerthu.

Nid yw asedau fydd yn cael eu gadael neu eu sgrapio yn cael eu hailddosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu.

Cael Gwared ar Asedau Anghyfredol

Pan ceir gwared ag ased neu pan gaiff ei ddigomisiynu, dilëir swm cario'r ased yn y Fantolen (os yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu Asedau a delir i'w Gwerthu) i linell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r budd neu'r golled ar adeg gwaredu. Caiff y gost hon ei drosglwyddo wedyn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Mae derbyniadau o warediadau (os oes rhai) yn cael eu credydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r budd neu golled ar waredu (h.y. wedi ei netio i ffwrdd yn erbyn gwerth cario'r ased adeg cael gwared arno). Mae unrhyw enillion ailbrisiant a gronnwyd i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf.

Mae symiau uwch na £10k a dderbynnir ar gyfer eitem a waredwyd yn cael eu categorio fel derbyniadau cyfalaf ac ni fedrir ond eu defnyddio wedyn ar gyfer buddsoddiad cyfalaf newydd neu eu gosod o'r neilltuo i leihau angen gwaledol y Cyngor i fenthycu (y gofyniad Cyllido Cyfalaf). Mae derbyniadau yn cael eu neilltuo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

Nid yw gwerth dileu gwarediadau'n cael ei godi yn erbyn y Dreth Gyngor, oherwydd darperir yn llawn ar gyfer asedau anghyfredol dan drefniadau ar wahân ar gyfer Cyllido Cyfalaf. Mae symiau'n cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

Asedau nad oes eu hangen mwyach

Gwerth teg asedau nad oes eu hangen mwyach yw'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad trefnus rhwng rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar adeg mesur. Bydd hyn yn seiliedig ar y defnydd uchaf a gorau a amcangyfrifir gan ddefnyddio mewnbynnau Lefel 1 yn seiliedig ar ddull marchnad / dull priso tebyg.

Asedau Treftadaeth

Asedau Treftadaeth yw'r rheini y bwriedir eu cadw mewn ymddiriedolaeth i genedlaethau'r dyfodol oherwydd eu cysylltiadau diwydiannol, amgylcheddol neu hanesyddol. Maent yn cael eu dal gan y Cyngor yn unol â'i amcanion cyffredinol i warchod treftadaeth Ynys Môn.

Mae'r Cyngor yn berchen ar nifer o asedau treftadaeth diriaethol megis adeiladau hanesyddol a gwaith celf.

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth weithredol (h.y. rheini sydd, ynghyd â chael eu dal am eu nodweddion treftadaeth, hefyd yn cael eu defnyddio gan y Cyngor am weithgareddau arall neu i ddarparu gwasanaethau arall) a chyfrif amdanynt fel asedau gweithredol, yn yr un modd ag asedau arall o'r math cyffredinol yna (e.e. adeiladau gweithredol).

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth ar y sail fwyaf priodol a pherthnasol i'r ased unigol neu ddosbarth yr asedau. Lle nad yw'n ymarferol i gael prisiad ar gost sy'n gymesur â'r buddiannau i ddefnyddwyr y datganiadau ariannol, mesurir yr Asedau Treftadaeth ar gost hanesyddol (llai unrhyw dibrisiant cronedig, amorteiddio a cholledion amhariad fel sy'n briodol). Lle mesurir Asedau Treftadaeth ar brisiad, fe fesurir y swm cario yn ddigon aml i sicrhau fod y prisiadau yn parhau i fod yn gyfredol, ac ar gyfnodau dim mwy na phum mlynedd. Mewn achos lle na fedrir penderfynu ar gost neu werth Ased Treftadaeth heb fynd i gost anghymesur, ni fydd yr asedau'n cael eu cydnabod yn y Fantolen. Yn lle hynny, bydd yr ased yn cael ei

datgelu yn y nodiadau i'r cyfrifon.

Pan fo Ased Treftadaeth ag oes benodol, darperir dibrisiant ar yr un sail â chategorïau eraill o asedau (am fanylion, gweler y Polisi Cyfrifo am Ddibrisiant, 8.4 uchod).

Ni ddarperir dibrisiant ar Asedau Treftadaeth sydd ag oes amhenodol a gwerth gweddilliol uchel. Dylid adolygu swm cario Ased Treftadaeth pan fo tystiolaeth o amhariad, er enghraifft, pan mae wedi dioddef dirywiad ffisegol neu wedi cael ei dorri neu pan fo amheuon newydd yn codi ynglŷn â'i ddilysrwydd. Adnabyddir unrhyw amhariad ar yr un sail â dosbarthiadau arall o ased (am fanylion gweler Polisi Cyfrifo 8.3, Amhariad). Ar hyn o bryd, nid yw'r Cyngor yn mynd ati'n weithredol i gaffael mwy o Asedau Treftadaeth, ond mae'n ymateb i gyfleoedd i wella ei bortffolio fel maent yn codi. Cedwir y casgliadau celf yn Oriel Ynys Môn, gyda gwaith cynnal a chadw'n cael ei wneud pan fo'r angen. Rhannau o'r casgliad sy'n cael ei arddangos ar unrhyw adeg, tra gellir trefnu i gael mynediad i'r gweddill. Mae'r Eiddo Treftadaeth yn cael eu rheoli a'u cynnal a'u cadw, wrth ystyried eu nodweddion treftadaeth, fel rhan o bortffolio cyffredinol y Cyngor o dir ac adeiladau.

Trin Asedau Ysgol

Cymerir yn ganiataol mai awdurdodau lleol sy'n rheoli'r ysgolion y maent yn eu cynnal. O ganlyniad, caiff asedau, rhwymedigaethau, cronfeydd wrth gefn a llif arian yr ysgolion a gynhelir gan yr Awdurdod eu cynnwys yn natganiadau ariannol y Cyngor.

Ymddiriedolwyr yr ysgol neu'r corff sefydledig sy'n berchen ar, ac yn rheoli, tir ac adeiladau ysgolion a gynorthwyr yn wirfoddol ac ysgolion sefydledig ac, o'r herwydd, ni chânt eu cynnwys ar Fantolen y Cyngor.

Caiff gwariant cyfalaf ar ysgolion cymunedol ei ychwanegu at falansau'r ysgolion hynny. Caiff balansau ysgolion unigol ar 31 Mawrth bob blwyddyn eu cynnwys ym Mantolen y Cyngor oherwydd eiddo'r Cyngor fydd unrhyw gyllidebau datganoledig i'r ysgolion sydd heb eu gwario.

I bwrpas cyfrifo, mae asedau ysgolion dan reolaeth wirfoddol ac ysgolion a gynorthwyr yn wirfoddol fel a ganlyn:-

- Ysgolion Dan Reolaeth Wirfoddol: mae'r tir wedi ei gynnwys ar y Fantolen ond nid yr adeiladau;
- Ysgolion a Gynorthwyr yn Wirfoddol: nid yw'r tir na'r adeiladau wedi eu cynnwys ar y Fantolen; ac
- Yn ychwanegol, nid yw'r tir na'r adeiladau yn Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys ar y Fantolen oherwydd mae'r asedau hyn wedi eu breinio gydag ymddiriedolwyr yr ysgol.

9. Eiddo Buddsoddiad

Eiddo buddsoddiad yw'r tir a'r adeiladau hynny a ddefnyddir i bwrpas cynhyrchu rhent a/neu ar gyfer cynnydd cyfalaf yn unig. Nid yw'r diffiniad yn cael ei fodloni os ydyw'r eiddo'n cael ei ddefnyddio mewn unrhyw ffordd i hwyluso darparu gwasanaethau neu i gynhyrchu nwyddau neu pan fo'n cael ei ddal i'w werthu.

Mae eiddo buddsoddiad yn cael eu cydnabod pan mae'n debygol y bydd buddion economaidd cynlluniedig ar gyfer y dyfodol yn llifo i'r Awdurdod ac y gellir mesur mewn modd dibynadwy gost neu werth teg yr eiddo buddsoddiad hwnnw. Caiff eiddo buddsoddiad eu mesur yn ôl cost yn y lle cyntaf ac, wedyn, yn ôl gwerth teg, gan ddibynnu ar faint y gellid ffeirio'r ased rhwng partion gwybodus hyd braich. Yn unol â'r Côd, rhaid prisio Eiddo Buddsoddiad yn ôl y defnydd mwyaf a gorau y gellir ei wneud ohonynt, waeth beth fo bwriadau'r Cyngor ar eu cyfer. Mae hyn yn golygu bod defnydd amgen wedi cael ei ystyried ar gyfer pob eiddo buddsoddiad ac, os byddai modd defnyddio'r eiddo i bwrpas arall a hynny'n codi ei werth teg, yna dylid defnyddio'r gwerth teg hwnnw. Nid yw'r eiddo'n cael ei ddibrisio, yn hytrach caiff eu hailbrisio'n flynyddol yn unol â SAARh13 yn ôl amgylchiadau'r farchnad ar ddyddiad y Fantolen. Mae enillion a cholledion adeg ailbrisio'n cael eu symud i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yr un driniaeth yn union a roddir i enillion a cholledion wrth gael gwared ohonynt.

Mae rhent a dderbynnir am eiddo buddsoddiad yn cael ei gredu i'r llinell Incwm Cyllido a Buddsoddiad ac yn arwain at gynnydd ym malans Cronfa'r Cyngor. Fodd bynnag, dan drefniadau statudol, ni chaniateir i enillion a cholledion a geir yn sgil ailbrisio a gwerthu gael effaith ar falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

10. Asedau Anniriaethol

Mae asedau anniriaethol yn asedau nad ydynt yn gyfredol, nac yn ariannol, y gellir eu hadnabod ar wahân ond nid oes ganddynt sylwedd ffisegol (er enghraifft, meddalwedd cyfrifiadurol). Caiff y rhain eu rheoli gan y Cyngor oherwydd digwyddiadau yn y gorffennol. Nid yw gwariant ar ddatblygu gwefannau'n cael ei gyfalafu pan fo'r wefan yn cael ei defnyddio'n llwyr neu'n bennaf i hyrwyddo neu i hysbysebu nwyddau'r Cyngor neu ei wasanaethau. Caiff gwariant ar asedau anniriaethol eu cyfalafu pan dybir y bydd buddiannau economaidd yn y dyfodol neu wasanaeth posib yn llifo o'r ased anniriaethol i'r Cyngor. Mae oes economaidd defnyddiol asedau anniriaethol yn cael ei benderfynu gan y gweithiwr proffesiynol perthnasol sy'n arwain ar brynu/datblygu'r ased anniriaethol. Mae oes economaidd ddefnyddiol ased anniriaethol yn fyrrach nag asedau dirweddol, er enghraifft, rhwng pump a saith mlynedd. Mae asedau anniriaethol yn cael eu hamortieiddio ar sail llinell syth dros fywyd economaidd defnyddiol yr ased.

Yn y lle cyntaf, mesurir asedau anniriaethol yn ôl y gost. Nid yw'r symiau'n cael eu hailbrisio oni bai fod modd pennu gwerth yr asedau y mae'r Cyngor yn eu dal drwy droi at y farchnad weithredol. Yn ymarferol, nid oes ased anniriaethol y mae'r Cyngor yn ei dal yn bodloni'r maen prawf hwn ac, felly, cawn eu cario yn ôl ar gost llai amorteiddio cronedig. Mae swm dibrisiannol ased anniriaethol yn cael ei amorteiddio dros ei oes ddefnyddiol i linell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Rhoddir prawf amhariad ar asedau anniriaethol yn flynyddol a phryd bynnag y ceir arwydd bod amhariad ar yr ased. Mae unrhyw golledion a ganfyddir yn cael eu nodi yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Bydd unrhyw enillion neu golledion wrth gael gwared ag ased n anniriaethol eu wrth roi'r gorau iddo yn cael ei nodi yn erbyn y llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo gwariant ar asedau anniriaethol yn gymwys i'w ystyried fel gwariant cyfalaf i ddibenion statudol, ni chaniateir i amorteiddio, colledion amhariad nag enillion a cholledion cael gwared â'r asedau gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

11. Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir

Cynhwysir rhestrau stoc yn y Fantolen yn ôl y gost neu'n ôl y gwerth gwerthu net - pa un bynnag o'r ddau sydd isaf. Mae cost rhestrau stoc yn cael ei aseinio trwy ddefnyddio fformiwla gostio 'Cyntaf i Mewn, Cyntaf Allan' (FIFO).

Rhoddir cyfrif am gontractau tymor hir trwy godi ar y Gwarged neu ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn seiliedig ar werth y gwaith neu'r gwasanaeth a dderbynnir dan y contract yn ystod y flwyddyn ariannol.

Mae gwaith sydd yn y broses o gael ei wneud yn cael ei gynnwys yn y Fantolen yn ôl y gost.

12. Arian Parod a Chywerthoedd Arian

Cynrychiolir arian parod gan arian mewn llaw ac adneuo gyda sefydliadau ariannol sy'n ad-daladwy heb gosb ar rybudd o ddim mwy na 24 awr. Mae cywerthoedd arian yn fuddsoddiadau hynod o hylifol sy'n

aeddfedu ymhen tri mis neu lai o'r dyddiad prynu ac yn rhai y gellir eu trosi'n hawdd i symiau hysbys o arian parod heb beri unrhyw risg o bwys yn sgil newid mewn gwerth.

Yn y Datganiad Llif Arian, dangosir arian parod a chywerthoedd arian net o'r gorddrafftiau banc sy'n daladwy ar alw ac maent yn rhan hanfodol o reolaeth arian parod y Cyngor.

13. Offerynnau Ariannol

Ymrwymadau Ariannol

Mae ymrwymadau ariannol yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r Awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offeryn ariannol, cânt eu mesur i gychwyn ar werth teg, a'u cario ar eu cost wedi'i amorteiddio. Mae costau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) ar gyfer llog sy'n daladwy yn seiliedig ar swm cario'r rhwymedigaeth, wedi'i luosi â'r gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn. Y gyfradd llog effeithiol yw'r gyfradd sy'n disgowntio'n union y taliadau arian parod a amcangyfrifir yn y dyfodol dros oes yr offeryn i'r swm y cafodd ei gydnabod arno'n wreiddiol.

Ar gyfer y mwyafrif o'r benthyciadau sydd gan yr Awdurdod, golyga hyn mai'r swm a gyflwynir yn y Fantolen yw'r prifswm yn weddill sy'n daladwy (a llog wedi cronni); a'r llog a godir i'r CIES yw'r swm sy'n daladwy am y flwyddyn yn ôl y cytundeb benthycia.

Pan fo premiymau a disgowntiau wedi eu codi i'r CIES, mae'r rheoliadau yn caniatáu i'r effaith ar Falans y Gronfa Gyffredinol gael ei thaenu dros y blynyddoedd i ddod. Mae gan yr Awdurdod bolisi o daenu'r enillion neu'r colledion dros y tymor oedd yn weddill ar y benthyciad yr oedd y premiwm yn daladwy yn ei erbyn, neu yr oedd y disgownt i'w dderbyn pan gafodd ei ad-dalu. Mae cysoniad y symiau a godir i'r CIES i'r taliad net sydd ei angen yn erbyn Balans y Gronfa Gyffredinol yn cael ei reoli trwy drosglwyddo i neu o'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol yn y Datganiad Symudiad yn y Cronfeydd wrth Gefn.

Asedau Ariannol

Caiff asedau ariannol eu dosbarthu yn seiliedig ar ddull dosbarthu a mesur sy'n adlewyrchu'r model busnes ar gyfer dal yr asedau ariannol a'u nodweddion llif arian. Mae tri phrif ddosbarth o asedau ariannol sef:-

- cost wedi'i amorteiddio;
- gwerth teg trwy elw neu golled (FVPL); a
- gwerth teg trwy incwm cynhwysfawr arall (FVOCI).

Model busnes yr Awdurdod yw dal buddsoddiadau er mwyn casglu llifoedd arian cytundebol.

Felly, mae asedau ariannol yn cael eu dosbarthu fel cost wedi'i amorteiddio, heblaw am y rheini nad yw eu taliadau cytundebol ar ffurf talu'r prifswm a llog yn unig (h.y. lle nad yw'r llifoedd arian ar ffurf offeryn dyled sylfaenol).

Asedau Ariannol wedi eu Mesur ar Gost wedi'i Amorteiddio

Mae asedau ariannol wedi eu mesur ar gost wedi'i amorteiddio yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r Awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offeryn ariannol, a cânt eu mesur i gychwyn ar werth teg. Wedyn cânt eu mesur ar eu cost wedi'i amorteiddio. Mae credydau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES) ar gyfer llog sy'n dderbyniadwy yn seiliedig ar swm cario yr ased wedi'i luosi â'r gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn. Ar gyfer y mwyafrif o'r asedau ariannol y mae'r Awdurdod yn eu dal, golyga hyn mai'r swm a gyflwynir yn y Fantolen yw'r prifswm

yn weddill y gellir ei dderbyn (ynghyd â llog wedi cronni) a'r llog a gaiff ei gredydu i'r CIES yw'r swm sydd i'w dderbyn am y flwyddyn yn y cytundeb benthycha.

Fodd bynnag, mae'r Awdurdod wedi gwneud nifer o fenthyciadau i weithwyr ar lai na chyfraddau'r farchnad (benthyciadau meddal). Mae'r Cyngor yn defnyddio cyfradd CThEM ar gyfer benthyciadau buddiol i weithwyr fel procsi ar gyfer gwerth y farchnad/cyfradd llog effeithiol. Os yw'r gwahaniaeth rhwng y gyfradd ostyngedig a'r gyfradd llog effeithiol yn fwy na £100k, caiff colled ei gofnodi ar y CIES am werth presennol y llog a fydd yn cael ei ildio dros oes yr offeryn, gan arwain at gost wedi'i amorteiddio is na'r prifswm sy'n weddill.

Caiff llog ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y CIES ar gyfradd llog effeithiol fymryn yn uwch na'r gyfradd a dderbynnir gan y gweithwyr, ac effaith y gwahaniaeth yw cynyddu cost wedi'i amorteiddio'r benthyciad yn y Fantolen. Mae'n ofynnol yn y darpariaethau statudol mai effaith benthyciadau meddal ar Falans y Gronfa Gyffredinol yw'r llog sy'n dderbyniadwy am y flwyddyn ariannol - mae cysoniad y symiau a gaiff eu debydu neu eu credydu i'r CIES i'r enillion net sydd ei angen yn erbyn Balans y Gronfa Gyffredinol yn cael ei reoli trwy drosglwyddo i neu o'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol yn y Datganiad Symudiad yn y Cronfeydd wrth Gefn.

Mae unrhyw enillion a cholledion sy'n codi pan fo ased yn cael ei ddad-gydnabod, yn cael eu credydu neu eu debydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y CIES.

Model Colled Credyd Disgwyliedig

Mae'r Awdurdod yn cydnabod colledion credyd disgwyliedig ar bob un o'i asedau ariannol a ddelir ar gost wedi'i amorteiddio [neu FVOCI pan fo'n berthnasol], naill ai ar sail 12 mis neu sail oes. Mae'r model colled credyd disgwyliedig ar sail oes (model symledig) hefyd yn gymwys i symiau les sy'n dderbyniadwy ac asedau contract. Dim ond colledion oes sy'n cael eu cydnabod ar gyfer symiau masnach derbyniadwy (dyledwyr) a ddelir gan yr Awdurdod.

Bydd y Cyngor hefyd yn ymestyn y drefn symledig i symiau derbyniadwy ar les a masnach ac asedau contract os oes cydran gyllido sylweddol.

Mae colledion amhariad yn cael eu cyfrifo i adlewyrchu'r disgwyliad efallai na fydd y llifioedd arian yn y dyfodol yn digwydd oherwydd gallai'r benthyciwr fethu talu ei rwymedigaethau. Mae risg credyd yn chwarae rhan hollbwysig wrth asesu colledion. Os yw risg wedi cynyddu'n sylweddol ers i offeryn gael ei gydnabod i gychwyn, caiff colledion eu hasesu ar sail oes. Os yw'r risg heb gynyddu'n sylweddol, neu os yw parhau yn isel, caiff colledion eu hasesu ar y sail colledion disgwyliedig dros 12 mis.

Mae Mân Dyledwyr roedd y canrannau drwg dyledion canlynol yn berthnasol:-

6 mis i 1 flwyddyn: 50%;
1 flwyddyn i 2 flynedd: 75%;
Dros 2 flynedd: 100%.

Byddai canrannau uwch yn berthnasol i rai dyledwyr, gan ystyried amgylchiadau unigol, e.e. diddymiad cwmni, methdaliad personol.

Dyledwyr a gohiriwyd h.y., ffioedd preswyl y Gwasanaethau Cymdeithasol a gohiriwyd hyd nes y bydd yr eiddo yn cael ei werthu (pan fo tâl ar yr eiddo yn berthnasol), darpariaeth o 10% wedi'i chymhwyso waeth beth fo'u hoedran – er y byddai darpariaeth uwch yn gymwys o dan amgylchiadau penodol e.e. cyflwr presennol eiddo neu werth eiddo neu anghydfod.

Mae SAARh yn ei gwneud yn ofynnol i adnabod dyledion yn gynt (nid yw'r arfer cyfredol yn darparu ar gyfer dyledion yn gynt na chwe mis oed, er y byddai darpariaeth yn cael ei wneud ar gyfer amgylchiadau dyledwyr unigol sy'n hysbys e.e. methdalwr, oedran llai na hyn) ac mae'n rhaid eithrio dyledion sector cyhoeddus (ar

hyn o bryd mae dyledion ar gyfer y bwrdd iechyd lleol, praeseptwyr mawr a lleol (cynghorau)/cyrff sy'n codi trethi ac ati, a gweinyddiaethau canolog/datganoledig ac ati wedi eu cynnwys). Gan roi ystyriaeth i SAARh9, mae angen lwfansau amharu colledion diwygiedig ac fe wneir yr ystyriaethau canlynol i gyrraedd y lwfansau diwygiedig:-

Nid yw SAARh9 yn diffinio diffyg ar ddyled, ond mae'n ofynnol i sefydliad ddarparu diffiniad o'r fath sy'n gyson â'i ddibenion rheoli credyd. Defnyddir y diffiniad canlynol at ddibenion y gofyniad lwfans amharu colledion ar gyfer Mân Ddyledion, sy'n ddigon syml ac sy'n gyson â rheolaeth credyd yr Awdurdod –

Mae dyledwyr wedi diffygio ar ddyled (at ddibenion lwfans amharu colledion yng nghyswllt Mân Ddyledwyr) os nad oes taliad wedi'i dderbyn yn erbyn dyled yn y system Dyledwyr Civica (erbyn 31 Mawrth bob blwyddyn) pan fo oedran y ddyled yn fwy nag 14 diwrnod calendr o'r dyddiad pwynt treth.

Cynigir y lwfansau canlynol ar gyfer cyfnodau o hyd at chwe mis:-

- Diwrnod 1 i 14 niwrnod ar ôl codi'r anfoneb –2%;
- 1 - 30 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 15 diwrnod i 45 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth - 2.5%;
- 31 - 60 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 46 diwrnod i 75 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth - 4.5%;
- 61 - 90 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 76 diwrnod i 105 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 7.5%;
- 91 – 168 diwrnod ar ôl y diwrnod dyledus h.y. 106 diwrnod i 182 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth – 15%.

Byddai'r Cyngor wedyn yn parhau i ddefnyddio'r canrannau cyfredol ar gyfer dyledion hŷn na chwe mis o'r dyddiad pwynt treth h.y.

- 183 – 365 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth –50%;
- 366 – 730 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth –75%;
- 731 diwrnod neu fwy o'r dyddiad pwynt treth – 100%.

Taliadau wedi eu gohirio

O 183 diwrnod o'r dyddiad pwynt treth mae'r rhain i gael eu cymhwyso ar 10% YN UNIG ac nid ar y cyfraddau uwch a ddangosir. Dim darpariaeth ar gyfer dyledion gohiredig sy'n llai na chwech mis oed. Mae gan y Cyngor briodiannau cyfreithiol wedi'u sicrhau yn erbyn cartrefi unigolion, felly, mae'r swm ar gyfer amhariad yn is. Yr enillion neu'r golled amhariad flynyddol fydd y newid mewn colledion credyd disgwylidig cydol oes dros y flwyddyn.

Gordaliadau Budd-daliadau Tai

Mae gan y Cyngor lwfans colledion amhariad o 90% o'r gordaliad budd-daliadau tai a waned i'r defnyddiwr gwasanaeth ar ddiwedd y flwyddyn. Mae'r lwfans colledion amhariad yn uchel oherwydd bod adnoddau ariannol unigolion sy'n derbyn budd-daliadau fel arfer yn brin ac mae'r risg o fethu ag adennill y gordaliadau budd-daliadau'n yn uchel.

Rhenti

Mae'r lwfans colledion amhariad ar gyfer dyledion rhent yn seiliedig ar y swm o arian sy'n ddyledus, gyda dyledion uwch ar ganrannau uwch oherwydd bod y risg o beidio ag ad-dalu yn cynyddu wrth i'r ddyled gynyddu. Bydd lwfans colledion amhariad yn cael ei gosod ar y symiau dyledus ym mhob band. Mae bandiau a chanrannau'r lwfans colledion amhariad fel a ganlyn:

Tenantiaid Presennol

Gwerth yr Ôl-ddyled	Lwfans Colledion Amhariad
£0.01 i £49.99	10%
£50 i £99.99	20%
£100 i £249.99	30%
£250 i £499.99	45%
£500 i £999.99	60%
>£1,000	85%

Gosodir lwfans colledion amhariad o 90% ar gyfer yr holl dyledion gan gyn-denantiaid gan fod y dyledion hyn yn llai tebygol o gael eu hadennill na chan denantiaid presennol.

Asedau Ariannol yn cael eu Mesur ar Werth Teg trwy Elw neu Golled (FVPL)

Mae asedau ariannol sy'n cael eu mesur ar werth FVPL yn cael eu hadnabod ar y Fantolen pan ddaw'r Awdurdod yn barti i'r darpariaethau cytundebol mewn offeryn ariannol, a chânt eu mesur i gychwyn a'u cario ar werth teg. Mae enillion neu golledion gwerth teg yn cael eu hadnabod wrth iddynt gyrraedd yn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau.

Mae mesuriadau gwerth teg yr asedau ariannol yn seiliedig ar y technegau canlynol:-

Offerynnau gyda phrisiau'r farchnad wedi'u dyfynnu – pris y farchnad offerynnau eraill gyda thaliadau sefydlog a chanfyddadwy – dadansoddiad llif arian gostyngedig.

Mae'r mewnbynnau i'r technegau mesur wedi eu categorio yn unol â'r tair lefel ganlynol:-

Mewnbynnau Lefel 1 – prisiau wedi'i dyfynnu (heb eu haddasu) mewn marchnadoedd actif ar gyfer asedau yr un fath y gall yr Awdurdod gael mynediad atynt ar y dyddiad mesur.

Mewnbynnau Lefel 2 – mewnbynnau ar wahân i'r prisiau wedi'u dyfynnu sydd wedi'u cynnwys yn Lefel 1 sy'n ganfyddadwy ar gyfer yr ased, naill ai'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol.

Mewnbynnau Lefel 3 – mewnbynnau anghanfyddadwy ar gyfer yr ased.

Y Datganiadau Ariannol

Mae unrhyw enillion a cholledion sy'n codi pan fo ased yn cael ei ddad-gydnabod yn cael eu credydu neu eu debydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Asedau Ariannol ar Gael i'w Gwerthu

Nid oes gan y Cyngor asedau ariannol ar gael i'w gwerthu ac yn annhebygol o gael rhai yn y tymor byr gan ni chynhwysir yr asedau ariannol yma yn y Datganiad Strategaeth Rheoli Trysorlys 2022/23.

Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn

14. Darpariaethau

Gwneir darpariaethau pan fo rhywbeth wedi digwydd sy'n rhoi rhwymedigaeth gyfreithiol neu ddehongliadol i'r Cyngor sy'n debygol o fod angen setliad trwy drosglwyddo buddiannau economaidd neu wasanaeth posibl, a phan fo modd darparu amcangyfrif dibynadwy o faint y rhwymedigaeth. Er enghraifft, efallai bod y Cyngor yn rhan o achos llys fyddai'n debygol o arwain yn y pen draw at wneud setliad neu dalu iawndal.

Codir darpariaethau fel traul ar y llinell gwasanaeth priodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y daw'r Cyngor yn ymwybodol o'r rhwymedigaeth, a chânt eu mesur yn ôl yr amcangyfrif gorau ar ddyddiad y Fantolen o'r gwariant sydd ei angen i setlo'r rhwymedigaeth, gan gymryd i ystyriaeth y risgiau ac ansicrwydd perthnasol.

Pan fo taliadau'n cael eu cyflwyno, yn y diwedd, rhoddir nhw yn erbyn y ddarpariaeth a gludir yn y Fantolen. Mae setliadau amcangyfrifedig yn cael eu hadolygu ar ddiwedd bob blwyddyn ariannol – pryd y bydd hi'n llai na thebygol y bydd angen trosglwyddo buddiannau economaidd (neu gwneir setliad llai na'r disgwyl), caiff y ddarpariaeth ei gwrthdroi a'i rhoddi mewn credyd yn ôl i'r gwasanaeth perthnasol.

Pan fo disgwyl hawlio cyfran neu'r cyfan o'r taliad i setlo'r ddarpariaeth oddi ar barti arall (e.e. oddi ar hawliad yswiriant), caiff ei gydnabod fel incwm i'r gwasanaeth perthnasol ond os oes sicrwydd go bendant y bydd ad-daliad ar gael os ydyw'r Cyngor yn setlo'r rhwymedigaeth.

Rhwymedigaethau wrth gefn

Mae rhwymedigaeth wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi rhwymedigaeth bosib ar y Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor. Mae rhwymedigaethau wrth gefn hefyd yn codi mewn amgylchiadau ble byddai darpariaeth yn cael ei gwneud fel arall ond naill ai nid yw'n debygol y bydd angen all-lif o adnoddau neu ni ellir mesur maint y rhwymedigaeth yn ddibynadwy.

Ni chydabyddir rhwymedigaethau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon petaent yn codi.

Asedau wrth gefn

Mae ased wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi ased bosib i'r Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor.

Ni chydabyddir asedau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon ble mae'n debygol y bydd mewnllif o fuddiannau economaidd neu wasanaeth posibl.

15. Cronfeydd Wrth Gefn

Mae'r Cyngor yn cadw amryw o gronfeydd wrth gefn sy'n adlewyrchu i ba raddau y mae ei asedau'n fwy na'i ymrwymadau ac unrhyw gyfyngiadau, statudol neu wirfoddol, a roddir ar y defnydd o'r balansau hyn. Mae gan y Cyngor y disgresiwn i osod o'r neilltu symiau penodol fel Cronfeydd wrth Gefn y mae'n dymuno eu clustnodi i ddibenion polisi i'r dyfodol, i ymdrin â materion wrth gefn neu i reoli llif arian. Ceir crynodeb o'r rhan yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Caiff Cronfeydd wrth Gefn eu creu drwy drosglwyddo symiau o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Pan ceir traul sydd i'w gyllido o gronfa wrth gefn, caiff ei godi ar y gwasanaeth priodol yn y flwyddyn honno i'w sgorio yn erbyn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Yna trosglwyddir y gronfa wrth gefn yn ôl i Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn fel nad oes taliad net yn erbyn y Dreth Gyngor ar gyfer y gwariant. Cedwir rhai Cronfeydd wrth Gefn penodol er mwyn rheoli'r prosesau cyfrifo ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol, offerynnau ariannol, buddiannau ymddeoliad a buddiannau gweithwyr ac nid ydynt yn cynrychioli adnoddau y gellir eu defnyddio i'r Cyngor - eglurir y Cronfeydd wrth Gefn hyn yn y polisïau a'r nodiadau perthnasol.

16. Cydnabyddiaeth Refeniw

Caiff refeniw ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y cafodd ei ennill yn hytrach na phan gafodd yr arian ei dderbyn. Mae hyn yn ymwneud ag incwm a geir o werthu nwyddau (a gynhyrchir gan y Cyngor i ddibenion eu gwerthu neu eu prynu i bwrpas ailwerthu), darparu gwasanaethau (ac eithrio gwasanaethau a wnelont yn uniongyrchol â contractau adeiladu), llog, breindaliadau a difidendau, trafodion nad oes modd eu cyfnewid (h.y. y Dreth Gyngor) a lle cynt yr oedd rhwymedigaeth wedi'i hadnabod (h.y. credydwr) ar ôl bodloni'r meini prawf cydnabyddiaeth refeniw.

Caiff refeniw ei gydnabod hefyd ar enillion a all godi neu beidio o weithgareddau cyffredin megis enillion ar ail-brisio asedau anghyfredol, enillion ar werthu asedau anghyfredol ac enillion ar asedau ariannol ar-gael-i'w-gwerthu. Lle mae'r Awdurdod yn gweithredu fel asiant, dim ond yr incwm a delir i'r Cyngor ar gyfer ei rôl fel asiant fydd yn cael ei gydnabod yn y cyfrifon. Ni fydd y swm sy'n gysylltiedig â'r trydydd parti (sef y prif swm) yn cael ei gynnwys yn y cyfrifon.

Mae refeniw'n cael ei gydnabod a'i fesur yn ôl gwerth teg y gydnabyddiaeth a dderbynnir. Dyma'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad busnes trefnus rhwng y rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar y dyddiad mesur. Bydd ad-daliadau a setliadau ariannol, lle'n berthnasol, yn cael eu cymryd i ystyriaeth wrth fesur gwerth teg y gydnabyddiaeth a gafwyd.

Os yw'r taliadau'n cael eu cyflwyno yn ôl telerau gohiriedig, mae'r gydnabyddiaeth a dderbynnir yn cael ei lleihau i'w gwerth presennol er mwyn sicrhau gwerth teg. Mae'r gwahaniaeth rhwng y swm hwn a chyfanswm y taliadau a dderbynnir yn cael ei gydnabod fel refeniw llog yn y Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau. Mae derbyniadau tymor byr heb raddfa llog dynodedig yn cael eu mesur yn ôl y swm ar yr anfoneb wreiddiol pan fo effaith disgownt yn amherthnasol. Nid oes gwahaniaeth rhwng dyddiad cyflenwi a dyddiad talu yn achos trafodion digontract a rhai lle nad oes cyfnewid yn digwydd h.y. refeniw yng nghyswllt y Dreth Gyngor a threthi cyffredinol ac, felly, mesurir y trafodion hyn yn ôl y symiau llawn a dderbynnir yn eu cylch.

17. Llog Mewnol

Buddsoddir balansau arian gan y Cyngor yn unol â'i pholisïau Rheoli Trysorlys a Buddsoddi ac fe gronnir a chredydir y llog i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Credydir llog i'r cronfeydd ymddiriedol a chronfeydd trydydd parti eraill ar sail y raddfa llog cyfartaleddig a enillwyd gan y Cyngor. Mae rhai cronfeydd wrth gefn yn derbyn llog trwy drosglwyddiad sydd wedi ei glandro ar yr un sail.

18. Prydlesi

Yr awdurdod fel lesddeiliad

Mae contractau'n cael eu dynodi'n brydlesi gan yr awdurdod ar sail eu manylion. Mae contractau, a rhannau o gontractau, gan gynnwys y rhai a ddisgrifir fel contractau ar gyfer gwasanaethau, yn cael eu dadansoddi er mwyn penderfynu p'un a ydynt yn rhoi'r hawl i reoli'r defnydd o ased a nodwyd, trwy gyfrwng hawliau i dderbyn, i raddau helaeth, holl fuddiannau economaidd neu wasanaeth posib yr ased hwnnw a rheoli ei ddefnydd. Mae'r Cod yn ymestyn cwmipas IFRS 16 Prydlesi er mwyn cynnwys trefniadau lle nad oes unrhyw gydnabyddiaeth yn cael ei dalu, neu lle gwneir taliadau enwol neu isel iawn.

Y mesur cychwynnol

Mae prydlesi'n cael eu cydnabod fel asedau hawl-i-ddefnyddio gydag atebolrwydd cyfatebol ar y dyddiad y mae'r ased a brydlesir ar gael i'w ddefnyddio (neu o 1 Ebrill 2024 os bydd prydlesi presennol yn trosglwyddo). Fel arfer, mae'r prydlesi am gyfnodau penodedig o fwy na blwyddyn, ond efallai y bydd opsiynau i'w hymestyn.

Yn y lle cyntaf, mae'r awdurdod yn cydnabod atebolrwydd prydles yn ôl gwerth presennol taliadau'r brydles, gan ddisgowntio trwy ddefnyddio cyfradd benthyca cynyddrannol yr awdurdod os nad yw'n bosib penderfynu ar y gyfradd llog sydd ymhlyg yn y brydles. Bydd cyfradd fenthyca gynyddrannol yr awdurdod yn seiliedig ar gyfradd blwydd-dal y Bwrdd Benthyciadau Gwaith Cyhoeddus (PWLb) ar gyfer yr un cyfnod â thymor y brydles. Mae taliadau prydles a gynhwysir yn y mesur o atebolrwydd y brydles yn cynnwys:

- taliadau sefydlog, yn cynnwys taliadau sefydlog gwirioneddol ('in-substance')
- taliadau prydles newidiol sy'n ddibynnol ar fynegai neu gyfradd, ac a fesurir yn y lle cyntaf gan ddefnyddio'r brif fynegai neu gyfradd ar y dyddiad mabwysiadu
- symiau y disgwylir iddynt fod yn daladwy o dan warant gwerth gweddilliol
- y pris gweithredol o dan opsiwn prynu y mae'r awdurdod yn gymharol sicr o'i weithredu
- taliadau prydles mewn cyfnod adnewyddu dewisol os yw'r awdurdod yn gymharol sicr o arfer opsiwn i ymestyn y brydles
- dirwyon am ddod â phrydles i ben yn gynnar, oni bai bod yr awdurdod yn gymharol sicr o beidio â dod â'r brydles i ben yn gynnar.

Mae'r ased hawl-i-ddefnyddio yn cael ei fesur yn ôl swm atebolrwydd y brydles, wedi'i addasu ar gyfer unrhyw daliadau a wnaed, ynghyd ag unrhyw gostau uniongyrchol a gafwyd er mwyn datgymalu'r ased dan sylw a'i symud oddi ar y safle, neu adfer yr ased dan sylw ar y safle, a thynnu cost unrhyw gymhellion prydles a dderbyniwyd.

Er hynny, ar gyfer prydlesi sydd â thaliadau isel iawn, taliadau enwol neu ddim taliadau o gwbl, mae'r ased yn cael ei fesur yn ôl gwerth teg.

Mesuriadau dilynol

Wedi hynny, mae'r ased hawl-i-ddefnyddio'n cael ei fesur gan ddefnyddio'r model gwerth teg. Mae'r awdurdod o'r farn bod y model cost yn ddirprwy rhesymol oni bai am:

- asedau sy'n cael eu dal o dan brydlesi anfasnachol
- prydlesi lle nad yw adolygiadau rhent o reidrwydd yn adlewyrchu amodau'r farchnad
- prydlesi sydd â thelerau o fwy na phum mlynedd nad ydynt yn cynnwys unrhyw ddarpariaeth ar gyfer adolygiadau rhent
- prydlesi lle bydd adolygiadau rhent yn cael eu cynnal ar gyfnodau o fwy na phum mlynedd.

Ar gyfer y prydlesi hyn, mae'r ased yn cael ei gario ar swm wedi'i ailbrisio. Yn y datganiadau ariannol hyn, mae asedau hawl-i-ddefnyddio sy'n cael eu dal o dan brydlesi mynegrifol wedi cael eu haddasu ar gyfer newidiadau yn y fynegai berthnasol, tra bod asedau sy'n cael eu dal o dan brydlesi taliadau isel iawn neu brydlesi lle nad oes taliad o gwbl wedi cael eu prisio gan ddefnyddio prisiau'r farchnad neu brisiau rhent ar gyfer tir neu eiddo cyfatebol.

Mae'r ased hawl-i-ddefnyddio'n cael ei ddibrisio mewn llinell syth dros gyfnod byrrach, sef tymor y brydles sy'n weddill ac oes ddefnyddiol yr ased dan sylw ar y dyddiad mabwysiadu.

Wedi hynny, mae atebolrwydd y brydles yn cael ei fesur yn ôl cost wedi'i hamorteiddio, gan ddefnyddio'r dull llog gwirioneddol. Bydd yr atebolrwydd yn cael ei ail-fesur pan fydd:

- newid yn y taliadau prydles yn y dyfodol oherwydd newid yn y mynegai neu gyfradd
- newid yn amcangyfrif y grŵp o'r swm y disgwylir iddo fod yn daladwy o dan warant gwerth gweddilliol
- yr awdurdod yn newid ei asesiad o ph'un a fydd yn arfer opsiwn i brynu, ymestyn neu derfynu, neu
- taliad prydles sefydlog gwirioneddol ('in-substance') diwygiedig.

Pan ddigwydd ail-fesuriad o'r fath, gwneir addasiad cyfatebol i swm cario'r ased hawl-i-ddefnyddio, ac mae unrhyw addasiad pellach sydd ei angen oherwydd yr ail-fesuriad yn cael ei gofnodi yn y datganiad incwm.

Eithriad ar gyfer gwerth isel a phrydles fer

Yn unol â'r hyn y mae'r Cod yn ei ganiatáu, mae'r awdurdod yn eithrio prydlesi:

- ar gyfer eitemau isel eu gwerth sydd yn costio llai na £10,000 pan fyddant yn newydd, ar yr amod nad ydynt yn ddibynol iawn ar eitemau eraill, neu wedi eu cyplysu gydag eitemau eraill, a
- mae ganddynt dymor o lai na 12 mis (yn cynnwys y cyfnod lle na ellir canslo'r brydles ynghyd ag unrhyw opsiynau i ymestyn y mae'r awdurdod yn gymharol sicr o'u harfer, ac unrhyw opsiynau terfynu y mae'r awdurdod yn gymharol sicr o beidio eu harfer).

Gwariant ar brydlesi

Mae gwariant yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn cynnwys llog, dibrisiad llinell syth, unrhyw amhariadau ar yr ased a newidiadau yn y taliadau prydles newidiol nad ydynt wedi eu cynnwys yn y mesur o atebolrwydd yn ystod y cyfnod y digwyddodd y digwyddiad sbarduno. Mae taliadau prydles yn cael eu cofnodi fel debyd yn erbyn yr atebolrwydd. Mae rhenti ar gyfer prydlesi eitemau isel eu gwerth neu fyrrach na 12 mis yn cael eu trin fel costau.

Nid yw dibrisiant ac amhariadau'n gostau yn erbyn y dreth gyngor, gan fod darpariaeth lawn yn cael ei gwneud ar gyfer costau asedau nad ydynt yn rhai cyfredol o dan drefniadau cyllido cyfalaf ar wahân. Mae symiau felly'n cael eu neilltuo i'r cyfrif addasiadau cyfalaf o falans y Gronfa Gyffredinol yn y Datganiad ar y Symudiad yn y Cronfeydd Wrth Gefn.

Yr awdurdod fel lesydd

Mae prydlesi'n cael eu dynodi'n brydlesi cyllid os yw telerau'r brydles yn trosglwyddo, i raddau helaeth, yr holl risgiau a gwobrau yn gysylltiedig â bod yn berchen ar yr eiddo neu offer a pheiriannau o'r lesydd i'r lesddeiliaid. Mae'r holl brydlesi eraill yn cael eu dynodi'n brydlesi gweithredu.

Prydlesi Cyllid

Os yw'r awdurdod yn caniatáu prydles cyllid ar gyfer eiddo neu offer a pheiriannau, mae'r ased perthnasol yn cael ei dynnu o'r Fantolen fel gwarediad. Pan fydd y brydles yn cychwyn, mae swm cario'r ased yn y Fantolen (boed yn eiddo, offer a pheiriannau neu asedau sy'n cael eu dal i'w gwerthu) yn cael ei ddileu a'i symud i'r llinell gwariant gweithredu arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r elw neu golled pan waredir â'r ased. Mae enillion, sydd yn cynrychioli buddsoddiad net yr awdurdod yn y brydles, yn cael ei gofnodi fel credyd ar yr un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a hefyd fel rhan o'r enillion neu golled pan waredir â'r ased (h.y. mae'n cael ei netio yn erbyn gwerth cario'r ased ar adeg ei waredu), ac mae ased prydles (dyledwr hirdymor) cyfatebol yn cael ei gynnwys ar y Fantolen.

Mae rhenti prydles i derbyniadwy yn cael eu dosbarthu rhwng:

- tâl am gaffael y diddordeb yn yr eiddo - sy'n cael ei gofnodi er mwyn gostwng gwerth dyledwr y brydles (ynghyd ag unrhyw breimymau a dderbyniwyd), ac
- incwm cyllid (wedi'i gredydu i'r llinell incwm a gwariant cyllido a buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr).

Pan waredir ag ased, ni chaniateir, trwy statud, i'r enillion sy'n cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr gynyddu balans y Gronfa Gyffredinol ac mae'n rhaid ei drin fel derbyniad cyfalaf. Os oes premiwm wedi'i dderbyn, mae'n cael ei symud o falans y Gronfa Gyffredinol i'r gronfa derbyniadau cyfalaf yn y Datganiad ar y Symudiad yn y Cronfeydd Wrth Gefn. Os yw'r swm sy'n ddyledus mewn perthynas ag ased y brydles yn cael ei setlo trwy dalu rhenti yn ystod blynyddoedd ariannol yn y dyfodol, mae'n cael ei symud o falans y Gronfa Gyffredinol i'r gronfa derbyniadau cyfalaf gohiriedig yn y Datganiad ar y Symudiad yn y Cronfeydd Wrth Gefn. Pan dderbynnir y rhenti yn y dyfodol, mae'r elfen ar gyfer y derbyniad cyfalaf ar gyfer gwaredu'r ased yn cael ei ddefnyddio i ostwng gwerth dyledwr y brydles. Ar yr adeg hon, mae'r derbyniadau cyfalaf a ohiriwyd yn cael eu trosglwyddo i'r gronfa derbyniadau cyfalaf.

Pan fydd ased yn cael ei waredu, nid yw'r gwerth sy'n cael ei ddileu yn gost yn erbyn y dreth gyngor, gan fod darpariaeth lawn yn cael ei wneud ar gyfer costau asedau nad ydynt yn asedau cyfredol o dan drefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Mae symiau'n cael eu priodoli, felly, i'r cyfrif addasiadau cyfalaf o falans y Gronfa Gyffredinol yn y Datganiad ar y Symudiad yn y Cronfeydd Wrth Gefn.

Prydlesi Gweithredu

Os yw'r awdurdod yn caniatáu prydles gweithredu ar gyfer eiddo neu offer a pheiriannau, mae'r ased yn cael ei gadw ar y Fantolen. Mae incwm rhent yn cael ei gofnodi fel credyd ar y llinell gwariant gweithredu arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae unrhyw gredyd yn cael ei wneud ar sail llinell syth dros oes y brydles, neu i'r gwasanaeth unigol os yw'n cael ei gychwyn gan wasanaeth, hyd yn oed os nad yw'n cyd-fynd â phatrwm taliadau (e.e. mae premiwm yn cael ei dalu ar gychwyn y brydles). Mae costau uniongyrchol cychwynnol yn gysylltiedig â negodi a threfnu'r brydles yn cael eu hychwanegu at swm cario'r ased perthnasol a chodir amdanynt fel cost dros gyfnod y brydles ar yr un sail ag incwm rhent.

19. Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau Anghyfredol

Mae gwasanaethau a gwasanaethau cefnogol yn gyfrifol am y symiau canlynol er mwyn cofnodi gwir gost dal asedau anghyfredol yn ystod y flwyddyn:-

- Dibrisiant asedau a ddefnyddir gan y Gwasanaeth;
- Ailbrisio a cholledion amhariad ar asedau a ddefnyddir gan y gwasanaeth lle nad oes unrhyw enillion cronedig yn y Gronfa Ailbrisio wrth Gefn y gellir dileu'r colledion yn ei herbyn; a
- Amorteiddio asedau anniriaethol sydd i'w priodoli i'r gwasanaeth.

Nid yw'n ofynnol i'r Cyngor godi'r dreth gyngor i dalu am y costau hyn. Fodd bynnag, mae'n ofynnol i neilltuo cyfraniad blynyddol o refeniw tuag at ei ofyniad benthyca cyffredinol. Felly, disodlir y costau hyn gan y Ddarpariaeth Refeniw Isaf (MRP) trwy drafodyn addasu gyda'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiadau mewn Cronfeydd wrth Gefn ar gyfer y gwahaniaeth rhwng y ddau.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru reoliadau newydd yn 2008/09 sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol yng Nghymru wneud darpariaeth ddarbodus ar gyfer MRP, gan gynnwys opsiwn i ddarparu MRP dros oes ased. Mae'r polisi hefyd yn caniatáu gohirio'r MRP tan y comisiynir yr ased.

Cyfrifir darpariaeth y Cyfrif Refeniw Tai (CRT) yn hanesyddol fel 2% o Ofyniad Cyllido Cyfalaf (CFR) CRT. Yn 2015, newidiodd Llywodraeth Cymru'r penderfyniad i ganiatáu mwy o opsiynau ar sut i gyfrifo cost MRP CRT. Argymhellwyd y bydd defnyddio'r dull oes ased yn rhoi'r NPV uchaf ar gyfer benthyciadau gyda chefnogaeth a digefnogaeth, a'r opsiwn mwyaf fforddiadwy ar gyfer cenedlaethau presennol a'r dyfodol yw'r opsiwn lle mae'r blwydd-dal yn seiliedig ar oes ased 60 mlynedd gan ddefnyddio cyfradd fenthycia ar gyfartaledd y Cyngor o 4.58%. Felly, ar gyfer benthyciadau CRT gyda chefnogaeth a digefnogaeth mae'r dull oes ased dros gyfnod o 60 mlynedd ar gyfradd llog o 4.58% yn cael ei weithredu o 1 Ebrill 2022. Bydd hyn yn caniatáu dull mwy darbodus na'r dull cyfredol gan y bydd CFR yn cymryd 60 mlynedd i leihau i sero yn hytrach na 300.

Cofnodir trafodion mewn perthynas ag eiddo buddsoddi yn erbyn llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

20. Grantiau a Chyfraniadau'r Llywodraeth

P'un a ydynt yn cael eu talu ar gyfrif, trwy randaliadau neu fel ôl-ddyledion, cydnabyddir grantiau llywodraeth a chyfraniadau a rhoddion trydydd parti fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor pan fo sicrwydd rhesymol:-

- y bydd y Cyngor yn cydymffurfio â'r amodau sydd ynghlwm â'r taliadau; ac
- y derbynnir y grantiau neu chyfraniadau.

Ni chaiff symiau a gydnabyddir fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hyd nes bydd yr amodau sydd ynghlwm i'r grant neu'r cyfraniad yn cael eu bodloni. Amodau grant yw'r gofynion y mae'n rhaid eu diwallu er mwyn bod yn gymwys i dderbyn y grant, er enghraifft, adeiladu ysgol neu allbynnau allweddol a benodir o fewn yr amodau. Mae unrhyw arian a roddwyd fel grantiau a chyfraniadau, a'r amodau perthnasol heb eu bodloni, yn cael eu cario yn y Fantolen fel credydwy. Pan fo'r amodau'n cael eu bodloni, mae'r grant neu'r cyfraniad yn cael ei roddi fel credyd yn y llinell gwasanaeth perthnasol (grantiau a chyfraniadau refeniw priodoladwy) neu fel Trethiant ac Incwm Grant Amhenodol (grantiau refeniw heb eu hamgáu a'r holl grantiau cyfalaf) yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo grantiau cyfalaf yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, maent yn cael eu gwyrdroi o Balans Cronfa'r Cyngor drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fo grant heb ei ddefnyddio eto i gyllido gwariant cyfalaf, mae'n cael ei symud i'r Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio. Pan fo wedi'i ddefnyddio, mae'n cael ei symud i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf. Mae'r symiau yn y Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf unwaith y cânt eu defnyddio i gyllido gwariant cyfalaf.

Mae rhai cyrff sy'n rhoddi grantiau yn gosod cyfyngiadau neu'n pennu i ba bwrpas y gellir defnyddio'r grant ond nid ydynt yn dweud a fydd angen ad-dalu'r grant ai peidio.

21. Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)

Mae gwariant yr aethpwyd iddo yn ystod y flwyddyn y gellir ei gyfalafu dan ddarpariaethau statudol ond yn wariant nad yw'n creu ased anghyfredol wedi ei godi fel gwariant i'r gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Pan fo'r Cyngor wedi penderfynu cwrdd â chost y gwariant hwn o adnoddau cyfalaf presennol neu trwy fenthycia, mae trosglwyddiad yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yna'n gwyrdroi'r symiau a godwyd fel

nad oes effaith ar lefel y Dreth Gyngor.

22. Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol

Mae costau gorbenion a gwasanaethau cefnogol yn cael eu codi ar y gwasanaethau hynny sy'n cael y buddiant o'r cyflenwad neu o'r gwasanaeth yn unol â threfniadau'r Awdurdod ar gyfer atebolrwydd a pherfformiad ariannol ar gyfer y pwrpas o gyfrifyddu cost llawn ar gyfer dychweliadau ystadegol statudol, er enghraifft, dychweliadau blynyddol RA a RO'r Llywodraeth. Fodd bynnag, ar gyfer monitro'r gyllideb a'r cyfrifon blynyddol statudol, fe eithrir ad-daliadau ac fe adroddir ar wasanaethau corfforaethol a chefnogol fel cylchrannau gwasanaeth ac fe'i delir yn gyfrifol am reolaeth cyllideb.

23. Arian Tramor

Mae gan y Cyngor nifer o gynlluniau a gaiff gymorth grant o Ewrop lle mae'r grantiau efallai'n cael eu dyrannu mewn Ewros (mai nifer y cynlluniau hyn yn lleihau). Agorwyd cyfrif banc Ewro i gefnogi'r cynlluniau hyn. Caiff y balans ar y cyfrif hwn ar ddiwedd y flwyddyn ei drosi yn ôl y cyfraddau cyfnewid fel yr oeddynt ar 31 Mawrth, gyda'r enillion neu'r colledion canlyniadol yn cael eu cydnabod yn y linell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

24. Buddiannau'r Gweithwyr

Buddiannau sy'n daladwy yn ystod cyflogaeth

Y buddiannau tymor byr i'r gweithwyr yw'r rheini sy'n cael eu talu cyn pen 12 mis i ddiwedd y flwyddyn - buddiannau megis cyflogau wythnosol a misol, gwyliau blynyddol gyda thâl, absenoldeb gwaeledd gyda thâl, taliadau bonws a buddiannau heblaw arian i'r gweithwyr presennol a'r rheini'n cael eu cydnabod fel treuliau i'r gwasanaethau yn ystod y flwyddyn pryd y rhydd y gweithwyr wasanaeth i'r Cyngor. Darperir ffigwr cronrus ar gyfer costau hawliadau gwyliau (neu unrhyw fath o absenoldeb, e.e. amser i ffwrdd *in lieu*) a enillwyd gan weithwyr a'r rheini heb eu cymryd cyn diwedd y flwyddyn a hawl ganddynt i'w cario drosodd i'r flwyddyn ariannol ddilynol.

Mae'r ffigwr cronrol yn seiliedig ar y cyfraddau perthnasol i gyflogau wythnosol a misol yn y flwyddyn gyfrifo ddilynol, sef pryd y bydd y gweithiwr yn cymryd y budd. I atal amrywiadau gael effaith ar y Dreth Gyngor, mae'r newidiadau blwyddyn ar flwyddyn yn y gost a gynhyrchir gan y cronni yma'n cael ei godi yn erbyn Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau, ond wedyn caiff ei wydroi trwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn i'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Cronrol, fel bod buddiannau gwyliau yn cael eu codi yn erbyn referniw yn ystod y flwyddyn ariannol y mae'r absenoldeb gwyliau'n digwydd ynddi.

Nid yw'r Cyngor yn rhoddi buddiannau tymor hir i weithwyr h.y. y rheini nad oes disgwyl y byddant yn cael eu talu neu eu setlo cyn pen 12 mis i ddyddiad y Fantolen.

Buddiannau Terfynu

Buddiannau terfynu yw'r symiau sy'n daladwy o ganlyniad i benderfyniad gan y Cyngor i ddod â chyflogaeth swyddog i ben cyn y dyddiad ymddeol cyffredin neu benderfyniad swyddog i dderbyn diswyddo gwirfoddol. Codir y buddiannau hyn ar sail gronrol i'r llinell gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan na fedr y Cyngor mwyach dynnu'n ôl y cynnig o'r buddiannau hynny neu mewn achosion lle mae'r Awdurdod yn cydnabod costau ailstrwythuro.

Pan fo buddiannau terfynu'n golygu ychwanegu at bensiynau (fel arfer ar ffurf blynyddoedd ychwanegol), mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa bensiwn neu bensiynwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad o'r Symudiadau mewn Cronfeydd Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer ychwanegiadau pensiwn a dalwyd fel buddiannau ar adeg terfynu cyflogaeth a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa bensiwn a phensiynwyr ac unrhyw

symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn.

Buddiannau Ôl-Gyflogaeth

Mae gan weithwyr y Cyngor hawl i fod yn aelodau o ddau gynllun pensiwn sydd ar wahân i'w gilydd:-

- Cynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan Capita Teachers' Pensions ar ran yr Adran Addysg; a
- Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol, a weinyddir gan Gyngor Gwynedd.

Mae'r ddau gynllun yn darparu buddiannau diffiniedig i aelodau (lwmp swm ymddeol a phensiwn), a enillwyd tra oedd gweithwyr yn gweithio i'r Cyngor.

Cynllun Pensiwn Athrawon

Oherwydd trefniadau cynllun yr athrawon, nid yw'n bosib fel arfer priodoli'r atebolrwydd am y buddiannau hyn i'r Cyngor. Felly, mae cyfrif am y cynllun fel petai'n gynllun cyfraniadau diffiniedig ac nid oes yn y Fantolen gydnabyddiaeth yng nghyswllt unrhyw atebolrwydd i dalu buddiannau yn y dyfodol. Codir yn erbyn y llinell Gwasanaeth Dysgu Gydol Oes yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yng nghyswllt cyfraniadau'r cyflogwr sy'n daladwy i'r Asiantaeth Pensiwn Athrawon yn y flwyddyn.

Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Gall unrhyw weithwyr (ac eithrio athrawon) a Chynghorwyr, yn amodol ar feini prawf cymhwyso penodol, ymuno gyda'r Cynllun Pensiwn ar gyfer Llywodraeth Leol. Enw'r Cynllun yw Cronfa Bensiwn Gwynedd a chaiff ei gweinyddu gan Gyngor Gwynedd yn unol â Rheoliadau Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol 2013 ar ran y cyflogwyr sy'n rhan ohono. Yn unol â Safona Cyfrifo Rhyngwladol (SCRh19), mae'r Cynllun ar gyfer Llywodraeth Leol yn cael ei gyfrif fel cynllun buddiannau diffiniedig.

Mae'r rhwymedigaethau i Gynllun Pensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor yn cael eu cynnwys yn y Fantolen yn ôl dull actiwaraid gan ddefnyddio'r dull uned rhagamcanedig - h.y. asesiad o'r taliadau a wneir yn y dyfodol yng nghyswllt buddiannau ymddeoliad a enillwyd hyd yma gan y gweithwyr, yn seiliedig ar ragdybiaethau yng nghyswllt cyfraddau marwolaeth, cyfraddau trosiant y gweithwyr, ayyb., a hefyd ar ragamcanion yng nghyswllt enillion rhagamcanedig y gweithwyr presennol.

Rhoddir disgownt yn erbyn y rhwymedigaethau i lawr i'w gwerth yn ôl prisiau cyfredol, gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt real, yn seiliedig ar raddfa dychweliad arwyddol ar fondiau Llywodraeth y DU wedi ei addasu ar gyfer ychwanegiad at y cynnyrch sy'n adlewyrchu'r risg ychwanegol sydd ynghlwm wrth ddefnyddio cynnyrch Bondiau Corfforaethol AA - a adwaenir fel taeniad credyd.

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor wedi'u cynnwys yn y Fantolen yn ôl eu gwerth teg:-

- Stociau a ddyfynnir - pris bid presennol;
- Stociau heb eu dyfynnu - amcangyfrif proffesiynol;
- Stociau fesul uned - pris bid bresennol; ac
- Eiddo – eu gwerth ar y farchnad.

Mae'r newid yn y rhwymedigaethau pensiwn net yn cael ei ddadansoddi fesul pedwar rhan:-

a) Costau gwasanaeth cyfredol - cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd eleni - wedi ei ddyrannu yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr i'r gwasanaethau y mae'r gweithwyr yn gweithio iddynt.

b) Costau gwasanaeth y gorffennol - y cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd penderfyniadau a wnaed eleni ac effaith y rheini yn ymwneud â nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd ym mlynedd oedd y gorffennol - debyd i Warged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r Costau na Ddosberthir. Llog net ar yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig, h.y. y costau llog net i'r Cyngor - mae'r newid yn ystod y cyfnod yn yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig sy'n codi o dreigl amser yn cael ei godi i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hyn yn cael ei glandro drwy ddefnyddio'r gyfradd ddisgowntio a ddefnyddiwyd i fesur yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod, i'r ymrwymiad net diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod (gan gymryd i ystyriaeth unrhyw newidiadau yn yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig net (yr ased) yn ystod y cyfnod fel canlyniad cyfraniadau a thaliadau buddiannau).

c) Atebolrwydd budd-dal (ased) yn ystod y cyfnod o ganlyniad i gyfraniadau a thaliadau budd-daliadau).

d) Ail-fesuriad yn cynnwys:-

- Yr enillion ar asedau'r cynllun (ac eithrio unrhyw symiau sydd eisoes wedi'u cynnwys yn y llog net ar fuddiannau net diffiniedig) sy'n cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall;
- Enillion a Chollidion Actiwaraid - newidiadau yn yr ymrwymadau pensiwn net sy'n codi am nad yw'r digwyddiadau yn cyfateb i'r rhagdybiaethau a wnaed yn y prisiad actiwaraid diwethaf neu oherwydd bod yr actiwaraid wedi diweddu eu rhagdybiaethau. Mae hyn yn cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall.

e) Cyfraniadau a dalwyd i Gronfa Bensiwn Gwynedd - arian parod a dalwyd i mewn fel cyfraniadau'r cyflogwr i'r gronfa pensiwn fel setliad o rwymedigaethau; heb ei gyfrif fel traul.

Mewn perthynas â buddiannau ymddeol, mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa pensiwn neu'n uniongyrchol i'r pensiynwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad o'r Symudiadau yn y Cronfeydd Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer buddiannau ymddeol a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa pensiwn a phensiynwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn. Mae'r balans negyddol yn y Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau felly'n fesur o'r manteision i'r Gronfa Gyffredinol yn sgil yr arfer o gyfrif am fuddiannau ymddeol ar sail llif arian yn hytrach na phan enillir buddiannau gan weithwyr.

Buddiannau Dewisol

Yn ogystal, mae gan y Cyngor rai pwerau cyfyngedig i dalu buddiannau ymddeoliad dewisol pan fo gweithwyr yn ymddeol yn gynnar. Mae unrhyw rwymedigaethau y tybir eu bod am godi yn sgil rhoi dyfarniad i unrhyw aelod o staff (gan gynnwys athrawon) yn cronni yn ystod blwyddyn y penderfyniad a gwneir cyfrif amdanynt gan ddefnyddio'r un polisiâu â'r rheini a ddefnyddir yng nghyswllt Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol.

25. Eitemau Eithriadol

Lle mae hynny'n berthnasol a lle mae eitemau o incwm a gwariant yn sylweddol yng nghyswllt y cyfrifon yma, caiff natur a swm yr eitemau eu datgelu ar wahân naill ai ar wyneb y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr neu yn y nodiadau ar y cyfrifon, gan ddibynnu ar arwyddocâd yr eitemau o ran cael dealltwriaeth o berfformiad ariannol y Cyngor.

26. Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)

Gan fod y Cyngor yn gweithredu fel asiant ar gyfer casglu incwm TA, nid yw'n cynnwys y sefyllfa ariannol o ran y trethdalwyr ac nid yw ond yn adrodd ar y sefyllfa ariannol net gyda Llywodraeth Cymru yn ei Fantolen. Felly, os ydi'r swm a gesglir gan yr Awdurdod oddi ar drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu) yn fwy na delir i Llywodraeth Cymru ar 31 Mawrth, mae'r swm sydd heb ei dalu eto i Lywodraeth Cymru in cael ei gynnwys yn y Fantolen fel credydwr. Yn yr un modd, os yw'r arian a dalwyd i Llywodraeth Cymru yn fwy na'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu), mae'r swm dros ben yn cael ei gynnwys yn y Fantolen fel dyledwr. Mae'r Cyngor yn cadw cofnod o ddyledion TA, lwfansau amhariad, rhagdaliadau a gordaliadau yn ei gofnodion cyfrifon sylfaenol; fodd bynnag, i ddiben y cyfrifon terfynol, caiff y balansau hyn eu cyfuno'n un cyfrif asiantaeth, gyda'r ffigyrau ar gyfer dyledwyr/credydwyr yn ymddangos fel ffigwr net ar gyfer y gronfa genedlaethol. Cost y lwfans casglu a dderbynnir gan Gyngor Sir Ynys Môn yw incwm y Cyngor sy'n bilio a chaiff ei gynnwys yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Nid yw'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA yn cael ei gynnwys yn y Datganiad Llif Arian heblaw am yr arian a ddelir yn ôl mewn perthynas â'r lwfans casglu. Mae unrhyw wahaniaeth rhwng yr arian a gasglwyd oddi wrth drethdalwyr TA â'r arian sydd yn cael ei dalu i'r Gronfa Drethi Annomestig yn cael ei gynnwys o fewn y gweithgareddau ariannol yn Natganiad y Llif Arian.

27. Incwm a Gwariant Asiantaeth

Yn unol ag amryfal bwerau statudol, gall Cyngorau gytuno gydag awdurdodau lleol eraill, cwmnïau dŵr ac adrannau'r llywodraeth i wneud gwaith ar eu rhan. Caiff y corff sy'n gwneud y gwasanaethau asiantaeth ei ad-dalu gan y corff cyfrifol hyd at swm a gymeradwywyd ynghyd ag unrhyw gyfraniad y cytunwyd arno tuag at gostau gweinyddol. Dim ond y symiau sy'n gysylltiedig â'r Cyngor, er enghraifft y ffioedd a gafwyd am ddarparu gwasanaethau'r asiantaeth, fydd yn cael eu cynnwys yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr y Cyngor.

DATGANIAD ARIANNOL ATODOL

CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

Datganiad Incwm a Gwariant am y flwyddyn yn diweddu 31 Mawrth 2026

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
<u>Gwariant</u>		
Rheoli a Chynnal a Chadw - Atgyweirio a Chynnal a Chadw	6,417	6,183
Rheoli a Chynnal a Chadw - Goruchwyllo a Rheoli	6,878	6,508
Rhenti, Ardrethi, Trethi a Thaliadau Eraill	133	102
Dibrisiant, Amhariad a Cholledion Ailbrisio Asedau Anghyfredoll	3,696	3,700
Costau Rheoli Dyled	12	12
Symudiad yn y Ddarpariaeth Amhariad ar gyfer Drwg Dyledion	(15)	153
Symudiad yng Nghroniad Absenoldebau Cronedig	16	(76)
Addasiad Cyfrifed IAS19	(486)	(120)
Cyfanswm Gwariant	16,651	16,462
<u>Incwm</u>		
Rhenti Preswyl	(23,067)	(22,184)
Rhenti Dibreswyl	(266)	(264)
Taliadau am Wasanaethau a Chyfleusterau	(264)	(176)
Cyfraniadau tuag at Wariant	(212)	(292)
Arall	(116)	(167)
Cyfanswm Incwm	(23,925)	(23,083)
Gwariant Net Gwasanaethau CRT fel yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan	(7,274)	(6,621)
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Costau Craidd Corfforaethol a Democrataidd	89	56
Gwariant Net Gwasanaethau CRT	(7,185)	(6,565)
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Incwm a Gwariant Gweithredol yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan		
(Ennill) / collad ar werthu Asedau Anghyfredol CRT	-	211
Cost llogau pensiwn net	(600)	27
Llog Taladwy a Thaliadau Cyffelyb	1,344	1,380
Llog ac Incwm o Fuddsoddiad	(162)	(385)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Derbyniadwy:	-	-
- Lwfans Atgyweiriadau Mawr	(3,581)	(3,816)
- Arall	(8,598)	(13,614)
Gwarged am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	(18,782)	(22,762)

Datganiad Symudiadau ar Falans y CRT

Eitemau a gynhwysir yn y Cyfrif Incwm a Gwariant CRT ond a eithriwyd o'r symudiad ar Falans CRT am y flwyddyn

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Blaenorol	(7,977)	(8,189)
Diffyg/(Gwarged) am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	(18,782)	(22,762)
Addasiadau rhwng Seiliau Cyfrifo ac Cyllido yn ôl Statud	23,696	22,974
Gostyngiad/(Cynnydd) Net cyn Trosglwyddiadau i / o Gronfeydd Wrth Gefn	4,914	212
Trosglwyddiadau i / (o) Gronfeydd Wrth Gefn Clwsnodedig	-	-
Gostyngiad/ (Cynnydd) Net yn y Flwyddyn ar y CRT	4,914	212
Addasiad i gronfeydd wrth gefn	-	-
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Cyfredol	(3,063)	(7,977)

NODIADAU AR Y CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

NODYN 1 – CYFRIF REFENIW TAI

Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn gofnod o wariant ar, ac incwm o, ddarparu tai Cyngor Lleol, ac mae ffurf a chynnwys y Cyfrif yn cael ei ragnodi gan statud. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn cael ei "amgáu" a rhaid iddo fod yn hunangynhaliol. Mae cyfraniadau i ac o'r Cyfrif Refeniw Tai (e.e. o Gronfa'r Cyngor) yn cael eu cyfyngu i amgylchiadau arbennig.

NODYN 2 – STOC TAI

Ar 31 Mawrth 2026, roedd y nifer o dai yn 4,026, sy'n gynydd o 46 eiddo o blwyddyn 2024/25. Mae'r dadansoddiad yn ôl math o dŷ fel a ganlyn:

	31 Mawrth 2026	31 Mawrth 2025
Stoc y Cyngor		
Tai	2,162	2,137
Tai Unllawr	1,069	1,065
Fflatiau	787	770
Fflatiau un ystafell	8	8
Cyfanswm Stoc y Cyngor	4,026	3,980

NODYN 3 – GWARIANT CYFALAF CYFRIF REFENIW TAI

	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Gwariant Cyfalaf		
Tir	593	1,388
Anneddau	22,281	24,496
Arall - Cyfleusterau Anabledd ac Addasiadau	499	474
Arall - Adeiladau Swyddfa	-	229
Arall - Cyfleusterau Gofal Cymdeithasol	1,209	909
Arall - Garejys	163	103
Arall - Cerbydau	369	-
Arall - Meysydd Parcio	-	99
Cyfanswm	25,114	27,698
Ffynonellau Cyllido		
Grantiau llywodraeth a chyfraniadau eraill	(12,179)	(17,430)
Derbyniadau cyfalaf	-	(1,141)
Cyllido Refeniw Uniongyrchol	(12,935)	(9,127)
Cyfanswm	(25,114)	(27,698)

Defnyddiwyd y Lwfans Atgyweiriadau Mawr o £3.581m ar gyfer 2025/26 yn llawn yn ystod y flwyddyn (£3.816m yn 2024/25).

NODYN 4 – DIBRISANT, AMHARIAD A COLLEDIION AILBRISIO MEWN PERTHYNAS AG EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

	2025/26 Ailbrisio £'000	2025/26 Dibrisiant £'000	2025/26 Cyfanswm £'000	2024/25 Ailbrisio £'000	2024/25 Dibrisiant £'000	2024/25 Cyfanswm £'000
Tir	-	-	-	-	-	-
Anheddau	-	3,240	3,240	-	3,261	3,261
Eiddo Arall – Asedau Gweithredol	(16)	448	432	-	418	418
	(16)	3,688	3,672	-	3,679	3,679

NODYN 5 – DEBYNIADAU CYFALAF

Doedd dim derbyniadau cyfalaf yn 2025/26. Cwmnwyd pum anheddiad yn 2024/25 gyda derbyniadau cyfalaf o £632k, a ddefnyddiwyd yn llawn i ariannu'r rhaglen gyfalaf yn 2024/25.

NODYN 6 – ÔL-DDYLEDION RHENT A LWFANS COLLI NAM

Yn ystod 2025/26, gostyngodd cyfanswm ôl-ddyledion rhent £9k. Dangosir crynodeb o ôl-ddyledion rhent a rhagdaliadau yn y tabl canlynol: -

Ôl-ddyledion Rent	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Ôl-ddyledion Tenantiaid Cyfredol	730	786
Ôl-ddyledion Gyn-denantiaid	326	261
Cyfanswm Ôl-ddyledion Rent	1,056	1,047

Gwnaed lwfans yn y Fantolen ar gyfer dyledion drwg ac amheus. Ar gyfer rhenti, roedd hyn yn £745k (£771k yn 2024/25).

NODYN 7 – COSTAU PENSIWN

Fel rhan o delerau ac amodau cyflogaeth ei swyddogion, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er na fydd y buddiannau hyn yn daladwy hyd nes bo'r gweithwyr yn ymddeol, mae gan y Cyngor ymrwymiad i wneud y taliadau sydd angen eu datgelu ar yr adeg mae gweithwyr yn ennill eu hawl ar gyfer y dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hyn yn gynllun a gyllidir, sy'n golygu fod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, sydd wedi ei chyfrifo ar lefel a fwriedir i gydbwysu rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

Cydnabyddir cost buddiannau ymddeoliad yng Nghost Net y Gwasanaethau pan gânt eu hennill gan weithwyr, yn hytrach na phan fo'r fath fuddiannau yn cael eu talu yn y pen draw fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r tâl y mae gofyn ei godi yn erbyn y Cyfrif Refeniw Tai wedi ei seilio ar yr arian sy'n daladwy yn y flwyddyn, felly, mae cost wirioneddol buddiannau ymddeoliad yn cael ei wyrdroi allan o'r Cyfrif Refeniw Tai ar ôl Gwariant Gweithredu Net. Mae'r trafodion canlynol wedi'u gwneud yn y Cyfrif Refeniw Tai yn ystod y flwyddyn:-

Pensiynau	2025/26 £'000	2024/25 £'000
Cost gwasanaeth cyfredol wedi'i gynnwys yn y datganiad symudiad mewn cronfeydd		
Cost gwasanaeth cyfredol SCR19	531	673
Effaith Cyfuniadau Busnes a Gwarediadau Cronfa Bensiwn	(35)	-
Costau heb eu hariannu	76	73
Cyfraniadau yn sgîl budd heb ei ariannu a dalwyd	(76)	-
Cyfanswm costau gwasanaeth SCR19	496	746
Llai: costau gwirioneddol cyflogwr	(981)	(866)
Symudiad I arian wrth gefn pensiynau	(485)	(120)
Cost Gwasanaeth Gyfredol wedi'i gynnwys yn symudiad mewn cronfeydd wrth gefn	485	120
Cost llogau pensiwn net	(600)	(27)
Cost llogau pensiwn net wedi'i gynnwys yn symudiad mewn cronfeydd wrth gefn	600	27
Cyfanswm yr effaith ar gronfa wrth gefn y gellir ei defnyddio	-	-

DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIOLAETH CYDRANDDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Grŵp Mynediad Ynys Môn	Liz Wood
Sioe Amaethyddol Môn	Dafydd Roberts
Partneriaeth Cymunedau Mwy Diogel Ynys Môn a Gwynedd	Carwyn Jones
Canolfan Cyngor ar Bopeth Ynys Môn	Robin Wyn Williams
Fforwm Iaith Môn	Gwilym O Jones, Gary Pritchard, Arfon Wyn, Dafydd Roberts
Cyd-Bwyllgor Ymgynghorol yr Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol (Ynys Môn)	Paul Ellis, John Ifan Jones, Pip O'Neill, Alun Roberts, Dafydd Rhys Thomas
Grŵp Cyfeirio Cydranddeiliaid Betsi Cadwaladr	Neville Evans
Pencampwr Anghenion Dysgu Ychwanegol	Arfon Wyn
Pencampwr Diogelu Oedolion	Neville Evans
Pencampwr Gofalwyr	Trefor Lloyd Hughes MBE
Pencampwr Plant a Phobl Ifanc	Llio Angharad Owen
Pencampwr Plant Mewn Gofal	Dyfed Wyn Jones
Pencampwr Newid Hinsawdd	Geraint ap Ifan Bebb
Pencampwr Cydraddoldeb ac Amrywiaeth	Alun Roberts
Pencampwr Aelodau	Dylan Rees
Pencampwr Sgriwtini	Jeff M Evans, Dylan Rees
Pencampwr Lluedd Arfog	Glyn Haynes
Llys Llywodraethwyr Prifysgol Bangor	Dafydd Roberts
Cwmni Frân Wen	Gary Pritchard
Partneriaeth Cyrchfan Môn	Dafydd Roberts
Cyngor Llyfrau Cymru	Alun Roberts
Panel Maethu	Gary Pritchard
Pencampwr Oed Gyfeillgar	Gwilym O Jones
Grŵp Llandrillo/Menai	Dafydd Roberts
Cyd-Bwyllgor GwE	Dafydd Roberts
Panel Mabwysiadu Gwynedd a Môn	Alun Roberts

DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIOLAETH CYDRANDDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Gwasanaethau Cyfiawnder Ieuenctid Gwynedd a Môn	Dyfed Wyn Jones
Pwyllgor Cronfa Bensiynau Gwynedd (Cyngor Gwynedd)	Robin Wyn Williams
Cyngor Cyswllt Cymru WLGA	Carwyn Jones, Robin Wyn Williams
Medrwn Môn	Gary Pritchard
Bwrdd Aelodau Consortiwm Awdurdodau Lleol Cymru (CLAW)	Ieuan Williams
Menter Môn	Gary Pritchard
Cyd-Bwyllgor Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru	Ieuan Williams
Cyngor Iechyd Cymuned Gogledd Cymru (Pwyllgor Lleol Môn)	Non Dafydd, Jeff M Evans
Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru	Gary Pritchard
Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Jeff M Evans, John Ifan Jones, Dylan Rees
Pwyllgor Archwilio Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Jeff M Evans
Panel Gweithredol Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	John Ifan Jones, Dylan Rees
Cymdeithas Tai Gogledd Cymru	Carwyn Jones
Panel Heddlu a Throsedd Gogledd Cymru	Non Dafydd
Bwrdd Arweinyddiaeth Gogledd Cymru (Gofal a Llesiant)	Gary Pritchard
Grŵp Llywio Adolygiad Cynllun Gwastraff Rhanbarthol Gogledd Cymru	Ieuan Williams
Cyd-bwyllgor Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru	Nicola Roberts, Ieuan Williams
Partneriaeth Twristiaeth Gogledd Cymru	Alun Roberts
Ymddiriedolaeth Addysgol Owen Lloyd, Penrhoslligwy	Margaret Murley Roberts
Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus (Môn a Gwynedd)	Gary Pritchard
Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol (Rhan 9 Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant Cymru 2014)	Neville Evans, Dyfed Wyn Jones
Bwrdd Partneriaeth Gogledd Cymru Mwy Diogel	Carwyn Jones
Ymddiriedolaeth yr Harbwr, Caernarfon	Alun Roberts
Pwyllgor Cyswllt y Sector Gwirfoddol	Jeff M Evans, Gwilym O Jones, Jackie Lewis, Keith Roberts, Arfon Wyn
Cymdeithas Awdurdodau Lleol Cymru	Gary Pritchard, Robin Wyn Williams

DATGELIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIOLAETH CYDRANDDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Grŵp Rhanddeiliad y Safle Wylfa	Kenneth Hughes, Aled Morris Jones, Gwilym O Jones, Jackie Lewis, Llio Angharad Owen, Derek Owen, Liz Wood

GEIRFA

ADDASIAD BLWYDDYN FLAENOROL

Mae Addasiad Blwyddyn Flaenorol yn addasiad perthnasol sy'n ymwneud â'r blynyddoedd blaenorol sy'n deillio o newidiadau mewn polisiâu cyfrifo neu gywiriad i gamgymeriadau sylfaenol. Nid yw hyn yn cynnwys cywiriadau cylchol arferol neu addasiadau o amcangyfrifon cyfrifo a wnaed mewn blynyddoedd blaenorol.

ADNODDAU HYLIFOL

Buddsoddiadau ased cyfredol sy'n rhwydd i'w gwaredu gan y Cyngor heb aflonyddu ar ei fusnes ac sydd naill ai:

- ☐ Yn drosglwyddadwy'n hawdd i symiau hysbys o arian parod ar, neu'n agos at, y swm a gludir; neu
- ☐ Yn cael eu masnachu mewn marchnad weithredol.

AMHARIAD

Lleihad mewn gwerth ased anghyfredol dan ei swm a gludir yn y Fantolen. Fel arfer, mae hyn oherwydd digwyddiad sydd wedi gostwng gwerth ased yn sylweddol, er enghraifft tân neu os mae ased wedi darfod.

ARIAN A NEILLTUIR (APPROPRIATION)

Y symiau a drosglwyddir rhwng y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a'r cronfeydd refeniw neu gyfalaf wrth gefn.

ARCHWILIO CYFRIFON

Archwiliad annibynnol o faterion ariannol y Cyngor.

ARIAN A CHYWERTHOEDD ARIAN

Dyma'r arian mewn llaw, arian a ordynnwyd, arian a ddelir mewn cyfrifon banc a buddsoddiadau tymor byr (e.e. 3 mis) ac y gellir eu trosi'n rhwydd i symiau ariannol sy'n hysbys.

ASED

Eitem sydd â gwerth i'r Cyngor mewn termau ariannol. Mae asedau'n cael eu categorio fel rhai cyfredol neu rhai nad ydynt yn gyfredol:-

- Bydd ased cyfredol yn cael ei ddefnyddio neu â gwerth isel iawn yn y flwyddyn ariannol nesaf (e.e. arian parod a stoc);
- Mae asedau anghyfredol yn rhoi buddiannau i'r Cyngor ac i'r gwasanaethau mae'n darparu ar eu cyfer am gyfnod o fwy na blwyddyn a gall fod yn ddiriaethol (e.e. canolfan gymuned), neu annirweddol (e.e. trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol).

ASED WRTH GEFN

Mae ased wrth gefn yn ased posib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor.

ASEDAU ANNIRIAETHOL

Gellir diffinio eitem anniriaethol (nid un ffisegol) fel ased pan fo'r mynediad at fuddiannau economaidd i'r dyfodol y mae'n ei gynrychioli'n cael ei reoli gan yr endid adrodd. Mae Asedau Anniriaethol y Cyngor hwn yn cynnwys trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol.

ASEDAU CYMUNEDOL

Asedau mae'r Cyngor yn bwriadu eu dal am byth, nad oes iddynt oes ddefnyddiol benodadwy ac a all fod â chyfyngiadau ar eu gwaredu. Enghreifftiau o asedau cymunedol yw parciau ac adeiladau hanesyddol.

ASEDAU ISADEILEDD

Asedau anghyfredol sy'n perthyn i'r Cyngor na ellir eu trosglwyddo na'u gwerthu, y mae gwariant yn adferadwy yn unig drwy ddefnydd parhaus o'r ased a grëwyd. Enghreifftiau yw priffyrdd, llwybrau a phontydd.

ASEDAU GWEITHREDOL

Asedau anghyfredol sy'n cael eu dal a'u meddiannu, defnyddio neu eu treulio gan y Cyngor wrth iddo ddilyn ei strategaeth ac wrth gyflenwi'n uniongyrchol y gwasanaethau hynny y mae ganddo gyfrifoldeb drostynt naill ai'n statudol neu'n ddewisol.

ASEDAU NAD YDYNT YN WEITHREDOL

Asedau anghyfredol a ddelir gan y Cyngor ond nad ydynt yn cael eu meddiannu, defnyddio neu eu treulio'n uniongyrchol wrth gyflenwi gwasanaethau. Enghreifftiau yw eiddo buddsoddiad, asedau yn cael eu hadeiladu neu asedau gwarged i anghenion tra'n disgwyl eu gwerthu neu ailddatblygu.

ASEDAU TREFTADAETH

Ased sydd hefo rhinweddau hanesyddol, artistig, gwyddonol, technolegol, geoffisegol neu amgylcheddol sydd yn cael ei ddal a'i gynnal yn bennaf am ei gyfraniad at wybodaeth a diwylliant.

BENTHYCA DI-GEFNOGAETH

Gall y Cyngor fenthyca arian ychwanegol i'r benthyca gyda chefnogaeth y Llywodraeth i gyllido ei wariant cyfalaf cyn belled a'i fod yn fforddiadwy a chynaliadwy. Fe lywodraethir y pŵer yma gan Gôd Pwylllog CIPFA, a mae'r Cyngor yn lwyr gydymffurfio â hwn.

BENTHYCA DROS DRO

Arian a fenthycir am gyfnod o lai na blwyddyn.

BENTHYCA GYDA CHEFNOGAETH

Mae'r Cyngor yn benthyca arian i gyllido rhan o'i raglen cyfalaf. Fe adnabyddir y benthycaid gan Lywodraeth Ganolog yn ei glandriad cyllido ar gyfer y Cyngor.

BUDD-DALIADAU TAI

System o gymorth ariannol i unigolion tuag at gostau tai penodol a weinyddir gan awdurdodau, gyda chymhorthdal gan lywodraeth ganolog.

BUDDIANNAU Â DISGRESIWN (PENSIYNAU)

Buddiannau ymddeoliad, nad oes gan y cyflogwr unrhyw rywmedigaeth gyfreithiol, gytundebol neu adeiladol i'w dyfarnu, ac sy'n cael eu dyfarnu'n ôl pwerau dewisol y Cyngor fel y Rheoliadau Llywodraeth Leol (Taliadau Dewisol) 1996.

BUDDIANNAU YMDDEOLIAD

Bob ffurf o gydnabyddiaeth a roddir gan gyflogwr yn lle gwasanaethau a gyflenwyd gan weithwyr sy'n daladwy ar ôl terfyn y gyflogaeth.

BUDDSODDIADAU (CRONFA BENSIWN)

Bydd buddsoddiadau'r Gronfa Bensiwn yn cael eu cyfrifo yn natganiadau'r gronfa honno. Fodd bynnag, mae'n ofynnol hefyd ar awdurdodau i ddatgelu, fel rhan o ofynion datgelu sy'n ymwneud â buddiannau ymddeoliad, cyfran o asedau'r cynllun pensiwn sy'n gysylltiedig â'u rhwymedigaethau gwaelodol.

BUSNES HYFYW

Y cysyniad fod y Datganiad Cyfrifon yn cael ei baratoi ar y dybiaeth y bydd y Cyngor yn parhau mewn bodolaeth weithredol am y dyfodol rhagweladwy.

BWRDD BENTHYCIADAU GWEITHIAU CYHOEDDUS (PWLB)

Asiantaeth Llywodraeth Ganolog sy'n rhoi benthyciadau am flwyddyn a/neu fwy i awdurdodau ar raddfeydd llog sydd ond ychydig yn uwch na'r rheini y gall y llywodraeth fenthycu ei hun.

CIPFA

Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifo. Y prif gorff proffesiynol a rheoleiddiol ar gyfer cyfrifon llywodraeth leol.

COLLEDION CREDYD

Hwn yw'r gwahaniaeth rhwng y symiau arian sy'n ddyledus i'r Awdurdod yn unol â'r contract a'r holl lif arian ddisgwylir i'r Awdurdod ei dderbyn, wedi ei ddisgowntio ar y raddfa llog effeithiol gwreiddiol.

COLLEDION CREDYD DISGWYLIEDIG 12 MIS

Hwn yw'r cyfran o golledion credyd disgwylidig oes gyfan sy'n cynrychioli'r colledion credyd disgwylidig sy'n deillio o ddiffyg offeryn ariannol sy'n bosib o fewn deuddeng mis ar ôl y dyddiad adrodd.

CONTRACT TYMOR HIR

Contract a ffurfir ar gyfer dylunio, cynhyrchu neu adeiladu ased sylweddol unigol neu ddarpariaeth gwasanaeth (neu gyfuniad o asedau neu wasanaethau sydd, gyda'i gilydd, yn ffurfio prosiect unigol), ble bo'r amser a gymerir i gwblhau'n sylweddol y contract o'r fath fel ei fod yn disgyn i mewn i fwy nag un flwyddyn ariannol.

COST GWASANAETH CYFREDOL (PENSIYNAU)

Y cynnydd mewn gwerth cyfredol o rwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y disgwylir iddo ddeillio o wasanaeth gweithiwr yn y flwyddyn bresennol.

COST GWASANAETH YN Y GORFFENNOL (PENSIYNAU)

Ar gyfer cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y cynnydd yng ngwerth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun sy'n gysylltiedig â gwasanaeth gweithiwr mewn blynyddoedd ariannol blaenorol sy'n deillio yn y flwyddyn ariannol bresennol o ganlyniad i gyflwyno neu wella buddiannau ymddeoliad.

COSTAU HEB EU DOSBARTHU

Dyma orbenion nad yw unrhyw ddefnyddiwr yn cael budd ohonynt yn awr ac, fel y cyfryw, nid ydynt yn cael eu dosrannu i wasanaethau.

COST LLOG (PENSIYNAU)

Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig, y cynnydd disgwylidig yn ystod y flwyddyn ariannol o werth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun oherwydd bod y buddiannau yn un flwyddyn ariannol yn agosach at setliad.

CORFFORAETHOL A DEMOCRATAIDD CRAIDD

Mae'r Corfforaethol a Democrataidd Craidd yn cynnwys yr holl weithgareddau penodol y mae awdurdodau lleol yn ymgymryd â nhw oherwydd eu bod yn awdurdodau etholedig, amlbwrpas. Felly, mae cost y gweithgareddau hyn yn uwch na phe byddai cyfres o gyrff annibynnol, un pwrpas, enwebedig yn rheoli'r un gwasanaethau. Felly, nid oes sail resymol dros ddyrannu'r costau hyn i wasanaethau.

COSTAU CYLLIDO CYFALAF

Costau cyllido cyfalaf yw unrhyw gostau ychwanegol sy'n deillio o fenthycu i gyllido prosiectau cyfalaf. Tuedda rhain i fod y llog sy'n daladwy ar fenthyciadau a gymerir a'r gost Darparieth Refeniw Isaf (MRP) a godir ar gyllid prosiectau drwy fenthyciadau. Y MRP yw'r isafswm mae'n rhaid codi i'r cyfrif refeniw bob blwyddyn er mwyn daparu ar gyfer ad-dalu benthyciadau a symiau arall fenthycwyd gan y Cyngor.

CREDYDWR

Swm sy'n ddyledus i unigolion neu sefydliadau eraill gan y Cyngor am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol honno.

CRONFEYDD WRTH GEFN

Croniad gwarged, diffygion a meddiannau dros y blynyddoedd diwethaf. Mae cronfeydd wrth gefn o natur refeniw ar gael a gellir eu gwario neu eu clustnodi ar ddisgresiwn y Cyngor. Ni ellir defnyddio peth cronfeydd wrth gefn cyfalaf, fel y Gronfa Ailbrisio Wrth Gefn, i gwrdd â gwariant cyfredol.

CRONFEYDD WRTH GEFN DEFNYDDIADWY

Symiau penodol a osodir o'r neilltu ar gyfer pwrpasau polisi'r dyfodol neu ar gyfer digwyddiadau annisgwyl. Gall eu defnyddio i gyllido gwariant neu i leihau trethi.

CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

Y cronfeydd wrth gefn a ddefnyddir i amsugno'r gwahaniaeth rhwng y canlyniad o ddefnyddio ymarferion cyfrifo cywir â gofyniad trefniadau statudol ar gyfer cyllido gwariant. Mae cronfeydd wrth gefn o'r fath yn cynnwys enillion a cholledion heb eu gwireddu mewn perthynas ag ail-brisio eiddo, offer a chyfarpar ble mae rhaid gwerthu'r ased cyn i'r gwerth fod ar gael.

CRONFEYDD YMDDIRIEDOLAETH

Cronfeydd a weinyddir gan y Cyngor i bwrpasau fel gwobrwyon, elusennau, prosiectau penodol ac ar ran plant dan oed.

CRONIADAU

Symiau a gynhwysir yn y cyfrifon terfynol i gydnabod nwyddau/gwasanaethau a dderbyniwyd yn y flwyddyn neu incwm a gwariant a enillwyd neu yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn ariannol, ond nad oedd taliad gwirioneddol wedi ei dderbyn neu ei wneud ar ei gyfer ar 31 Mawrth.

CYDNABYDDIAETH ARIANNOL

Yr holl symiau a delir i, neu sy'n dderbyniadwy gan, weithiwr a symiau sy'n ddyledus trwy lwfansau treuliau (cyn belled ag y mae'r symiau hynny'n daladwy yn nhreth incwm y DU) a gwerth ariannol unrhyw fuddiannau eraill a dderbyniwyd heblaw mewn arian parod. Mae cyfraniadau pensiwn sy'n daladwy gan y cyflogwr yn cael eu heithrio.

CYFNOD CYFRIFO

Y cyfnod o amser a gynhwysir yn y cyfrifon, fel arfer cyfnod o ddeuddeng mis yn cychwyn ar 1 Ebrill. Diwedd y cyfnod cyfrifo yw dyddiad y Fantolen, fel arfer 31 Mawrth y flwyddyn ddilynol.

CYFRIF REFENIW TAI (CR7)

Cyfrif ar wahân i Gronfa'r Cyngor, sy'n cynnwys yr incwm a gwariant sy'n deillio o'r ddarpariaeth llety tai gan y Cyngor.

CYLLIDEB

Datganiad o faint o gyllid y mae'r Cyngor wedi ei neilltuo i bob gwasanaeth a swyddogaeth i'w wario neu ei godi mewn incwm ar gyfer y flwyddyn ariannol.

CYLLIDO CYFALAF

Cyllid sydd ar gael i dalu am wariant cyfalaf. Mae nifer o ffyrdd o gyllido gwariant cyfalaf yn cynnwys benthyca, prydlesu, cyllido refeniw uniongyrchol, derbyniadau cyfalaf defnyddiadowy, grantiau cyfalaf, cyfraniadau cyfalaf, cronfeydd wrth gefn refeniw a chronfeydd wrth gefn a glustnodwyd.

CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG

Cynlluniau pensiwn ble bo buddiannau a dderbynnir gan y cyfranogwyr yn annibynnol ar y cyfraniadau a dalwyd, ac nad ydynt yn uniongyrchol gysylltiedig â buddsoddiadau'r cynllun.

CYSONDEB

Y cysyniad fod triniaeth gyfrifo o eitemau tebyg o fewn blwyddyn ariannol ac o un flwyddyn i'r nesaf yr un fath.

DADANSODDIAD GWARIANT A CHYLLIDO

Mae'r datganiad yn anelu i ddangos sut defnyddir gwariant blynyddol a sut y'i gyllidiri o adnoddau. Dangosa'r golofn gynta, y gwariant net a godir i'r Gronfa Gyffredinol a balansau'r CRT, y gwir effaith o'r gost o ddarparu gwasanaethau am y flwyddyn, ac eithrio addasiadau cyfrifo.

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN

Dangosir y datganiad y symudiad o gychyn y flwyddyn i'w diwedd ar gyfer yr holl gronfeydd wrth gefn ddefnyddiadwy a ddelir gan y Cyngor ac y gellir eu defnyddio i gyllido costau'r Cyngor neu i leihau trethiant lleol, ynghyd â chronfeydd wrth gefn nad oes modd eu defnyddio.

DARPARIAETH

Swm a osodir o'r neilltu yn y cyfrifon ar gyfer rhwymedigaethau neu golledion i'r dyfodol sy'n sicr neu'n debygol iawn, o ddigwydd ond bod y symiau neu'r dyddiadau pryd y byddant yn digwydd yn ansicr.

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR

Un o brif ddatganiadau ariannol y Cyngor sy'n cofnodi'r holl incwm a gwariant ar gyfer y Cyngor wedi ei gategoreiddio'n unol â gofynion safonol CIPFA fel y gellir cymharu awdurdodau.

DATGANIAD LLIF ARIAN

Mae'r datganiad llif arian yn dangos y newidiadau yn yr arian a'r cywerthoedd ariann sydd gan y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol.

DERBYNIADAU CYFALAF

Yr elw o waredu tir neu asedau anghyfredol. Gellir defnyddio cyfrannau o dderbyniadau cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd, o fewn y rheolau a osodir i lawr gan y llywodraeth, ond ni ellir eu defnyddio i gyllido gwariant refeniw.

DIBRISANT

Mesur o'r gost o wisgo allan, defnyddio neu fel arall leihau oes economaidd ddefnyddiol asedau anghyfredol y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol, p'un a yw hynny o ddefnydd, treuliad amser neu ddarfodiad trwy newidiadau technegol neu rai eraill.

DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol neu anffafriol, sy'n digwydd rhwng dyddiad y Fantolen a'r dyddiad yr awdurdodir cyhoeddi'r Datganiad Cyfrifon Terfynol.

DYCHWELIAD DISGWYLIEDIG AR ASEDAU PENSIWN

Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig a gyllidir, hwn yw'r raddfa dychweliad ar gyfartaledd, yn cynnwys incwm a newidiadau mewn gwerth teg ond yn net o dreuliau cynllun, a ddisgwylir dros weddill oes y rhwymedigaeth gysylltiedig ar yr asedau gwirioneddol a ddelir gan y cynllun.

DYLED NET

Benthyciadau'r Cyngor llai arian parod ac adnoddau hylifol.

DYLEDWR

Swm sy'n ddyledus i'r Cyngor gan unigolion neu sefydliadau eraill am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol.

ENILLION A CHOLLEDION ACTIWARIAID

I gynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y newidiadau mewn gwarged neu ddiffyg actiwaraidd sy'n codi oherwydd: -

- ☐ Nad yw digwyddiadau wedi cyd-fynd â'r tybiaethau actiwarïaid a wnaethpwyd i'r prisiant diwethaf (enillion a cholledion profiad); neu
- ☐ Fod y tybiaethau actiwaraidd wedi newid.

GRANT CYNNAL REFENIW

Grant a delir gan Lywodraeth Ganolog i awdurdodau, yn cyfrannu tuag at gost gyffredinol eu gwasanaethau.

GRANTIAU LLYWODRAETH

Grantiau a wneir gan y llywodraeth tuag at naill ai wariant refeniw neu gyfalaf gan ddisgwyl cydymffurfiaid yn y gorffennol neu i'r dyfodol gyda rhai amodau penodol sy'n ymwneud â gweithgareddau'r Cyngor. Gall y grantiau hyn fod yn benodol i gynllun neilltuol neu gall gefnogi gwariant refeniw'r Cyngor yn gyffredinol.

GWAITH YN MYND YN EI FLAEN (WIP)

Cost gwaith a berfformir ar brosiect heb ei orffen ar ddyddiad y Fantolen.

GWARIANT CYFALAF

Gwariant ar brynu ased anghyfredol, a ddefnyddir i ddarparu gwasanaethau tu draw i'r flwyddyn ariannol gyfredol, neu wariant sy'n ychwanegu at, ac nid cynnal yn unig, werth ased presennol anghyfredol. Mae enghreifftiau'n cynnwys : adeiladu ysgol newydd, prynu offer TG, adnewyddu sylweddol cartref gofal.

GWARIANT REFENIW

Treuliau dydd i ddydd o ddarparu gwasanaethau.

GWARIANT REFENIW A GYLLIDIR O GYFALAF O DAN STATUD (REFCUS)

Gwariant y gellir ei ohirio'n gywir (h.y. ei drin fel cyfalaf o ran natur) ond nad yw'n arwain at, neu'n parhau i gydweddu ag, ased diriaethol. Enghreifftiau o daliadau gohiriedig yw grantiau o natur cyfalaf i sefydliadau gwirfoddol.

GWASANAETHAU ASIANTAETH

Y Gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor i drydydd parti neu ar ran sefydliad arall.

GWERTH GWEDDILLIOL

Gwerth net ased y gellir ei wireddu ar ddiwedd ei oes ddefnyddiol.

GWERTH LLYFR NET

Y swm y mae asedau anghyfredol yn cael eu cynnwys yn y Fantolen, h.y. eu costau hanesyddol neu werth cyfredol llai'r symiau cronus ar gyfer dibrisiant.

GWERTH NET

Gwerth y Cyngor o gyfanswm asedau llai cyfanswm rhwymedigaethau.

GWERTH TEG

Gwerth teg ased yw'r pris y gellid ei gyfnewid amdano mewn trafodion hyd braich, llai, ble bo'n berthnasol, unrhyw grantiau derbyniadwy tuag at brynu neu ddefnyddio'r ased.

GWERTH TRETHADWY

Rhent tybiedig blynyddol hereditament, a ddefnyddir i bwrpasau Trethi Annomestig.

ISAFSWM DARPARIAETH REFENIW (MRP)

Yr isafswm sydd raid ei godi ar y cyfrif refeniw bob blwyddyn er mwyn darparu ar gyfer ad-daliad benthyciadau a symiau eraill a fenthycir gan y Cyngor.

LLOG A DDERBYNNIR NEU A DELIR

Defnyddir y dull gyfradd log sydd mewn grym gweithredol i fesur beth yw gwerth cludadwy ased ariannol neu rwymedigaethau a fesurir yn ôl y gost lai amorteiddio cronedig, ac i ddyrannu incwm neu dreuliau cysylltiedig i'r cyfnod perthnasol. Y gyfradd log sydd mewn grym yw hwnnw sy'n rhoddi disgownt cysáct ar y taliadau arian parod neu'r derbyniadau amcangyfrifedig yn y dyfodol dros oes ddisgwyledig yr offeryn ariannol yn ôl y swm a gafodd ei gydnabod iddo'n y lle cyntaf. Mae'r gyfradd log sydd mewn grym yn cael ei diwygio yn ôl y tâl llog neu'r derbyniadau gwirioneddol trwy'r Datganiad Symudiadau yn y Cronfeydd wrth Gefn i sicrhau mai dim ond llog gwirioneddol a godir yn erbyn y Dreth Gyngor.

Yn achos asedau a rhywmedigaethau ariannol a gludwyd yn ôl y gost gan fod y llog sydd mewn grym yr un faint â'r llog cludo, mae'r gwerth cludo'n cael ei ddiwygio ar gyfer llog cronnus.

MATEROLDEB

Y cysyniad y dylai'r Datganiad Cyfrifon gynnwys yr holl symiau y gellid disgwyl iddynt, pe gadewid hwy allan neu eu cam-ddatgan, arwain at lurguniad o'r datganiadau ariannol ac, yn y pen draw, gamarwain defnyddiwr y cyfrifon.

OES ECONOMAIDD DDEFNYDDIOL (UEL)

Y cyfnod dros yr hwn y bydd y Cyngor yn cael buddiannau o ddefnydd ased anghyfredol.

PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Ceir diffiniad manwl o Bartïon Cysylltiedig yn SCRh 24. i bwrpasau'r Cyngor, ystyrir fod partïon cysylltiedig yn cynnwys Llywodraeth Ganolog, Awdurdodau Lleol a chyrff arall, sy'n codi un ai praeseptau neu ardollau ar y Cyngor. Gall partïon cysylltiedig hefyd gynnwys is-gwmnïau a chwmnïau cysylltiedig, a cydfenter a phartïon cydfenter ac yn enwedig Aelodau a phrif swyddogion y Cyngor.

Pan yn ystyried pwy sy'n barti cysylltiedig, rhoddir sylw hefyd i drafodion yn gysylltiedig ag aelodau teulu agos neu gartref unrhyw unigolyn a restrir.

PRAESEPT

Yr ardoll a wneir gan awdurdodau praesept ar awdurdodau bilio, sy'n ei gwneud yn ofynnol ar i'r olaf gasglu incwm y Dreth Gyngor ar eu rhan.

PRYDLES ARIANNOL

Prydles sy'n trosglwyddo'n sylweddol risgiau a gwobrwyon perchnogaeth ased anghyfredol i'r prydleswr.

PRYDLES WEITHREDOL

Prydles ble mae'r berchnogaeth o'r ased anghyfredol yn aros gyda'r prydleswr.

RHAGLEN GYFALAF

Y cynlluniau cyfalaf mae'r Cyngor yn bwriadu eu cynnal dros gyfnod penodol o amser.

RHESTRAU STOC

Eitemau o ddeunyddiau crai a deunyddiau mae'r Cyngor wedi eu caffael ac sy'n cael eu dal gan ddisgwyl defnydd i'r dyfodol. Enghreifftiau yw deunyddiau traul, deunyddiau crai a gwaith sy'n mynd yn ei flaen.

RHWYMEDIGAETH

Rhwymedigaeth yw pan fo gan y Cyngor ddyled i'w thalu i unigolyn neu sefydliad arall.

- ❑ Mae rhwymedigaeth gyfredol yn swm a fydd yn dod yn daladwy neu y gellid ei galw i mewn yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf, e.e. credydwr neu arian parod wedi'u gordynnu.
- ❑ Mae rhwymedigaeth ohiriedig yn swm sydd, drwy drefniant, yn daladwy tu draw i'r flwyddyn nesaf ar ryw bwynt yn y dyfodol neu i'w dalu i ffwrdd trwy swm blyneddol dros gyfnod o amser.

RHWYMEDIGAETH WRTH GEFN

Mae rhwymedigaeth wrth gefn naill ai'n:-

- ❑ Rhwymedigaeth bosib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor; neu'n
- ❑ Rhwymedigaeth bresennol sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol ble nad yw'n debygol y bydd angen trosglwyddiad o fuddiannau economaidd, neu na ellir mesur swm y rhwymedigaeth gyda dibynadwyedd digonol.

RHWYMEDIGAETHAU'R CYNLLUN PENSIWN

Rhwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig ar gyfer treuliau sy'n ddyledus ar ôl y dyddiad prisiant. Mae rhwymedigaethau'r cynllun a fesurir yn ystod y dull uned a ragamcenir yn adlewyrchu'r buddiannau mae'r cyflogwr wedi ymrwymo i'w darparu am wasanaeth hyd at y dyddiad prisiant.

TRETHI ANNOMESTIG (TA)

Mae'r Trethi Annomestig yn ardoll ar fusnesau wedi'i seilio ar raddfa genedlaethol yn y bunt a osodir gan y llywodraeth a'i luosi gan werth trethadwy asessedig yr eiddo dan sylw. Caiff ei gasglu gan y Cyngor ar ran llywodraeth ganolog ac yna ei ailddosbarthu'n ôl i gefnogi cost gwasanaethau.

TRAFODION PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Mae'r Datganiad o Ymarfer a Argymhellir yn gwneud datgeliad o unrhyw drafodion perthnasol rhwng y Cyngor a Phartïon Cysylltiedig yn ofynnol er mwyn sicrhau fod cydranddeiliaid yn ymwybodol pryd mae'r trafodion hyn yn digwydd a'r swm a goblygiadau hynny.

Y FANTOLEN

Datganiad o werth cywir a theg o'r asedau, rhwymedigaethau a balansau eraill cofnodedig ar ddiwedd y flwyddyn ariannol.

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	16 Gorffennaf 2026
Pwnc / Testun:	Datganiad Llywodraethu Blynyddol (AGS) Drafft
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Huw Ynyr Pennaeth Digidol, Perfformiad a Moderneiddio HuwYnyr@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Gwyndaf Parry Rheolwr Perfformiad Strategol a Phrosiectau GwyndafParry@ynysmon.llyw.cymru Alwyn Williams Dadansoddwr Perfformiad a Busnes Corfforaethol AlwynWilliams@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae'r Pwyllgor yn derbyn yr adroddiad yma yn unol a rhan 3.4.8.4.2 o'r Cylch Gorchwyl: 3.4.8.4.2 Bydd y Pwyllgor yn adolygu a chymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol a bydd yn ystyried p'un yw'n adlewyrchu'r amgylchedd risg a'r sicrwydd ategol yn briodol, gan gynnwys barn flynyddol y Pennaeth Archwilio a Risg. Bydd y Pwyllgor yn penderfynu p'un a yw'r arfarniad blynyddol ar gyfer y Datganiad Llywodraethu Blynyddol yn casglu'n deg bod y trefniadau llywodraethu yn addas i bwrpas, a'u bod yn cynorthwyo i gyflawni amcanion yr awdurdod.	

Cyflwyniad

1. Er mwyn arddangos Llywodraethu da, rhaid i'r Awdurdod ddangos ei fod yn cydymffurfio â'r egwyddorion craidd (ac ategol) sydd yn y 'Framework for Delivering Good Governance in Local Government' (CIPFA / Solace, 2016). Mae'r datganiad hwn wedi'i baratoi yn unol â'r egwyddorion hynny.
2. Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn gyfrifol am sicrhau bod ei fusnes yn cael ei weithredu'n unol â'r gyfraith a'r safonau priodol, a bod arian cyhoeddus yn cael ei ddiogelu a'i gyfrif amdano'n briodol, a'i fod yn cael ei ddefnyddio'n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol.
3. Mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am roi yn eu lle drefniadau priodol ar gyfer llywodraethu ei faterion, gan hwyluso gweithrediad effeithiol ei swyddogaethau, ac mae hynny'n cynnwys trefniadau i reoli risg, a rheolaeth ariannol ddigonol ac effeithiol.

Argymhelliad

4. Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn adolygu ac yn cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol Drafft a fydd yn rhan o Ddatganiad Cyfrifon 2025/26

Datganiad Llywodraethu Blynyddol Drafft 2025/26

Tudalen 162

Paratowyd gan: Y Grŵp Llywodraethu

Dyddiad Cyhoeddi: Mehefin 2026

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg / This document is available in English

Cynnwys

Cwmpas y Cyfrifoldeb.....	3
Y Fframwaith Llywodraethu	4
Llywodraethiant Gwleidyddol.....	Error! Bookmark not defined.
Newidiadau i Strwythur y Sefydliad	4
Adolygiad o Effeithiolrwydd.....	5
Adolygiad Blynnyddol o Effeithiolrwydd Fframwaith Llywodraethu'r Cyngor	6
Casgliad yr Asesiad	6
Datganiadau'r Swyddogion Statudol	8
Materion Llywodraethu a Nodwyd	10
Cynnydd mewn perthynas â'r Materion Llywodraethu a Nodwyd.....	10
Gwaith llywodraethu nodedig arall a gyflawnwyd yn ystod y flwyddyn.....	15
Materion Llywodraethu a Nodwyd 2025/26.....	16
Ardystio'r Datganiad Llywodraethu Blynnyddol	19
Atodiad 1.....	20
Cod Rheolaeth Ariannol CIPFA (2019).....	20
Casgliad Statudol:	20

Cwmpas y Cyfrifoldeb

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn gyfrifol am sicrhau ei fod yn cynnal ei fusnes yn unol â'r gyfraith a'r safonau priodol, a bod arian cyhoeddus yn cael ei ddiogelu a'i gyfrif amdano'n briodol, a sut mae arian cyhoeddus yn cael ei ddefnyddio.

Mae dyletswydd ar y Cyngor hefyd o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 i wneud trefniadau i sicrhau gwelliannau parhaus yn y modd y mae'n arfer ei swyddogaethau, gan ystyried cyfuniad o fod yn ddarbodus, yn effeithlon ac effeithiol.

Wrth gyflawni'r cyfrifoldeb cyffredinol hwn, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am roi yn eu lle drefniadau priodol ar gyfer llywodraethu ei fusnes, a'i gwneud yn bosib iddo arfer ei swyddogaethau yn effeithiol, gan gynnwys trefniadau i reoli risg, ynghyd â rheolaeth ariannol ddigonol ac effeithiol.

Fe wnaeth y Cyngor gymeradwyo a mabwysiadu'r [cod llywodraethu corfforaethol lleol](#) diwygiedig ym mis Mawrth 2022, sy'n gyson â saith egwyddor graidd Fframwaith CIPFA/SOLACE 'Delivering Good Governance in Local Government', yn cynnwys y canllawiau a ddiweddarwyd a nodir yn Adendwm CIPFA/SOLACE ar y Datganiad Llywodraethu Blynyddol. Mae'r Cyngor yn parhau i adolygu a chryfhau ei drefniadau llywodraethu yn unol ag arfer dda sy'n esblygu, yn cynnwys gofynion Adendwm CIPFA/SOLACE a ffurfio Grŵp Llywodraethu mewnol.

Mae'r datganiad hwn yn egluro sut y gwnaeth y Cyngor gydymffurfio â'r cod a sut mae'n ateb gofynion ymarfer priodol anstatudol sy'n annog cyhoeddi Datganiad Llywodraethu Blynyddol. Mae hefyd yn diwallu gofynion rheoliad 5 o Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 mewn perthynas â chyhoeddi datganiad ar reolaeth fewnol.

Y Fframwaith Llywodraethu

Mae'r fframwaith llywodraethu'n cynnwys y systemau, prosesau a gwerthoedd diwylliannol sy'n rheoli ac yn gosod cyfeiriad i'r Cyngor. Mae hefyd yn arwain y gweithgareddau a ddefnyddir i roi cyfrif, ymgysylltu ac arwain y gymuned. Mae'n galluogi'r awdurdod i fonitro pa mor dda y mae'n cyflawni ei amcanion strategol ac ystyried a yw'r amcanion hynny wedi arwain at ddarparu gwasanaethau priodol, cost-effeithiol.

Mae'r system reolaeth fewnol yn rhan sylweddol o'r fframwaith honno ac wedi'i dylunio i reoli risg i lefel resymol. Ni all ddileu pob risg o fethu â chyflawni polisiau, nodau ac amcanion a dim ond sicrwydd rhesymol, nid sicrwydd llwyr, y gellir ei rhoi o ran effeithiolrwydd.

Llywodraethiant Gwleidyddol

Roedd y Cyngor wedi'i dristau'n fawr gan farwolaeth dau Aelod Etholedig, sef y [Cynghorydd Trefor LI Hughes](#) ym mis Tachwedd 2025, a oedd yn cynrychioli Ward Cybi, a'r [Cynghorydd Ken Taylor](#) ym mis Mai 2026, a oedd yn cynrychioli ward Bro'r Llynnoedd. Rhoddwyd gweithdrefnau angenrheidiol ar waith gan dîm Gwasanaethau Democrataidd y Cyngor i reoli'r seddi gweigion hyn. Mae un sedd wedi'i llenwi gan y [Cynghorydd Celfyn Furlong](#) yn dilyn isetholiad lleol, gan sicrhau fod cynrychiolaeth ddemocrataidd yn parhau ar gyfer ward Ynys Gybi, tra bod yr ail sedd yn wag ar hyn o byd, ond mae trefniadau ar y gweill i gynnal isetholiad. Trwy gydol y cyfnod hwn mae'r Swyddog Monitro a'r Gwasanaethau Democrataidd wedi sicrhau fod cydbwysedd gwleidyddol yn cael ei reoli a bod cworwm wedi'i gynnal yn llwyddiannus ar gyfer yr holl bwyllgorau statudol er mwyn sicrhau cadernid cyfreithiol penderfyniadau. Ni wnaed unrhyw newidiadau i'r strwythur pwyllgorau yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.

Newidiadau i Strwythur y Sefydliad

Yn ystod 2025/26, fe wnaeth y Cyngor adolygu a chryfhau galluogrwydd a chapasiti ei Dîm Rheoli er mwyn alinio'n well â'i flaenoriaethau strategol a'i agenda moderneiddio. Yn dilyn ymadawiad y Pennaeth Proffesiwn AD a Thrawsnewid, ailstrwythurwyd y Gwasanaeth Trawsnewid blaenorol trwy greu dau wasanaeth ar wahân sydd â ffocws penodol. Y gwasanaethau newydd yw'r gwasanaeth 'Digidol, Perfformiad a Moderneiddio' a'r gwasanaeth 'Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad y Cwsmer'. Mae'r ail-alinio strategol hwn yn darparu capasiti arweinyddiaeth benodedig i yrru moderneiddio digidol ar yr un pryd â sicrhau trosolwg cadarn o'r fframweithiau gweithlu ac ymgysylltu â chwsmeriaid.

Yn ogystal â hynny, daeth y swyddogaethau gwella ysgolion a chefnogaeth addysgol o dan adain y Cyngor yn llawn ac yn ffurfiol yn ystod y flwyddyn, gan symud oddi wrth y model consortiwm blaenorol. O safbwynt llywodraethu, mae'r symudiad strategol hwn yn atgyfnerthu trefniadau rheoli risg ac mae'n sicrhau bod Gwasanaeth Dysgu'r Cyngor bellach ag atebolrwydd a throsolwg uniongyrchol, lleol o berfformiad ysgolion ac adeiladu capasiti.

Adolygiad o Effeithiolrwydd

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn gyfrifoldeb am gynnal, o leiaf yn flynyddol, adolygiad o effeithlonrwydd ei fframwaith llywodraethu gan gynnwys y drefn rheolaeth fewnol. Mae'r adolygiad o effeithlonrwydd yn cael ei lywio gan waith rheolwyr o fewn y Cyngor sydd â chyfrifoldeb am ddatblygu a chynnal yr amgylchedd llywodraethu, adroddiad blynyddol y Pennaeth Archwilio Mewnol, a hefyd sylwadau a wnaed gan archwilwyr allanol ac asiantaethau arolygu ac archwilio eraill.

Mae effeithiolrwydd y fframwaith llywodraethu wedi cael ei werthuso trwy gyfuniad o:

- yr Asesiad Perfformiad Panel statudol, oedd yn darparu sicrwydd allanol annibynnol ynghylch trefniadau llywodraethu, perfformiad a chapasiti'r Cyngor.
- canlyniadau adolygiadau a monitro cyson yn ystod y flwyddyn gan swyddogion a phwyllgorau;
- adolygiad o ddogfennau perthnasol a baratowyd yn ystod y flwyddyn, neu'n ymwneud â'r flwyddyn;
- adolygiad o gynnydd yn erbyn Cynllun y Cyngor;
- adolygu adborth gan archwilwyr ac arolygwyr allanol, gan gynnwys [Archwilio Cymru](#), [Estyn](#) ac [Arolygiaeth Gofal Cymru \(AGC\)](#);
- y panelau sgrwtini mewn perthynas â gwaith yn gysylltiedig â Chyllid, Addysg a'r Gwasanaethau Cymdeithasol;
- trafodaethau a derbyn sylwadau gan grwpiau o swyddogion ac aelodau, gan gynnwys yr Tîm Arweinyddiaeth a'r Pwyllgor Gwaith.

Yn ogystal, mae adolygiadau a monitro rheolaidd yn ystod y flwyddyn yn cynnwys:-

- gweithgareddau [rheoli risg](#) ffurfiol, gan gynnwys ystyriaeth benodol o'r risgiau hynny sy'n gysylltiedig â phrosesau llywodraethu;
- [archwilio mewnol](#), sydd â'i waith yn cynnwys archwilio'r risgiau mwyaf a nodwyd yn y [Gofrestr Risgiau Strategol](#), gan gynnwys rheoli risgiau, a hynny'n unol â'r strategaeth archwilio mewnol flynyddol ac yn cynnwys gwaith 'dilynol' i sicrhau fod uwch swyddogion yn rhoi sylw i'r argymhellion a gytunwyd;
- gwaith Pwyllgorau Sgrwtini, [Llywodraethu ac Archwilio](#) a [Safonau](#) y Cyngor a phwyllgorau eraill;
- barn ac argymhellion archwilwyr allanol y Cyngor ynghyd ag asiantaethau adolygu ac arolygwyr eraill;
- monitro cyson gan aelodau ac uwch-reolwyr o welliant a pherfformiad yn erbyn Cynllun y Cyngor a'r cynlluniau a'r strategaethau ategol.

Adolygiad Blynyddol o Effeithiolrwydd Fframwaith Llywodraethu'r Cyngor

Casgliad yr Asesiad

Mae'r tabl isod yn darparu casgliad yr asesiad ar gyfer 2025/26:

Egwyddorion Craidd y Fframwaith	Casgliad yr asesiad
Egwyddor A: Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesegol a pharchu rheolaeth y gyfraith	Mae'r Cyngor yn parhau i gynnal gwerthoedd moesegol cadarn a pharchu rheolaeth y gyfraith. Cefnogir y trefniadau hyn gan Gyfansoddiad y Cyngor, Codau Ymddygiad a fframwaith Safonau, ynghyd â diweddarau strategaethau atal twyll a threfniadau cyfansoddiadol yn barhaus er mwyn cryfhau trosolwg. Un o'r prif flaenoriaethau allweddol ar gyfer y flwyddyn nesaf yw sicrhau fod y sefydliad yn barod i weithredu a chydymffurfio â Deddf Caffael 2023, ac mae hyn yn cael ei reoli ar lefel strategol er mwyn ymgorffori arferion cyson ym mhob gwasanaeth. Mae'r Cyngor yn parhau i hyrwyddo diwylliant sefydliadol cryf sydd yn seiliedig ar ei werthoedd ei hun, ac mae'r Asesiad Perfformiad Panel yn amlygu'r berthynas adeiladol rhwng aelodau a swyddogion, gweithlu ymrwymedig a chydweithio cadarnhaol ar draws y sefydliad.
Egwyddor B: Sicrhau natur agored ac ymgysylltu cynhwysfawr â rhanddeiliaid	Mae'r Cyngor yn arddangos ymrwymiad cryf i fod yn agored, yn hygyrch ac i ymgysylltu'n weithredol â'r cyhoedd. Mae partneriaethau cydweithredol ac ymgynghoriadau cyhoeddus yn parhau i siapia'r modd y caiff gwasanaethau eu darparu a chynlluniau gwydnwch cymunedol. Mae'r Cyngor yn cynnal trefniadau effeithiol i sicrhau fod preswylwyr yn gallu cael mynediad at wybodaeth a dylanwadu ar benderfyniadau ac mae monitro perfformiad ceisiadau am wybodaeth yn cefnogi hyn er mwyn sicrhau fod y Cyngor yn ymatebol a thryloyw.
Egwyddor C: Diffinio canlyniadau yn nhermau buddion economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol cynaliadwy	Mae ymrwymiad y Cyngor i ddarparu buddion economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol yn cael ei gyfleu'n glir yng Nghynllun y Cyngor. Mae bwriad strategol yn parhau i fod yn gryf, ac mae'n cael ei gefnogi gan gynlluniau cyngor cyfan i symleiddio cefnogaeth i breswylwyr a mynd i'r afael â thlodi. I sicrhau fod y canlyniadau hyn yn cael eu gwireddu'n llawn, mae'r Cyngor yn canolbwyntio ar wreiddio'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol yn fwy cyson mewn penderfyniadau lefel uchel a chryfhau'r defnydd o ganlyniadau mesuradwy er mwyn gyrru'r ddarpariaeth gwasanaeth. Datblygwyd Cynllun y Cyngor yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a nodir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru), gan sicrhau fod agweddau ataliol a chydweithredol yn cael eu gwreiddio ym mhob rhan o'r sefydliad.
Egwyddor D: Pennu'r ymyriadau sy'n angenrheidiol i sicrhau ein bod yn cyflawni'r canlyniadau a fwriedir hyd eithaf ein gallu	Mae'r Cyngor yn cynnal fframwaith rheoli perfformiad sydd wedi hen sefydlu ac sy'n cyd-fynd â Chynllun y Cyngor, gan sicrhau fod ymyraethau gwasanaeth yn cael eu targedu'n briodol a'u bod yn seiliedig ar dystiolaeth. Er mwyn cryfhau llywodraethiant a phenderfyniadau ymhellach, mae'r Cyngor yn mireinio ei brosesau dilysu data i sicrhau fod swyddogaethau'r Pwyllgor Gwaith a Sgriwtini yn cael eu cefnogi gan wybodaeth gadarn o safon uchel er mwyn caniatáu her effeithiol, atebolrwydd a throsolwg strategol.

Egwyddorion Craidd y Fframwaith	Casgliad yr asesiad
Egwyddor E: Datblygu capasiti'r endid, ynghyd â gallu ei arweinyddion a'r unigolion ynddo	Mae arweinyddiaeth a chapasiti'r gweithlu'n cael eu rheoli'n dda, ac mae hyn yn cael ei gefnogi gan raglenni talent a datblygu sydd wedi'u sefydlu ac sydd bellach wedi'u greiddio yn y trefniadau busnes fel arfer. Mae'r Cyngor yn cydnabod cymhlethdod cynyddol gofynion statudol diogelu data, ac mae cryfhau gwydnwch o ran Llywodraethu Gwybodaeth yn flaenoriaeth llywodraethu allweddol ar gyfer 2026/27. Mae hyn yn cynnwys datblygu modelau capasiti cynaliadwy ar gyfer rolau statudol arbenigol ac atgyfnerthu diwylliant o ddiogelwch data ar draws y sefydliad. Mae capasiti'r gweithlu, gan gynnwys recriwtio, cadw staff a pharhad mewn arweinyddiaeth yn parhau i gael ei fonitro drwy Gofrestr Risgiau Strategol y Cyngor, gan sicrhau trosolwg a rheolaeth briodol o'r heriau strategol hyn.
Egwyddor F: Rheoli risgiau a pherfformiad drwy reolaeth fewnol gadarn a rheoli arian cyhoeddus yn gadarn	Mae rheolaethau ariannol y Cyngor yn gweithredu'n effeithiol iawn. Mae gwaith archwilio oedd yn edrych ar daliadau a wnaed gan y Cyngor yn dyst i hyn gan ei fod yn dangos fod cywirdeb trafodion yn uchel iawn ac, yn ogystal â hynny, derbyniwyd barn ddiamod gan Archwilio Cymru ar y Datganiad Cyfrifon Blynyddol, gan gadarnhau nad oedd unrhyw wendidau sylweddol yn y rheolaethau mewnol. Mae'r Cyngor yn cydymffurfio â Chod Rheolaeth Ariannol CIPFA . Mae gwydnwch ariannol tymor canolig yn parhau i gael ei reoli'n fwiadus, gan gynnwys ymateb i heriau setliadau ariannol am flwyddyn ar y tro yn unig, trwy ddatblygu Cynllun Strategol Moderneiddio trawsbynciol, yn unol ag argymhelliad yr Asesiad Perfformiad Panel, er mwyn cefnogi cynaliadwydd yn y tymor hir. Mae trefniadau rheoli risgiau strategol wedi'u hen sefydlu, ac mae'r Tîm Arweinyddiaeth a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn craffu'n rheolaidd ar y Gofrestr Risgiau Strategol. Er bod trefniadau rheoli risgiau gwasanaeth ar waith, nodwyd peth anghysondeb wrth adolygu cofrestri risgiau Gwasanaeth ac mae cynllun gwella wedi'i lunio ar gyfer 2026/27.
Egwyddor G: Gweithredu arferion da o ran tryloywder, adrodd ac archwilio er mwyn cyflawni	Mae atebolrwydd, tryloywder a threfniadau adrodd yn gadarn ac effeithiol, ac maent yn cael eu cefnogi gan brosesau archwilio mewnol ac allanol cadarn ac mae rheolwyr yn ymateb yn dda iawn wrth fynd i'r afael â risgiau a gwendidau mewn rheolaethau a nodwyd. Mae Archwilio Mewnol yn darparu sicrwydd trydedd linell drwy ei waith archwilio seiliedig ar risg a'r farn flynyddol gyffredinol. Mae trefniadau llywodraethu'r Cyngor wedi cael eu dilysu'n allanol drwy'r Asesiad Perfformiad Panel statudol. Mae adolygiad allanol wedi nodi cyfleoedd i gryfhau effeithiolrwydd swyddogaeth sgriwtini'r Cyngor ymhellach, ac mae hyn yn parhau i fod yn flaenoriaeth llywodraethu allweddol ar gyfer 2026/27. Er bod cynnydd sylweddol wedi'i wneud o ran adolygu'r llinell sicrwydd gyntaf a'r ail linell sicrwydd, mae cwblhau fframwaith mapio sicrwydd Cyngor cyfan yn parhau'n flaenoriaeth. Yn ystod y flwyddyn fe wnaeth y Cyngor ymateb i ymchwiliad gan reoleiddiwr mewn perthynas â swyddogaethau Rheolaeth Adeiladu. Sefydlwyd trefniadau llywodraethu a throsolwg mwy cadarn i sicrhau cydymffurfiaeth â gofynion statudol er mwyn cryfhau rheolaeth fewnol. Ni nodwyd unrhyw faterion llywodraethiant sylweddol yn ystod y flwyddyn.

Datganiadau'r Swyddogion Statudol

Pennaeth y Gwasanaeth Cyflogedig

Dylan Williams
Prif Weithredwr

"Fel Prif Weithredwr Cyngor Sir Ynys Môn, rydw i'n ymfalchïo yn y ffaith ein bod ni'n sicrhau bod gennym drefniadau llywodraethu effeithiol ar waith er mwyn cynnal tryloywder, atebolrwydd a safonau gwasanaeth cyhoeddus o'r radd flaenaf.

Mae fy rôl yn cynnwys darparu arweiniad a chyfarwyddyd strategol i'r sefydliad, gan weithio'n agos ag aelodau etholedig, swyddogion a phartneriaid. Rwyf yn fodlon bod gennym fframwaith llywodraethu cadarn, ffaith a ddilyswyd eleni yn sgil y sicrwydd annibynnol a dderbyniwyd fel rhan o'n Asesiad Perfformiad Panel statudol. Er hynny, nid ydym yn aros yn ein hunfan. Mae llywodraeth leol yn parhau i wynebu galw digynsail ac rydym wedi ymrwymo i fynd i'r afael â hyn trwy ddatblygu Cynllun Strategol Moderneiddio trawsbynciol.

Trwy ymgysylltu'n rheolaidd â rhanddeiliaid, rydym wedi meithrin diwylliant o gyfathrebu agored a gwelliant parhaus. Rwyf yn ffyddiog bod ein trefniadau llywodraethu'n darparu'r sylfaen gref sydd ei hangen i wireddu ein hamcanion strategol, addasu i heriau yn y dyfodol a chyflawni ein cyfrifoldebau i drigolion Ynys Môn."

Swyddog Adran 151

Marc Jones
Cyfarwyddwr
Swyddogaeth
(Adnoddau)

"Fel Swyddog Adran 151, mae'n gyfrifoldeb statudol arnaf i gynnal trosolwg o reolaeth ariannol y Cyngor a sicrhau bod cyllid cyhoeddus yn cael ei ddefnyddio'n briodol ac yn effeithlon.

Rydw i'n falch fod rheolaethau ariannol craidd a fframweithiau rheoli risg strategol y Cyngor yn parhau i weithredu yn hynod effeithiol, gan ddarparu sylfaen gadarn ar gyfer stiwardiaeth ariannol. Mae cywirdeb eithriadol o gryf trafodion yn tystio i hyn, ynghyd â'r sicrwydd annibynnol a ddarparwyd gan ein harchwilwyr mewnol ac allanol.

Fodd bynnag, mae sicrhau cynaliadwyedd ariannol hirdymor yn parhau'n her sylweddol. Mae dibyniaeth ar setliadau ariannol am flwyddyn ar y tro, ynghyd â phwysau economaidd parhaus, yn parhau i gyfyngu ar gynllunio ariannol hirdymor manwl iawn. Er gwaethaf hyn, trwy gynllunio ariannol tymor canolig diwyd, rheolaeth gyllidebol ddisgybledig a'n hymrwymiad i drawsnewid gwasanaethau, rydw i'n hyderus bod ein trefniadau llywodraethu yn diogelu adnoddau'r Cyngor ac yn cefnogi rheolaeth ariannol ddarbodus a gwydn."

Swyddog Monitro

Lynn Ball
Cyfarwyddwr
Swyddogaeth
(Busnes y Cyngor) /

“Fel Swyddog Monitro, un o fy mhrif swyddogaethau yw gweithio’n agos ag aelodau etholedig a swyddogion i hyrwyddo llywodraethu da, sicrhau penderfyniadau cyfreithlon a chynnal y Cyfansoddiad ar draws y Cyngor.

Mae’r Cyngor yn cynnal fframwaith llywodraethu cadarn ac rydym yn mynd ati’n fwriadol i sicrhau bod ein diwylliant gwaith yn adlewyrchu’r gofynion hynny ac yn hyrwyddo atebolrwydd, tryloywder ac uniondeb ein penderfyniadau democrataidd.

Eleni, rydym wedi parhau i fireinio ein trefniadau cyfansoddiadol i sicrhau eu bod yn parhau’n hyblyg ac addas i bwrpas. Mae meithrin safonau uchel o ymddygiad moesegol a sicrhau fod y Cyngor yn barod ar gyfer fframweithiau statudol newydd, megis Deddf Caffael 2023 a gwydnwch diogelu data parhaus, yn hanfodol. Rydw i’n fodlon bod ein trefniadau llywodraethu’n darparu’r mesurau diogelu cyfreithiol a moesegol angenrheidiol i ganiatáu’r Cyngor gyflawni ei gyfrifoldebau’n effeithiol ac yn gyfreithiol.”

Pennaeth Archwilio Mewnol

Marion Pryor

“Fel Pennaeth Archwilio a Risg, fy swyddogaeth statudol yw darparu barn flynyddol annibynnol a gwrthrychol ynglŷn â digonolrwydd ac effeithiolrwydd cyffredinol fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth y Cyngor. Yn seiliedig ar y gwaith archwilio mewnol a gwblhawyd yn ystod y flwyddyn, mae fy nghasgliad ffurfiol fel a ganlyn:

Ar gyfer y 12 mis a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2026, barn Pennaeth Archwilio a Risg Cyngor Sir Ynys Môn yw bod gan y sefydliad fframwaith digonol ac effeithiol ar gyfer rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol. Er nad wyf yn ystyried bod pryder corfforaethol sylweddol ynglŷn ag unrhyw feysydd, mae angen cyflwyno neu wella rheolaethau mewnol mewn rhai meysydd er mwyn sicrhau bod amcanion yn cael eu cyflawni, a’u bod yn cael eu monitro. Mae hon yn farn ddiamod.”

Materion llywodraethu a nodwyd

Cynnydd mewn perthynas â'r Materion Llywodraethu a nodwyd y llynedd

Mae'r tabl isod yn amlinellu'r materion llywodraethu a nodwyd y llynedd ac yn cynnwys diweddariad ar gynnydd:

Materion llywodraethu a nodwyd	Swyddog / Gwasanaeth / Bwrdd Arweiniol	Diweddariad ar gynnydd	Statws CAMG
1. Mae'n rhaid i'r Cyngor sicrhau ei fod yn bodloni gofynion y ddeddf Caffael newydd, sef Deddf Caffael 2023	Adnoddau	Mae'r Cyngor wedi parhau i roi'r Cynllun Gwella Caffael ar waith, er gwaethaf heriau cychwynnol wrth recriwtio i'r swydd Rheolwr Caffael. Mae trefniadau dros dro wedi sicrhau parhad, gyda staff asiantaeth yn cefnogi'r gwaith o wireddu'r cynllun gweithredu, tra bod polisïau a gweithdrefnau wedi cael eu hadolygu a'u diweddarau yn unol â gofynion Deddf Caffael 2023. Cyflwynwyd hyfforddiant ar draws yr Awdurdod hefyd, er mwyn cryfhau dealltwriaeth a chydymffurfiaeth staff. Mae penodi Rheolwr Caffael parhaol, sydd yn y swydd ers Ebrill 2026, yn darparu capasiti ychwanegol i ddatblygu caffael ymhellach ar draws y Cyngor. Cymeradwyodd y Cyngor gynnydd yng nghyllideb y Tîm Caffael yn 2026/27 er mwyn cyflogi aelod ychwanegol o staff a buddsoddi mewn systemau caffael fydd yn sicrhau gwell cydymffurfiaeth, gwell gwybodaeth reoli, gwell rheolaeth o berfformiad contractau a gwell rheolaeth ac adrodd ar werth cymdeithasol a buddion cymunedol. Er bod cynnydd yn arafach na'r disgwyl, dengys y gweithredoedd hyn fod y sylfeini allweddol yn cael eu sefydlu er mwyn gwreiddio arferion caffael sydd yn gyson ac yn cydymffurfio â'r gofynion ar draws y Cyngor.	Ar ei hôl hi
2. Mae angen i'r Cyngor ymateb i heriau a nodwyd mewn perthynas â chynllunio'r gweithlu, gan gynnwys ei broffil oedran mewn rhai gwasanaethau	Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad y Cwsmer	Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd cadarnhaol wrth ymateb i heriau cynllunio'r gweithlu, yn enwedig wrth fynd i'r afael â phwysau'n gysylltiedig â recriwtio a chadw mewn gwasanaethau allweddol. Cyflwynwyd dull recriwtio wedi'i dargedu drwy'r Rhaglen Denu Talent, rhan o Gynllun Dyfodol Môn, ac mae wedi bod ar waith yn llwyddiannus am ddwy flynedd yn olynol. Mae'r cynllun hwn wedi	Wedi'i gwblhau ar gyfer 2025/26. Ystyrir fod y broses

Materion llywodraethu a nodwyd	Swyddog / Gwasanaeth / Bwrdd Arweiniol	Diweddariad ar gynnydd	Statws CAMG
a phroblemau recriwtio a chadw mewn eraill.		cryfhau'r cyflenwad o weithwyr yn y dyfodol trwy ddenu pobl ifanc o'r chweched dosbarth, colegau a phrifysgolion ac mae nifer wedi mynd ymlaen i gael swyddi gyda'r Cyngor neu fynegi diddordeb mewn gyrfaedd mewn meysydd megis gwaith cymdeithasol yn y dyfodol. Bydd y Tîm Dysgu a Datblygu'n parhau i ddatblygu'r dull hwn yn ystod 2026, ar y cyd â'r Gwasanaethau Cymdeithasol, gan gynorthwyo i gynnal capasiti'r gweithlu a gwneud y Cyngor yn gyflogwr mwy deniadol. Mae'r Cyngor hefyd wedi sefydlu system fwy strwythuredig ar gyfer cynllunio'r gweithlu trwy gyswllt rheolaidd rhwng Adnoddau Dynol, Cyfarwyddwyr, Penaethiaid Gwasanaeth a Rheolwyr Busnes, gan sicrhau fod heriau'n gysylltiedig â'r gweithlu'n cael eu hadolygu fel mater o drefn a'u hadrodd i'r Tîm Arweinyddiaeth. Ochr yn ochr â hyn, lansiwyd y Rhaglen Graddedigion Dyfodol Môn, ac mae'r garfan gyntaf o raddedigion wedi cael eu penodi mewn sawl maes proffesiynol allweddol, gan gynnwys cyfrifeg, peirianeg a datblygu economaidd. Bydd y rhaglen yn parhau yn ystod 2026, gan barhau i ddarparu cyfleoedd i ddatblygu sgiliau arbenigol yn fewnol a chefnogi cynllunio olyniaeth. Gyda'i gilydd mae'r gweithredoedd hyn yn dangos bod gan y Cyngor agwedd ragweithiol a chynaliadwy tuag at dyfu ei weithlu ei hun a mynd i'r afael â heriau recriwtio a chadw yn y tymor hwy.	bellach yn rhan o drefniadau busnes arferol.
3. Mae'n rhaid i'r cyngor reoli a rhesymoli asedau er mwyn sicrhau bod galw amdanynt a'u bod yn addas i'r diben, ac os nad ydynt yn addas i'r diben, adnabod y gwaith sydd angen ei wneud i sicrhau eu bod yn bodloni'r safonau.	Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	Mae'r Cyngor wedi rhoi gweithredoedd ar waith i gryfhau rheolaeth a chynaliadwyedd hirdymor ei asedau, gan gynnwys datblygu a mabwysiadu'r Cynllun Strategol Rheoli Asedau , y Cynllun Strategol Rheoli Môn-ddaliadau , gyda chymorth cyllid unwaith ac am byth, a pharhau i weithredu'r System Reoli Cyfleusterau gyda Chymorth Cyfrifiadur. Mae'r swyddogaethau craidd bellach yn weithredol, ac mae gwelliannau pellach ar y gweill er mwyn gwella data asedau, monitro ac integreiddio â systemau eraill y cyngor.	Ar ei hôl hi

Materion llywodraethu a nodwyd	Swyddog / Gwasanaeth / Bwrdd Arweiniol	Diweddariad ar gynnydd	Statws CAMG
		Mae asedau ffisegol y Cyngor yn cael eu cydnabod fel risg strategol ac maent yn destun trosolwg strategol, gan sicrhau eu bod yn cael eu llywodraethu a'u blaenoriaethu'n briodol. Er bod y datblygiadau hyn yn darparu sylfaen gref ar gyfer rheoli asedau yn well, megis dechrau mae'r gwaith o resymoli asedau'r Cyngor a bydd angen gwella ansawdd data a systemau mwy aeddfed er mwyn llywio penderfyniadau yn y dyfodol. Cydnabyddir hefyd y bydd angen gwneud penderfyniadau strategol gwybodus ynghylch buddsoddi a blaenoriaethu er mwyn cynnal cynaliadwyedd hirdymor asedau'r Cyngor.	
4. Mae gwydnwch ariannol y Cyngor dan bwysau oherwydd yr argyfwng costau byw a gostyngiad mewn cyllid.	Adnoddau	Mae'r Cyngor wedi defnyddio dull strwythuredig a rhagweithiol i gryfhau ei wydnwch ariannol mewn ymateb i bwysau costau byw parhaus a gostyngiad mewn cyllid. Un maes allweddol y canolbwyntiwyd arno oedd gwneud y gorau o incwm allanol, a pharhau i geisio sicrhau unrhyw grantiau oedd ar gael, a chyllid cyfalaf yn arbennig. Cefnogwyd hyn trwy gyflwyno protocol ffurfiol i awdurdodi bidiau a threfniadau monitro cadarn i sicrhau fod amodau grantiau'n cael eu bodloni'n llwyr ac osgoi colli unrhyw arian. Ochr yn ochr â hyn, diweddarwyd y Cynllun Ariannol Tymor Canolig (CATC) a'i fabwysiadu gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Medi 2025, gan ddarparu fframwaith strategol ar gyfer rheoli pwysau ariannol yn y dyfodol, a bwriedir ei fireinio ymhellach ar ôl cadarnhau cyllideb 2026/27. Ochr yn ochr â hyn, mae'r Cyngor wedi gwireddu gwelliannau ariannol gwirioneddol trwy adnabod £975k o arbedion wrth osod cyllideb refeniw 2026/27, arian sydd wedi cael ei ail-fuddsoddi mewn gwasanaethau blaenoriaeth. Mae mesurau effeithlonrwydd ehangach hefyd yn cael eu gwreiddio mewn gwasanaethau, gan gynnwys buddsoddi mewn gwelliannau digidol a gweithredol, megis systemau ffôn gwell, mwy o ddefnydd o CRM, dulliau talu diogel a thechnolegau casglu incwm. Mae arian wrth gefn yn cael ei ddyrannu i gefnogi'r cynlluniau hyn er mwyn moderneiddio gwasanaethau ac maent yn	Wedi'i gwblhau ar gyfer 2025/26. Ystyrir fod y broses bellach yn rhan o drefniadau busnes arferol.

Materion llywodraethu a nodwyd	Swyddog / Gwasanaeth / Bwrdd Arweiniol	Diweddariad ar gynnydd	Statws CAMG
		cyfrannu at ddarparu gwasanaeth yn fwy effeithlon ac effeithiol. Gyda'i gilydd mae'r gweithredoedd hyn yn dangos fod y Cyngor yn cymryd camau bwriadus i reoli pwysau ariannol wrth gynnal cynaliadwyedd gwasanaethau.	
5. Mae angen i'r Cyngor barhau i foderneiddio ei seilwaith digidol a data.	Bwrdd Digidol	Mae'r Cyngor wedi parhau i foderneiddio ei seilwaith digidol a data, a chanolbwyntio'n arbennig ar gryfhau ei alluogrwydd mewn perthynas â data. Cymeradwywyd adnoddau ychwanegol yng nghyllideb 2026/27 i sefydlu rôl Rheolwr Data, fydd yn gyfrifol am ddatblygu, sicrhau cymeradwyaeth a gweithredu Cynllun Strategol Data. Mae parhau i gyflawni'r Cynllun Strategol Digidol yn golygu fod systemau, diogelwch a gwasanaethau i gwsmeriaid wedi gwella, gan gynorthwyo i foderneiddio gwasanaethau a gwella'r defnydd o offerynnau digidol ar draws y sefydliad. Mae gwaith wedi'i dargedu wedi'i wneud hefyd i adolygu'r model Canolfan Gyswllt Cwsmeriaid, a chytunwyd ar gyfleoedd gwella fydd yn llywio'r cam datblygu nesaf. Fodd bynnag, ailaseswyd y datrysiad sgwrs fôt a gynigiwyd yn flaenorol ac ni ystyrir bellach fod y dull presennol yn ymarferol a bydd opsiynau amgen yn cael eu harchwilio. Yn gyffredinol, dengys y gweithredoedd hyn gynnydd parhaus o ran trawsnewid ddigidol, wrth gydnabod bod rhai elfennau angen eu mireinio ymhellach wrth i'r rhaglen ddatblygu.	Yn unol â'r cynllun - dyddiad targed Mawrth 2027
6. Nid yw'r Cyngor yn mapio pob ffynhonnell sicrwydd	Swyddfa'r Prif Weithredwr / Digidol, Perfformiad a Moderneiddio / Adnoddau	Mae cynnydd wedi'i wneud o ran cryfhau dulliau'r Cyngor o fapio ffynonellau sicrwydd, er bod elfennau allweddol yn parhau i gael eu datblygu. Cwblhawyd gwaith yn gysylltiedig ag adolygu'r Gofrestr Risgiau Strategol, cam paratoi sylfaenol ar gyfer sefydlu dull mapio sicrwydd cadarn a chydlynus. Ochr yn ochr â hyn, mae'r Grŵp Llywodraethu a sefydlwyd yn ddiweddar wedi dechrau cyflawni rôl gydgordio ac mae'n gyfrifol am adolygu llinellau sicrwydd y Cyngor fel rhan o'i raglen ehangach, sydd yn cynnwys prosesau'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol, y Cod Llywodraethu Lleol a'r Adroddiad Hunanasesu a Pherfformiad (Llesiant).	Ar ei hôl hi

Materion llywodraethu a nodwyd	Swyddog / Gwasanaeth / Bwrdd Arweiniol	Diweddariad ar gynnydd	Statws CAMG
		Mae gwaith wedi dechrau ar y llinellau cyntaf ac ail, yn dilyn cwblhau'r Gofrestr Risgiau Strategol. Mae cynnydd yr ymarfer mapio sicrwydd wedi bod yn arafach na'r disgwyl ac mae'n parhau i fod tu ôl i'r amserlen. Mae disgwyl i'r Grŵp Llywodraethu ddatblygu'r gwaith hwn yn ystod 2026/27 pan fydd gwaith mapio ffynonellau sicrwydd cynhwysfawr a systematig yn cael ei wneud ar draws y Cyngor. Bydd y gweithredoedd hyn yn bwysig i gryfhau trosolwg, gwella trefniadau llywodraethu a darparu darlun mwy eglur o sut mae risgiau'n cael eu rheoli ar draws y sefydliad.	

Gwaith llywodraethu nodedig arall a gyflawnwyd yn ystod y flwyddyn

Asesiad Perfformiad Panel

Ym mis Tachwedd 2025, comisiynodd y Cyngor Asesiad Perfformiad Panel (APP) statudol trwy Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, yn unol â Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021. Roedd yr adolygiad cymheiriaid annibynnol yn darparu sicrwydd lefel uchel, cadarn ynglŷn â pherfformiad, capasiti a threfniadau llywodraethu cyffredinol y Cyngor. Amlygodd y Panel nifer o gryfderau ar draws y sefydliad ond cyhoeddodd wyth o argymhellion hefyd i sicrhau fod y Cyngor yn parhau i foderneiddio a chynnal ei wydnwch. Er mwyn sicrhau aliniad strategol rhwng yr adolygiad cymheiriaid allanol a'r hunanasesiad mewnol, mae argymhellion llywodraethu penodol yr APP wedi cael eu hymgorffori'n uniongyrchol yng Nghynllun Gweithredu Materion Llywodraethu a Nodwyd y Cyngor ar gyfer 2026/27.

Materion Llywodraethu a Nodwyd 2025/26

Er nad yw'r un o'r materion yn cyrraedd trothwy 'materion llywodraethu sylweddol', fel y diffinnir hynny yng nghanllawiau CIPFA, nodwyd rhai meysydd llywodraethu i'w gwella. Maent yn adlewyrchu'r risgiau a'r gwendidau mewn rheolaethau a nodwyd drwy waith archwilio mewnol, adolygiadau allanol a fframwaith sicrwydd ehangach y Cyngor ac maent yn destun monitro parhaus fel rhan o drefniadau llywodraethu'r Cyngor.

Dalier Sylw: I osgoi dyblygu mae'r risgiau perfformiad gweithredol, strategaethau economaidd a phrosiectau moderneiddio gwasanaeth yn cael eu monitro drwy adroddiad Hunanasesu a Pherfformiad (Llesiant) statudol y Cyngor. Mae'r materion isod y mae'r Cyngor yn cadw llygaid arnynt yn ymwneud yn uniongyrchol ag amgylchedd rheoli mewnol y Cyngor, cydymffurfiaeth statudol, trefniadau llywodraethu a adolygwyd gan gymheiriaid a fframweithiau sicrwydd.

Materion llywodraethu a nodwyd	Camau gwella a nodwyd	Swyddog / Gwasanaeth / Bwrdd Arweiniol	Beth fydd yn digwydd os nad ydynt yn cael eu cyflawni?	Erbyn Pryd
1. Mae'n rhaid i'r Cyngor sicrhau trefniadau caffael a rheoli contractau effeithiol sy'n bodloni'r gofynion.	- Rhoi ar waith y gweithredoedd a gytunwyd o'r Cynllun Strategol Caffael nad ydynt wedi cael eu gweithredu eto. - Datblygu a Gweithredu Strategaeth Gwerth Cymdeithasol i sicrhau bod Gwerth Cymdeithasol yn cael ei gynnwys yn gyson ac yn ystyrllon mewn prosesau caffael. - Datblygu a gweithredu Polisi Rheoli Contractau sydd yn amlinellu sut y dylid rheoli contract ar sail ei broffil risg.	Adnoddau	- Gallai methu â chydymffurfio arwain at ddirwyon, camau cyfreithiol a chraffu gan reoleiddwyr - Niweidio enw da'r Cyngor - Methiant gwasanaeth posib - Methu â chyflawni nodau gwerth cymdeithasol ehangach	Mawrth 2029
2. Mae'n rhaid i'r Cyngor gryfhau ei drefniadau	Cwblhau'r ymarfer mapio sicrwydd ar gyfer y Cyngor	Grŵp Llywodraethu /	Llai o sicrwydd ynghylch trefniadau llywodraethu	Mawrth 2027

Materion llywodraethu a nodwyd	Camau gwella a nodwyd	Swyddog / Gwasanaeth / Bwrdd Arweiniol	Beth fydd yn digwydd os nad ydynt yn cael eu cyflawni?	Erbyn Pryd
sicrwydd a'i drefniadau rheoli sicrwydd ar gyfer Gwasanaethau	Gweithredu cynllun gwella rheoli risgiau ar lefel gwasanaethau er mwyn sicrhau ei fod yn cael ei weithredu'n gyson ym mhob gwasanaeth.	Swyddfa'r Prif Weithredwr / Adnoddau	- Anghysonderau wrth reoli risgiau - Risg uwch o ran darparu gwasanaethau	
3. Mae'n rhaid i'r Cyngor gryfhau gwydnwch Llywodraethu Gwybodaeth mewn perthynas â chydymffurfio statudol a chapasiti	- Cyflwyno hyfforddiant ymwybyddiaeth tor-diogelwch data wedi'i dargedu i staff er mwyn atgyfnerthu diwylliant adrodd mewnol - Sefydlu model capasiti hirdymor, cynaliadwy ar gyfer y rôl Swyddog Diogelu Data Ysgolion	Busnes y Cyngor / Dysgu	- Achosion o dor-diogelwch data heb eu lliniaru yn arwain at ddirwyon difrifol o dan ddeddfwriaeth GDPR y DU a niweidio enw da'r Cyngor. - Un pwynt methiant ar gyfer goruchwyllo diogelu data statudol mewn ysgolion	Mawrth 2027
4. Mae'n rhaid i'r Cyngor gryfhau ei swyddogaeth Sgriwtini er mwyn ymateb yn effeithiol i flaenoriaethau'r sefydliad	- Cryfhau'r rhaglen datblygu aelodau fel rhan o'n proses gynefino ar gyfer aelodau yn dilyn yr etholiadau llywodraeth leol yn 2027. - Adolygu trefniadau llywodraethu sgriwitni ac ystyried sut y gellir craffu'n well ar faterion economaidd.	Busnes y Cyngor	- Trosolwg a her ddemocrataidd aneffeithiol o benderfyniadau'r pwyllgor gwaith - Methu â dal y sefydliad i gyfrif am ganlyniadau economaidd a strategol	Mehefin 2027
5. Mae'n rhaid i'r Cyngor fireinio ei fframwaith Monitro Perfformiad	Adolygu'r fframwaith monitro perfformiad i gryfhau sicrwydd trwy fonitro ac	Swyddfa'r Prif Weithredwr / Digidol,	Diffyg cyswllt rhwng gweithredoedd dydd i ddydd a nodau strategol hirdymor	Gorffennaf 2027

Materion llywodraethu a nodwyd	Camau gwella a nodwyd	Swyddog / Gwasanaeth / Bwrdd Arweiniol	Beth fydd yn digwydd os nad ydynt yn cael eu cyflawni?	Erbyn Pryd
	adrodd yn effeithiol ar gynnydd yn erbyn Cynllun y Cyngor a Chynlluniau Strategol - Cryfhau'r cyswllt rhwng y maes rheoli risg, rheolaeth ariannol a monitro perfformiad. - Sicrhau fod cynlluniau strategol yn llywio datblygiad amcanion strategol a dangosyddion perfformiad allweddol ar gyfer y Cynllun y Cyngor nesaf (o 2028)	Perfformiad a Moderneiddio / Adnoddau	- Dyrannu adnoddau i feysydd nad ydynt yn cael fawr o effaith - Y Pwyllgor Gwaith yn gwneud penderfyniadau strategol diffygiol	
6. Mae'n rhaid i'r Cyngor sicrhau ei fod yn cydymffurfio â Rheolau Safonau Gweithredol (Cymru) 2024 mewn perthynas â swyddogaethau Rheolaeth Adeiladu, yn dilyn ymchwiliad rheoleiddio gan Weinidogion Cymru.	Gweithredu a monitro'r camau gweithredu a gytunwyd, gan gynnwys cryfhau trefniadau llywodraethu a throsolwg drwy'r Grŵp Ymateb Rheolaeth Adeiladu	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd / Grŵp Ymateb Rheolaeth Adeiladu	Gallai methu â chydymffurfio arwain at ymyrraeth barhaus gan reoleiddwyr, mwy o risgiau cyfreithiol a diogelwch, a niweidio enw da'r Cyngor	Rhagfyr 2026

Ardystio'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol

Rydym wedi ein cyngori ynglŷn ag oblygiadau canlyniad yr adolygiad o effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ar sail y sicrwydd a ddarparwyd drwy'r Adolygiad o Effeithiolrwydd a barn flynyddol y Pennaeth Archwilio Mewnol, a bod y trefniadau yn parhau i gael eu hystyried yn addas i bwrpas yn unol â'r fframwaith llywodraethu. Mae'r meysydd sydd eisoes wedi cael sylw a'r rhai fydd yn derbyn sylw penodol trwy gamau gweithredu newydd sydd ar y gweill yn cael eu hamlinellu yn y ddogfen.

Er nad oes unrhyw faterion yn cyrraedd trothwy 'materion llywodraethu sylweddol', nodwyd rhai meysydd llywodraethu sydd angen eu gwella ac rydym yn bwriadu cymryd camau priodol i fynd i'r afael â nhw a gwella ein trefniadau llywodraethu a sicrwydd ymhellach yn ystod y flwyddyn nesaf.

Byddwn yn monitro gweithrediad y gwelliannau trwy'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ac fel rhan o'n hadolygiad blynyddol nesaf.

Ar ran Cyngor Sir Ynys Môn

Y Cyngorydd Gary Pritchard
Arweinydd, Cyngor Sir Ynys Môn
Gorffennaf 2026

Dylan Williams
Prif Weithredwr, Cyngor Sir Ynys Môn
Gorffennaf 2026

Atodiad 1

Cod Rheolaeth Ariannol CIPFA (2019)

Dyluniwyd Cod Rheolaeth Ariannol CIPFA (2019) i gefnogi arfer dda yn y maes rheolaeth ariannol a chynorthwyo awdurdodau lleol i arddangos eu cynaliadwyedd ariannol yn yr hirdymor. O dan y Cod, mae'n ofynnol i gynghorau ddangos eu bod yn cydymffurfio'n barhaus â chwe egwyddor graidd: Arweinyddiaeth, Atebolrwydd, Tryloywder, Safonau Proffesiynol, Sicrwydd a Chynaliadwyedd.

Yn dilyn ei ddatganiad gwreiddiol ei fod yn cydymffurfio'n llawn yn 2022, mae Cyngor Sir Ynys Môn yn sicrhau ei fod yn parhau i gydymffurfio â'r Cod Rheolaeth Ariannol trwy adolygiad mewnol parhaus a chraffu allanol cadarn. Yn ystod 2025/26, profwyd gwydnwch ariannol y Cyngor mewn dau adolygiad allanol ac un adolygiad Archwilio Mewnol perthnasol:

- Asesiad Cynaliadwyedd Ariannol Archwilio Cymru: Daethpwyd i'r casgliad bod y Cyngor yn cynnal trefniadau da i ymateb i heriau ariannol yn y tymor byr a'r tymor canolig. Er bod Archwilio Cymru yn argymhell ffurfioli strategaethau ariannol hirdymor, nododd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ffurfiol bod cynllunio ariannol hirdymor manwl iawn yn parhau i gael ei gyfyngu yn ei hanfod gan ddibyniaeth Llywodraeth Cymru ar setliadau cyllido am flwyddyn yn unig.
- Asesiad Perfformiad Panel Annibynnol (Tachwedd 2025): I liniaru cyfyngiadau setliadau blwyddyn yn unig a chryfhau egwyddor 'Cynaliadwyedd' y Cod Rheolaeth Ariannol, roedd y Panel yn argymhell datblygu Cynllun Moderneiddio trawsbynciol wedi'i alinio'n agos â'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig (CATC). Mae hyn yn sicrhau fod adnoddau'n cael eu blaenoriaethu'n effeithlon i gwrdd â bylchau ariannu yn y dyfodol ac mae bellach yn flaenoriaeth sy'n cael ei fonitro'n ffurfiol yng Nghynllun Gweithredu'r Datganiad Llywodraethu Blynnyddol 2026/27.
- Archwilio Mewnol - 'Rheolaeth Ariannol: monitro cyllidebau a llunio rhagolygon': Daeth yr adroddiad i'r casgliad fod "trefniadau'r cyngor ar gyfer rheoli cyllidebau, llunio rhagolygon ariannol a monitro perfformiad yn gweithio'n effeithiol". Mae'r adroddiad yn amlygu "rhai meysydd i'w gwella mewn perthynas â darparu hyfforddiant a dargedir ar gyfer swyddogion y mae cyfrifoldeb wedi'i ddirprwyo iddynt am gyllidebau, tracio gweithredoedd cyfarfodydd y Panel Sgriwtini Adnoddau ac opsiynau i wella gwybodaeth monitro ariannol, sydd yn cynnig cyfle i gryfhau'r trefniadau presennol".

Casgliad Statudol:

O ystyried y rheolaethau mewnol ac adolygiadau diweddar gan gymheiriaid allanol, mae'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 yn cadarnhau bod y Cyngor yn cymryd camau rhagweithiol i reoli ei bwysau ariannol tymor canolig, ei fod yn cynnal fframwaith cadarn o reolaethau mewnol a'i fod yn arddangos cydymffurfiaeth ag egwyddorion craidd Cod Rheolaeth Ariannol CIPFA, ac mae camau gweithredu parhaus ar waith i gryfhau trefniadau ymhellach lle nodwyd cyfleoedd gwella.

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	16 Gorffennaf 2026
Pwnc:	Diweddariad ar y Gofrestr Risgiau Strategol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynnwys gofyniad penodol i'r pwyllgor adolygu, asesu ac adrodd ar ba mor effeithiol yw'r cyngor wrth ddatblygu a gweithredu trefniadau rheoli risg o fewn y cyngor (3.4.8.8.1). Fel rhan o'r gyfrifoldeb hon, bydd yn adolygu'r gofrestr risgiau strategol ac yn ceisio sicrwydd bod rheolwyr yn perchnogi risgiau'n briodol a'u rheoli'n effeithiol, a bydd yn ystyried a yw trefniadau ar gyfer adnabod ac asesu risgiau'n ddigonol ac effeithiol a ph'un a yw mesurau lliniaru a gynlluniwyd yn briodol ac effeithiol, gan wneud argymhellion i'r perchennog risg cyfrifol lle bo hynny'n briodol. (3.4.8.8.3) Bydd sicrwydd dros reoli risg hefyd yn elfen bwysig sy'n sylfaen ar gyfer y Datganiad Llywodraethu Blynyddol. (3.4.8.8.2)	

1. Cyflwyniad

1.1 Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno'r Gofrestr Risg Strategol (Atodiad B) fel ag yr oedd ar 30 Mehefin 2026, ynghyd â map gwres ac adroddiad cyfeiriad teithio (cyfeiria [Atodiad A](#)).

2. Gwelliannau parhaus i'r fframwaith rheoli risg

2.1 Ad-drefnwyd system rheoli risg y cyngor (4risk) ym mis Mawrth 2026 ar y cyd â'n darparwr meddalwedd, RSM. Ers hynny, mae'r Gofrestr Risg Strategol wedi ei llwytho ar y system, ac wedi ei hadolygu'n drylwyr.

2.2 Darparodd RSM nifer o sesiynau hyfforddi i swyddogion ar ddefnyddio'r system 4risk yn ystod mis Mawrth ac Ebrill 2026, yn ogystal â hyfforddiant penodol ar weinyddu'r system i'r Swyddog Cymorth Strategol a'r Rheolwr Gweithredol (Tîm Arweinyddiaeth) a'r Tîm Archwilio Mewnol, fel mesur wrth gefn.

2.3 Darparodd 'Zurich Resilience Solutions' – cangen arbenigol rheoli risg ein hyswirwyr, Zurich Municipal – hyfforddiant rheoli risg i reolwyr busnes, uwch-reolwyr a swyddogion ym mis Mehefin 2026, a chafwyd ymateb da iddo.

2.4 Mae'r Rheolwr Gweithredol (Tîm Arweinyddiaeth) yn aelod o'r Tîm Arweinyddiaeth a'r Tîm Rheoli, ac yn diweddaru'r Gofrestr Risg Strategol yn barhaus yn dilyn y cyfarfodydd hyn. Adolygodd y Tîm Arwain y Gofrestr Risg Strategol yn ffurfiol ym mis Mehefin 2026.

3. Map gwres

3.1 Mae'r mapiau gwres isod yn dangos crynodeb o'r risgiau strategol, gan fanylu ar nifer y risgiau sy'n weddill a risgiau cynhenid. Dangosir graddfeydd risg yn y diweddariad diwethaf ym mis Chwefror 2026 mewn cromfachau.

Nifer y risgiau cynhenid

Bron yn sicr	5			(2)	3 (2)	2 (2)
Tebygol	4			(2)	1 (1)	
Posib	3			1 (1)	4	1 (1)
Annhebygol	2					
Prin	1					
		1	2	3	4	5
		Dinod	Mân	Cymedrol	Sylweddol	Trychinebus

Nifer y risgiau sy'n weddill

Bron yn sicr	5					
Tebygol	4			1 (2)	1 (2)	1
Posib	3			5 (3)	1 (1)	
Annhebygol	2			2 (2)	1 (1)	
Prin	1					
		1	2	3	4	5
		Dinod	Mân	Cymedrol	Sylweddol	Trychinebus

4. Symudiad ers y diweddariad diwethaf (Chwefror 2026)

4.1 Mae adroddiad 'Cyfeiriad Teithio' wedi'i gynnwys yn [Atodiad A](#) sy'n cofnodi'r symudiad mewn sgôr risg ers y diweddariad diwethaf i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ym mis Chwefror 2026.

4.2 Mae hyn yn dangos bod y proffil risg gweddilliol cyffredinol yn parhau i fod yn sefydlog ar y cyfan, gyda'r mwyafrif o risgiau strategol wedi'u graddio fel Cymedrol neu Fawr. Fodd bynnag, mae dau risg ar hyn o bryd yn cael eu graddio'n Critigol: STR0010 Asedau Ffisegol a'r STR0012 Ymosodiad Seiber a Thor Diogelwch Data sydd newydd ei nodi. Mae cyflwyno STR0012 wedi gwahanu amlygiad seiber a thor diogelwch data oddi wrth STR0002 Gwydnwch Digidol, gan arwain at sgôr weddilliol llai ar gyfer STR0002 o Feirniadol i Gymedrol. Mae hyn yn darparu mwy o eglurder dros broffil risg digidol a seiber y cyngor ond hefyd yn tynnu sylw at seiberddiogelwch a thorri data fel maes allweddol sy'n gofyn am uwch oruchwyliaeth barhaus.

5. Argymhelliad

5.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cael sicrwydd o'r gwaith a wnaed hyd yma fel rhan o'r adolygiad cynhwysfawr o'r gofrestr risg strategol, ad-drefnu'r system rheoli risg, hyfforddiant staff ac adolygu'r Gofrestr Risg Strategol yn barhaus.

Atodiad A – Adroddiad Cyfarwyddyd Teithio (Chwefror i Fehefin 2026)

Rhagddod iad	Risg	Sgôr Cynhenid (Effaith x Tebygolrwydd)	Sgôr Gweddilliol (Effaith x Tebygolrwydd)	Cyfeiriad Teithio Gweddilliol	Sgôr Gweddilliol (Chwefror 2026)
STR0001	Cyllid a rheoli cyllid	Critigol (5:3=15)	Mawr (4:3=12)	=	Mawr (4:3=12)
STR0002	Gwydnwch Digidol (TG ac ymosodiadau seiberddiogelwch yn flaenorol)	Mawr (4:3=12)	Cymedrol (3:3=9)	⬇	Critigol (4:4=16)
STR0003	Diogelu	Critigol (4:5=20)	Cymedrol (3:3=9)	=	Cymedrol (3:3=9)
STR0004	Recriwtio, cadwraeth a pharhad mewn arweinyddiaeth	Critigol (4:5=20)	Mawr (3:4=12)	=	Mawr (3:4=12)
STR0005	Partneriaethau	Mawr (4:3=12)	Cymedrol (3:3=9)	=	Cymedrol (3:3=9)
STR0006	Cadwyn Gyflenwi	Critigol (4:4=16)	Mawr (4:2=8)	=	Mawr (4:2=8)
STR0007	Yr Iaith Gymraeg	Mawr (4:3=12)	Cymedrol (3:2=6)	=	Cymedrol (3:2=6)
STR0008	Cyflenwi a Moderneiddio Gwasanaethau (Cynllunio gwasanaethau ar gyfer y dyfodol yn flaenorol)	Mawr (4:3=12)	Cymedrol (3:3=9)	⬇	Mawr (3:4=12)
STR0009	Llywodraethiant a chydymffurfiaeth	Critigol (4:5=20)	Cymedrol (3:3=9)	=	Cymedrol (3:3=9)
STR0010	Asedau Ffisegol	Critigol (5:5=25)	Critigol (4:4=16)	=	Critigol (4:4=16)
STR0011	Cartrefi i bobl leol	Cymedrol (3:3=9)	Cymedrol (3:2=6)	=	Cymedrol (3:2=6)
STR0012	Ymosodiad seiber a thor diogelwch data	Critigol (5:5=25)	Critigol (5:4=20)	NEWYDD	

Atodiad B – Cofrestr Risgiau Strategol - Mehefin 2026

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenoriaeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
STR0001	Cyllid a Rheolaeth Ariannol Cyllid sy'n hanfodol er mwyn darparu gwasanaethau statudol a chyflawni amcanion strategol wedi lleihau neu'n annigonol.	Marc Jones - Cyfarwydwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151	Critigol (5:3=15)	Balansau o dros 5% o'r gyllideb flynyddol yn cael eu cadw wrth gefn.	Sylweddol (4:3=12)	Datblygu sut mae'r cyngor yn casglu a dadansoddi data, a defnyddio data fel sylfaen ar gyfer gosod cyllidebau blynyddol.	Dylan Williams / Marc Jones	Mawrth 2027
				Cynllun Ariannol Tymor Canolig (CATC) - CATC ar gyfer y cyfnod 2026/27 i 2028/29 wedi cael ei gymeradwyo.		Hyrwyddo a gwneud defnydd effeithiol o'r gost o newid cyllideb.	Tîm Arweinyddiaeth	Mawrth 2027
				Monitro cyllid yn rheolaidd a darparu diweddariadau i'r arweinwyr.		Cryfhau rheolaeth dros gyllideb drwy ailgyflwyno dull cadw cyllideb, sy'n galluogi gwasanaethau i gadw cyfran o'r tanwariant ar gyfer prosiectau blaenoriaeth tra'n gofyn i ariannu gorwariant drwy arian wrth gefn y gwasanaethau hynny.	Marc Jones	Mawrth 2027
				Proses gadarn ar gyfer pennu cyllidebau a darogan. Protocol ar waith ar gyfer Cronfeydd Wrth Gefn wedi'u Clustnodi ers Rhagfyr 2025. Archwilio a sicrwydd - archwiliadau mewnol ac allanol rheolaidd. Hyfforddiant rheoli cyllid parhaus ar gyfer staff perthnasol. Caiff cyllidebau eu gosod a'u rheoli'n agos er mwyn diogelu				

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
				cronfeydd wrth gefn i ddelio ag argyfwng. Ystyried y newidiadau demograffig a'r effaith ar wasanaethau pan fo'r galw'n uwch. Lobio - ymgysylltu'n barhaus â'r llywodraeth a chyrff cyllido i sicrhau adnoddau digonol. Adolygiad ar wasanaeth statudol wedi'i gwblhau yn ystod y broses o osod cyllideb 2026/27. Mae gwariant refeniw hanesyddol yn cael ei adolygu er mwyn adnabod cyllidebau nad oes eu hangen mwyach, costau arfaethedig rhy uchel, neu incwm llai nag yr oedd, gyda'r canfyddiadau yn siapio'r broses o osod y gyllideb flynyddol.				
STR0002	Gwydnwch digidol Methiant gwasanaethau digidol	Rhys H Hughes - Dirprwy Brif Weithredwr	Sylweddol (4:3 = 12)	Mae'r strategaeth wrth gefn yn cyd-fynd â gofynion parhad busnes y gwasanaeth sy'n berchen ar y system (adfer) Mae gan bob gwasanaeth gynllun parhad busnes ac mae cynllun	Cymedrol (3:3=9)	Datblygu rhestr o systemau critigol manwl a phenodol. Sefydlu a chynnal cofrestr asedau gwybodaeth lawn.	Lynn Ball/Huw Ynyr Huw Ynyr	Ionawr 2027 Mawrth 2028

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilli ol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
	hanfodol ac adferiad.			parhad busnes ar waith ar gyfer y Cyngor cyfan. Mae fframwaith llywodraethu ar waith i ddarparu sicrwydd ar brosiectau strategol newydd; Data, Digidol a Thechnegol, Bwrdd Strategaeth Digidol a'r Tîm Arweinyddiaeth - Digidol a Chyfalaf. Mae Cynllun Strategol Digidol y cyngor ar gyfer 2024-2029 yn darparu fframwaith strwythuredig ar gyfer datblygiadau digidol ar draws y cyngor. Mae'r Cynllun Strategol Digidol Addysg ar gyfer 2026-2031 yn darparu fframwaith strwythuredig ar gyfer datblygiadau digidol yn ein hysgolion. Ffynhonnell pŵer amgen (generaduron disel) wedi'u darparu i'r ddwy Ganolfan Dda. Gwydnwch rhyngrwyd gyda llwybro amgen dros rwydwaith PSBA		Adolygu'r datrysiad wrth gefn ac adfer presennol i sicrhau bod yr holl gopïau wrth gefn (ar y safle/DC a'r cwmwl) yn gwbl adferadwy ac yn ddigyfnewid, gan sicrhau Amcan Pwynt Adfer (RPO) rhagorol. Adolygu'r Cynllun Adfer ar ôl Trychineb i adlewyrchu seilwaith presennol y Cyngor ac amrywiol ddatrysiadau cwmwl. Trefnu profion ac ymarfer adfer ar ôl trychineb Trefnu ymarferion adfer wrth gefn wythnosol Mae angen adolygu Rheolaeth Gwasanaethau TG a darparu Cytundeb Lefel Gwasanaeth priodol ar gyfer rheoli materion a	Huw Ynyr Huw Ynyr Huw Ynyr Huw Ynyr Huw Ynyr	Mawrth 2027 Mai 2027 Rhagfyr 2027 Ebrill 2027 Medi 2028

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
				Copiâu wrth gefn llawn a chynyddrannol gyda storfa dâp oddi ar y safle ar gyfer adfer ac anghyfnewidioldeb Mae nifer o systemau busnes a chynhyrchiant wedi'u trosglwyddo i'r cwmwl, gan leihau'r ddibyniaeth ar ein canolfannau data lleol a chanolbwyntio yn hytrach ar rwymedigaethau cytundebol cadarn a gwirio diogelwch y gadwyn gyflenwi.		newidiadau, er mwyn rheoli a thrin disgwyliadau.		
STR0003	Diogelu Methu â diogelu oherwydd prosesau aneffeithiol.	Fôn Roberts - Cyfarwyd dwr Gwasanaethau Cymdeithasol a Phennaeth y Gwasanaethau Plant	Critigol (4:5=20)	Mesur ataliol - ymwybyddiaeth o drawma a mentrau Oed Gyfeillgar. Sicrhau bod staff, aelodau a'r cyhoedd yn deall eu dyletswydd i roi gwybod am bryderon diogelu a bod ganddynt ffydd yn y broses i'w galluogi i wneud hynny. Polisi Diogelu Corfforaethol gyda threfniadau llywodraethu clir ar waith ar gyfer adrodd ar lefel uwch, polisiâu a gweithdrefnau o fewn y cyngor. Fframwaith hyfforddi sy'n darparu dull cyngor cyfan i sicrhau bod y gweithlu'n ymwybodol o feysydd	Cymedrol (3:3=9)	Adolygiad Estynedig i Ymarfer Plant - Cyfiawnder trwy ein Dewrder - ymateb i argymhellion a gweithredu'r newidiadau gofynnol. Cymeradwyo'r Cynllun Diogelu Strategol ar gyfer 2026-2031. Adolygu cynrychiolaeth yn y bartneriaeth rhanbarthol / is-rhanbarthol a sicrhau bod gwybodaeth yn cael ei rhannu.	Fon Roberts Sian Peacock Susan O Jones	Awst 2026 Medi 2026 Mehefin 2026

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilli ol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
				diogelu / ecsbloetio / cam-drin allweddol a hyfforddiant trylwyr ar ddiogelu ar lefel sy'n gymesur â rôl a chyfrifoldebau'r gweithiwr. Fframwaith o bolisiâu a gweithdrefnau i sicrhau bod pob swydd yn cael ei llenwi a bod y gweithlu'n cael ei reoli'n gwbl unol â'r gofynion statudol - polisi recriwtio a dethol, polisi DBS a polisi recriwtio'n fwy diogel CSYM. Cynllun Gweithredu Diogelu, sy'n canolbwyntio ar weithredu ar draws y cyngor cyfan a meysydd allweddol y dylai'r bwrdd diogelu corfforaethol gadw llygaid arnynt. Partneriaethau. Y cyngor cyfan, iechyd, addysg a'r heddlu fel y gellir rhoi ymyraethau cydlynol ar waith. Cynrychiolaeth briodol ar fyrddau statudol rhanbarthol / partneriaethau / byrddau is-ranbarthol. Rhoi'r hyn a ddysgwyd yn dilyn yr Adolygiad Diogelu Unedig Sengl		Adolygu'r Polisi Diogelu Corfforaethol Wedi rhannu'r polisi diogelu corfforaethol newydd gyda staff drwy'r Porth Polisi. Gweithredu a chyflwyno Canllawiau Diogelu Cymru rhan 5 newydd.	Sian Peacock Sian Peacock Sian Peacock	Gorffen naf 2026 Medi 2026 Mehefin 2027

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
				(SUSR) ar waith a rhoi'r broses ar waith os caiff digwyddiad difrifol ei adrodd. Parhau i lynu i ddeddfwriaeth ac ymateb i newidiadau.				
STR0004	Recriwtio a pharhad mewn arweinyddiaeth Gall methu â recriwtio'n ddigon cyflym a phrinder talent leihau gallu'r gweithlu, gwanhau parhad mewn arweinyddiaeth, ac amharu ar wasanaethau.	Dylan Williams - Prif Weithredwr	Critigol (4:5=20)	Cynllunio'r gweithlu - mae cynllun ar waith ar gyfer pob gwasanaeth. Cesglir adborth yn ystod cyfweiliadau gadael a holiaduron i ddechreuwy'r newydd er mwyn gwella strategaethau recriwtio a chadw. Micro wefan benodol ar gyfer Gyrfaedd sy'n amlinellu'r manteision o weithio i'r Cyngor. Defnyddir platfformau cyfryngau cymdeithasol i hysbysebu swyddi gwag. Cydweithio ag ysgolion / colegau / addysg bellach i ddatblygu a hyrwyddo'r sector gofal (Denu Talent). Mae prosesau denu talent a rhaglenni datblygu mewnol ar waith, e.e. (Twf a Datblygu)	Sylweddol (3:4=12)	Cyflwyno adroddiad / dangosfwrdd recriwtio a chadw staff i fonitro swyddi sy'n anodd eu llenwi. Adrodd ar dueddiadau allweddol i'r tîm arweinyddiaeth / rheoli yn gyson. Creu a chynnal cofrestr swyddi critigol ar draws yr holl wasanaethau, gan adnabod swyddi sy'n hanfodol i fusnes, pwynt methu unigol, goruchwyllo olyniaeth a chamau lliniaru ar gyfer bob swydd. Datblygu cynllun prentisiaeth fel estyniad pellach o'n strategaeth "tyfu ar ein pen ein hunain", gan sicrhau bod y cynllun yn cael ei lunio yn seiliedig ar gynllun y	Eurig Williams Caroline Williams Elen Pritchard / Rhian Jones	Rhagfyr 2026 Mawrth 2027 Recriwtio ym mis Mawrth 2027

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
				ynghyd â chynllun i raddedigion, Dyfodol Môn. Mae pob gwasanaeth yn adolygu disgrifiadau swyddi a manylebau person yn rheolaidd i wneud yn siŵr eu bod yn realistig ac yn cydfynd â'r farchnad lafur. Adnabod talent. Adolygu ac adnabod arweinwyr y dyfodol yn rheolaidd drwy'r sgwrs flynyddol. Fforwm Môn - fforwm sy'n galluogi uwch swyddogion y cyngor i dderbyn, rhannu a thrafod.		gweithlu, y gofrestr swyddi critigol a bylchau mewn sgiliau yn y dyfodol. Datblygu cynllun cadw staff unigryw gyda gwasanaethau, gan ddefnyddio data am y gweithlu i gytuno ar gamau lefel gwasanaeth lle mae'r risg o beidio a chadw staff yn cynyddu. Cyflwyno amserlenni penodol ar gyfer bob cam o'r broses recriwtio, yn cynnwys cymeradwyaeth ar gyfer hysbysebu, creu rhestrau byr, cyfweld, cynigion amodol, gwirio cyn cyflogaeth a dyddiad cychwyn. Monitro disgwyliadau a chael gwared ar oediadau.	Caroline Williams Yvonne Winstone	Mawrth 2027 Mawrth 2027
STR0005	Partneriaethau Partneriaethau aneffeithiol,	Susan Owen Jones	Sylweddol (3:4=12)	Cytundebau ffurfio gyda phartneriaid a rolau a chyfrifoldebau clir.	Cymedrol (3:3=9)	Creu blaen rhaglen waith ar gyfer partneriaid i fynychu sesiynau briffio aelodau.	Angharad Hughes	Hydref 2026

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilliol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
	heb ddigon o oruchwyliaeth, ac a all gael effaith negyddol ar wasanaethau a gwerth am arian.			Partneriaid strategol yn mynychu cyfarfodydd y pwyllgor sgrïwtini partneriaeth yn unol â'r rhaglen sydd ar waith. Cyfarfodydd monitro ac adolygu perfformiad rheolaidd. Gwiriadau diwydrwydd dyladwy ar drydydd bartïon. Cytundebau lefel gwasanaeth, memorandwm cyd-ddealltwriaeth a threfniadau rheoli contractau ar waith yn ôl y galw. Cofrestr partneriaethau ar waith ac yn cael ei hadolygu'n gyfnodol.		Gwella prosesau rhannu gwybodaeth mewnol (cyn/ar ôl cyfarfodydd partneriaeth strategol).	Susan O Jones	Hydref 2026
STR0006	Cadwyn gyflenwi Gall dibyniaeth ar lond llaw o gyflenwyr allweddol fel rhan o gadwyn gyflenwi'r cyngor achosi oedi i wasanaethau	Marc Jones - Cyfarwydwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151	Critigol 4:4 = 16	Amrywiaeth cyflenwyr a chynlluniau wrth gefn. Adolygiadau ac archwiliadau perfformiad cyflenwyr rheolaidd i nodi'r prif gyflenwyr. Cymalau cytundebol ar gyfer amserlenni cyflawni a chosbau. Rhestr o gyflenwyr cymeradwy. Cytundebau fframwaith.	Sylweddol 4:2 = 8	Recriwtio un swydd ychwanegol i wella capasiti'r tîm a rheoli gofynion gweinyddol ychwanegol sy'n deillio o ddeddfwriaeth newydd. Cyflwyno system gaffael newydd i gefnogi'r gwaith o reoli contract, tendro, monitro ac adrodd.	Marc Jones Gwen Thomas	Medi 2026 Mawrth 2027

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilliol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
	a lleihau gwydnwch.			Cynlluniau parhad busnes a adfer yn dilyn argyfyngau. Monitro methiannau critigol ac unigol yn y gadwyn gyflenwi yn agos. Monitro beth sy'n digwydd mewn sectorau perthnasol yn yr economi (e.e. adeiladu) a sefydlu proses ar gyfer uwchgyfeirio pryderon yn gyflym. Wedi ymrwymo i gòd ymarfer Llywodraeth Cymru ar Gyflogaeth Foesegol mewn Cadwyni Cyflenwi. Dilyn y Cynllun Strategol Caffael a'r dogfennau templed.		Datblygu a Gweithredu Strategaeth Gwerth Cymdeithasol i sicrhau bod Gwerth Cymdeithasol yn cael ei gynnwys yn gyson ac yn ystyrlon mewn prosesau caffael. Datblygu cofrestr contractau gynhwysfawr i adnabod contract hanfodol a chefnogi gwaith cynllunio contractau penodol. Paratoi adroddiad caffael blynyddol yn crynhoi gweithgarwch, y buddion a ddarparwyd a risgiau allweddol.	Gwen Thomas Gwen Thomas Gwen Thomas	Mawrth 2028 Rhagfyr 2026 Gorffen naf 2027
STR0007	Yr Iaith Gymraeg Methu â chydymffurfio â safonau'r Gymraeg a Pholisi'r Gymraeg, yn	Lynn Ball Cyfarwydwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)	Sylweddol (4:3=12)	Polisi'r Gymraeg *Cynnal a diweddarau'r polisi'n rheolaidd i gyd-fynd â gofynion statudol. *Defnyddio'r gronfa ddysgu a'r porth polisi i sicrhau bod staff ac aelodau yn ymwybodol bod Polisi'r Gymraeg a'r ddeddfwriaeth yn fandadol.	Cymedrol (3:2=6)	Gwella arferion asesiadau effaith a gweithdrefnau iaith Gymraeg fel rhan o'r broses gwneud penderfyniadau. Ffurfioli'r weithdrefn gwynion iaith Gymraeg	Dyfan Sion Ffreuer Owen	Ebrill 2027 Rhagfyr 2026

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
	cynnwys y gofyniad i hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg.			Hyfforddiant i staff - darparu hyfforddiant rheolaidd i staff ar safonau'r Gymraeg, y disgwyliadau a gwasanaeth cwsmer. Recriwtio a chefnogi - ystyried gofynion ieithyddol gwahanol swyddi a defnyddio'r fframwaith sgiliau iaith Gymraeg. Defnyddio'r Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg (a'r cynllun gweithredu blynyddol) mewn partneriaeth â'r Fforwm Iaith. Monitro Perfformiad - Paratoi arolwg hunan-asesu ac adroddiad blynyddol. - Adrodd ar y Dangosyddion Perfformiad Allweddol fel rhan o'r cerdyn sgorio. Paratoi adroddiad cydymffurfiaeth chwarterol ar gyfer y Grŵp Llywio Iaith Gymraeg a Chydraddoldeb.		ynn y cyd-destun ehangach o drin cwynion. Sicrhau bod y system gwasanaeth llyfrgell yn cefnogi darpariaeth gwbl ddwyieithog gan ddilyn adborth Comisiynydd yr Iaith Gymraeg. Cyflwyno'r safonau iaith i'r holl staff drwy'r Porth Polisi	Ffreuer Owen Ffreuer Owen	Medi 2026 Medi 2026
STR0008	Darparu a moderneiddi o gwasanaeth	Dylan Williams - Prif Weithred wr	Sylweddol (4:3 =12)	Mae Cynllun y Cyngor 2023-2028, a chynlluniau strategol yn darparu trywydd a gweledigaeth strategol ar y cyfan.	Cymedrol (3:3=9)	Datblygu Cynllun y Cyngor newydd ar gyfer 2028-2033 a chynlluniau strategol cysylltiedig.	Dylan Williams	Medi 2027

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenoriaeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilliol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
STR0009	Mae risg nad yw'r Cyngor yn cynllunio, blaenoriaethu a llwyddo i foderneiddio gwasanaethau'n effeithiol sy'n arwain at wasanaethau'n methu ag ymateb i anghenion, gofynion a disgwyliadau sy'n newid.			Trefniadau cynllunio darpariaeth gwasanaeth strategol blynyddol a'r broses gosod cyllideb flynyddol ar waith. Cynllun Ariannol Tymor Canolig (CATC) ar gyfer y cyfnod 2026/27 i 2028/29 wedi cael ei gymeradwyo. Cynllunio'r gweithlu - mae cynllun ar waith ar gyfer pob gwasanaeth. Wedi safoni a dilyn y broses asesu effaith. Defnyddir y systemau cynllunio i asesu effeithiau ehangach unrhyw ddatblygiadau. Mae trefniadau llywodraethu a rheoli perfformiad llym ar waith h.y. cynllunio strategol, cynllunio gwasanaeth, craffu, archwilio a pherfformiad. Mae cynlluniau parhad busnes ar waith i gefnogi gwydnwch a pharhad gwasanaeth.		Datblygu Cynllun Strategol Moderneiddio. Cryfhau defnydd y cyngor o ddata wrth greu cynlluniau strategol a gwneud penderfyniadau drwy ddatblygu Cynllun Strategol Gwybodus am Ddata. Datblygu gallu'r gweithlu i gryfhau sgiliau rheoli newid a digidol, data a deallusrwydd artiffisial sy'n ofynnol i foderneiddio gwasanaethau a'u darparu yn y dyfodol.	Huw Ynyr Huw Ynyr Huw Ynyr / Eurig Williams	Medi 2027 Chwefror 2027 Medi 2027
	Llywodraethu a	Lynn Ball - Cyfarwydwr	Critigol (4:5=20)	Fframwaith llywodraethu clir - diffiniad clir o rolau, cyfrifoldebau,	Cymedrol (3:3=9)	Cyhoeddi crynodeb o gyfansoddiad y cyngor ar wefan y cyngor.	Lynn Ball	Mawrth 2027

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilliol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
	chydymffurfio Gall llywodraethu gwan neu aneffeithiol arwain at ddiffyg cydymffurfiaeth â gofynion rheoleiddio neu statudol, a chosbau neu niwed i'n henw da.	Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)		pwy sydd â'r awdurdod i wneud penderfyniadau ac uwch gyfeirio. Datganiad llywodraethu blynyddol a chamau gwella wedi'u hadnabod, sy'n cael eu craffu gan Grwp Llywodraethu amlddisgyblaethol o bob cwr o'r cyngor. Rhaglen hyfforddi fandadol - mae data am nifer y staff sy'n cwblhau eDdysgu mandadol, ac yn ei ddeall yn cael ei olrhain a'i fonitro drwy'r system eDdysgu. Ymgorffori ymddygiadau disgwylidig, lleihau'r risg o ddiffyg cydymffurfiaeth a chefnogi ymlyniad cyson gyda safonau cyfreithiol a sefydliadol. Mae rhaglen archwilio mewnol effeithiol yn darparu sicrwydd annibynnol, seiliedig ar risg ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolyddion mewnol i uwch arweinwyr a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Diweddarau polisïau - diweddarau polisïau yn unol â'r ddeddfwriaeth ac anghenion y cyngor.		Adolygu'r Cynllun Dirprwyo. Darparu hyfforddiant ar gyfer aelodau newydd y Pwyllgorau Sgriwtini a Llywodraethu. Gweithredu'r Cynllun Adfer a Gwella rheoli gwybodaeth. Datblygu'r system rheoli gwybodaeth CRM. Darparu'r Cynllun Datblygu Sgriwtini.	Lynn Ball Lynn Ball Lynn Ball Lynn Ball Dyfan Sion	Mawrth 2027 Rhagfyr 2026 Ionawr 2027 Rhagfyr 2026 Gorffen naf 2027

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilli ol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
				Mae polisiâu mandadol yn cael eu cyhoeddi i weithwyr drwy'r Porth Polisi sy'n olrhain a monitro dealltwriaeth a nifer y gweithwyr sydd wedi cydnabod y polisiâu drwy drefniadau adrodd mewnol. Darparu tystiolaeth am gydymffurfiaeth gyda goblygiadau rheoleiddio a deddfwriaethol. Mae rheolyddion sefydliadol sefydlog ar waith, yn cynnwys gweithdrefnau ariannol, fframweithiau rheoli perfformiad a llywodraethu, dulliau rheoli prosiect, prosesau cynllunio strategol, rheolyddion gweithredol, cyfathrebiadau wedi'u strwythuro gyda staff, goruchwyliaeth statudol swyddogion a rhaglen archwilio mewnol. Hyfforddiant rheolaidd ar gyfer aelodau etholedig (yn cynnwys aelodau lleyg a chyf-etholedig) ar y cod ymddygiad a'r cyfansoddiad. Hyfforddiant rheolaidd ar gyfer cynghorau tref a chymuned ar y cod ymddygiad.				

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
STR0010	Asedau ffisegol Methu â defnyddio adeiladau'r cyngor ac asedau eraill oherwydd eu bod mewn cyflwr gwael.	Rhys Hughes - Dirprwy Brif Weithredwr	Critigol (5:5=25)	Cofrestr asedau. Cadw rhestr eiddo cynhwysfawr a diweddar o asedau'r Cyngor, ac eithrio tai cyngor. Arolygon cyflwr. Cynnal adolygiadau ac asesiadau risg rheolaidd. Archwiliadau, gwasanaethu a gwaith cynnal a chadw cylchol wedi'i drefnu. Mae'r Cynllun Tuag at Net Sero 2026-2031 yn cael ei ymgorffori mewn rheolaeth asedau, sefydlu targedau, arwain penderfyniadau am fuddsoddiad carbon isel a sicrhau bod data yn cael ei gasglu ac adrodd amdano. Mae Strategaeth Cyfalaf yn darparu fframwaith bendant ar gyfer gwariant cyfalaf. Mae'r Cynllun Strategol Rheoli Asedau (2024-2029) yn darparu dull gydlynol, strategol ar gyfer rheoli asedau yn unol â Chynllun y Cyngor.	Critigol (4:4=16)	Darparu hyfforddiant i swyddogion ar sut orau i ddefnyddio arian grant. Gweithredu a datblygu trefniadau llywodraethu diwygiedig ar gyfer gwneud penderfyniadau am reoli asedau drwy'r Tim Arweinyddiaeth - Cyfalaf a Digidol. Mae achosion busnes yn cael eu datblygu gan ddefnyddio data grymus, cefnogi dull seiliedig ar ddata a sicrhau bod penderfyniadau mewn perthynas â buddsoddi yn seiliedig ar dystiolaeth. Adolygu'r polisi Fframwaith Trosglwyddo Asedau Cymunedol. Cryfhau'r trefniadau llywodraethu ar gyfer olrhain elfennau critigol i adnabod, marcio ac	Elen Pritchard Dylan Williams Meilir Hughes Huw Percy Huw Percy	Medi 2026 Rhagfyr 2026 Mawrth 2027 Mawrth 2027 Mawrth 2027

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenoriaeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
				Mae'r Cynllun Strategol Rheoli Man-ddaliadau (2026-2031) yn darparu dull wedi'i gynllunio ar gyfer rheoli'r ystâd, cefnogi amcanion strategol a hyfywedd hirdymor.		uwchgyfeirio gofynion cynnal a chadw adeiladau'n briodol sy'n peri risg i barhad busnes.		
						Coladu a mewnbynnu data am adeiladau i'r System Rheoli Eiddo i ddylanwadu ar fuddsoddiad a blaenoriaethau. Cerrig milltir:	Huw Percy	Mawrth 2032
						Ysgolion Uwchradd	Huw Percy	Rhagfyr 2027
						Ystyried sut i wneud y mwyaf o fuddsoddiad cyfalaf o fewn cyllidebau'r Cyngor.	Marc Jones	Mawrth 2027
						Gwella capasiti i gyflawni'r rhaglen waith ar amser.	Huw Percy	Mawrth 2027
						Adnabod sut i ddefnyddio cyllid grant allanol yn effeithiol i ddiogelu asedau.	Huw Percy	Mawrth 2027
STR0011	Cartrefi ar gyfer pobl leol	Marc Jones - Cyfarwyd	Cymedrol (3:3 =9)	Cynllun Strategol Tai - blaenoriaethu tai i drigolion lleol.	Cymedrol (3:2 =6)	Adolygu'r Asesiad o'r Farchnad Dai Leol	Ned Michael / Elliw Llyr	Hydref 2026

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddillol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
	Diffyg tai fforddiadwy ac addas i gwrdd ag anghenion tai lleol.	dwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151		Asesiad anghenion tai. Asesiad o'r Farchnad Dai Leol 2024-2029 wedi'i gwblhau.		Sicrhau bod Cynllun Datblygu Lleol newydd Ynys Môn yn ystyried graddfa'r her tai lleol a bod tir addas yn cael ei ddyrannu i gefnogi cymunedau cynaliadwy.	Christian Branch	Mawrth 2029
				Cydweithio. Prosiectws tai blyneddol a chyflawni'r rhaglen tai cymdeithasol i nodi a blaenoriaethu cynlluniau ar gyfer cymdeithasau tai a datblygu tai cyngor.		Dadansoddi'r data tai a digartrefedd i asesu effaith ymyraethau tai a dylanwadu ar weithgarwch y dyfodol.	Ned Michael / Elliw Llyr	Mawrth 2027
				Mae'r cyngor a chymdeithasau tai eraill yn gweithio ag adeiladwyr lleol i gynyddu'r stoc dai.		Sicrhau bod yr holl brosiectau sylweddol a seilwaith yn cynnwys asesiad cynnar ar effeithiau tai, a bod mesurau lliniaru wedi'u hamlygu drwy gynllunio, gweithio mewn partneriaeth a chynlluniau darparu.	Ned Michael / Elliw Llyr	Mawrth 2027
STR0012	Ymosodiad seiber a thor diogelwch data	Rhys H Hughes - Dirprwy Brif	Critigol (5:5 = 25)	Hyfforddiant ymwybyddiaeth seiberddiogelwch i bob aelod o'r staff Efelychiadau gwe-rwydo ad-hoc	Critigol (5:4 = 20)	Gweithredu'r camau sy'n codi o'r Archwiliad Seiberddiogelwch Ysgolion.	Huw Ynyr	Rhagfyr 2026

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilliol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
	Ymosodiad seiber neu dor diogelwch data llwyddiannus yn arwain at amhariad ar wasanaethau hanfodol, cyfaddawdu gwybodaeth sensitif, camau rheoleiddiol, colledion ariannol a niwed i enw da.	Weithred wr Lynn Ball - Cyfarwyd dwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)		Cyfres o becynnau meddalwedd a gweithdrefnau i leihau'r risg o ymosodiad seiberddiogelwch yn erbyn y cyngor. Polisiau diogelwch TG a defnydd priodol o TG ar waith. Defnyddio CymruSOC (Canolfan Gweithrediadau Diogelwch), wedi ei ariannu gan LIC, i ddarparu goruchwyliaeth ychwanego, cefnogi a gweithredu yn ystod digwyddiadau seiber posibl. Cadw'r achrediad PCI-DSS (blynyddol). Cwblhau gwiriadau iechyd diogelwch allanol a mewnol blynyddol Cadw'r achrediad PSN (blynyddol).		Recriwtio 4 swydd newydd wedi'u cefnogi gan fuddsoddiad ychwanegol gan y Cyngor. Cyflwyno amcanion y Fframwaith Asesu Seiber (i'r CLILC): - Amcan A: Rheoli Risg Diogelwch - Amcan D: Lleihau effaith - Amcan B: Diogelu yn erbyn ymosodiad seiber - Amcan C: Adnabod digwyddiadau seiberddiogelwch Caffael cymorth allanol i sefydlu gweithdrefnau ymateb i ddigwyddiad seiberddiogelwch fydd yn creu'r sylfaen ar gyfer llawlyfrau Rheoli Digwyddiadau Seiberddiogelwch fydd	Lynn Ball / Huw Ynyr Lynn Ball / Huw Ynyr Lynn Ball / Huw Ynyr Lynn Ball / Huw Ynyr Huw Ynyr	Rhagfyr 2026 Mawrth 2027 Mawrth 2027 Medi 2027 Mawrth 2028 Hydref 2026

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilli ol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
						yn ymddangos mewn CAF aeddfed. Sefydlu gwasanaeth Ymateb Seiberddiogelwch a gadwir y mae modd ei ddefnyddio ar unwaith os bydd angen. Bydd hyn yn cynnwys gwasanaethau seiberddiogelwch arbenigol megis sgiliau fforensig sy'n mynd y tu hwnt i allu'r Cyngor, fydd ar gael 24x7x365. Cynnal efelychiadau digwyddiadau seiberddiogelwch yn rheolaidd, yn cynnwys ymarferiad cyngor cyfan blynyddol. Gwella trosglwyddiad SIEM i'r Canolfan Gweithrediadau Diogelwch i sicrhau bod gwasanaeth Cymru SOC yn cael ei ddefnyddio' i'r eithaf a'i fod yn y sefyllfa orau	Huw Ynyr Huw Ynyr Huw Ynyr	Mai 2027 Mehefin 2027 Hydref 2026

Rhif y Risg	Risg	Perchen y Risg	Blaenori aeth (Effaith x Thebygol rwydd)	Rheolaethau / Rheolaethau Presennol	Gweddilli ol (Effaith x Thebygol rwydd)	Camau Gofynnol	Perchen y Weithred	Erbyn
						bosibl i ynysu a rheoli treiddiad seiberddiogelwch posibl. Caffael a chadarnhau systemau diogelwch ychwanegol ar gyfer rheoli clytwaith ynghyd â rheoli hunaniaeth a mynediad. Ail lansio'r Grwp Strategol CAF ar ôl adolygu aelodaeth a chylch gorchwyl. Datblygu rhestr o systemau critigol clir a manwl (hefyd yn ffurfio'r sylfaen ar gyfer Amcan B CAF). Sefydlu a chynnal cofrestr asedau gwybodaeth lawn.	Huw Ynyr Lynn Ball / Huw Ynyr Lynn Ball / Huw Ynyr Huw Ynyr	Mawrth 2027 Medi 2026 Ionawr 2027 Mawrth 2028

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	16 Gorffennaf 2026
Pwnc:	Adroddiad Atal Twyll, Llwgwrwobrwyo a Llygredd 2025-26
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones, Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ei gwneud hi'n ofynnol i'r Pwyllgor oruchwyllo unrhyw feysydd o dwyll a gaiff eu hadnabod mewn adroddiad blynyddol a monitro'r cynlluniau gweithredu er mwyn mynd i'r afael ag unrhyw wendidau a'u rheoli (3.4.8.9.5). Mae'n rhaid i'r Pwyllgor hefyd ystyried y sicrwydd a ddarperir gan y tîm archwilio mewnol (3.4.8.9.6). Yn ogystal, mae Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 yn datgan bod rhaid i swyddog ariannol cyfrifol y Cyngor (Swyddog Adran 151) sicrhau bod mesurau er mwyn atal a chanfod gwallau a thwyll wedi'u cynnwys yn systemau rheoli cyfrifeg y Cyngor. Yn olaf, er nad yw bellach yn safon yn ei hun yn Y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU (GIAS), ystyrir twyll yn risg treiddiol ac fe'i ystyrir drwy gydol y safonau.	

1. CYFLWYNIAD

- 1.1. Mae'r adroddiad blynyddol hwn yn crynhoi gweithgareddau atal twyll, llwgwrwobrwyo a llygredd y tîm Archwilio Mewnol yn ystod 2025-26 ac mae'n darparu sicrwydd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ynglŷn â threfniadau'r cyngor i leihau'r risg o dwyll, llwgwrwobrwyo a llygredd.

2. CRYNODEB

- 2.1. Mae twyll yn parhau i beri risg ariannol sylweddol ynghyd â risg i enw da, ac mae'r amcangyfrifon cenedlaethol yn awgrymu colledion posib o rhwng £1.39 miliwn a £13.9 miliwn y flwyddyn o ganlyniad i dwyll neu gamgymeriadau yn seiliedig ar gyllideb refeniw gros y cyngor yn 2025-26.
- 2.2. Yn ystod y flwyddyn mae'r tîm Archwilio Mewnol wedi parhau i gyflawni'r Strategaeth Atal Twyll, Llygredd a Llwgwrwobrwyo 2025-28 a'r Cynllun Cyflawni cysylltiedig. Mae'r gweithgareddau wedi canolbwyntio ar gryfhau llywodraethiant, codi ymwybyddiaeth, gwella llwybrau adrodd, defnyddio data a gwybodaeth, cefnogi gwasanaethau a gweithredu argymhellion Archwilydd Cyffredinol Cymru.

- 2.3. At ei gilydd, mae'r adroddiad yn darparu sicrwydd bod y tîm Archwilio Mewnol yn parhau i gefnogi fframwaith gwrth dwyll y cyngor a bod honiadau'n cael eu nodi, brysennu a'u gweithredu.
- 2.4. Fodd bynnag, mae'r meysydd goruchwyllo allweddol ar gyfer y pwyllgor yn cynnwys capasiti, twyll, asesiadau risg, cyflawni'r strategaeth, defnyddio dadansoddeg data a'r Fenter Twyll Genedlaethol, a sicrhau bod gwersi a ddysgir yn dilyn atgyfeiriadau ac ymchwiliadau yn cryfhau dulliau rheoli.

3. ARGYMHELLIAD

- 3.1. Bod y Pwyllgor yn ystyried ac yn cynnig sylwadau ar y gweithgareddau a gynhaliwyd yn ystod 2025-26 i leihau'r risg o dwyll, llwgrwobrwyo a llygredd o fewn y Cyngor ac yn ei erbyn ac yn nodi'r sicrwydd a ddarparwyd i'r Pwyllgor ynglŷn â pha mor effeithlon yw trefniadau'r Cyngor i leihau'r risg o dwyll.

Strategaeth Atal Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd 2025-26

Gorffennaf 2026

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA ACFS

Pennaeth Archwilio a Risg

Cynnwys

Cyflwyniad _____	2
Cyd-destun Cyfredol _____	3
Amcanion strategol 2025-2028 _____	4
Adnodd Adrodd am Dwyll _____	5
Ymchwilio i Dwyll _____	6
Adolygiad rhagweithiol atal twyll _____	6
Cynnydd o ran Gweithredu Argymhellion yr Archwilydd Cyffredinol _____	6
Casgliad _____	7
Atodiad 1 – Beth yw Twyll, Llwgwrwbrwyo a Llygredd? _____	8
Atodiad 2 – Pileri Strategol _____	9
Atodiad 3 – Cynllun Cyflawni Atal Twyll, Llwgwrwbrwyo a Llygredd 2025-2028 _____	12
Atodiad 4 – Canlyniadau'r Adnodd Adrodd Twyll 2025-26 (11/2024-03/25) _____	17
Atodiad 5 – Yr Adnodd Adrodd Twyll - Astudiaethau achos _____	18
Atodiad 6 – Rhybuddion twyll a gyhoeddwyd _____	19

Tudalen 208

Cyflwyniad

1. Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno'r gweithgareddau a gyflawnwyd gan y tîm Archwilio Mewnol yn ystod 2025-26 i leihau'r risg o dwyll, llwgwrwbrwyo a llygredd o fewn y Cyngor ac yn ei erbyn.¹
2. Mae hyn yn cefnogi gofynion y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang ar gyfer Sector Cyhoeddus y DU (GIAS), sydd yn weithredol ers 1 Ebrill 2025 ac a ddisodlodd Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS). Er nad yw bellach yn safon yn ei hun, ystyrir twyll yn risg treiddiol ac fe'i ystyrir drwy gydol y safonau.
3. Yn ogystal, mae Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 yn datgan bod rhaid i swyddog ariannol cyfrifol y cyngor (Swyddog Adran 151) sicrhau bod mesurau er mwyn atal a chanfod gwallau a thwyll wedi'u cynnwys yn systemau rheoli cyfrifeg y Cyngor.
4. Roedd [adroddiad](#)² gan Archwilydd Cyffredinol Cymru yn datgan bod gwerth y colledion yn y sector cyhoeddus oherwydd twyll yn anhysbys. Roedd [adroddiad](#)³ gan Swyddfa'r Cabinet yn nodi bod ystod y colledion tebygol yng ngwariant y llywodraeth rhwng 0.5% a 5% o'r gwariant.
5. Gan ddefnyddio'r amcangyfrifon hyn, mae'n awgrymu y gallai colledion yn sgil twyll a gwallau fod rhwng £1.39 miliwn ac £13.9 miliwn y flwyddyn, yn seiliedig ar [gyllideb](#) refeniw gros o £277 miliwn ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn yn 2024-25.
6. Mae'r adroddiad hefyd yn darparu diweddariad ar gynnydd y cyngor wrth ymateb i argymhellion yr Archwilydd Cyffredinol mewn [adroddiad](#)⁴ a gyhoeddwyd yn 2020.

¹ Mae esboniad o beth yw twyll, llwgwrwbrwyo a llygredd wedi'i gynnwys yn [Atodiad 1](#)

² [Trefniadau Atal Twyll yn Sector Cyhoeddus Cymru](#), Archwilio Cymru, Mehefin 2019

³ [Cross-Government Fraud Landscape Annual Report 2019](#), Swyddfa'r Cabinet

⁴ 'Gwella Ein Perfformiad' Mynd i'r afael â Thwyll yng Nghymru, Archwilio Cymru, Gorffennaf 2020

Pam fod Atal Twyll, Llwgwrwobrwyo a Llygredd yn Bwysig?

7. Mae pob punt a gollir oherwydd twyll, llwgwrwobrwyo a llygredd yn golled i'r pwrs cyhoeddus ac mae'n lleihau gallu'r sector cyhoeddus i ddarparu gwasanaethau i bobl sydd eu hangen.
8. Mewn cyfnod pan mae pwysau ariannol yn cynyddu, mae'n bwysicach nac erioed bod pob corff cyhoeddus yng Nghymru'n ceisio lleihau'r risg o golledion oherwydd twyll, yn ogystal â chefnogi cynaliadwyedd ariannol.
9. Gall twyll gael effaith ar enw da'r sector cyhoeddus hefyd, gan danseilio ymddiriedaeth y cyhoedd ac effeithlonrwydd sefydliadau.
10. Pan fydd cynghorau'n cymryd camau atal twyll effeithiol byddant yn ailadeiladu ymddiriedaeth y cyhoedd ac yn sicrhau bod arian prin yn cael ei ddefnyddio'n effeithiol.
11. Mae'r sector cyhoeddus yn cael ei dargedu'n gynyddol bellach, oherwydd bod y trafodion ariannol yn fwy, ac mae twyllwyr yn gallu gwneud mwy o elw.
12. Yn y cod ymarfer, 'Code of Practice on Managing the Risk of Fraud and Corruption'⁵ mae CIPFA yn dadlau:

"Mae cyfrifoldeb ar arweinwyr gwasanaethau cyhoeddus i wreiddio safonau effeithiol ar gyfer atal twyll a llygredd yn eu sefydliadau eu hunain. Mae hyn yn cefnogi llywodraethiant da ac yn arddangos stiwardiaeth ariannol effeithiol a rheolaeth ariannol gyhoeddus effeithiol."

⁵ [Code of Practice on Managing the Risk of Fraud and Corruption](#), CIPFA, 2014

⁶ [Strategaeth Dwyll 2026-2029 - Tarfu ar droseddau, cefnogi cadernid economaidd a sicrhau cyfiawnder](#), Llywodraeth y DU, Mawrth 2026

⁷ [Y Dangosydd Twyll Blynnyddol](#), Crowe, Peters & Peters a Phrifysgol Portsmouth, 2023

⁸ [Troseddau yng Nghymru a Lloegr: yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Rhagfyr 2025](#), SYG, Ebrill 2026

Cyd-destun Cyfredol

13. Yng Nghymru a Lloegr twyll yw'r drosedd a adroddir amlaf, ac mae'n effeithio ar filiynau o bobl a busnesau bob blwyddyn. Mae graddfa a natur soffistigedig twyll yn tanseilio ymddiriedaeth y cyhoedd, ac yn peri bygythiad cynyddol i ddiogelwch gwladol a'n cadernid economaidd.⁶ Gyda'r aflonyddwch geowleidyddol yn parhau, ynghyd â'r argyfwng costau byw, risgiau allweddol eraill i fusnesau, megis amharu ar y gadwyn gyflenwi, materion cadw staff a bygythiadau seiber, mae'r cyfleoedd i dwyllo'n parhau i gynyddu a bydd twyllwyr yn manteisio ar y sefyllfa gan ddefnyddio dulliau mwyfwy soffistigedig i gyflawni troseddau.
14. Mae pryder gwirioneddol ymysg sectorau cyhoeddus a phreifat y DU fod twyll bellach wedi cyrraedd lefelau digynsail. Yn ôl y Swyddfa Gartref, mae 44% o'r holl droseddau y rhoddir gwybod amdanynt yng Nghymru a Lloegr yn ymwneud â thwyll ac mae'r gost flynyddol i economi'r DU oddeutu £219 biliwn⁷, gyda thua 4.4 miliwn achos o dwyll yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Rhagfyr 2025.⁸
15. Ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2026, cofnododd [Report Fraud](#) (Action Fraud gynt) 2,040 achos o dwyll yn ardal Heddlu Gogledd Cymru, gyda cholledion gwerth £7 miliwn. Rhoddwyd gwybod am 95% o'r rhain gan unigolion a 5% gan sefydliadau.
16. Fodd bynnag, mae twyll yn erbyn sefydliadau'r llywodraeth yn parhau i beri pryder sylweddol. Mewn ymateb, mae llywodraeth y DU wedi sefydlu Awdurdod Twyll y Sector Cyhoeddus (PSFA), a lansiwyd yn Awst 2022 i foderneiddio gweithgarwch atal twyll yn y sector cyhoeddus a chyflwyno deddfwriaeth newydd, gan gynnwys y drosedd o 'fethu ag atal twyll' a gyflwynwyd yn y Ddeddf Troseddau

Economaidd a Thryloywder Corfforaethol 2023, a ddaeth i rym ar 1 Medi 2025.

17. Yn seiliedig ar fethodoleg y PSFA, mae'r Swyddfa Dwyll Genedlaethol yn amcangyfrif bod y gost i drethdalwyr o ganlyniad i dwyll a gwallau rhwng £55 biliwn ac £81 biliwn yn 2023-24, sy'n dangos bod yr her i'r llywodraeth wrth weithredu ar dwyll yn erbyn y sector cyhoeddus yn parhau i fod yn sylweddol.⁹
18. Mae gan Ddealltwriaeth Artiffisial (AI) rôl ddeublyg, ac mae'r defnydd o AI gan dwyllwyr (creu cynlluniau soffistigedig) a sefydliadau (canfod twyll yn well) wedi cynyddu. Dros y flwyddyn ddiwethaf rydym wedi gweld bygythiadau a thueddiadau newydd ym maes twyll ynghyd â'r risgiau parhaus yn gysylltiedig ag AI cynhyrchiol sy'n galluogi dwyllwyr i greu lleisiau, delweddau a dogfennau ffug drwy dechnegau dysgu dwfn sy'n edrych yn hynod ddilys a real, gan ei gwneud hi'n anodd iawn canfod twyll. Gan ein bod ni bellach yn byw ein bywydau ar-lein ac yn masnachu ar-lein mae'r 'dulliau mynediad' i dwyllwyr yn cynyddu.
19. Mae'r bygythiad mewnol gan reolwyr a staff yn parhau i gael ei gydnabod fel mater difrifol. Mae adroddiad gan KPMG¹⁰ yn datgelu bod dwyllwyr gan amlaf yn aelodau staff dibynadwy â gwasanaeth hir sydd yn cymryd mantais o wendidau sefydliadol. Yn 2024-25 roedd 5,387 o droseddau 'dwyn gan weithwyr' wedi eu cofnodi yng Nghymru a Lloegr.¹¹
20. Yn ei [adroddiad](#)¹² sy'n trafod yr heriau a wynebwr gan y gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru, roedd yr Archwilydd Cyffredinol yn pryderu y gallai fod yn rhy hawdd i gyrff cyhoeddus ystyried eu buddsoddiad mewn gwaith atal twyll fel elfen ddewisol yn hytrach na hanfodol ymysg pwysau eraill. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn awgrymu bod y cyfleoedd yn rhai sylweddol os yw'r ewylllys yn bodoli i fynd i'r afael â nhw.

Amcanion strategol 2025-2028

21. Wrth ystyried ein hamcanion, fe wnaethom ystyried Cod Ymarfer CIPFA ar Reoli'r Risg o Dwyll a Llygredd (2014) ([Cod CIPFA](#)), sy'n nodi'r arfer orau ar gyfer gwaith atal twyll mewn llywodraeth leol, yn seiliedig ar bum egwyddor.
22. Yn ogystal, gan nad oes strategaeth gyffredinol ar gyfer Cymru gyfan defnyddiom ['Fighting Fraud and Corruption Locally: A Strategy for the 2020s'](#) (FFCL), fel sylfaen i'n ffocws strategol. Dyma'r strategaeth atal twyll a llygredd gyffredinol ar gyfer llywodraeth leol yn Lloegr ac mae'n gosod patrwm ar gyfer ymateb yn fwy cadarn i dwyll a llygredd yn erbyn awdurdodau lleol.
23. Yn yr un modd â Chod CIPFA, mae'r strategaeth FFCL yn canolbwyntio ar bum piler o weithgarwch, neu amcanion strategol, y ceir manylion amdanynt yn [Atodiad 2](#) ac mae'n ein cynorthwyo i nodi ym mhle mae angen i'r Cyngor ganolbwyntio ei ymdrechion yn y maes atal twyll.
24. Defnyddiwyd yr amcanion strategol hyn i ddatblygu cynllun cyflawni ar gyfer gweithgarwch atal twyll. Mae diweddariad ar gynnydd wedi'i gynnwys yn [Atodiad 3](#).
25. Mae uchafbwyntiau'n cynnwys cynnydd gwirioneddol mewn ymwybyddiaeth o e-byst twyllodrus posib o ganlyniad i'r rhaglen hyfforddi a gyflwynwyd yn ystod 2023-24, a lansio'r adnodd adrodd twyll corfforaethol.

⁹ [Effaith twyll a gwallau ar gyllid cyhoeddus 2023-24](#), Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, Tachwedd 2024

¹⁰ [Global profiles of the fraudster](#), KPMG, 2025

¹¹ [Number of theft by an employee offences in England and Wales from 2002/03 to 2024/25](#), Statista, cyrchwyd 29/06/26

¹² [O ymdrin â heriau wrth iddynt godi i ddiogelu at y dyfodol - yr her i wasanaethau cyhoeddus Cymru](#), Archwilio Cymru, Chwefror 2024

Adnodd Adrodd am Dwyll

26. Ym mis Tachwedd 2024, aeth Adnodd Adrodd am Dwyll y cyngor yn fyw ar wefan y cyngor. Oherwydd problemau capasiti o fewn y tîm nid oedd lansio'r adnodd wedi cael ei hyrwyddo trwy dîm cyfathrebu corfforaethol y cyngor. Fodd bynnag, er na chafodd yr adnodd ei hyrwyddo, mae'r canlyniadau wedi bod yn ardderchog a manylir arnynt yn [Atodiad 4](#), a cheir astudiaethau achos yn [Atodiad 5](#).
27. Derbyniodd yr Adnodd Adrodd Twyll 61 o honiadau yn 2025-26, o'i gymharu â 19 yn ystod y cyfnod adrodd blaenorol. Roedd y ffigwr blaenorol yn cwmpasu cyfnod o bum mis yn unig, wedi i'r adnodd adrodd gael ei lansio ym mis Tachwedd 2024, tra bo'r ffigwr presennol yn ymwneud â chyfnod o ddeuddeg mis. Felly, rhaid bod yn wylidwrs wrth gymharu'r ffigurau blynyddol hyn; fodd bynnag hyd yn oed ar ôl ystyried y cyfnod adrodd hwy, mae'r cynnydd mewn defnydd yn dangos bod yr adnodd yn dechrau ennill ei blwyf fel dull o roi gwybod am bryderon ac mae'n helpu i amlygu achosion posib o dwyll, gwallau a chamddefnydd yng ngwasanaethau'r cyngor.
28. Derbyniwyd 44 honiad, ac roedd mwyafrif yr adroddiadau'n ymwneud â holiadau'n gysylltiedig â refeniw, sef tua 72% o'r atgyfeiriadau. Mae hyn yn unol â'r disgwyliadau, oherwydd y modd y caiff y dreth gyngor ei gweinyddu a'r risgiau hysbys yn gysylltiedig â disgownt person sengl y dreth gyngor, osgoi'r premiwm ail gartrefi ac eiddo heb gael eu cynnwys ar y gofrestr dreth gyngor neu ardrethi busnes. Hyd yma mae pum achos o dwyll neu wall wedi cael ei gadarnhau, ac mae 13 achos pellach wrthi'n cael ei adolygu. Mae hyn yn awgrymu y dylid parhau i ganolbwyntio ar y maes hwn wrth atal a chanfod twyll, yn cynnwys gweithgareddau paru ac adolygiadau wedi'u targedu.
29. Twyll tenantiaeth tai oedd yr ail gategori adrodd uchaf, gyda naw honiad o'i gymharu ag un yn ystod y cyfnod adrodd blaenorol o bum mis. Cadarnhawyd un achos o dwyll neu wall, gwerth £42,000, ac

mae tri achos wrthi'n cael ei adolygu. Er bod nifer yr atgyfeiriadau'n is na'r categori Refeniw, mae'r gwerth amcangyfrifedig yn dangos yr effaith ariannol a chymdeithasol bosib yn gysylltiedig â thwyll tenantiaeth, yn cynnwys colli adnoddau tai prin ar gyfer bobl sydd wir mewn angen.¹³

30. Ar draws pob categori, canfuwyd bod 25 honiad yn ddi-sail yn dilyn adolygiad neu ymchwiliad, a chaewyd 10 arall gan nad oedd digon o dystiolaeth i ymchwilio. Mae hyn yn gyffredin iawn ym maes adrodd twyll, gan fod honiadau'n aml iawn yn seiliedig ar wybodaeth anghyflawn neu gamddealltwriaeth. Serch hynny, mae'r broses yn darparu dull pwysig ar gyfer blaenoriaethu pryderon, nodi gwendidau posib a sicrhau bod materion â digon o dystiolaeth yn cael eu cyfeirio at y gwasanaeth mwyaf addas fel y gellir cynnal adolygiad.
31. Ar ddiwedd y flwyddyn, mae 20 honiad yn destun adolygiad. Mae hyn yn cynnwys 13 achos Refeniw, tri achos twyll tenantiaeth ac achosion unigol yn gysylltiedig â budd-daliadau, bathodynnau glas, gwarchod y cyhoedd/safonau masnach a materion eraill. Mae nifer yr achosion sy'n agored o hyd yn adlewyrchu nifer yr atgyfeiriadau a gynhyrchwyd drwy'r adnodd a'r ffaith bod rhaid cynnal gwiriadau dan arweiniad gwasanaethau, paru data a dod o hyd i dystiolaeth bellach cyn y gellir eu cau.
32. At ei gilydd, mae'r teclyn wedi helpu i gryfhau trefniadau gwrth-dwyll y cyngor drwy ei gwneud hi'n haws rhoi gwybod am bryderon a chasglu dystiolaeth gan wahanol wasanaethau. Mae'r canlyniadau hefyd yn atgyfnerthu pwysigrwydd parhau i hyrwyddo'r llwybr adrodd hwn, blaenoriaethu atgyfeiriadau'n brydlon, cydlynu'n effeithiol â gwasanaethau a pharu data er mwyn cefnogi ymchwiliadau cymesur.

¹³ Mae'r [Fforwm Twyll Tenantiaeth](#) yn amcangyfrif bod pob achos o dwyll tenantiaeth werth tua £42,000, gan ddefnyddio fformiwla cenedlaethol safonol yn seiliedig ar gostau a aseswyd gan arbenigwyr dros gyfnod o bedair blynedd. Mae hyn yn helpu cynghorau i amcangyfrif yr arbedion i'r pwrs cyhoeddus o ganlyniad i adennill eiddo sy'n cael eu meddiannu'n dwyllodrus, yn cynnwys lleihau costau llety dros dro.

Ymchwilio i Dwyll

33. Mae dau honiad o dwyll posib yn erbyn y cyngor yn destun ymchwiliad ar hyn o bryd. Yn dilyn ymchwiliadau rhagarweiniol, mae'n debyg, oherwydd diffyg tystiolaeth, na fydd unrhyw gamau pellach yn cael eu cymryd.
34. Bydd adroddiad yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar ôl cwblhau'r ymchwiliadau hyn.

Adolygiad rhagweithiol atal twyll

35. Cynhaliodd y Swyddog Yswiriant ac Atal Twyll adolygiad o drefniadau'r cyngor ar gyfer gweinyddu'r cynllun taliadau '**Cartrefi i Wcraïn, Diolch**' yn dilyn stori yn y wasg bod unigolyn mewn awdurdod lleol yn Lloegr (Cyngor Bwrdeistref Swydd Huntingdon) wedi hawlio taliadau'n dwyllodrus fel rhan o'r cynllun.
36. Roedd yr adolygiad yn ystyried natur a gweithrediad y rheoliadau mewnol, ac roedd y gwaith yn cynnwys trafod â swyddogion, dadansoddi'r daenlen taliadau, a chymharu sampl o daliadau â chofnodion y system taliadau.
37. Canfu ein hadolygiad bod ein rheolaethau'n effeithiol ar y cyfan. Mae gan swyddogion ddealltwriaeth glir o'r gofynion cymhwysra, camau dilysu, trefniadau awdurdodi, a'r angen i ymateb yn brydlon pan fydd amgylchiadau'r lletywr yn newid. Mae dyletswyddau'n cael eu dyrannu'n briodol ac mae'r tîm yn cael ei oruchwylio'n reolaidd, gan helpu i wneud yn siŵr bod taliadau'n cael eu monitro'n gyson.
38. Roedd y daenlen taliadau yn gywir a diweddar, ac ni ddaethpwyd o hyd i unrhyw wallau, anghysondebau na thaliadau nad oedd modd eu hesbonio. Mae'r adolygiad yn darparu lefel dda o sicrwydd bod y cyngor yn rheoli'r risg o dwyll a gordaliadau'n effeithiol yn gysylltiedig â'r cynllun hwn.

Cynnydd o ran Gweithredu Argymhellion yr Archwilydd Cyffredinol

39. Fe wnaethom asesu cynnydd y cyngor o ran gweithredu'r 15 argymhelliad yn [adroddiad](#)¹⁴ Archwilydd Cyffredinol Cymru yn 2020 ar dwyll yn y Sector Cyhoeddus yng Nghymru.
40. O'r 15 argymhelliad, roedd y cyntaf yn ymwneud â Llywodraeth Cymru ac argymhellwyd bod Llywodraeth Cymru'n gwella ei harweinyddiaeth strategol yn gysylltiedig ag atal twyll ledled y gwasanaeth cyhoeddus yng Nghymru, gan chwarae rôl gydllynol lle bo modd, a chydabod bod modd i gyrff unigol barhau i fod yn gyfrifol am eu gweithgareddau gwrth-dwyll.
41. Roedd y 14 argymhelliad arall yn ymwneud â'r sector cyhoeddus ehangach yng Nghymru, gan gynnwys llywodraeth leol. Mae'r cyngor yn cydymffurfio â 12 o'r argymhellion ond nid yw'n cydymffurfio'n llawn â'r ddau arall sy'n ymwneud ag asesu'r risg o dwyll. Fodd bynnag, mae'r rhain wedi'u cynnwys yn Strategaeth Gwrth-dwyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd y Cyngor ar gyfer 2025-2028 ac maent yn cael eu monitro drwy'r Cynllun Cyflawni.

¹⁴ [Gwella Ein Perfformiad' Mynd i'r afael â Thwyll yng Nghymru](#), Archwilio Cymru, Gorffennaf 2020

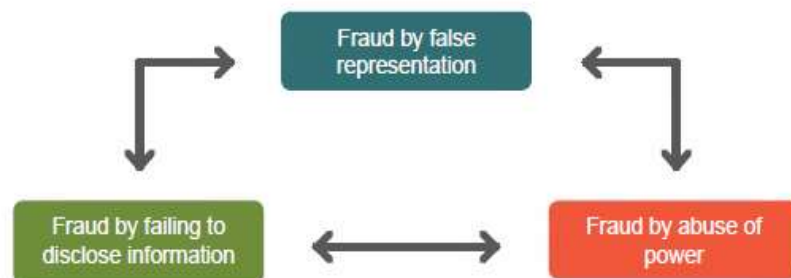
Casgliad

42. Mae rheoli'r risg o dwyll a llygredd yn effeithiol yn rhan hanfodol o unrhyw gyngor modern, effeithiol. Mae rhyw lefel o dwyll yn y sector cyhoeddus yn debygol o ddigwydd, hyd yn oed yn ystod cyfnodau arferol. O wybod bod holl elfennau'r triongl twyll delfrydol sy'n caniatáu i dwyll ffynnu (cymhelliant, cyfle a rhesymoli) wedi cynyddu, rhagwelir y bydd twyll yn parhau i fod yn fygythiad ariannol sylweddol i gynghorau, ac nid oes arwydd ei fod yn arafu.
43. Nid yw'r cyngor yn ddiogel rhag achosion o ddwyn yn y gweithle ac mae'n gallu digwydd ar bob lefel ac am flynyddoedd heb gael ei ganfod. Oni bai bod mesurau amddiffyn addas ar waith gennym, ni fydd gan y cyngor lawer o obaith o adennill arian neu nwyddau sy'n cael eu dwyn, a gallai wynebu costau eraill, megis dirwyon gan reoleiddwyr. Gall y cyngor leihau'r risg bod gweithwyr yn dwyn ganddo trwy roi rheolaethau cadarn, goruchwyliaeth gadarn a diwylliant gwaith cadarnhaol ar waith.
44. Bydd cyflawni'r Strategaeth Atal Twyll, Llygredd a Llwgwrwobrwyo 2025-28 a'r Cynllun Cyflawni yn helpu'r cyngor i ymladd twyll yn llwyddiannus. Un o'r camau allweddol nesaf fydd datblygu asesiadau risg twyll ar gyfer y cyngor cyfan, fydd yn helpu i wella gallu'r cyngor i nodi achosion posib o dwyll, yn ogystal ag unrhyw wendidau yn ei drefniadau atal twyll neu feysydd lle mae mwy o risg o dwyll. Bydd hyn yn caniatáu i'r cyngor dargedu ei adnoddau prin yn well, a'i weithgareddau'n briodol, yn enwedig os, neu pryd, y bydd risgiau newydd yn gysylltiedig â thwyll yn dod i'r amlwg.
45. Bydd yr asesiadau risg twyll hyn hefyd yn cael eu defnyddio fel adnodd byw a'u hymgorffori yn y fframwaith rheoli risgiau cyffredinol er mwyn sicrhau bod y risgiau a nodir yn cael eu rheoli'n briodol a'u bod yn cael eu cyfeirio at sylw uwch reolwyr ôl yr angen.
46. Mae'r cyngor yn parhau i geisio manteisio i'r eithaf ar ei waith yn gysylltiedig â'r Fenter Twyll Genedlaethol ac mae'n parhau i ddefnyddio dadansoddi data fel rhan o'i waith monitro parhaus.
47. Pan fydd twyll yn cael ei nodi a'i daclo'n llwyddiannus, rhoddir cyhoeddusrwydd i hynny er mwyn atgyfnerthu neges gadarn o frig y sefydliad na fydd twyll yn cael ei oddef.
48. Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'n ymwneud ag atal twyll. Mae'n derbyn adroddiadau am ganlyniad ymchwiliadau twyll ac mae'n darparu cefnogaeth a chyfeiriad, monitro ac mae'n dal swyddogion i gyfrif.
49. Hefyd, mae llwyddiant yr Adnodd Adrodd Twyll yn darparu sicrwydd bod honiadau'n cael eu hamlygu a'u hasesu a bod camau'n cael eu cymryd, yn ogystal ag amlygu pwysigrwydd sicrhau digon o gapasiti i reoli atgyfeiriadau ac ymchwilio i feysydd risg uwch.
50. Er bod y cyngor wedi hyfforddi staff atal twyll sydd yn bodloni safonau proffesiynol cydnabyddedig, mae capasiti'n parhau i fod yn broblem, a bydd angen blaenoriaethu ar sail risg. Mae penodi swyddog atal twyll penodol yn darparu newid gwirioneddol yng ngallu'r cyngor i atal twyll yn effeithiol.
51. Yn olaf, mae ymddygiadau a gweithredoedd unigolion yn hanfodol bwysig wrth daclo'r risg o dwyll. Mae'n rhaid i bob un ohonom, yn staff ac aelodau fel ei gilydd, fynd ati i greu diwylliant sy'n elyniaethu i'r risg o dwyll a llygredd a sefydlu llinell glir rhwng yr hyn sy'n ymddygiad derbyniol ac annerbyniol o fewn y cyngor.

Atodiad 1 – Beth yw Twyll, Llwgwrwbrwyo a Llygredd?

Twyll

Mae Deddf Twyll 2006 yn amlinellu tair ffordd y gellir cyflawni'r drosedd:

Mae'n golygu bod y tramgwyddwr ar ei ennill (yn ariannol fel arfer), tra bod rhywun arall (gan gynnwys sefydliad) ar ei golled, neu mae'n golygu fod rhywun arall yn wynebu colled.

Er enghraifft, gyda thwyll trwy gynrychiolaeth ffug, mae'r tramgwyddwr yn cyflwyno hawliadau ffug am oramser yn fwriadol, neu'n cyflwyno cymwysterau ffug yn ystod y broses recriwtio.

Mae enghraifft o dwyll trwy fethu â datgelu gwybodaeth yn cynnwys peidio â datgelu gwybodaeth i farnwr mewn achos cyfreithiol, gan olygu fod y sefydliad yn colli'r achos ac yn gorfod talu iawndal.

Mae twyll trwy gam-drin grym yn cynnwys enghreifftiau lle mae aelod o staff yn cam-drin ei safle i ddyfarnu contractau i ffrindiau a theulu, neu'n trosglwyddo taliadau credydwy'r i'w gyfrif personol ei hun.

Llwgwrwbrwyo

Mae Deddf Llwgwrwbrwyo 2010 yn nodi'r pedair ffordd o gyflawni'r drosedd:

- Llwgwrwbrwyo naill ai'n uniongyrchol neu trwy drydydd parti
- Derbyn llwgwrwbrwyon
- Llwgwrwbrwyo swyddog cyhoeddus tramor
- Methiant gan sefydliad masnachol i atal llwgwrwbrwyaeth (trosedd gorfforaethol)

Mae llwgwrwbrwyo yn gysyniad eang ac mae'n cynnwys cynnig, addo neu roi mantais ariannol neu fantais arall er mwyn cymell rhywun i gyflawni swyddogaeth gyhoeddus neu weithgarwch busnes mewn modd amhriodol, neu eu gwobrwyo am wneud hynny. Mae'r Deddf hefyd yn rhoi ystyriaeth arbennig i feysydd gweithgarwch penodol, gan gynnwys lletygarwch a rhoddion.

Enghraifft o hyn yw rhywun yn rhoi mantais i un o weithwyr y cyngor am beidio â gwneud ei waith yn gywir. Mae cynnig neu addo llwgwrwbr yn drosedd, nid oes rhaid rhoi taliad neu wobwr; mae derbyn llwgwrwbr yn drosedd, yn ogystal â chytuno i dderbyn llwgwrwbr, neu ofyn am un. Gallai'r fantais gynnwys arian, tocynnau cyngerdd neu unrhyw fath arall o rodd neu letygarwch. Mae enghreifftiau'n cynnwys rhywun yn cynnig arian yn gyfnewid am:

- Beidio â gwirio bod cais am fudd-daliadau yn gywir
- Darparu gwybodaeth gyfrinachol yn gysylltiedig â phroses dendro
- Dylanwadu ar un o ganlyniadau'r Cyngor e.e. lobiö ar ran cwmnïau preifat.

Mae dyletswydd gyfreithiol ar y Cyngor i atal llwgwrwbrwyo a gallai wynebu dirwy am beidio â gwneud hynny. Mae'n ddyletswydd ar staff i roi gwybod am unrhyw amheuan sydd ganddynt ynghylch camymddygiad ariannol neu broffesiynol. Y gosb am fod yn gysylltiedig â llwgwrwbrwyo yw hyd at 10 mlynedd yn y carchar a / neu ddirwy ddiderfyn.

Llygredd

Er nad oes diffiniad cyfreithiol o beth yw llygredd, mae llygredd yn aml yn cael ei ystyried fel rhagflaenydd i lwgrwobrwyo ac mae Llywodraeth Ei Fawrhdy yn defnyddio'r diffiniad a ddatblygwyd gan y Swyddfa Gartref.¹⁵

Yn aml mae llygredd yn cael ei ystyried fel rhagflaenydd i lwgrwobrwyo ac mae'n cael ei ddiffinio fel:

“...cam-drin pŵer a roddwyd i unigolyn er budd personol sydd fel arfer yn torri cyfreithiau, rheoliadau, safonau uniondeb a/neu safonau ymddygiad proffesiynol.”

Mae llygredd, neu rywun sy'n 'llwgr', yn ymwneud ag ymddygiad ac mae'n golygu diffyg uniondeb neu onestrwydd (ac fe all gynnwys llwgrwobrwyo), neu gamddefnyddio statws i sicrhau mantais anonest.

Defnyddir y term i ddisgrifio rhywun sy'n cymryd rhan mewn twyll, lladrad, gwyngalchu arian ac arferion troseddol neu niweidiol posib eraill lle byddant yn ymddwyn yn groes i ddiddordebau'r cyngor er mwyn sicrhau mantais iddyn nhw eu hunain neu i eraill.

Er enghraifft:

- Camddegongli gwybodaeth am berfformiad yn fwriadol
- Derbyn arian neu rodd yn gyfnewid am ddyfarnu contract
- Dwyn asedau (gliniaduron, offer)
- Rhoi gwybodaeth sensitif i drydydd parti er mwyn rhoi mantais iddynt mewn proses dendro
- Peidio â datgelu gwrthdaro buddiannau er mwyn sicrhau mantais ariannol
- Defnyddio eu dylanwad i sicrhau swydd i ffrindiau / teulu.

Atodiad 2 – Pileri Strategol

Llywodraethu

Bod â threfniadau cadarn a chefnogaeth y weithrediaeth i sicrhau fod mesurau atal twyll, llwgrwobrwyo a llygredd yn cael eu gwreiddio ym mhob rhan o'r sefydliad.

Y disgwyliadau

Sylfaen y strategaeth yw bod 'y rhai hynny sy'n gyfrifol am lywodraethiant' yn cefnogi'r gweithgareddau trwy sicrhau fod trefniadau cadarn ar waith, a chefnogaeth gan y weithrediaeth, i sicrhau fod mesurau atal twyll, llwgrwobrwyo a llygredd yn cael eu gwreiddio ym mhob rhan o'r cyngor.

Mae trechu twyll yn fater i bawb, ac mae angen trefniadau mewnol cadarn ar y cyngor, sy'n cael eu cyfathrebu ar draws y cyngor, i arddangos y diwylliant a'r ymrwymiad i atal twyll.

Mae egwyddor gyntaf Cod CIPFA yn argymhell y dylai'r corff llywodraethu gydnabod ei gyfrifoldeb am sicrhau fod yr holl risgiau sy'n gysylltiedig â thwyll a llygredd yn cael eu rheoli'n effeithiol ym mhob rhan o'r sefydliad.

Mae'r drydedd egwyddor yn argymhell bod angen strategaeth atal twyll ar sefydliadau sydd yn nodi sut mae'n rheoli risgiau a diffinio cyfrifoldebau am weithredu.

Beth ydym ni'n ei wneud / Beth fyddwn ni'n ei wneud

Mae fframwaith o bolisiau'n bodoli, fel sy'n cael ei argymhell yn y canllawiau, ac mae meddalwedd derbyn polisiau yn monitro a yw staff yn deall ac yn derbyn rhai o'r polisiau. Bydd rhaglen yn cael ei darparu fel rhan o'r Strategaeth Atal Twyll ar gyfer 2025-28, er mwyn diweddarau polisiau, codi ymwybyddiaeth am atal twyll a chyflwyno pecyn E-ddysgu.

Mae gan y cyngor strategaeth dair blynedd sydd wedi'i diffinio'n glir a'i chymeradwyo ar y lefel uchaf ac mae'n canolbwyntio ar ganlyniadau, gan helpu i sicrhau bod y cyngor yn cymryd y risg o dwyll a llygredd o ddifri.

¹⁵ [Strategaeth Atal Twyll Weithredol y Llywodraeth 2024-2027](#)

Cydnabod	
Asesu a deall risgiau twyll. Ymrwymo'r gefnogaeth gywir a thaclo twyll a llygredd. Dangos bod ganddo ymateb atal twyll cadarn. Cyfathrebu'r risgiau i'r rhai hynny sy'n gyfrifol am lywodraethiant.	
Y disgwyliadau	I greu ymateb atal twyll, mae'n rhaid i'r cyngor gydnabod a deall risgiau twyll a dangos hynny trwy ymrwymo adnoddau priodol er mwyn taclo twyll. Mae Cod CIPFA yn nodi bod adnabod y risg o dwyll yn hanfodol er mwyn deall perygl risgiau, newid ym mhatrymau bygythiadau twyll a llygredd a'r canlyniadau posib i'r sefydliad a'i ddefnyddwyr gwasanaeth. Mae'n cefnogi risgiau twyll a llygredd fel risgiau busnes i'w rheoli fel rhan o broses rheoli risgiau'r sefydliad. Mae'r bedwaredd egwyddor yn argymhell y dylai sefydliadau drefnu adnoddau priodol i gefnogi'r strategaeth atal twyll. Beth ydym ni'n ei wneud / Beth fyddwn ni'n ei wneud Mae'r Tîm Arweinyddiaeth (TA) wedi cydnabod bygythiadau twyll a llygredd trwy ei gwneud yn orfodol i bob gwasanaeth gynnwys twyll yn ei gofrestr risgiau. Bydd hyn yn cael ei atgyfnerthu trwy sefydlu Gweithgor Atal Twyll cyngor cyfan. Tasg gyntaf y grŵp fydd datblygu asesiadau risg twyll ar gyfer y cyngor cyfan. Yn yr un modd â phob gwasanaeth o fewn y cyngor, ychydig iawn adnoddau a fu ar gael o fewn y cyngor ar gyfer trefniadau atal twyll. Mae penodi swyddog atal twyll penodol yn darparu newid gwirioneddol yng ngallu'r cyngor i atal twyll yn effeithiol. Rydym yn cyflwyno adroddiad blynyddol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu er mwyn ei alluogi i herio gweithgareddau a deall gweithgareddau atal twyll y cyngor.

Atal	
Gwneud y defnydd gorau o wybodaeth a thechnoleg. Gwella rheolaethau a phrosesau'n ymwneud â thwyll. Datblygu diwylliant atal twyll mwy effeithiol. Cyfathrebu ei weithgareddau a'i lwyddiannau.	
Y disgwyliadau	Y ffordd fwyaf effeithlon ac effeithiol o ymladd twyll yw drwy ei atal rhag digwydd yn y lle cyntaf. Gellir cyflawni hyn drwy rannu gwybodaeth a chodi ymwybyddiaeth. Gall y Cyngor atal a chanfod twyll trwy wella rheolaethau a phrosesau yn gysylltiedig â thwyll a defnyddio gwybodaeth a thechnoleg yn well, ynghyd â datblygu diwylliant atal twyll mwy effeithiol. Beth ydym ni'n ei wneud / Beth fyddwn ni'n ei wneud Ar y cyd â'r Tîm Hyfforddi a Datblygu, fe wnaethom ddarparu rhaglen o ddigwyddiadau hyfforddi atal twyll wyneb yn wyneb yn 2023-24, gan dargedu aelodau etholedig a lleyg, a rheolwyr a swyddogion sydd â chyfrifoldebau ariannol a chaffael. Byddwn yn ailadrodd yr hyfforddiant hwn yn rheolaidd, a bydd yn cael ei gefnogi gan becyn e-ddysgu fydd yn cael ei gyflwyno yn 2026. Byddwn yn cynnal digwyddiadau codi ymwybyddiaeth rheolaidd o fewn y cyngor ac yn dosbarthu unrhyw rybuddion a dderbynnir gan y Rhwydwaith Atal Twyll Cenedlaethol i swyddogion perthnasol o fewn y sefydliad. Pan fydd twyll yn cael ei nodi a'i daclo'n llwyddiannus, rhoddir cyhoeddusrwydd i hynny er mwyn atgyfnerthu neges gadarn o frig y sefydliad na fydd twyll yn cael ei oddef. Byddwn yn mynd ati i hyrwyddo pwysigrwydd atal twyll i'r cyngor, gan roi hyder i staff a'r cyhoedd nad yw twyll yn cael ei oddef.

Erlyn

Blaenoriaethu adennill colledion oherwydd twyll a defnyddio sancsiynau sifil.

Datblygu'r gallu a'r capasiti i gosbi troseddwyd.
Cydwethio ar draws ffiniau daearyddol a ffiniau sectorau.
Dysgu gwersi a chau'r bylchau.

Y disgwyliadau

Er mai prif nod y cyngor yw atal twyll a llygredd rhag digwydd yn y lle cyntaf, mae'n hanfodol fod ymateb cadarn ar gael o ran gorfodaeth er mwyn erlyn twyllwyr a rhwystro eraill.

Mae pumed egwyddor y Cod yn argymhell bod sefydliadau'n rhoi polisiâu a gweithdrefnau ar waith i gefnogi'r strategaeth atal twyll a llygredd a'u bod yn cymryd camau i atal, canfod ac ymchwilio twyll.

Mae'n sefydlu y bydd y gallu i weithredu'n ddibynnol ar faint a natur sefydliad a maint ei gapasiti atal twyll. Fodd bynnag, beth bynnag yw maint a gweithgareddau sefydliad, mae angen iddo gymryd camau priodol ac adrodd ar y camau hynny i'w gorff llywodraethu.

Beth ydym ni'n ei wneud / Beth fyddwn ni'n ei wneud

Bydd y cyngor yn ceisio sicrhau'r gosb gryfaf bosib ar bob achlysur yn erbyn unrhyw unigolyn neu sefydliad sy'n twyllo neu'n ceisio twyllo'r cyngor. Os bydd gweithred droseddol yn cael ei phrofi, yna bydd Deddf Enillion Troseddau 2002 yn cael ei defnyddio, lle bo hynny'n briodol, i adennill yr arian. Gallai dulliau adennill eraill gynnwys, ymysg pethau eraill, achosion sifil; gorchmynion elw anghyfreithlon a gorchmynion iawndal.

Byddwn yn parhau i fynyachu cyfarfodydd Gweithgor Atal Twyll Partneriaeth Archwilio Gogledd a Chanolbarth Cymru.

Byddwn yn parhau i gydlynu data y mae angen i'r cyngor ei ddarparu i'r Fenter Twyll Genedlaethol ar gyfer ei ymarfer paru data pob dwy flynedd, a byddwn yn archwilio parau data risg uchel a nodwyd fel rhan o ymarfer paru data'r Fenter Twyll Genedlaethol.

Gwarchod ei hun a'i breswylwyr

Bod â threfniadau cadarn a chefnogaeth y weithrediaeth i sicrhau fod mesurau atal twyll, llwgrwobrwyo a llygredd yn cael eu gwreiddio ym mhob rhan o'r sefydliad.

Cydnabod y niwed y gall twyll ei achosi yn y gymuned.

Y disgwyliadau

Mae'r thema hon yn ymestyn ar draws pileri'r strategaeth hon ac mae'n ymwneud ag amddiffyn y cyngor rhag trosedd ddifrifol a chfundrefnol, diogelu unigolion rhag dioddef troseddau a diogelu rhag y niwed y gall twyll ei wneud i'r gymuned ehangach. Mae'n ymwneud hefyd â diogelu cyllid cyhoeddus, diogelu'r cyngor rhag troseddau seiber a diogelu ei hun rhag twyll yn y dyfodol.

Beth ydym ni'n ei wneud / Beth fyddwn ni'n ei wneud

Mae'r cyngor yn cydnabod nad yw twyll yn drosedd heb ddioddefwyr ac mae'n ceisio gwarchod pobl fregus rhag y niwed y gall twyll ei achosi yn y gymuned.

Mae dyletswydd arnom i amddiffyn preswylwyr yn ein cymunedau rhag twyll a dylem weithio ar y cyd â swyddogion ym mhob rhan o'r cyngor, ac mewn asiantaethau partner, i atal twyll a diogelu pobl fregus.

Atodiad 3 – Cynllun Cyflawni Atal Twyll, Llwgwrwbrwyo a Llygredd 2025-2028

Mater / Risg / Cyfle	Camau	Gan Bwy	Erbyn Pryd	Statws Presennol
Cynnydd o ran cyflawni'r gweithredoedd sydd angen sylw yn y Cynllun Gweithredu Atal Twyll, Llwgwrwbrwyo a Llygredd 2022-2025				
Caffael oedd un o'r meysydd lle'r oedd y canfyddiad o dwyll ar eich uchaf yn 2019-20	Byddwn yn gweithio gyda'r Rheolwr Caffael i roi'r cynllun gweithredu ar waith yn dilyn yr adolygiad archwilio mewnol 'Rheoli'r Risg o Dwyll a Llygredd ym maes Caffael' a gynhaliwyd ym mis Awst 2022.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mawrth 2023 Dyddiad diwygiedig : Rhagfyr 2026	Gwaith ar y Gweill. Oherwydd gwrthdaro rhwng blaenoriaethau, ni chwblhawyd un o'r chwe 'Mater/Risg' yn y Cynllun Gweithredu 'Rheoli'r Risg o Dwyll a Llygredd ym maes Caffael' - nid yw'r Gweithgor Atal Twyll wedi cael ei sefydlu.
Mae prosesau prynu i dalu yn agored i dwyll oherwydd y nifer fawr o drafodion yn cael eu prosesu, yr amrywiaeth o gyflenwyr dan sylw, heriau staffio a thrafodion o werth uchel.	Byddwn yn parhau i weithio gyda'r Tîm Credydwyd i nodi ac atal gwallau a thwyll, gan gynnwys trwy ddefnyddio technegau dadansoddi data (monitro parhaus) a chyhoeddi rhybuddion gan y Rhwydwaith Atal Twyll Cenedlaethol (NAFN) a rhybuddion twyll eraill.	Pennaeth Archwilio a Risg gyda'r Rheolwr y Tîm Cyflogau a Thaliadau	Busnes fel arfer	Mae monitro parhaus yn digwydd yn flynyddol. Cyhoeddwyd adroddiad ar Daliadau Dyblyg ym Medi 2025 a'i gyflwyno i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Mae Atodiad 6 yn cynnwys manylion am y rhybuddion a gyhoeddwyd ar draws y cyngor i godi ymwybyddiaeth ac atal twyll.
Bod â threfniadau cadarn a chefnogaeth y weithrediaeth i sicrhau fod mesurau atal twyll, llwgwrwbrwyo a llygredd yn cael eu gwreiddio ym mhob rhan o'r sefydliad.	Bydd cael fframwaith atal twyll corfforaethol, sydd yn darparu ystod lawn o elfennau lefel uchel, yn cyfrannu tuag at sicrhau fod gan y cyngor strategaeth atal twyll effeithiol. Mae gan y cyngor fframwaith cadarn o weithdrefnau a pholisïau fydd yn cyfuno i weithredu fel rhwystr effeithiol yn erbyn gweithgarwch twyllodrus ac yn darparu ffordd o adrodd am dwyll a llygredd, neu eu canfod. Byddwn, felly, yn cynnal: rhaglen ddiweddarau polisïau gynhwysfawr	Pennaeth Archwilio a Risg	Busnes fel arfer	- Darparwyd rhaglen hyfforddiant wyneb yn wyneb ym mis Rhagfyr 2023, a chynhaliwyd dwy sesiwn ychwanegol ym mis Mawrth 2024 ar gyfer unrhyw un nad oeddent yn gallu bod yn bresennol yn y sesiynau gwreiddiol. - Ers hynny mae pecyn e-ddysgu wedi cael ei gyflwyno ledled y cyngor. Byddwn yn gofyn am gymorth gan y Tîm

Mater / Risg / Cyfle	Camau	Gan Bwy	Erbyn Pryd	Statws Presennol
	- gweithgareddau i godi ymwybyddiaeth am atal twyll - pecyn e-ddysgu			Arweinyddiaeth i'w wneud yn fandadol i'r holl staff. - Bydd polisiâu'n cael eu diweddarau yn ystod 2026-27. - Fe wnaethom gynorthwyo cydweithwyr yn y Gwasanaeth Tai i adolygu'r polisi Twyll Tenantiaeth Tai. - Rydym yn cefnogi cydweithwyr yn y gwasanaeth Tai i ddefnyddio'r adnoddau a ddarparwyd gan y Fenter Twyll Genedlaethol h.y. mae AppCheck yn amlygu ceisiadau twyllodrus yn ogystal â cheisiadau dilys drwy baru data yn erbyn pob math o ffynonellau data eraill a gasglwyd fel rhan o'r ymarfer paru data dwy flynyddol drwy'r Fenter Twyll Genedlaethol.
Nodi, asesu a deall y risgiau twyll yw conglfaen trefniadau atal twyll effeithiol	Ar y cyd â gwasanaethau, byddwn yn datblygu tair ffrwd waith allweddol fydd yn: - ceisio nodi'r risgiau twyll o fewn y Cyngor - asesu gweithgareddau rheoli twyll a'u heffeithiolrwydd, a - neilltuo digon o adnoddau i ymchwilio a chanfod twyll pan dderbynnir adroddiadau am dwyll Bydd gweithgor atal twyll yn cael ei ddatblygu i helpu i nodi'r risg o dwyll o fewn y Cyngor. Byddwn yn gweithio gyda'r grŵp i ddatblygu asesiad o'r risg o dwyll er mwyn nodi twyll posib y gallai gwasanaethau fod yn agored iddo. Bydd yr asesiad yn amcangyfrif effaith bosib unrhyw dwyll a pha mor debygol ydyw o ddigwydd. Bydd canlyniadau'r asesiadau'n caniatáu i'r Cyngor ddeall yn well beth yw'r	Pennaeth Archwilio a Risg	Rhagfyr 2024 Dyddiad diwygiedig : Rhagfyr 2026	Heb gychwyn. Nid yw'r gwaith hwn wedi dechrau eto oherwydd materion capasiti o fewn y tîm. Mae sefydlu Gweithgor Atal Twyll yn allweddol i'r weithred hon. Bydd cynnig yn cael ei gyflwyno i'r Tîm Arweinyddiaeth i geisio cefnogaeth i sefydlu'r grŵp hwn. Bydd hyn yn cael ei flaenoriaethu. Yr allwedd i ymateb i'r risgiau twyll sy'n wynebu'r cyngor yw defnyddio'r adnoddau sydd ar gael iddo i ddod â gwasanaethau ynghyd i gynnal asesiadau risg twyll cynhwysfawr, gan ddefnyddio staff sydd â sgiliau addas, defnyddio gwybodaeth

Mater / Risg / Cyfle	Camau	Gan Bwy	Erbyn Pryd	Statws Presennol
	bygythiadau o dwyll sy'n ei wynebu. Bydd yr asesiadau'n cael eu defnyddio hefyd fel adnodd i gynorthwyo i ganolbwyntio adnoddau ar y risgiau twyll mwyaf perthnasol.			genedlaethol, yn ogystal â gwybodaeth sy'n benodol i'r sefydliad. Gellir defnyddio'r asesiadau risg twyll hyn fel adnodd byw a'u hymgorffori yn y fframwaith rheoli risgiau cyffredinol er mwyn sicrhau bod y risgiau a nodir yn cael eu rheoli'n briodol a'u bod yn cael eu huwch-gyfeirio'n ôl yr angen.
Gwneud y defnydd gorau o wybodaeth a thechnolegau trwy gymryd rhan yn y Fenter Twyll Genedlaethol	Byddwn yn cymryd rhan yn yr ymarferion a gynhelir yn flynyddol a bob dwy flynedd gan y Fenter Twyll Genedlaethol, sy'n defnyddio data a ddarperir gan tua 1,200 o sefydliadau sy'n cymryd rhan o'r sector cyhoeddus a phreifat, er mwyn atal a chanfod twyll. Mae'r Fenter Twyll Genedlaethol ynparu data electronig oddi fewn a rhwng cyrff sector cyhoeddus a phreifat ac mae'r cyrff hyn yn cynnwys awdurdodau heddlu, byrddau prawf lleol, awdurdodau tân ac achub, yn ogystal â chynghorau lleol a nifer o gyrff sector preifat. Mae ymarfer paru data'r Fenter Twyll Genedlaethol yn chwarae rhan bwysig wrth amddiffyn y pwrs cyhoeddus rhag y risg o dwyll.	Pennaeth Archwilio a Risg ar y cyd â gwasanaethau	Busnes fel arfer	Cyflwynwyd Adroddiad Canlyniadau Menter Twyll Genedlaethol 2024-26 i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ym mis Medi 2025. Bydd yr ymarfer dwyflynyddol nesaf yn cychwyn ym mis Rhagfyr 2026. Rydym yn cymryd rhan mewn menter beilot ar hyn o bryd, a bydd y canlyniadau'n cael eu hadrodd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
Hyrwyddo diwylliant atal twyll	Byddwn yn hyrwyddo diwylliant atal twyll o fewn y Cyngor trwy roi cyhoeddusrwydd ar y cyfryngau cymdeithasol i effaith twyll ar y Cyngor a'r gymuned.	Pennaeth Archwilio a Risg gyda'r Tîm Cyfathrebu Corfforaethol	Parhaus	Darparwyd rhaglen hyfforddiant fewnol i godi ymwybyddiaeth o dwyll, ac mae rhybuddion y Rhwydwaith Atal Twyll Cenedlaethol yn parhau i gael eu cylchredeg (Atodiad 6). Nid yw'r rhaglen o rannu negeseuon mwy cyffredinol wedi cychwyn eto.
Codi ymwybyddiaeth	Y ffordd orau o atal twyll yw trwy rannu gwybodaeth a chodi ymwybyddiaeth. Felly, ar y cyd â'r Tîm Hyfforddi a Datblygu, byddwn yn cynnal digwyddiadau rheolaidd er mwyn codi ymwybyddiaeth o dwyll, gan gynnwys	Pennaeth Archwilio a Risg ar y cyd â'r Rheolwr	Busnes fel arfer	Darparwyd rhaglen hyfforddiant wyneb yn wyneb dros gyfnod o wythnos ym mis Rhagfyr 2023, a chynhaliwyd dwy sesiwn ychwanegol ym mis Mawrth 2024 ar gyfer

Mater / Risg / Cyfle	Camau	Gan Bwy	Erbyn Pryd	Statws Presennol
	cyhoeddi cylchlythyron, cynnal sesiynau hyfforddi a sesiynau briffio.	Hyfforddi a Datblygu		unrhyw un oedd wedi methu'r sesiynau gwreiddiol. Mae'r rhaglen eDdysgu wedi cael ei lansio ac mae ar gael ar Borth Dysgu'r cyngor.
Adrodd am Dwyll	Mae angen rhoi gwybod i'r tîm Archwilio Mewnol am bob digwyddiad sy'n gysylltiedig â thwyll. Byddwn yn cyflwyno canlyniadau ymchwiliadau a gwersi i'w dysgu i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r Tîm Arweinyddiaeth.	Pennaeth Archwilio a Risg ar y cyd â gwasanaethau	Busnes fel arfer	Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'n derbyn gwybodaeth trwy'r Adroddiad Atal Twyll, Llwgrobwrwyo a Llygredd Blynnyddol a'r Diweddariadau Archwilio Mewnol a gyflwynir i bob cyfarfod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
Cydweithio, dysgu gwersi a chau'r bwlch	Byddwn yn parhau i gydweithio o fewn rhanbarth gogledd Cymru i gymell gwelliannau mewn gweithgarwch atal twyll, gan gynnwys mynd i'r afael â 15 argymhelliad yr Archwilydd Cyffredinol yn ei adroddiad ym mis Gorffennaf 2020. Byddwn hefyd yn parhau i weithio tu hwnt i ffiniau cenedlaethol er mwyn cydweithio gydag Is-grŵp Atal Twyll Prif Swyddogion Archwilio'r Gogledd Orllewin, er mwyn dysgu gwersi, rhannu arfer dda a chau'r bwlch.	Pennaeth Archwilio a Risg	Busnes fel arfer	Mae Gweithgor Atal Twyll Partneriaeth Archwilio Gogledd a Chanolbarth Cymru wedi cwblhau'r gwaith o ddatblygu templed i fynd i'r afael â 15 argymhelliad yr Archwilydd Cyffredinol. Mae'r Grŵp yn parhau i gyfarfod er mwyn rhannu gwybodaeth, trefnu hyfforddiant a thrafod risgiau sy'n dod i'r amlwg.
Amddiffyn y Cyngor a'i drigolion	Er mwyn sicrhau fod ein strategaeth atal twyll yn cyd-fynd â chyfrifoldebau diogelu'r Cyngor i warchod yr unigolion mwyaf bregus yn ein cymunedau, byddwn yn gweithio'n agos â thimau gofal i ddatblygu dulliau ar y cyd i nodi'r arfer orau ar gyfer atal twyll ym maes gofal cymdeithasol.	Pennaeth Archwilio a Risg gyda'r Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol	Busnes fel arfer	Yn dilyn archwiliad o'r Asesiadau Ariannol, darparwyd cyngor i'r Tîm Asesiadau Ariannol ynglŷn ag 'Amddifadu Asedau'. Byddwn yn mynd ati i ddod o hyd i gyfleoedd eraill i gefnogi cydweithwyr ledled y cyngor.
Gweithredoedd newydd o'r Cynllun Gweithredu Atal Twyll, Llwgrobwrwyo a Llygredd				
Hyfforddiant Proffesiynol	Mae'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU, a ddaeth i rym ar 1 Ebrill 2025, yn sylfaen i archwilio mewnol yn Sector Cyhoeddus y DU. Un o ofynion y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yw y dylai archwilwyr mewnol ddatblygu cymwyseddau'n	Pennaeth Archwilio a Risg	Mawrth 2028	Heb gychwyn. Os oes capasiti, bydd y Swyddog Yswiriant ac Atal twyll yn parhau â'u hastudiaethau atal twyll.

Mater / Risg / Cyfle	Camau	Gan Bwy	Erbyn Pryd	Statws Presennol
	gysylltiedig â risgiau hollbresennol, megis twyll. Bydd y tîm yn parhau i ddilyn rhaglen o hyfforddiant proffesiynol ym maes twyll.			
Defnyddio dadansoddeg data fel ymarferion datgelu ar feysydd o wendid	Defnyddir dulliau cwestiynu data fel rhan o ymarfer monitro parhaus ar y system gyflogau i nodi data sydd ar goll, megis rhifau YG; lefelau uchel o dâl neu oramser yn cael eu hawlio; enwau'n cael eu dyblygu; rhifau cyfrifon banc yn cael eu dyblygu, cysylltiadau â sefydliadau eraill.	Pennaeth Archwilio a Risg	Busnes fel arfer	Cyflwynir adroddiad i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ym mis Medi 2025 .
Y drosedd o fethu ag atal twyll	Bydd sefydliad yn atebol yn droseddol, o dan y ddeddfwriaeth, os caiff trosedd dwyll benodedig ei chyflawni gan weithiwr, asiant neu 'berson cysylltiedig' arall, er budd y sefydliad, ac os nad oedd trefniadau atal twyll 'rhesymol' ar waith gan y sefydliad. Cynhelir hunanwerthusiad.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mawrth 2026 Dyddiad diwygiedig : Rhagfyr 2026	Gwaith ar y Gweill.

Atodiad 4 – Canlyniadau'r Adnodd Adrodd Twyll 2025-26 (11/2024-03/25)

Tudalen 223

Math o Dwyll	Nifer yr honiadau a dderbyniwyd	Nifer yr honiadau di-sail yn dilyn adolygiad / ymchwiliad	Nifer yr honiadau a gaewyd gan fod gwasanaeth wedi dod i'r casgliad nad oedd digon o wybodaeth i ymchwilio.	Nifer yr honiadau sy'n destun adolygiad ar hyn o bryd	Nifer yr honiadau lle canfuwyd twyll / gwall	Gwerth gwirioneddol ac amcangyfrifedig y twyll / gwall
Refeniw - Y Disgownt Person Sengl¹⁶ - Osgoi Talu'r Premiwm Ail Gartrefi - Eiddo heb ei gynnwys ar restr y dreth gyngor / ardrethi busnes	44 (13)	17 (8)	10 (1)	13 (3)	5 (1)	Gweler yr astudiaethau achos – Atodiad 5 (£5,000+)
Budd-daliadau - Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor (CGDG)¹⁷ - Budd-daliadau Tai	1 (2)	0 (0)	0 (2)	1 (0)	0 (0)	£0 (£0)
Bathodynau Glas	2 (1)	1 (1)	0 (0)	1 (0)	0 (0)	£0 (£0)
Caffael / methiant i gyflawni cytundeb	0 (1)	0 (1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	£0 (£0)
Twyll Tenantiaeth Tai Cymdeithasol	9 (1)	5 (1)	0 (0)	3 (0)	1 (0)	£42,000 (£0)
Cynllunio	0 (1)	0 (1)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	£0 (£0)
Gwarchod y Cyhoedd / Safonau Masnach	3 (0)	1 (0)	0 (0)	1 (0)	0 (0)	£0 (£0)
Gwastraff	1 (0)	1 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	£0 (£0)
Arall	1 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (0)	0 (0)	£0 (£0)
Cyfanswm	61 (19)	25 (12)	10 (3)	20 (3)	6 (1)	

¹⁶ Bydd honiadau yn gysylltiedig â'r Disgownt Person Sengl yn cael eu hadolygu a'u dilysu yn ystod adolygiad un tro arfaethedig, ac yna adolygiadau treigl – o ganlyniad, ni fyddwn yn ymchwilio i honiadau unigol oni bai bod y dystiolaeth yn ddibynadwy a chredadwy.

¹⁷ Mae gan rai o'r honiadau twyll yn gysylltiedig â Disgownt Person Sengl y Dreth Gyngor uchod hefyd oblygiadau'n gysylltiedig â gostyngiadau yn y dreth gyngor sy'n dibynnu ar brawf modd, ond nid ydynt wedi cael eu cyfrif ddwywaith fel rhan o'r ystadegau hyn.

Atodiad 5 – Yr Adnodd Adrodd Twyll - Astudiaethau achos

Twyll ceisiadau tai cymdeithasol

Yn dilyn honiad dienw bod darpar denant heb ddatgelu gwybodaeth allweddol wrth wneud cais am dŷ cyngor, cynhaliwyd ymchwiliad ar y cyd gan y Swyddog Atal Twyll a'r Gwasanaeth Tai Cymunedol ac o ganlyniad llwyddwyd i atal cais twyllodrus. Daeth yr ymchwiliad i'r casgliad bod yr ymgeisydd wedi camliwio eu sefyllfa a heb ddatgelu gwybodaeth allweddol am yr aelwyd.

Mae'r Fforwm Twyll Tenantiaeth (FTT) yn amcangyfrif bod y gost gyfartalog i'r pwrs cyhoeddus o ganlyniad i dwyll tenantiaeth tai cymdeithasol oddeutu £42,000 fesul eiddo. Mae'r gost i gynghorau lleol yn amrywio ac yn dibynnu ar gost llety dros dro a derbyniadau budd-daliadau tai cysylltiedig. Fodd bynnag, os na chanfyddir bod cais yn dwyllodrus ac os caiff eiddo ei ddyrannu o ganlyniad, mae'r gost i'r pwrs cyhoeddus dros gyfnod y denantiaeth yn sylweddol.

Osgoi talu'r dreth gyngor - heb ddatgan newid mewn amgylchiadau

Derbyniwyd honiad nad oedd tenant wedi datgan newid yn eu hamgylchiadau a fyddai'n effeithio ar rwymedigaethau treth gyngor y perchennog a'r gostyngiadau yr oeddent yn eu derbyn drwy Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor (CGDG). Yn dilyn ymchwiliad gan y Swyddog Atal Twyll ac atgyfeiriad dilynol i'r Gwasanaeth Refeniw:

- Mae Asiantaeth y Swyddfa Brisio wedi bandio a phennu gwerth ar y dreth gyngor a oedd heb ei dalu ar yr eiddo a'i ôl ddyddio hyd at y dyddiad meddiannu, ac o ganlyniad codwyd tâl o bron i £9k yn ogystal â'r flwyddyn bresennol a blynnyddoedd i ddod.
- Adolygwyd y gostyngiad yn y dreth gyngor yn seiliedig ar brawf modd yr oedd y preswilydd yn ei hawlio ar gyfer ei brif eiddo cyn ei ganslo, ac roedd dros £3k yn ddyledus ar gyfer y cyfnod dan sylw a'r blynnyddoedd i ddod.

Osgoi talu'r dreth gyngor - heb ddatgan ail gartref / datblygiadau newydd

Honiad bod ail gartref/cartref gwyliau heb ei ddatgan a gwybodaeth am ddau ddatblygiad newydd heb eu datgan (trosi dau gwt yn annedd a llety atodol). Yn dilyn adolygiad mae'r Swyddog Ymholiadau Refeniw wrthi'n adolygu'r ddau ddatblygiad newydd. Bydd Asiantaeth y Swyddfa Brisio yn eu bandio ac yn eu cynnwys ar gofrestr y dreth gyngor, gan gynyddu'r refeniw treth gyngor. Mae'r Tîm Refeniw hefyd yn y broses o benderfynu a yw'r eiddo'n ddarostyngedig i'r premiwm ail gartrefi.

Derbyniwyd honiad tebyg nad oedd eiddo arall bellach yn brif neu unig eiddo a'i fod yn llety gwyliau. Eglurodd y perchennog bod ei amgylchiadau wedi newid yn ddiweddar. O ganlyniad, mae'r eiddo bellach yn ddarostyngedig i dalu'r premiwm, ac mae bron i £3k o dreth gyngor ychwanegol wedi'i gasglu ar gyfer 2026-27.

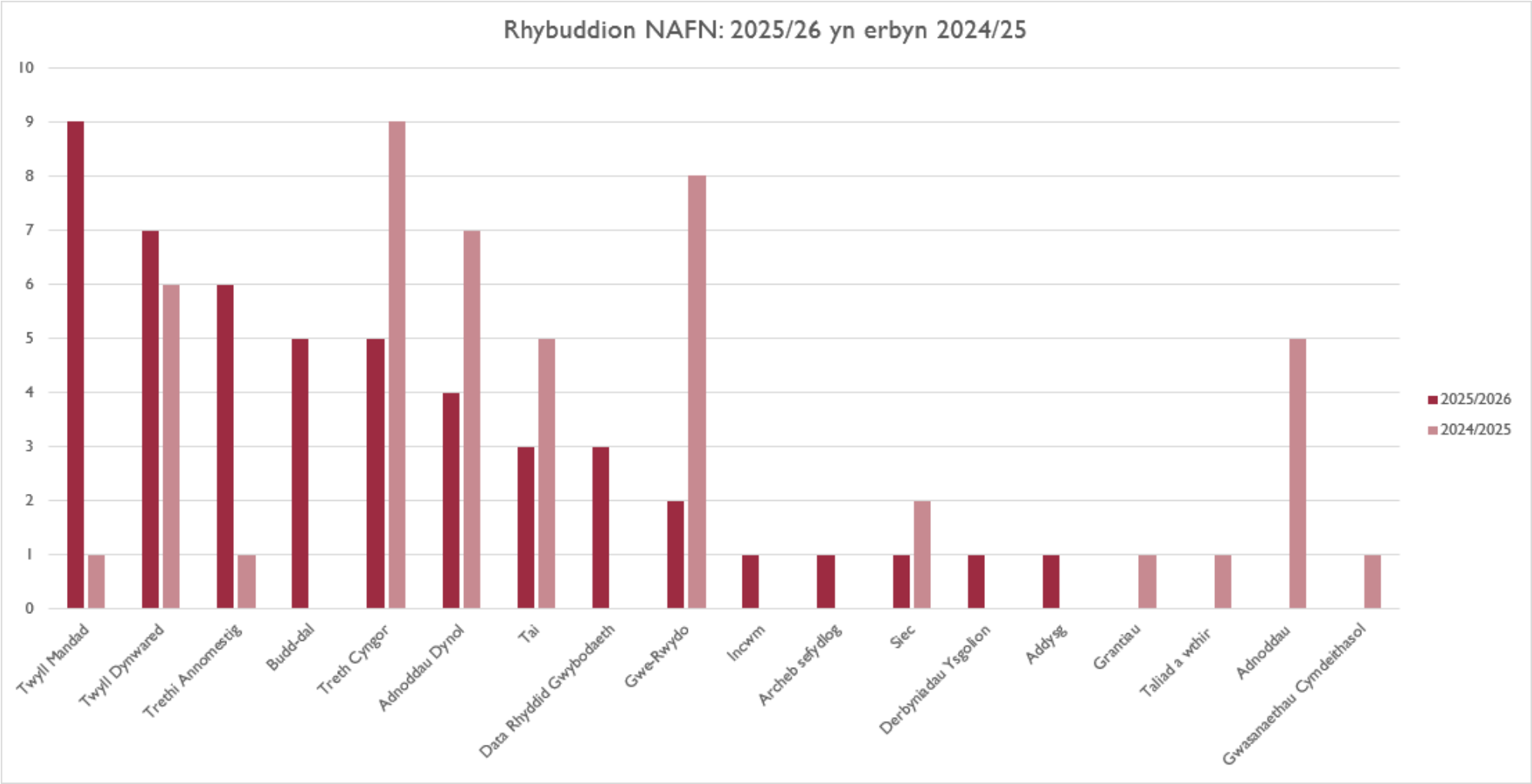
Osgoi talu'r dreth gyngor - eiddo anhysbys

Derbyniwyd dau adroddiad ar wahân ynglŷn ag eiddo anhysbys. Ar ôl adolygu'r wybodaeth, canfuwyd bod yr eiddo anhysbys cyntaf wedi cael ei rannu ag Asiantaeth y Swyddfa Brisio er mwyn iddo gael ei roi mewn band treth gyngor - mae'r cyngor yn dal i aros i'r broblem bandio gael ei datrys gan Asiantaeth y Swyddfa Brisio. Ac eithrio unrhyw ddisgownt/gostyngiadau sy'n dibynnu ar brawf modd, bydd refeniw ychwanegol yn y flwyddyn bresennol a blynnyddoedd i ddod.

Derbyniwyd adroddiad yn gysylltiedig ag eiddo arall, ac roedd yr honiadau'n cynnwys osgoi talu'r dreth gyngor a thorri amodau cynllunio. Yn dilyn adolygiad gan y Swyddog Atal Twyll ac Atgyfeiriad i'r Tîm Refeniw a Chynllunio cyfeiriwyd yr eiddo anhysbys at Asiantaeth y Swyddfa Brisio er mwyn iddo gael ei fandio. Er bod yr eiddo wedi cael ei fandio gan Asiantaeth y Swyddfa Brisio ac mae bellach ar restr y dreth gyngor, nid yw'r anecs wedi'i feddiannu ar hyn o bryd ac nid oes modd ei osod ar wahân i'r prif eiddo oherwydd cyfyngiadau cynllunio neu gyfreithiol, ac felly mae wedi'i eithrio.

Atodiad 6 – Rhybuddion twyll a gyhoeddwyd

Tudalen 225

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adrodd i	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad	16 Gorffennaf 2026
Pwnc	Heriau recriwtio a chadw
Pennaeth Gwasanaeth	Huw Ynyr Pennaeth Digidol, Perfformiad a Moderneiddio
Awdur yr Adroddiad	Gwyndaf Parry Rheolwr Perfformiad Strategol a Phrosiectau
Natur a rheswm dros adrodd Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn nodi (3.4.8.11.3) bydd y Pwyllgor yn goruchwyllo trefniadau archwilio allanol, yn rhoi sylwadau ar gwmpas a dyfnder y gwaith archwilio allanol ac yn sicrhau ei fod yn rhoi gwerth am arian. Bydd yn ystyried adroddiadau archwilio allanol a bydd yn monitro eu hargymhellion.	

1.0 Cyflwyniad

- 1.1 Mae'r adroddiad yn edrych ar yr heriau recriwtio a chadw y mae Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) yn eu hwynebu. Gan gynnwys pa mor dda mae'r Cyngor yn deall ei heriau, beth mae'n ei wneud mewn ymateb, a sut mae'n adolygu gwerth am arian ei ddulliau.
- 1.2 Y prif gwestiwn archwilio oedd, "A oes gan y Cyngor drefniadau priodol i fynd i'r afael â'i heriau recriwtio a chadw?"

2.0 Canfyddiadau

- 2.1 Mae'r adroddiad yn nodi bod y Cyngor yn cymryd ystod eang o gamau i fynd i'r afael â'i heriau recriwtio a chadw, ac mae llawer ohonynt wedi bod yn llwyddiannus. Ond yn gyffredinol, nid yw'n asesu gwerth am arian y dulliau hynny
- 2.2 Mae dau argymhelliad i'r Cyngor ynghylch:
 - 2.2.1 gwella'r defnydd o ddata i lywio ei ddealltwriaeth o'i dueddiadau gweithlu presennol a dyfodol
 - 2.2.2 trefniadau i asesu gwerth am arian.
- 2.3 Mae'r ffurflen ymateb rheolwyr yn gosod allan ein ymateb i'r ddau argymhelliad a'r gweithredoedd arfaethedig yn ogystal ag amserlen i'w cwblhau.

3.0 Argymhelliad

- 3.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio:

- Ystyried yr adroddiad ac yn derbyn sicrwydd o'i gynnwys.
- Adolygu y ffurflen ymateb a derbyn sicrwydd fod y gweithredoedd arfaethedig yn ymateb addas i'r argymhellion

Heriau recriwtio a chadw – y bobl iawn ar yr adeg iawn?

Cyngor Sir Ynys Môn

Mehefin 2026

Rydym wedi paratoi a chyhoeddi'r adroddiad hwn i'w gyflwyno o dan y dyletswyddau canlynol:

- adran 17 o Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 (Deddf 2004) i helpu i alluogi'r Archwilydd Cyffredinol i fod yn fodlon (neu beidio) bod y Cyngor wedi rhoi trefniadau priodol ar waith i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio ei adnoddau; ac
- adran 15 o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 i helpu i alluogi'r Archwilydd Cyffredinol i asesu i ba raddau y mae'r Cyngor yn gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth gymryd camau i gyflawni ei amcanion llesiant.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2025

Gallwch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys logos ac eithrio fel rhan annatod o'r ddogfen) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng.

Os byddwch yn ei aildefnyddio, rhaid i'ch aildefnyddio fod yn gywir ac ni ddylai fod mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru, a rhaid i chi roi teitl y cyhoeddiad hwn. Os ydym wedi nodi unrhyw ddeunydd hawlfraint trydydd parti, bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Os oes angen cymorth arnoch gyda'r ddogfen hon

Os hoffech ragor o wybodaeth, neu os oes angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau arnoch mewn fformat neu iaith arall:

- ffoniwch ni ar 029 2032 0500
- e-bostiwch ni ar post@archwilio.cymru

Gallwch ddefnyddio'r Gymraeg neu'r Saesneg pan fyddwch yn cysylltu â ni – byddwn yn ymateb i chi yn yr iaith rydych chi'n ei defnyddio.

Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Mae Archwilio Cymru yn dilyn y safonau archwilio perfformiad rhyngwladol a gyhoeddwyd gan Sefydliad Rhyngwladol y Goruchaf Sefydliadau Archwilio (INTOSAI)

Cynnwys

Ciplun archwiliad	4
Ein canfyddiadau	5
Argymhellion	9
Atodiadau	10
1 Ynglŷn â'n gwaith	11
Amdanom ni	13

Ciplun archwiliad

Yr hyn yr oeddem yn edrych arno

- 1 Fe wnaethom edrych ar yr heriau recriwtio a chadw y mae Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) yn eu hwynebu. Gan gynnwys pa mor dda mae'r Cyngor yn deall ei heriau, beth mae'n ei wneud mewn ymateb, a sut mae'n adolygu gwerth am arian ei ddulliau.
- 2 Ein prif gwestiwn archwilio oedd, "A oes gan y Cyngor drefniadau priodol i fynd i'r afael â'i heriau recriwtio a chadw?"

Pam mae hyn yn bwysig

- 3 Mae bod â'r gweithlu cywir yn hanfodol i Gyngor ddarparu'r gwasanaethau sydd eu hangen ar ei gymunedau ac i gyflawni ei ddyletswyddau cyfreithiol. I wneud hyn, mae angen i'r Cyngor gyflogi'r nifer cywir o weithwyr, gyda'r sgiliau cywir, ar yr adeg gywir.
- 4 Mae'r rhan fwyaf o wariant dyddiol y Cyngor yn cael ei ddefnyddio i dalu am ei weithlu.

Yr hyn a ganfuom

- 5 Fe wnaethom ganfod bod y Cyngor yn cymryd ystod eang o gamau i fynd i'r afael â'i heriau recriwtio a chadw, ac mae llawer ohonynt wedi bod yn llwyddiannus. Ond yn gyffredinol, nid yw'n asesu gwerth am arian y dulliau hynny.

Yr hyn rydym yn ei argymhell

- 6 Gwnaethom ddau argymhelliad i'r Cyngor ynghylch gwella'r defnydd o ddata i lywio ei ddealltwriaeth o'i dueddiadau gweithlu presennol a dyfodol ac am ei drefniadau i asesu gwerth am arian.

Ein canfyddiadau

Deall yr heriau

Mae'r Cyngor yn deall pa swyddi sy'n anodd eu llenwi ond nid yw'n adolygu'r rhesymau y tu ôl i hyn yn systematig

- 7 Mae'r Cyngor yn deall pa rolau sy'n anodd eu llenwi o fewn meysydd gwasanaeth unigol ond nid oes ganddo oruchwyliaeth gorfforaethol o hyn. Mae'n cael trafferth recriwtio a chadw staff mewn meysydd arbenigol fel cyfreithiol, hamdden, gwasanaethau cymdeithasol a therapi galwedigaethol. Mae'r Cyngor yn cydnabod bod heriau'n cynnwys cystadleurwydd cyflog, prinder staff cymwys mewn rhai proffesiynau a disgwyliadau newidiol ynghylch cydbwysedd rhwng gwaith a bywyd. Mae hefyd wedi nodi heriau lleol fel lleoliad daearyddol y Cyngor a'r anhawster i recriwtio staff sy'n siarad Cymraeg ar gyfer rhai swyddi. Nid oes gan y Cyngor restr o swyddi anodd eu llenwi ar draws y Cyngor na'r rhesymau pam, sy'n cyfyngu ar ei ddealltwriaeth ar lefel gorfforaethol.
- 8 Gall nodi ei rolau anodd eu llenwi ar draws y Cyngor, a'r rhesymau pam, helpu'r Cyngor i gael gwell dealltwriaeth o'i heriau ac i dargedu ei adnoddau.
- 9 Mae'r Cyngor yn defnyddio amrywiaeth o ffyrdd i'w helpu i ddeall ei heriau recriwtio a chadw. Mae'n cael gwybodaeth am ei heriau recriwtio a chadw trwy ei Adolygiad Gweithlu Blynnyddol, sy'n holiadur i reolwyr. Mae cyfathrebu effeithiol hefyd rhwng swyddogion Adnoddau Dynol (AD) a phenaethiaid gwasanaeth. Mae hyn yn ffurfio rhan o ddiweddariad cynllunio'r gweithlu i Dîm Rheoli'r Cyngor dair gwaith y flwyddyn, gan helpu uwch arweinwyr i gael trosolwg eang o faterion y gweithlu.

- 10 Fodd bynnag, nid yw'r Cyngor yn coladu data yn gyson mewn ffordd sy'n darparu dealltwriaeth gorfforaethol o bwysau. Mae llawer o'r wybodaeth y mae'r Cyngor yn dibynnu arno yn anffurfiol neu gyda'r potensial i gael ei gasglu yn anghyson, er enghraifft trwy holiaduron. Byddai mynediad at ddata cyson yn helpu'r Cyngor i nodi bylchau neu risgiau i'w anghenion gweithlu. Byddai hefyd yn ei helpu i osgoi problemau sy'n dod i'r amlwg rhag cael eu hanwybyddu a gwneud ymyriadau amserol i fynd i'r afael â'i heriau.
- 11 Mae gan y Cyngor ymwybyddiaeth o'i ddefnydd o ddulliau rheoli gweithlu fel contractau cyfnod penodol a staff asiantaeth. Mae'n defnyddio contractau cyfnod penodol i ddiwallu anghenion dros dro neu ar gyfer rolau a ariennir gan grant. Dim ond pan nad yw'n gallu recriwtio staff parhaol mae'r Cyngor yn cyflogi gweithwyr asiantaeth.
- 12 Mae'r Cyngor yn cydnabod ac yn monitro goblygiadau cost defnyddio gweithwyr asiantaeth, yn enwedig o fewn ei wasanaeth cyfreithiol lle mae'r Cyngor wedi gwneud defnydd sylweddol ohonynt. Mae'n amlwg mai dim ond ateb tymor byr y dylai cyflogi gweithwyr asiantaeth fod. Trwy fod yn glir ar ei ddefnydd o ddulliau rheoli gweithlu a pham, mae'r Cyngor yn lleihau'r risg o ddefnyddio atebion tymor byr a allai wneud problemau'n waeth dros y tymor hirach.

Mynd i'r afael â'r heriau

Mae'r Cyngor yn cymryd ystod o ddulliau i fynd i'r afael â'i heriau recriwtio a chadw

- 13 Mae'r Cyngor yn rhagweithiol wrth ddefnyddio ystod eang o ddulliau i ddenu a chadw staff. Er enghraifft, mae gan y Cyngor gynnig dysgu a datblygu cryf sy'n darparu cyfleoedd datblygu i staff ar ystod o raddau. Mae'r rhain yn cynnwys rhaglenni wedi'u targedu ar gyfer datblygu rheoli ac arweinyddiaeth, cynllun graddedigion a phrofiad gwaith â thâl mewn gofal cymdeithasol. Mae'r Cyngor hefyd yn cynnig buddion ffordd o fyw ac ariannol i'w staff, cymorth iechyd a lles ac opsiynau ar gyfer cydbwysedd rhwng gwaith a bywyd fel gweithio hybrid a hyblyg.

- 14 Mae'r Cyngor wedi cryfhau ei brosesau recriwtio drwy system recriwtio ar-lein. Mae'r Cyngor yn credu bod hyn wedi gwneud prosesau yn haws i ymgeiswyr a rheolwyr recriwtio a'i helpu i gynefino dechreuwyr newydd yn gyflymach. Ond nid yw'r Cyngor yn casglu'r data y byddai ei angen arno i ddangos hyn. Mae'r Cyngor hefyd yn darparu proses gynefino gorfforaethol sy'n cynnwys modiwlau e-ddysgu, llyfryn lles staff, a sesiwn wyneb yn wyneb gydag uwch arweinwyr. Gall proses gynefino effeithlon helpu gweithwyr newydd i deimlo'n ymgysylltiedig ac yn llawn cymhelliant yn ogystal â'u helpu i ddod yn gynhyrchol yn gyflym yn eu rolau.
- 15 Mae cael ystod o ddulliau o recriwtio a chadw pobl yn helpu'r Cyngor i sicrhau'r dalent sydd ei angen arno i gyflawni ei wasanaethau a'i amcanion. Mae hyn yn cynyddu'r tebygolrwydd y bydd y Cyngor yn gallu recriwtio a chadw pobl a'i helpu i dyfu ei weithlu yn y dyfodol.
- 16 Mae'r Cyngor yn darparu cyfleoedd i staff helpu i lywio sut mae'n ymateb i heriau recriwtio a chadw. Mae staff yn cael sgysiau datblygu blynyddol gyda'u rheolwyr a gallant hefyd roi ei mewnbwn mewn arolwg staff bob dwy flynedd. Gall dechreuwyr newydd hefyd ddarparu adborth trwy holiadur i ddechreuwyr newydd. Mae'r Cyngor yn cynnig cyfweiliadau ymadael i staff sy'n gadael y sefydliad, ond nid yw'r Cyngor yn cofnodi faint o staff sy'n manteisio ar y cyfle hwn. Trwy ymgysylltu'n effeithiol â'i weithwyr, gall y Cyngor gael mewnwelediad amserol i'w heriau recriwtio a chadw, gan gynnwys problemau, tueddiadau ac atebion posibl. Gall hyn helpu'r Cyngor i ddeall ble i dargedu ei adnoddau a'i ymyriadau orau.
- 17 Mae'r Cyngor yn ceisio'n rhagweithiol i weithio gydag eraill i fynd i'r afael â heriau recriwtio a chadw. Mae hyn yn cynnwys gweithio gyda cholegau lleol i gefnogi pobl ag anghenion dysgu ychwanegol i gael cyflogaeth a mynychu sioeau teithiol recriwtio ysgolion. Mae hefyd yn gweithio gyda'r trydydd sector yn y sir i ehangu mynediad at gyflogaeth y Cyngor a chefnogi ymgeiswyr i lenwi ffurflenni cais. Trwy weithio gyda phartneriaid, mae'r Cyngor yn cynyddu cyfleoedd i rannu adnoddau, arbenigedd ac arfer da ac ehangu ei gronfa o ymgeiswyr posibl ar gyfer swyddi anodd eu llenwi.

Adolygu gwerth am arian

Nid yw'r Cyngor yn asesu gwerth am arian ei ddulliau o recriwtio a chadw

- 18 Nid yw'r Cyngor yn casglu data i werthuso ei weithgareddau recriwtio a chadw. Mae gan y Cyngor enghreifftiau o fonitro costau ar y defnydd o staff asiantaeth. Fodd bynnag, nid yw'r rhain yn rhan o fframwaith corfforaethol ar gyfer asesu gwerth am arian. Nid yw'r Cyngor yn monitro a gwerthuso pa mor gost-effeithiol yw ei brif fentrau fel ei system recriwtio ar-lein a mentrau recriwtio amrywiol yn rheolaidd. Trwy beidio â chael trefniadau clir ar waith, nid yw'r Cyngor yn gallu asesu gwerth am arian ei weithgarwch recriwtio a chadw, gan gynnwys ei effaith.
- 19 Nid yw'r Cyngor yn systematig yn cofnodi dysgu nac yn rhannu arfer da ar ei weithgaredd recriwtio a chadw. O fewn y Cyngor mae cyfleoedd anffurfiol i ddysgu drwy ymgysylltu swyddogion AD â gwasanaethau. Trwy beidio â rhannu dysgu bob amser, efallai y bydd y Cyngor yn colli cyfleoedd i wella ei ddulliau o recriwtio a chadw a gwella gwerth am arian.

Argymhellion

A1 Dylai'r Cyngor sicrhau bod ganddo'r wybodaeth a'r data sydd eu hangen i'w alluogi i ddeall tueddiadau recriwtio a chadw presennol ac yn y dyfodol (**paragraffau 10 a 18**).

A2 Dylai'r Cyngor ddatblygu dull o asesu gwerth am arian ei ddulliau recriwtio a chadw (**paragraffau 18 a 19**).

Atodiadau

1 Ynglŷn â'n gwaith

Cwmpas yr archwiliad

Edrychwyd ar yr heriau y mae'r Cyngor yn eu hwynebu wrth recriwtio a chadw staff. Roedd hyn yn cynnwys pa mor dda mae'r Cyngor yn deall yr heriau, y camau y mae'n eu cymryd i ymateb i'r heriau hyn, a sut mae'n adolygu gwerth am arian o'i ddulliau.

Ni edrychwyd ar y pwnc ehangach o gynllunio'r gweithlu.

Cwestiynau a meini prawf archwilio

Cwestiynau

Aethom ati i ateb y cwestiynau canlynol:

- A yw'r Cyngor yn deall ei heriau recriwtio a chadw?
- A yw'r Cyngor yn cymryd camau i fynd i'r afael â heriau recriwtio a chadw?
- A yw'r Cyngor yn adolygu gwerth am arian ei ddulliau o fynd i'r afael â heriau recriwtio a chadw?

Meini Prawf

Rydym wedi asesu trefniadau'r Cyngor drwy ateb y cwestiynau archwilio uchod. Er mwyn ein helpu i wneud hynny, rydym wedi creu set o feini prawf archwilio sy'n esbonio 'sut olwg sydd ar dda'. Rydym wedi defnyddio'r meini prawf archwilio i'n helpu i ddadansoddi'r dystiolaeth a gasglwyd gennym o'n hadolygiad o dystiolaeth ddogfennol a'r cyfweiliadau a gynhaliwyd gennym.

Cafodd ein meini prawf archwilio eu llywio gan gyfuniad o'n gwybodaeth a'n profiad a'n hymchwil i'r pwnc hwn. Fe'i llywiwyd hefyd gan ein sgysiau gyda rhanddeiliaid cenedlaethol.

Dulliau

Fe wnaethom gyfweld ag uwch swyddogion a'r aelod cabinet sy'n gyfrifol am ddatblygu a chyflwyno dull strategol y Cyngor o gyflawni ei heriau recriwtio a chadw.

Fe wnaethom hefyd gyfweld ag uwch swyddogion o dri gwasanaeth y Cyngor sydd wedi wynebu heriau recriwtio a chadw dwys.

Fe wnaethom hefyd adolygu ystod o ddogfennau sy'n berthnasol i'r cwestiynau archwilio yr oeddem yn ceisio eu hateb.

Amdanom ni

Mae Archwilydd Cyffredinol Cymru yn annibynnol ar Lywodraeth Cymru a'r Senedd. Rôl yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilio ac adrodd ar gyfrifon Llywodraeth Cymru, y GIG yng Nghymru a chyrrff cyhoeddus cysylltiedig eraill, ynghyd â chyfrifon cynghorau a chyrrff llywodraeth leol eraill. Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn adrodd ar y modd y mae'r sefydliadau hyn yn defnyddio adnoddau ac yn awgrymu ffyrdd y gallant wella.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn cyflawni ei waith gyda chymorth staff ac adnoddau eraill gan Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n gorff a sefydlwyd i gefnogi, cynghori a monitro gwaith yr Archwilydd Cyffredinol.

Archwilio Cymru yw'r term ymbarél a ddefnyddir am Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru. Mae'r rhain yn endidau cyfreithiol ar wahân a chanddynt y rolau gwahanol a amlinellir uchod. Nid yw Archwilio Cymru ei hun yn endid cyfreithiol.

Archwilio Cymru

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Rydym yn croesawu gohebiaeth a
galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

We welcome correspondence and
telephone calls in Welsh and English.

Ffurflen ymateb rheolwyr

At ddefnydd Archwilio Cymru yn unig	
Corff a archwilir	Cyngor Sir Ynys Môn
Enw'r archwiliad	Heriau recriwtio a chadw
Dyddiad cyhoeddi	10 Mehefin 2026

Tudalen 243

Cyf	Argymhelliad	Sylwebaeth ar gamau gweithredu arfaethedig	Dyddiad cwblhau ar gyfer camau gweithredu a gynlluniwyd	Swyddog cyfrifol (teitl)	Archwilio Cymru yn unig
A1	Dylai'r Cyngor sicrhau bod ganddo'r wybodaeth a'r data sydd eu hangen i'w alluogi i ddeall tueddiadau recriwtio a chadw presennol ac yn y dyfodol (paragraffau 10 a 18).	Bydd y Cyngor yn cryfhau ei drefniadau casglu, dadansoddi ac adrodd ar ddata gweithlu er mwyn deall patrymau recriwtio a chadw yn fwy cyson. Bydd hyn yn cynnwys adolygu'r data sydd eisoes ar gael, cytuno ar set graidd o ddangosyddion gweithlu, a datblygu adroddiad rheolaidd i'r Tîm Arweinyddiaeth sy'n amlygu tueddiadau, meysydd risg a gwasanaethau	Rhagfyr 2026	Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad y Cwsmer	

Cyf	Argymhelliad	Sylwebaeth ar gamau gweithredu arfaethedig	Dyddiad cwblhau ar gyfer camau gweithredu a gynlluniwyd	Swyddog cyfrifol (teitl)	Archwilio Cymru yn unig
		Ile mae pwysau recriwtio neu gadw yn fwy amlwg. Byddwn yn adolygu ac yn ymateb i dueddiadau ar lefel Gwasanaethau unigol ac ar lefel y Cyngor cyfan.			
A2	Dylai'r Cyngor ddatblygu dull o asesu gwerth am arian ei ddulliau recriwtio a chadw (paragraffau 18 a 19).	Bydd y Cyngor yn datblygu fframwaith gwerth am arian ar gyfer ei weithgareddau recriwtio a chadw. Bydd y fframwaith yn ystyried costau uniongyrchol ac anuniongyrchol, effeithiolrwydd sianeli recriwtio, amser i benodi, ansawdd ymgeiswyr, cyfraddau cadw ar ôl penodi, a'r defnydd o fesurau cadw megis datblygu gyrfa, gweithio hyblyg a chynllunio olyniaeth. Bydd y canfyddiadau'n cael eu	Mawrth 2027	Pennaeth Adnoddau Dynol, Cyfathrebu a Phrofiad y Cwsmer	

Cyf	Argymhelliad	Sylwebaeth ar gamau gweithredu arfaethedig	Dyddiad cwblhau ar gyfer camau gweithredu a gynlluniwyd	Swyddog cyfrifol (teitl)	Archwilio Cymru yn unig
		defnyddio i lywio penderfyniadau buddsoddi a blaenoriaethau gweithlu yn y dyfodol.			

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	16 Gorffennaf 2026
Pwnc:	Adroddiad Blynyddol Iechyd a Diogelwch Corfforaethol 2025-26
Pennaeth Gwasanaeth:	Christian Branch Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd ChristianBranch@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Stephen Nicol Prif Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch StephenNicoll@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn nodi'n glir bod yn rhaid i'r Pwyllgor dderbyn adroddiad sicrwydd blynyddol ar Iechyd a Diogelwch Corfforaethol (3.4.8.7.3) wrth ystyried fframwaith sicrwydd y Cyngor yn ehangach (3.4.8.7.1). Wrth ystyried yr adroddiad bydd y pwyllgor yn sicrhau bod eglurder ynghylch y sicrwydd a ddarperir, bod cyfrifoldeb yn cael ei ddyrannu'n glir ar gyfer darparu sicrwydd ac osgoi dyblygu (3.4.8.7.2). Gofynnir i'r Pwyllgor hefyd gadw i fyny â meysydd sylweddol o risgiau strategol a risgiau gweithredol a phrosiectau mawr (3.4.8.8.1).	

1. Cyflwyniad

- 1.1 Mae'r adroddiad hwn yn rhoi diweddariad i'r Cyngor, hyd at 31 Mawrth 2026, ar weithgareddau'r Cyngor yn gysylltiedig ag Iechyd a Diogelwch Corfforaethol yn ystod 2025-26.
- 1.2 Mae'r adroddiad yn rhoi trosolwg o weithgareddau iechyd a diogelwch y Cyngor yn ystod y cyfnod hwn, yn cynnwys dadansoddiad o ddamweiniau a digwyddiadau a llwyddiannau allweddol. Mae hefyd yn nodi'r cynllun strategol ar gyfer y blynyddoedd 2026 - 2031.

2. Argymhelliad

2.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn:

- Ystyried a yw gweithgareddau'r Cyngor yn gysylltiedig ag Iechyd a Diogelwch Corfforaethol yn mynd i'r afael â'r risgiau a blaenoriaethau'r Cyngor yn ddigonol.
- Derbyn sicrwydd bod mesurau rhesymol ar waith i reoli risgiau iechyd a diogelwch i lefel dderbyniol.

Adroddiad Blynnyddol

Iechyd a Diogelwch 2025 / 26

Mae'r adroddiad hwn yn rhoi trosolwg o berfformiad Cyngor Sir Ynys Môn o safbwynt iechyd a diogelwch

CYNNWYS

Crynodeb Gweithredol.....	Error! Bookmark not defined.
1. Cyflwyniad.....	Error! Bookmark not defined.
2. Prif Lwyddiannau	Error! Bookmark not defined.
3. Rheolaeth Gorfforaethol.....	Error! Bookmark not defined.
4. Gwybodaeth Ystadegol	Error! Bookmark not defined.
5. Partneriaethau.....	Error! Bookmark not defined.
6. Ymgynghori ar y Cyd.....	Error! Bookmark not defined.
7. Darpariaeth Iechyd Galwedigaethol.....	Error! Bookmark not defined.
8. Perfformiad Diogelwch	Error! Bookmark not defined.
9. Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch 2026-2031.....	Error! Bookmark not defined.
10. Casgliad.....	Error! Bookmark not defined.
11. Argymhelliad	Error! Bookmark not defined.
Atodiad 1 – Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch 2026 - 2031.....	17

Crynodeb Gweithredol

Mae perfformiad Iechyd a Diogelwch y Cyngor yn ystod 2025/26 yn dangos gwelliant cyffredinol, gyda llai o ddigwyddiadau'n cael eu cofnodi am yr ail flwyddyn yn olynol. Cofnodwyd cyfanswm o 1,315 o ddigwyddiadau, o'i gymharu â 1,362 yn 2024/25 a 1,675 yn 2023/24, sy'n adlewyrchu effeithlonrwydd y mesurau rheoli a threfniadau llywodraethiant.

Fodd bynnag, er gwaetha'r patrwm cadarnhaol hwn bu cynnydd sylweddol yn nifer y digwyddiadau'n ymwneud â gweithwyr, o 404 i 546. Mae'r newid hwn yn awgrymu newid yn y proffil risg gyda staff yn wynebu mwy o risgiau, yn enwedig staff rheng flaen a gweithwyr ym maes addysg, gofal a rolau cyhoeddus eraill.

Y prif faes pryder yw'r cynnydd parhaus mewn trais, camdriniaeth ac ymddygiad ymosodol tuag at staff. Gwelwyd cynnydd mewn ymosodiadau corfforol, ymddygiad heriol a cham-drin geiriol, yn enwedig mewn lleoliadau Addysg a Gofal.

Y categori digwyddiadau eraill yw'r categori mwyaf cyffredin, yn cynnwys llithro, baglu a chwympo, ac at ei gilydd rydym yn deall y digwyddiadau hyn yn dda iawn ac maent yn cael eu rheoli drwy ein dulliau rheoli presennol. Mae digwyddiadau'n ymwneud â'r cyhoedd wedi gostwng, sy'n awgrymu bod y risgiau'n gysylltiedig âdefnyddwyr gwasanaeth ac ymwelwyr yn cael eu rheoli'n effeithiol.

Yn ystod y flwyddyn datblygodd y Cyngor Gynllun Strategol Iechyd a Diogelwch newydd ar gyfer 2026–2031. Er nad yw wedi cael ei gymeradwyo'n ffurfiol eto, mae'n seiliedig ar y risgiau, tueddiadau a gwersi sydd wedi'u nodi yn yr adroddiad hwn. Mae'n nodi'r fframwaith hirdymor ar gyfer cryfhau arweinyddiaeth, llywodraethiant, penderfyniadau seiliedig ar ddata a sicrwydd ym mhob gwasanaeth.

Mae gan y Cyngor drefniadau llywodraethiant, adrodd a chydymffurfiaeth cadarn o hyd ac mae gwaith monitro rheolaidd, goruchwyliaeth gorfforaethol ac atebolrwydd ar lefel gwasanaeth yn cefnogi'r trefniadau hyn. Gwelwyd cynnydd hefyd wrth ddatblygu gwelliannau strategol a gweithredol, yn cynnwys systemau adrodd gwell, ymyraethau wedi'u targedu, a datblygu Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch.

Yn gryno, er bod ein perfformiad yn parhau i wella'n gyffredinol mae'r cynnydd yn nifer y digwyddiadau sy'n ymwneud â gweithwyr – yn enwedig digwyddiadau'n gysylltiedig â thrais ac ymddygiad ymosodol – yn peri cryn bryder. Mae'n allweddol ein bod yn mynd i'r afael â'r risg yma er mwyn parhau i ddarparu gwasanaethau diogel ac effeithiol.

1. Cyflwyniad

Mae Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol Cyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys ymrwymiad i baratoi a chyhoeddi Adroddiad Iechyd a Diogelwch Blynnyddol.

Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) wedi datblygu fframwaith a chanllawiau ar gyfer cynhyrchu Adroddiad Blynnyddol ar Berfformiad ym maes Iechyd a Diogelwch. Mae'r fframwaith a'r canllawiau yn darparu cyfres o benawdau fel cymorth ar gyfer adrodd ar berfformiad ym maes Iechyd a diogelwch. Nid yw'n fwriad i'r fframwaith fod yn ddadansoddiad cynhwysfawr o Iechyd a diogelwch ond fe ddylai gynorthwyo i nodi ymrwymiad, gallu a chyfeiriad o ran rheoli Iechyd a diogelwch galwedigaethol. Mae'r adroddiad hwn yn dilyn y fformat a ddarparwyd gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru.

2. Prif Lwyddiannau

- Un o'r prif lwyddiannau eleni oedd datblygu Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch ar gyfer y Cyngor, drwy ymgysylltu'n helaeth â Gwasanaethau, y Tîm Arweinyddiaeth, y Tîm Rheoli Corfforaethol, cydlynwyr Iechyd a Diogelwch a Rheolwyr Busnes. Er nad yw wedi cael ei gymeradwyo'n ffurfiol, mae'r Cynllun yn darparu fframwaith hirdymor clir ar gyfer cryfhau arweinyddiaeth, llywodraethiant, diogelwch yn seiliedig ar ddata a sicrwydd.
- Yn ystod cyfnod o bwysau ariannol yn gymdeithasol ac yn sgil yr hinsawdd economaidd ehangach, mae'n hanfodol bod y Cyngor yn parhau i ddarparu gwasanaethau. Mae'r gallu i gynnal y gwasanaethau hyn a chydymffurfio â'r ddeddfwriaeth Iechyd a Diogelwch yn dipyn o gamp.
- Mae digwyddiadau'n gysylltiedig â'r cyhoedd wedi gostwng o 830 i 740, er bod llawer yn defnyddio ysgolion, canolfannau hamdden, gwasanaethau ieuencid, a lleoliadau gofal. Mae'r gostyngiad hwn yn dangos bod y risgiau a wynebwr gan ddefnyddwyr gwasanaeth ac ymwelwyr yn parhau i gael eu rheoli'n effeithiol.
- Sefydlwyd gweithgor traws wasanaeth i fynd i'r afael â'r cynnydd mewn ymddygiad treisgar ac ymosodol ym maes Addysg. Mae'r grŵp – sy'n cynnwys Penaethiaid, Swyddogion Addysg, y Tîm Ymyrraeth Gynnar a'r Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol – wedi datblygu polisiau, gweithdrefnau a deunyddiau ymwybyddiaeth newydd i gefnogi ysgolion. Mae gwaith ar y cyd â'r Gwasanaethau Cymdeithasol hefyd wedi cryfhau'r dull o ddelio â risgiau'n gysylltiedig â chwympo ac ymddygiad mewn lleoliadau preswyl.
- Gwnaed cynnydd sylweddol wrth ddatblygu system cofnodi digwyddiadau electronig yn gysylltiedig â'r broses Marciwr Risg o Drais (RVM). Bydd y system hon yn gwella cyflymder, cywirdeb a chysondeb y gwaith adrodd, cefnogi cydymffurfiaeth â'r gofynion Diogelu Data, a darparu gwybodaeth risg amserol i staff.
- Mae'r gwaith i ddatblygu fframwaith corfforaethol newydd ar gyfer rheoli risgiau'n gysylltiedig ag Offer Sgrîn Arddangos (DSE) yn mynd rhagddo, gyda'r nod o wella cysondeb a chydymffurfiaeth ar draws pob gwasanaeth. Bydd y fframwaith yn darparu rhybuddion awtomatig pan mae angen cwblhau asesiad, darparu llwybr clir i gydlynwyr a rheolwyr wrth adolygu asesiadau, a chefnogi'r gwaith o fonitro cyfraddau cyflawni. Unwaith y bydd wedi cael ei

gwblhau a'i gyflwyno, bydd yn darparu dull mwy strwythuredig, cyson ac anchwiliadwy o gydymffurfio â'r gofynion DSE, gan wella llywodraethiant a sicrwydd.

3. Rheolaeth Gorfforaethol

Mae'r Tîm Arweinyddiaeth (TA) wedi parhau i ddarparu llywodraethiant a goruchwyliaeth strategol o ran gweithrediadau'r Cyngor. Cefnogir hyn drwy gynnal cyfarfodydd rheolaidd o'r Tîm Rheoli Corfforaethol, sy'n uwch gyfeirio materion i'r Tîm Arweinyddiaeth i sicrhau bod camau priodol yn cael eu cymryd pan fo angen.

Caiff adroddiadau Iechyd a Diogelwch Corfforaethol eu cyflwyno i'r Tîm Rheoli Corfforaethol pob chwarter.

4. Gwybodaeth Ystadegol

Mae'r data a gyflwynir isod yn ymwneud â'r holl ddamweiniau a digwyddiadau y cafwyd gwybod amdanynt yn 2025/26 o'i gymharu â 24/25 a 23/24. Mae damweiniau a digwyddiadau wedi eu categorioedd mewn tri phrif grŵp – Mân, Difrifol a RIDDOR.

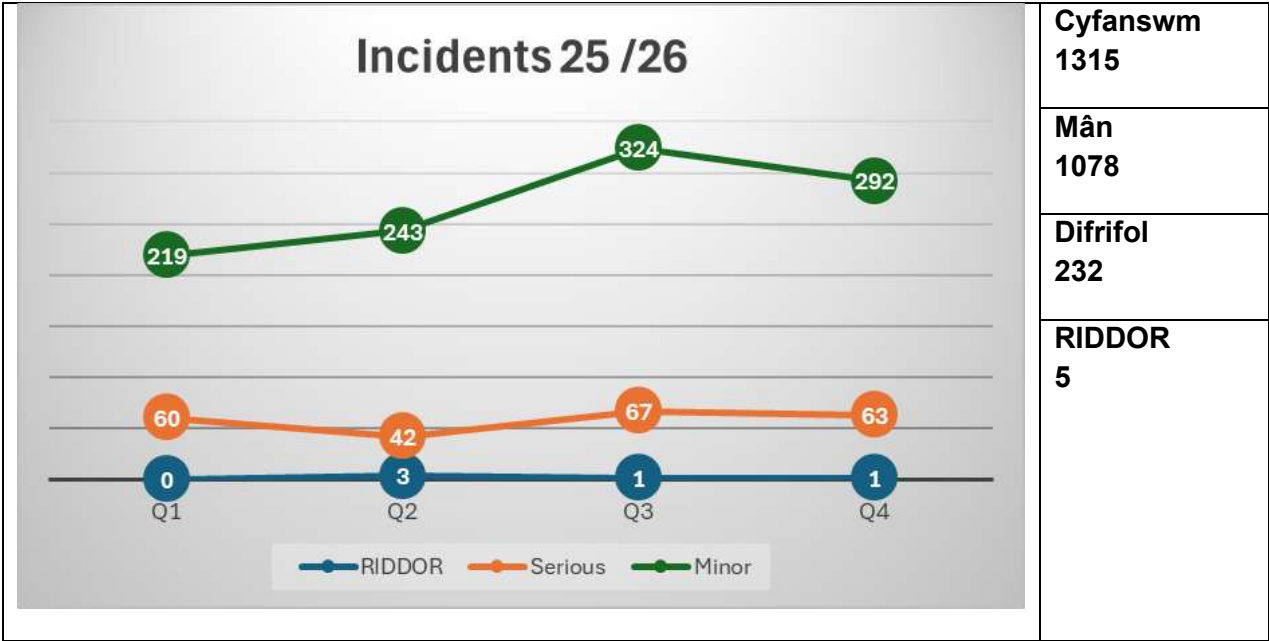
- a. Mae **mân ddamweiniau a digwyddiadau** yn ddamweiniau/digwyddiadau lle nad oedd yr anaf neu'r golled yn sylweddol. Mae hynny'n cynnwys damweiniau a digwyddiadau lle nad oedd anaf neu golled, a phe bai anaf neu golled wedi digwydd ni fyddai'r canlyniadau wedi bod yn sylweddol.
- b. Mae **damweiniau/digwyddiadau difrifol** yn cynnwys y rheini a arweiniodd at anaf neu golled sylweddol neu ble'r oedd posibilrwydd o anaf neu golled o'r fath. Mae hynny'n cynnwys damweiniau a digwyddiadau lle nad oedd anaf neu golled, ond lle gallai'r canlyniad fod wedi bod yn sylweddol pe bai anaf neu golled wedi digwydd.
- c. Mae **damweiniau a digwyddiadau RIDDOR** yn ddamweiniau a digwyddiadau sydd yn cwrdd â meini prawf penodol ac mae'n rhaid rhoi gwybod amdanynt i'r Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch (HSE). Mae'r meini prawf ar gyfer rhoi gwybod am ddamweiniau a digwyddiadau o'r fath i'w gweld yn y Rheoliadau Adrodd ar Anafiadau, Clefydau a Digwyddiadau Peryglus.

Mae'r graff 1 isod yn dangos nifer y damweiniau a'r digwyddiadau yn yr awdurdod cyfan yn ystod 2025/26. Mae hyn yn cynnwys digwyddiadau yn ymwneud â'r cyhoedd, defnyddwyr gwasanaeth, disgyblion ysgol, contractwyr, cyfleusterau a staff.

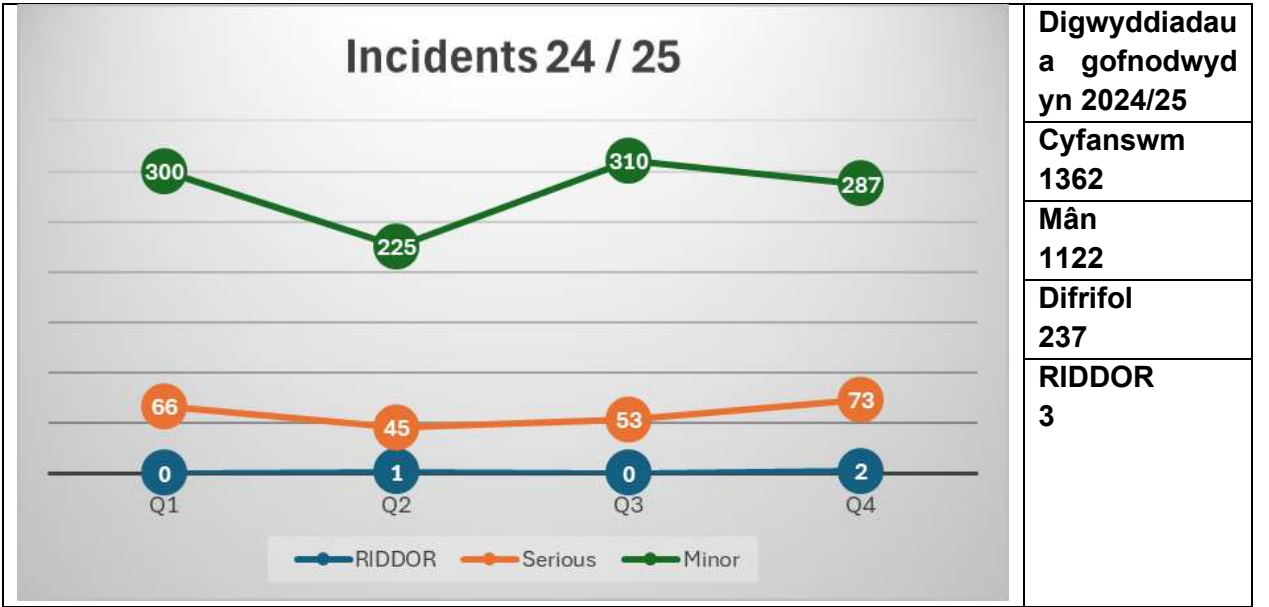
Yr holl ddigwyddiadau y cafwyd gwybod amdanynt

Graff 1 – Yr holl ddigwyddiadau yn 2025/26

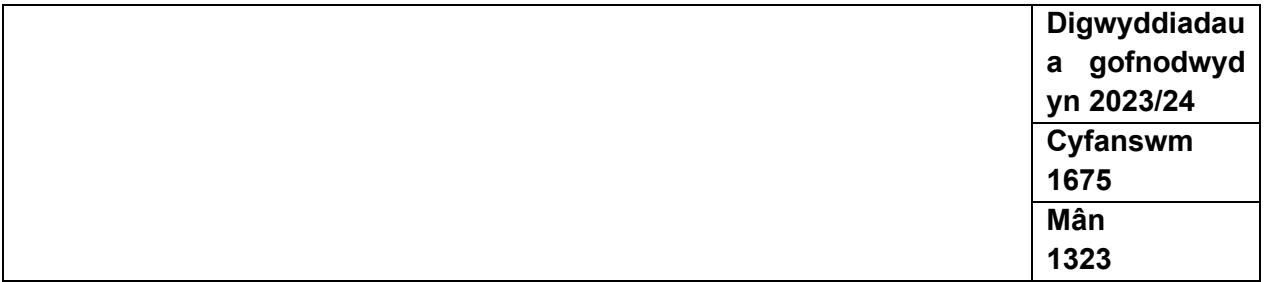
	Digwyddiadau a Gofnodwyd yn 2025/26
--	--

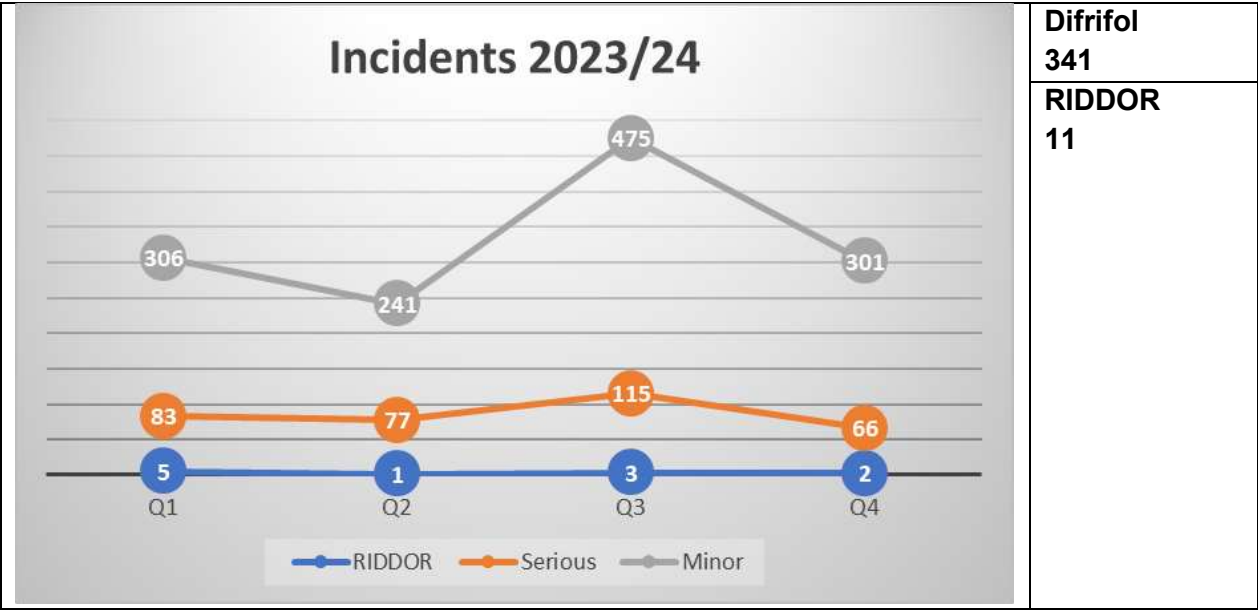

Graff 2 – Yr holl ddigwyddiadau yn 2024/25

Graff 3 – Yr holl ddigwyddiadau yn 2023/24

Wrth ddadansoddi graff 1, 2 a 3 gwelir gostyngiad yn nifer y damweiniau a digwyddiadau yn 2025/26 o'i gymharu â'r ddwy flynedd flaenorol.

Oherwydd dyletswydd gofal y Cyngor tuag at y cyhoedd fel rhan o'r ymrwymiad, mae digwyddiadau a gofnodwyd ar gyfer aelodau o'r cyhoedd wedi'u cynnwys yn y cyfansymiau cyffredinol. Mae'r cyhoedd yn cynnwys disgyblion ysgol, disgyblion cyn ysgol, aelodau Clybiau Ieuenctid, Cleientiaid mewn cartrefi gofal a defnyddwyr cyfleusterau Hamdden.

Gall digwyddiadau yn gysylltiedig â'r grŵp hwn gynnwys damweiniau ar feysydd chwarae, cleientiaid yn llithro, baglu a disgyn oherwydd problemau symudedd, digwyddiadau'n ymwneud â chwaraeon a chyflyrau meddygol. Maent yn cael eu cofnodi am reswm cyfreithiol, rhag ofn y bydd angen camau pellach.

Mae niferoedd ar gyfer y digwyddiadau hyn yn cael eu dangos yn Nhabl 1 isod

Tabl 1 – gweithgareddau nad ydynt yn gysylltiedig â gweithgareddau gwaith

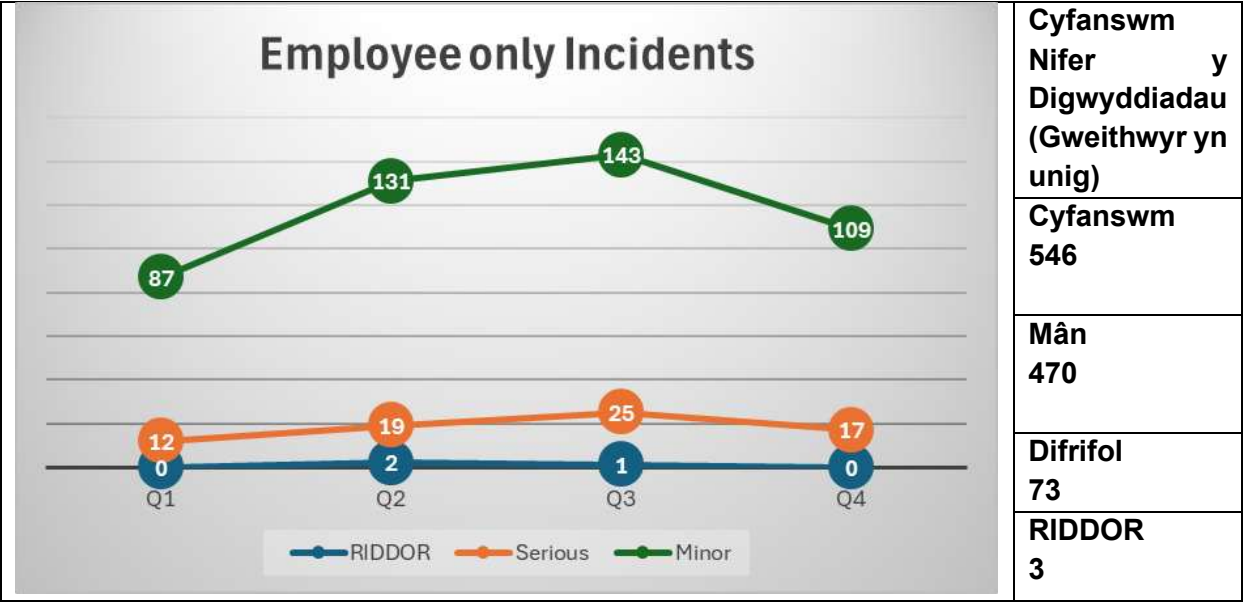
Math o leoliad	Cyfanswm nifer y digwyddiadau	Cyfanswm nifer y defnyddwyr
Ysgolion (Disgyblion)	389	9,256 o ddisgyblion wedi cofrestru, ac maent yn yr ysgol am 190 diwrnod.
Digwyddiadau Dechrau'n Deg a Chylch Meithrin a Chlybiau Ieuenctid (Disgyblion ac Aelodau)	79	550 o bobl ifanc yn perthyn i glwb ieuenctid Capasiti o 96 y dydd am 190 dydd.
Canolfannau Hamdden (Defnyddwyr)	99	575,195 o ddefnyddwyr dros gyfnod o 360 diwrnod.
Cartrefi Gofal a Chanolfannau Dydd (Cleientiaid)	173	130 o gleientiaid yn derbyn gofal am 365 diwrnod y flwyddyn.
Cyfanswm	740	

Dengys Tabl 1 y cafwyd gwybod am 740 o ddigwyddiadau’n ymwneud â’r cyhoedd mewn cyfleusterau sy’n cael eu rhedeg gan y Cyngor. Mae hyn yn llai na’r 830 a gofnodwyd y llynedd.

Mae pob adran yn cadw data am natur digwyddiadau a thueddiadau er mwyn eu galluog i adnabod meysydd lle mae angen ymyraethau. Mae hyn yn cynnwys adolygu asesiadau risg a datblygu polisïau a gweithdrefnau newydd.

Digwyddiadau’n gysylltiedig â gweithwyr yn unig
Mae’r graffiau isod yn dangos nifer y damweiniau a digwyddiadau yn gysylltiedig â gweithwyr yn unig.

Graff 4 – Digwyddiadau’n gysylltiedig â gweithwyr yn unig yn 2025/26

Graff 5 – Digwyddiadau’n gysylltiedig â gweithwyr yn unig 2024/25

Graff 6 – Digwyddiadau’n gysylltiedig â gweithwyr yn unig 2023/24

Wrth ddadansoddi graff 4, 5 a 6 gwelir bod cynnydd yn nifer y digwyddiadau yn ystod 2025/26 o’i gymharu â’r ddwy flynedd flaenorol.

Mathau o Ddigwyddiadau
Mae’r digwyddiadau mwyaf arwyddocaol yn cael eu dangos isod yn Nhabl 2

Tabl 2

Math o Ddigwyddiad	Cyfanswm
Ymosodiad Corfforol Anableddau Dysgu Mae digwyddiad o’r math hwn yn gysylltiedig ag ymosodiad gan gleientiaid neu ddisgyblion, yn anfwriadol o bosib. Efallai na fydd capasiti i adnabod y potensial i achosi niwed.	209
Ymosodiad Corfforol Mae digwyddiad o’r math hwn yn ystyried y gallai’r person fod yn bwriadu achosi niwed. Mae’r math hwn o ddigwyddiad yn amrywio o wthio i daro person. Cafwyd cysylltiad corfforol.	
Digwyddiad Treisgar / Difriö Mae digwyddiad o’r math hwn yn ymwneud â sylwadau difriol neu fygythiol sy’n cael eu hanelu at staff gan y cyhoedd. Gallai gynnwys aelodau o’r cyhoedd sy’n cwyno am broblemau mewn ffordd ymfflamychol.	109
Ymddygiad Heriol Mae hyn yn gysylltiedig ag ymddygiad ymosodol gan gleientiaid / disgyblion, ond, oherwydd problem galluedd meddyliol, efallai nad oedd yn fwriad achosi gofid.	48
Llithro, Baglu a Disgyn Digwyddiadau a gofnodwyd lle mae gweithwyr wedi disgyn ac wedi cael anaf. Gallai hyn gynnwys arwynebau llithrig neu ormod o rwystrau.	333

Ymosodiad Corfforol Anableddau Dysgu

Digwyddodd y digwyddiadau hyn yn bennaf yn y meysydd Addysg a Gofal. Roeddent yn gysylltiedig â digwyddiadau lle gallai person fod wedi ymosod heb fwriadu achosi niwed. Roedd 39 digwyddiad yn ymwneud ag aelodau staff yn cael eu taro. Mae hyn yn llai na 62 yn y flwyddyn flaenorol. Yn y maes Gofal, byddai hyn wedi arwain at lunio asesiad risg ar y cleient er mwyn rhoi sylw i anghenion diogelwch y cleient ac aelodau staff. Byddai proses debyg yn cael ei dilyn mewn sefydliadau addysg arbennig.

Mewn sefydliadau addysg cyffredinol gallai'r digwyddiadau hyn fod wedi arwain at ddarparu cymorth gan y Tîm Ymyrraeth Gynnar.

Ymosodiad Corfforol

Roedd y digwyddiadau hyn yn y sector addysg yn bennaf. Roedd 38 digwyddiad yn ymwneud â tharo disgyblion eraill. Roedd 30 digwyddiad yn ymwneud â tharo gweithwyr, pob un mewn ysgolion cynradd. Mae'r math yma o ddigwyddiadau ar gynnydd. Mae cyfarfodydd misol yn cael eu cynnal rhwng y gwasanaeth Addysg, Iechyd a Diogelwch Corfforaethol a'r tîm Ymyrraeth Gynnar i drafod achosion a chefnogi ysgolion yn ôl y galw.

Mae gwaith pellach ar y gweill i fynd i'r afael â hyn ac mae Gweithgor wedi cael ei sefydlu i ystyried mesurau rheoli posib.

Digwyddiad Treisgar / Difriô

Digwyddodd y digwyddiadau hyn mewn croestoriad o wasanaethau'r Cyngor. Mae cam-drin geiriol dros y ffôn wedi'i gynnwys yn y ffigyrau hyn. Roedd 18 digwyddiad lle'r oedd y cam-drin geiriol tuag at ddisgybl neu aelod o'r cyhoedd yn un o adeiladau'r Cyngor. Cofnodwyd 90 achos o gam-drin geiriol tuag a weithwyr y Cyngor o'i gymharu â 65 yn y flwyddyn flaenorol.

Mae'r Polisi Rheoli Cysylltiadau – Gweithredoedd Annerbyniol gan Gwsmeriaid wedi ystyried y mathau hyn o ddigwyddiadau ac mae'n caniatáu i staff ddweud wrth y cleient fod yr ymddygiad yn annerbyniol a rhoi'r ffôn i lawr. Byddai ffurflen digwyddiad yn cael ei chwblhau yn sgil hynny. Os yw'n ddigwyddiad wyneb yn wyneb efallai y bydd asesiad risg yn cael ei lunio. Os yw'n ddigwyddiad mewn adeilad cyhoeddus, megis Canolfan Hamdden, efallai y bydd y person sy'n ymddwyn yn dreisgar neu'n ddifriol yn cael ei wahardd o'r adeilad.

Ymddygiad Heriol

Digwyddodd y digwyddiadau hyn yn y meysydd Addysg a Gofal. Roedd y digwyddiadau'n gysylltiedig ag ymddygiad disgyblion neu gleientiaid oedd yn aflonyddu ar y bobl oedd yn bresennol neu'r gwaith oedd yn cael ei wneud. Gallai hyn fod wedi arwain at adolygu'r asesiad risg. Cofnodwyd 4 digwyddiad lle'r oedd gweithwyr y Cyngor wedi cael eu heffeithio gan yr ymddygiad.

Llithro, Baglu a Disgyn

Cofnodwyd 333 digwyddiad llithro, baglu a disgyn. Mae'r categori disgyn yn cael ei rannu'n ddau, sef disgyn oddi ar wrthrych a disgyn o uchder. Roedd 86 o'r achosion o lithro, baglu a disgyn a gofnodwyd yn ymwneud â disgyblion ysgol. Ystyrir bod hyn o fewn y terfynau rhesymol ar gyfer chwarae cyffredinol mewn ysgol. Cofnodwyd 135 achos o lithro, baglu a disgyn mewn Cartrefi Gofal ac yn y maes Gofal. Roedd hyn yn gysylltiedig â chleientiaid yn disgyn, o bosib oherwydd cyflyrau meddygol neu oherwydd eu bod yn eiddil. Pan fydd cleient yn disgyn mewn Cartref Gofal, mae asesiad risg yn gysylltiedig â disgyn yn cael ei gynnal yn benodol ar gyfer y cleient hwnnw. Y bwriad fyddai nodi'r risg o ddisgyn yn y dyfodol a chamau posib i'w cymryd

i leihau'r risg. Roedd 30 achos o lithro, baglu a disgyn cyffredinol pryd cafodd staff y cyngor eu hanafu.

Codi a Chario

Digwyddodd digwyddiadau Codi a Chario yn y maes gofal yn bennaf. Byddai hyn yn gysylltiedig â chynorthwyo cleientiaid yn hytrach na chodi gwrthrychau. Darperir hyfforddiant penodol er mwyn caniatáu i staff gynorthwyo a chodi cleientiaid yn unol â chanllawiau cenedlaethol. Yn 2024/25 roedd 35 digwyddiad. Yn 2025/26 roedd hyn wedi gostwng i 16.

Mae 'Math Arall' o ddigwyddiad yn fath o ddigwyddiad sydd wedi cael ei restru ar y system gofnodi. Defnyddir y categori hwn ar gyfer digwyddiadau sy'n anodd eu dosbarthu. Efallai bod aelod staff wedi cofnodi ddigwyddiad fel pryder. Cofnodwyd 55 o ddigwyddiadau dan y pennawd hwn.

Mae categorïau penodol eraill yn bodoli ond ystyriwyd bod y ffigurau ar gyfer y rhain yn rhy isel.

Mae categori ychwanegol wedi cael ei gyflwyno eleni sef Defnyddio Arf. Mae'r categori hwn wedi cael ei gyflwyno yn dilyn nifer o geisiadau Rhyddid Gwybodaeth. Cofnodwyd 11 digwyddiad o dan y categori hwn. Roedd 10 o'r digwyddiadau hyn mewn amgylchedd ysgol. Mae'r categori hwn yn cynnwys digwyddiadau lle'r oedd gan y drwgweithredwr arf ond ni wnaeth ei ddefnyddio. Un enghraifft yw darganfod disgybl yn cario cyllell.

Rheoliadau Adrodd ar Anafiadau, Clefydau a Digwyddiadau Peryglus 2013 (RIDDOR)

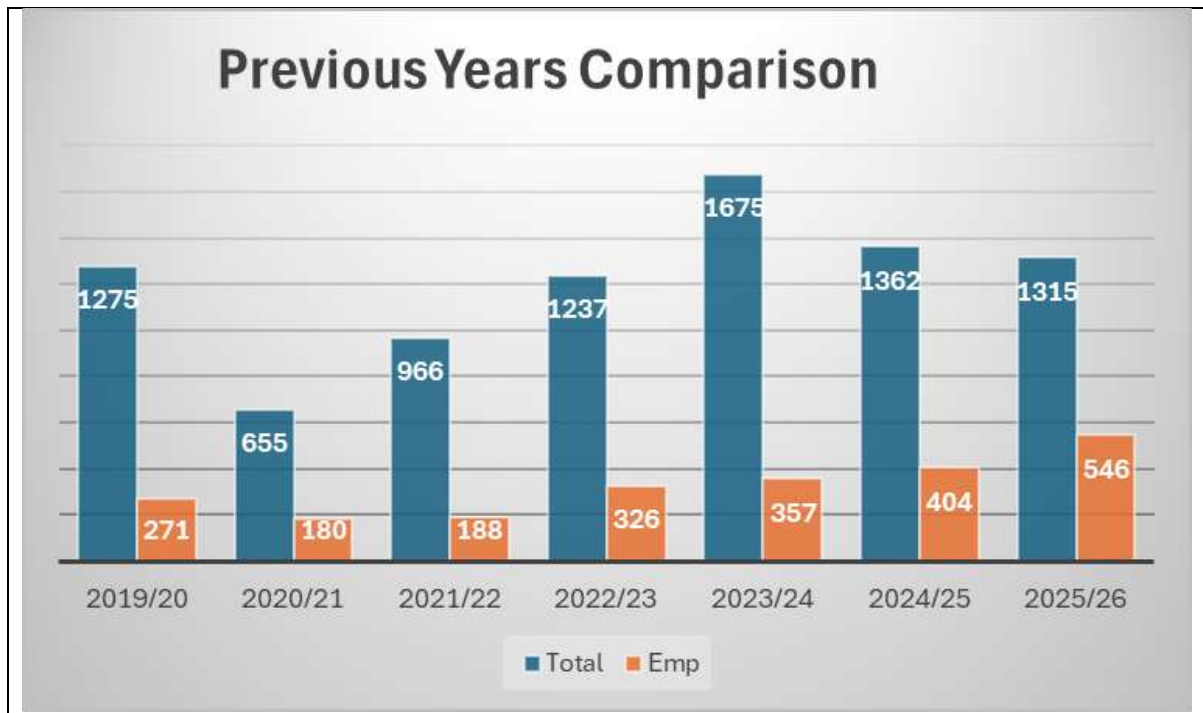
RIDDOR yw'r gyfraith sy'n nodi bod rhaid i gyflogwyr, a phobl eraill sydd â rheolaeth dros safleoedd gwaith, adrodd a chadw cofnodion am ddamweiniau cysylltiedig â gwaith sy'n achosi marwolaeth; damweiniau cysylltiedig â gwaith sy'n achosi rhai mathau o anafiadau difrifol (anafiadau y mae'n rhaid rhoi gwybod amdanynt), achosion lle cafwyd diagnosis o rai mathau o glefydau diwydiannol; a rhai 'digwyddiadau peryglus' (digwyddiadau a allai achosi niwed).

Mae'n rhaid rhoi gwybod am ddamweiniau yn gysylltiedig â gwaith sy'n ymwneud â'r cyhoedd neu bobl nad ydynt yn y gwaith os caiff person ei anafu ac os ydynt yn cael eu cludo o safle'r ddamwain i'r ysbyty i dderbyn triniaeth ar gyfer yr anaf hwnnw. Nid yw'n ofynnol sefydlu pa driniaeth a ddarparwyd yn yr ysbyty, ac nid oes angen rhoi gwybod am ddigwyddiadau lle cludwyd pobl i'r ysbyty dim ond fel rhagofal pan nad oedd unrhyw arwydd o anaf.

Cyflwynir dadansoddiad o'r adroddiadau RIDDOR isod yn Nhabl 3.

Tabl 3 Adroddiadau RIDDOR

Dyddiad	Digwyddiad	Rheswm dros adrodd
02/07/2025	Disgyn o uchder dan 2m	Anaf dros 7 diwrnod
17/07/2025	Disgyn o uchder dan 2m	Aelod o'r cyhoedd wedi mynd i'r ysbyty
25/09/2025	Math arall o ddigwyddiad	Anaf dros 7 diwrnod
15/10/2025	Taro gan wrthrych sefydlog	Anaf dros 7 diwrnod
26/01/2026	Taro gan wrthrych yn symud	Aelod o'r cyhoedd wedi mynd i'r ysbyty

Graff 7 – Cymhariaeth tymor hir

Oherwydd yr argyfwng Covid19, roedd nifer o arferion gweithio wedi eu cyfyngu rhwng 2019 a 2022. Mewn cyfarfod blaenorol o'r Pwyllgor Archwilio, gofynnodd yr aelodau am ffigyrau cymharol ar gyfer y tymor hir. Mae'r ffigurau yn graff 7 uchod yn cynnwys yr holl ddigwyddiadau a adroddwyd a chyfanswm y digwyddiadau'n ymwneud â gweithwyr.

Mae'r tabl uchod yn dangos fod y ffigyrau wedi gostwng yn ystod cyfnod y cyfyngiadau. Mae blwyddyn 2022/23 yn dangos cynnydd o'i gymharu â 2020/21 a 2021/22. Roedd y cynnydd hwn i'w ddisgwyl wrth i weithgarwch gynyddu. Roedd y ffigyrau'n parhau i fod yn is na ffigyrau yn ystod 2019/20 sef y flwyddyn olaf cyn y cyfyngiadau.

Gwelwyd cynnydd yn ystod 2023/24 ond bu rhywfaint o ostyngiad yn 2024/25. Mae digwyddiadau yn ymwneud â gweithwyr yn unig wedi parhau i gynyddu. Dyma'r patrwm yn 2025/26 hefyd gyda digwyddiadau'n ymwneud â gweithwyr yn parhau i gynyddu.

Gallai nifer o ffactorau fod wedi cyfrannu at y cynnydd. Gallai ymwybyddiaeth well o'r angen i roi gwybod am ddigwyddiadau fod yn ffactor.

5. Partneriaethau

Timau Iechyd a Diogelwch Gogledd Cymru

Mae Timau Iechyd a Diogelwch Corfforaethol wedi bod yn ymgynghori ar y cyd yng ngogledd Cymru. Mae'r gwaith hwn wedi canolbwyntio ar ddatblygu polisiau cyson ar draws pob sir, yn ogystal ag adolygu ac asesu mesurau'n gysylltiedig â rheoli asbestos, gweithwyr unigol, ac ymddygiad treisgar ac ymosodol.

Mae trafodaethau rheolaidd ynglŷn â meysydd allweddol, yn cynnwys diogelu adeiladau, hefyd wedi galluogi awdurdodau i gymharu dulliau rheoli presennol a rhannu arfer gorau.

6. Ymgynghori ar y Cyd

Y Grŵp Iechyd a Diogelwch

Cynhaliwyd cyfarfodydd chwarterol o'r Grŵp Iechyd a Diogelwch Corfforaethol drwy gydol 2025/26. Mae'r cyfarfodydd hyn yn rhoi cyfle i Gydlynwyr Iechyd a Diogelwch o bob cwr o'r Cyngor rannu gwybodaeth a thrafod materion iechyd a diogelwch allweddol.

Darperir diweddariadau gan y tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol ar ddatblygiadau ym maes iechyd a diogelwch, yn cynnwys canllawiau perthnasol a gwybodaeth argyhoeddir gan yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch (HSE). Mae hyn yn galluogi gwasanaethau i adolygu ac asesu eu trefniadau i wneud yn siŵr eu bod yn effeithiol ac yn cydymffurfio.

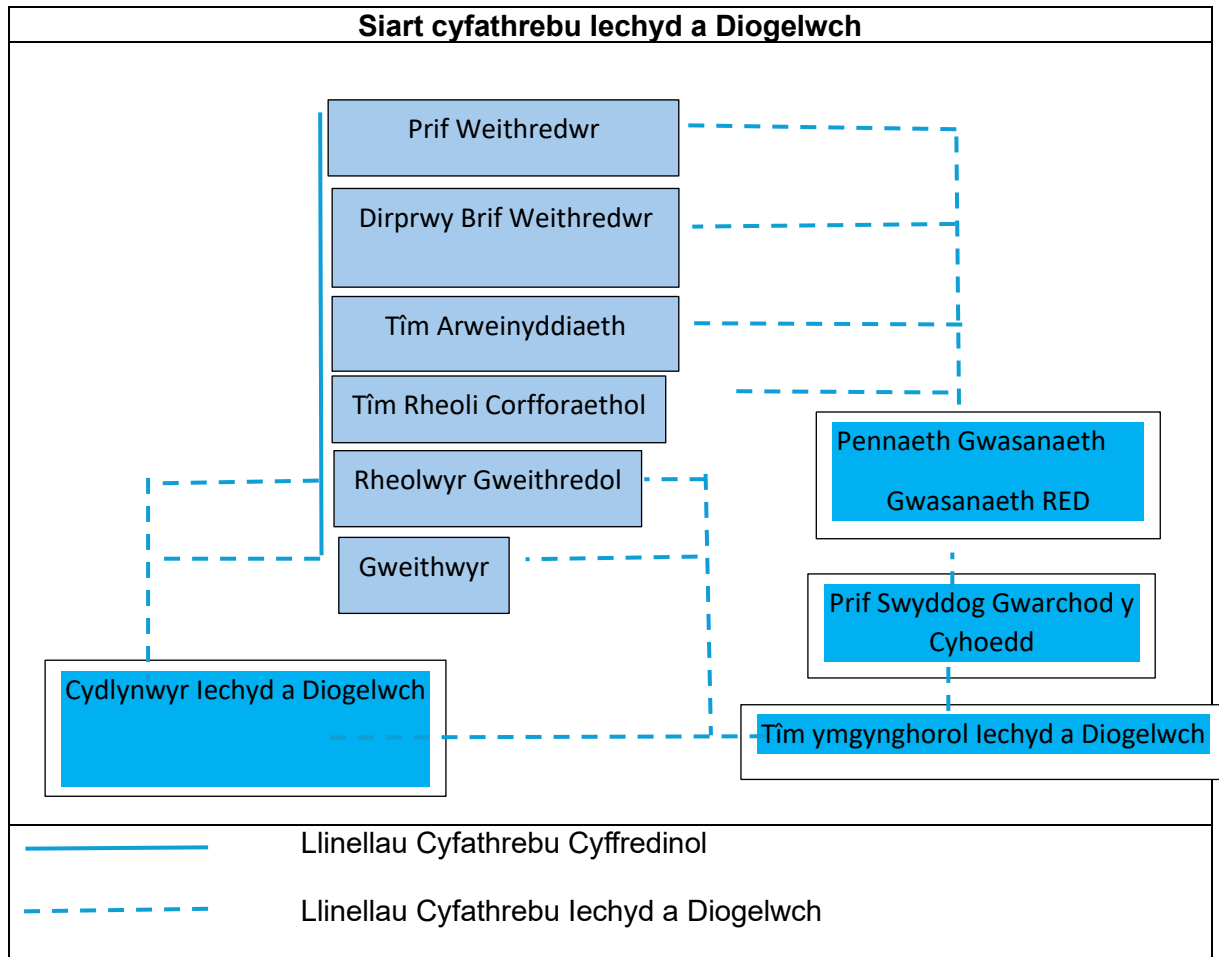
7. Darpariaeth Iechyd Galwedigaethol

Darperir Gwasanaeth Iechyd Galwedigaethol dwyieithog gan Gyngor Gwynedd, sy'n cael ei reoli gan y Gwasanaeth Adnoddau Dynol. Mae ychydig dros 450 o apwyntiadau ar gael i staff bob blwyddyn. Caiff y rhain eu dyrannu drwy atgyfeiriad gan reolwr llinell neu drwy hunan-atgyfeiriad gan yr aelod staff. Mae tua 200 o apwyntiadau ar gael i staff sy'n credu y gallant elwa o ffisiotherapi. Mae'r apwyntiadau hyn ar gael drwy atgyfeiriad gan y gwasanaeth Iechyd Galwedigaethol yn dilyn ymgynghoriad. Yn ystod y cyfnod hwn cafodd 59 o weithwyr eu cyfeirio am ffisiotherapi drwy'r system hon. Mae atgyfeiriadau i'r gwasanaeth Medra yn gyfrinachol.

8. Perfformiad Diogelwch

Cefnogaeth Iechyd a Diogelwch Corfforaethol

Mae'r siart llif isod yn dangos strwythur sy'n amlinellu'r meysydd ymarferol a llinellau cyfathrebu ar gyfer Iechyd a Diogelwch Corfforaethol. Mae'r Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol yn cael ei reoli gan y Rheolwr Trwyddedu a Diogelwch Corfforaethol. Mae'r Rheolwr Trwyddedu a Diogelwch Corfforaethol yn adrodd i'r Prif Swyddog Gwarchod y Cyhoedd sy'n adrodd i'r Pennaeth Gwasanaeth.

Mae cynllun gwaith y Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol yn rhan o gynllun y Gwasanaeth Trwyddedu ac Iechyd a Diogelwch Corfforaethol. Mae camau gweithredu'r Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol wedi'u nodi isod yn nhabl 4.

Tabl 4 Gweithredoedd y Tîm Iechyd a Diogelwch Corfforaethol

Camau Gweithredu Allweddol	Meini Prawf Llwyddiant (Sut gwyddom ein bod wedi cyflawni'r Weithred Allweddol?)	Targedau Chwarterol 2022 / 2023				Adnoddau Ac eithrio eich adnoddau eich hun
Sicrhau fod y Cyngor yn cyflawni ei ddyletswyddau a'i gyfrifoldebau iechyd a diogelwch (mewnol ac allanol) yn effeithiol	Datblygu cynllun gweithredu Corfforaethol ar gyfer Iechyd a Diogelwch	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	
		1			1 drafft	
	Adolygu Polisiâu – Polisiâu ar-lein ar y fewnwyd wedi'u diweddarau	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	TGCh i ddarparu dolenni o MônITor
		Targed				
		10	7	9	6	
		Cwblhawyd				
		10	7	9	6	
	Cofrestr Risg ar gyfer Pobl a allai fod yn Dreisgar/Damweiniau. Monitro system marciwr Pobl Dreisgar Posib. Adolygu bob chwarter.	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	
		Targed				
		1	1	1	1	
		Cwblhawyd				
		1	1	1	1	
	Canran ymateb i ddamweiniau Rheoliadau Adrodd ar Anafiadau, Clefydau neu Ddigwyddiadau Peryglus (RIDDOR) ar safleoedd yr Awdurdod Lleol o fewn 5 diwrnod.	Ch1	Ch22	Ch3	Ch4	
		100%	100%	100%	100%	
		Nifer y damweiniau RIDDOR				
		0	3	1	1	
	Cyfarfodydd rheoli gwasanaeth. Mynychu cyfarfodydd i adrodd ar faterion Iechyd a Diogelwch pryd a phan fydd angen / neu ar ôl derbyn cais.	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	Gwasanaethau i drefnu'r cyfarfod a'r lleoliad
		100% ar ôl derbyn cais neu pan fydd angen.				
		4	2	5	6	
	Cyfarfodydd Grŵp Iechyd a Diogelwch. Cyfarfodydd Chwarterol. Rhaglen yn seiliedig ar bynciau.	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	
		Targed				
		1	1	1	1	
		Cwblhawyd				
		1	1	1	1	
	Bwletinau Iechyd a Diogelwch Chwarterol	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	
		1	2	2	2	

	ar bynciau byw. Y nod yw creu diwylliant Iechyd a Diogelwch.	100% ar gais				
		1	2	2	2	
	Gwaith adweithiol yn unol â tharged lefel gwasanaeth o ddarparu ymateb cychwynnol o fewn un diwrnod gwaith.	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	
		Ceisiadau fesul chwarter				
		155	179	172	178	
		Cyfanswm o 684				
	Cyflwyno Adroddiad Blyneddol Iechyd a Diogelwch i gyfarfod o'r Pwyllgor Archwilio.	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	
				1		
	Nifer o ymyriadau Iechyd a diogelwch a gynlluniwyd ar safleoedd y Cyngor. Targed cyffredinol yw hwn ar gyfer ystod o weithgareddau sy'n cael eu cynnal ar draws yr awdurdod lleol. Bydd hyn yn cynnwys gwaith monitro rhagweithiol, archwiliadau a gweithgareddau archwilio ymatebol megis ymchwilio i ddamweiniau.	Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	
		Targed				
		10	10	10	10	
		Cwblhawyd				
		11	10	10	10	
		Ch1	Ch2	Ch3	Ch4	
Ystadegau Damweiniau	Adroddiadau Chwarterol	1	1	1	1	

9. Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch 2026-2031

Yn ystod 2025/26, fe wnaeth y Cyngor ddatblygu Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch i ddarparu fframwaith hirdymor ar gyfer cryfhau arweinyddiaeth, llywodraethiant, diogelwch wedi'i lywio gan ddata a sicrwydd ar draws pob Gwasanaeth. Mae'r Cynllun, sydd wrthi'n cael ei gymeradwyo ar hyn bryd, yn seiliedig ar y risgiau, tueddiadau a gwersi a nodwyd yn yr Adroddiad Blyneddol, yn cynnwys y cynnydd mewn digwyddiadau yn gysylltiedig â thrais ac ymddygiad ymosodol yn erbyn gweithwyr mewn gwasanaethau rheng flaen.

Unwaith y bydd wedi cael ei gymeradwyo, bydd y Cynllun Strategol yn cael ei ddefnyddio fel sail i Gynllun Gweithredu Iechyd a Diogelwch 2026/27, er mwyn sicrhau bod polisiâu gweithredol yn cyd-fynd â chyfarwyddyd strategol y Cyngor a data perfformiad 2025/26.

Mae'r Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch ar gael yn Atodiad 1.

10. Casgliad

Mae'r Cyngor yn parhau i ddangos ymrwymiad i reoli iechyd a diogelwch yn effeithiol, ac i gefnogi hyn mae ganddo drefniadau llywodraethiant trefniadau monitro rheolaidd a llinellau atebolrwydd clir ar draws pob gwasanaeth. Mae'r gostyngiad cyffredinol mewn digwyddiadau yn ystod 2025/26 yn awgrymu bod systemau a mesurau rheoli presennol yn cael effaith gadarnhaol.

Fodd bynnag, mae'r data hefyd yn amlygu proffil risg newidiol a chynnydd sylweddol mewn digwyddiadau yn ymwneud â gweithwyr. Yn benodol, mae'r cynnydd mewn ymddygiad treisgar, ymosodol a heriol – yn y maes Addysg a gwasanaethau rheng flaen yn bennaf – yn peri cryn bryder. Mae cryn heriau o ran lles staff, gwydnwch gwasanaethau, a chyflawni gwasanaethau yn ddiogel.

Mae mesurau'n cael eu rhoi ar waith i fynd i'r afael â'r risgiau hyn, yn cynnwys cryfhau'r cydweithio rhwng Gwasanaethau, datblygu ymyraethau wedi'u targedu, a sefydlu gweithgorau i ganolbwyntio ar feysydd risg uchel megis ysgolion. Hefyd, mae cynnydd yn dal i gael ei wneud er mwyn datblygu systemau a fframweithiau, yn cynnwys adrodd am digwyddiadau, dulliau rhybuddio a phrosesau cydymffurfio, er mwyn sicrhau gwelliannau pellach.

Mae dull corfforaethol y Cyngor o ran iechyd a diogelwch yn parhau i fod yn gadarn, gyda chyfarwyddyd strategol clir drwy'r Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch. Byddwn yn parhau i ganolbwyntio ar sicrhau bod y trefniadau hyn yn cael eu rhoi ar waith yn gyson ar draws pob Gwasanaeth a bod risgiau sy'n codi yn cael eu rheoli'n effeithiol.

Mae'r Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch yn darparu ymateb clir a strwythuredig i'r materion a nodir yn yr adroddiad hwn, er mwyn sicrhau bod risgiau sy'n codi – yn enwedig rheiny sy'n effeithio ar y gweithlu – yn cael eu datrys drwy ddull cydlynol, hirdymor.

I gloi, tra bo perfformiad cyffredinol yn gwella, rhaid cymryd camau gweithredu wedi'u targedu i fynd i'r afal â'r risgiau'n gysylltiedig â'r gweithlu, er mwyn sicrhau bod y Cyngor yn parhau i ddarparu amgylchedd gwaith diogel a gwydn i staff, defnyddwyr gwasanaeth a'r cyhoedd.

Atodiad 1 – Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch 2026 - 2031

Ynys Môn

THE ISLE OF

Anglesey

Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch 2026–2031

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg /

This document is also available in English

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

www.ynysmon.llyw.cymru

Rhagair

Y Cyngorydd Gary
Pritchard
Arweinydd y Cyngor

Dylan J. Williams
Prif Weithredwr

Mae iechyd, diogelwch a lles ein gweithlu wrth galon popeth a wnawn. Fel Cyngor, mae dyletswydd gyfreithiol a moesol arnom i ddarparu amgylchedd waith ddiogel, gwarchod ein gweithwyr a sicrhau fod gwasanaethau'n cael eu darparu heb niwed.

Mae'r Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch hwn yn nodi ein prif flaenoriaethau ar gyfer creu diwylliant lle mae diogelwch wedi'i wreiddio ym mhob penderfyniad a gweithred. Mae'n adlewyrchu ein hymrwymiad i arweinyddiaeth gref, llywodraethiant cadarn a gwelliant parhaus. Trwy ddefnyddio data, meithrin cymwyseddau ar bob lefel a chynnal atebolrwydd clir, rydym yn anelu i leihau risgiau, diogelu llesiant ac adeiladu gwytnwch o fewn y Cyngor cyfan.

Mae ein dull yn rhagweithiol a chydweithredol. Byddwn yn gweithio fel tîm i gynnal y safonau iechyd a diogelwch uchaf.

Nid yw'r cynllun strategol hwn yn ymwneud â chydymffurfio yn unig; mae'n ymwneud â chreu diwylliant cadarnhaol lle mae pawb yn teimlo'n gyfrifol am ddiogelwch a bod grym ganddynt i weithredu.

Mae'r Cyngor yn darparu gwasanaethau i breswylwyr Ynys Môn ac ymwelwyr. Mae'r gwasanaethau hyn yn cynnwys cynnal ein stoc dai; priffyrdd, llwybrau troed; cyfleusterau morwrol; ysgolion, darpariaeth gofal; llyfrgelloedd, canolfannau hamdden ac atyniadau ymwelwyr. Mae'r gwasanaethau hyn yn cyfrannu at y weledigaeth o greu Ynys Môn fydd yn iach lle gall pobl ffynnu.

Mae'r Cynllun Strategol Iechyd a Diogelwch yn darparu fframwaith clir ar gyfer rheoli iechyd a diogelwch ym mhob gwasanaeth a gweithrediad.

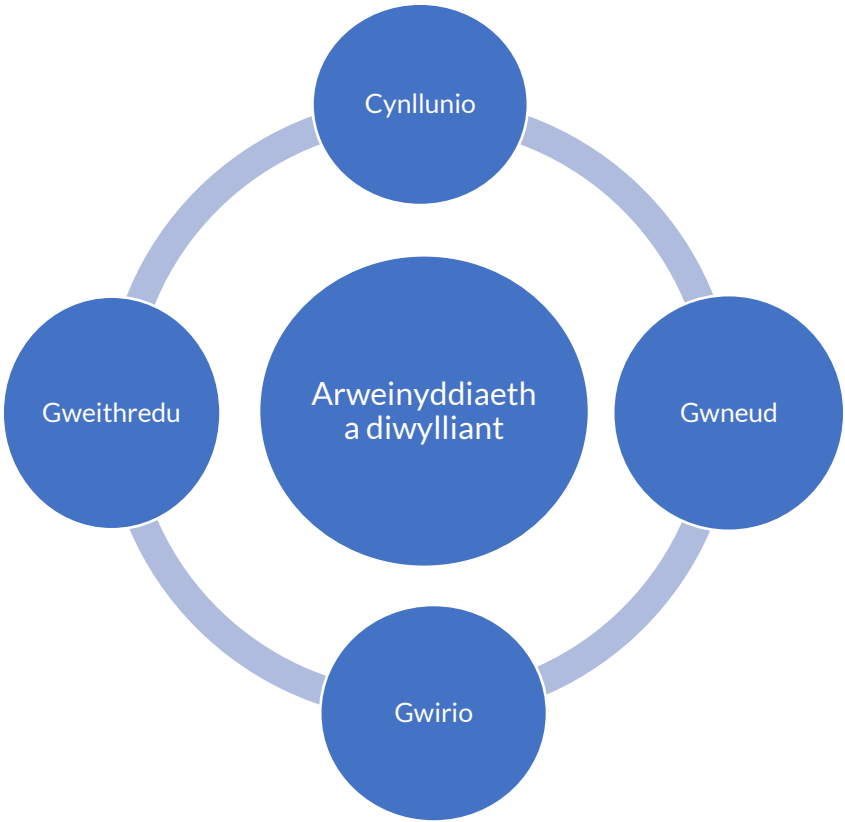
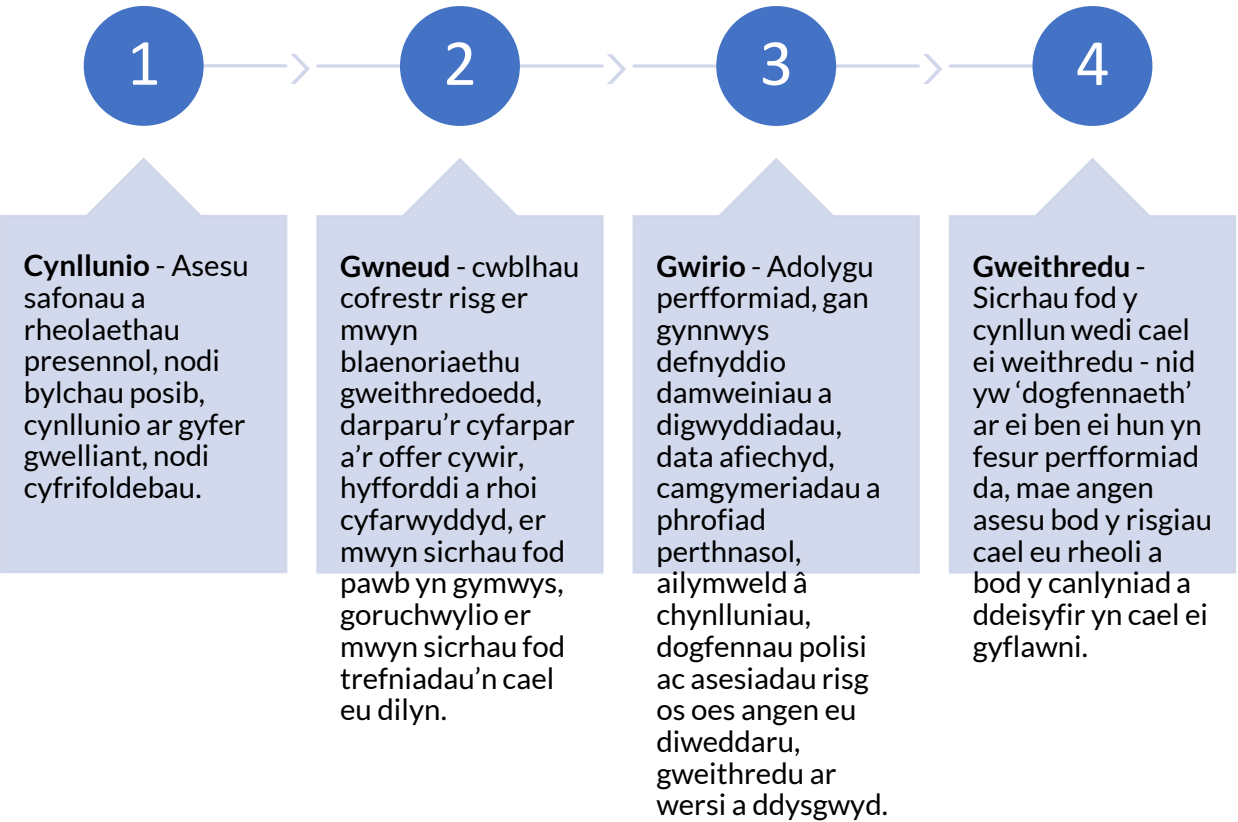
Mae'r cynllun yn nodi ein prif flaenoriaethau, mae'n sicrhau cydymffurfiaeth â deddfwriaeth ac arfer orau ac mae'n hyrwyddo diwylliant diogelwch cadarnhaol lle mae pawb yn derbyn cyfrifoldeb. Mae'r cynllun strategol yn ganolog er mwyn cynnal ymddiriedaeth y cyhoedd a darparu gwasanaethau diogel ac o ansawdd uchel i'n cymuned.

- Rydym wedi ymroi i warchod pobl a lleoedd a chynorthwyo pawb i fyw bywydau mwy diogel ac iach.
- Mae ein rôl yn mynd tu hwnt i warchod gweithwyr ac mae'n cynnwys rhoi sicrwydd i'r cyhoedd yn y Cyngor.
- Rydym yn mynd ati i sicrhau fod pobl yn teimlo'n ddiogel yn eu lleoliadau gwaith, yn y lleoedd y maen nhw'n ymweld â nhw ac yn eu hamgylchedd.

Fframwaith

Mae dyletswydd gyfreithiol ar y Cyngor i roi trefniadau effeithiol ar waith ar gyfer rheoli iechyd a diogelwch. Er mwyn cyflawni'r ddyletswydd hon, bydd y Cyngor yn defnyddio'r fframwaith Cynllunio-Gwneud-Gwirio-Gweithredu. Mae'r dull hwn yn darparu ffordd eglur, strwythuredig a dibynadwy ar gyfer nodi risgiau, eu rheoli ac adolygu perfformiad. Dyma fydd sylfaen dull y Cyngor o reoli iechyd a diogelwch.

Tudalen 268

Amcanion Strategol Cynllun y Cyngor

Cynllun y Cyngor yw'r brif ddogfen sy'n ganolog i benderfyniadau a wneir ar bob lefel; mae'n darparu fframwaith ar gyfer cynllunio a gyrru blaenoriaethau; siapio gwariant blynyddol; monitro perfformiad a chynnydd.

Wrth ei wraidd mae ein dyhead i weithio gyda thrigolion, cymunedau a phartneriaid Ynys Môn i gynnig y gwasanaethau gorau posibl, gwella ansawdd bywyd pawb a chreu cyfleoedd ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Mae ei chwe phrif amcan yn adlewyrchu'r prif feysydd y dylai'r Cyngor ganolbwyntio arnynt.

Gweledigaeth Cynllun y Cyngor yw:

Creu Ynys Môn fydd yn
bach a llewyrchus lle gall
pobl ffynnu'.

Yr Iaith Gymraeg

Cynyddu cyfleoedd i ddysgu a
defnyddio'r iaith.

Gofal Cymdeithasol a Llesiant

Rhoi'r cymorth cywir ar yr adeg
cywir

Addysg

Sicrhau darpariaeth effeithiol ar
gyfer heddiw a chenedlaethau'r
dyfodol.

Tai

Sicrhau fod gan bawb yr hawl i alw
rhywle yn gartref.

Yr Economi

Hyrwyddo cyfleoedd i ddatblygu
economi'r Ynys.

Newid Hinsawdd

Ymateb i'r argyfwng, mynd i'r afael
â newid a gweithio tuag at fod yn
sefydliad sero net erbyn 2030.

Cynllun y Cyngor 2023 i 2028
(llyw.cymru)

Gwerthoedd Craidd:

Mae gwerthoedd craidd y Cyngor yn sylfaen i bopeth a wnawn, gan lywio ein diwylliant a dylanwadu ar sut y byddwn yn gwneud penderfyniadau, gweithio gyda phartneriaid a darparu wasanaethau.

Tudalen 270

Parch

Rydym yn barchus ac yn ystyriol tuag at eraill er gwaethaf ein gwahaniaethau.

Cydweithio

Rydym yn gweithio fel tîm, gyda'n cymunedau a'n partneriaid, i gyflawni'r canlyniadau gorau ar gyfer pobl Ynys Môn.

Gonestrwydd

Rydym yn ymrwymedig i safonau uchel o ran ymddygiad ac uniondeb.

Hyrwyddo'r Cyngor a'r Ynys

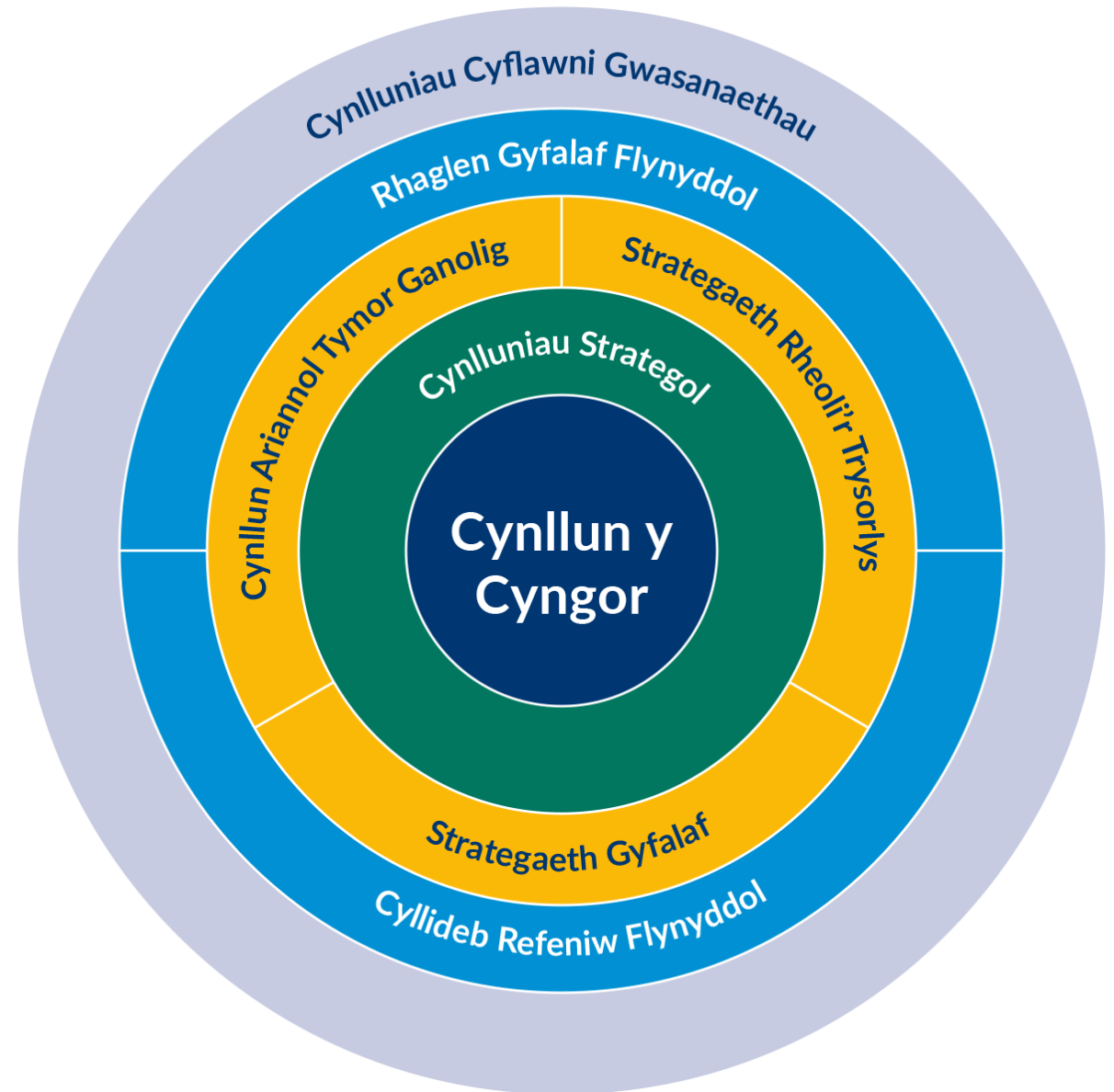
Rydym yn creu ymdeimlad o falchder mewn gweithio i'r Cyngor ac yn cyflwyno delwedd gadarnhaol o'r Cyngor a'r Ynys.

Y Cylch Strategol

Mae'r cylch strategol yn nodi'r cynlluniau sydd ar waith i sicrhau ein bod yn gallu cyflawni ein blaenoriaethau a'n hamcanion.

Mae'r cynllun hwn yn gynllun strategol allweddol sy'n cyd-fynd â Chynllun y Cyngor ac yn cyfrannu at gyflawni'r amcanion a'r weledigaeth strategol.

Meysydd blaenoriaeth allweddol

1. Arweinyddiaeth a diwylliant
2. Llywodraethu a chydymffurfio
3. Diogelwch a chymhwysedd sy'n seiliedig ar ddata
4. Sicrwydd

Arweinyddiaeth a diwylliant

Pam bod hyn y bwysig?

Mae arweinyddiaeth gref a diwylliant sefydliadol cadarnhaol yn hanfodol er mwyn cynnal gweithlu'r cyngor sydd yn ddiogel a gwydn.

Mae diwylliant diogelwch gwydn yn sylfaen i weithrediadau diogel. Pan fydd gwerthoedd ar y cyd, credoau ac agweddau tuag at ddiogelwch yn gadarnhaol, maent yn dylanwadu ar sut mae gweithwyr yn meddwl ac yn gweithredu, gan greu dull rheoli risgiau rhagweithiol.

Pan fydd uwch swyddogion yn ymgysylltu'n weithredol ag iechyd a diogelwch, mae'n arddangos arweinyddiaeth weledol ac ymrwymiad clir i safonau uchel.

Trwy wreiddio iechyd a diogelwch ym mhob rhan o'r cyngor, rydym yn lleihau risgiau, yn cefnogi lles ac yn adeiladu ymddiriedaeth - gan sicrhau gwytnwch ledled y cyngor cyfan.

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Hyrwyddo iechyd a diogelwch fel cyfrifoldeb sefydliadol ar y cyd.
- Egluro rolau arweinyddiaeth a disgwyliadau.
- Meithrin diwylliant o dderbyn cyfrifoldebau, bod yn agored, dysgu ac atebolrwydd mewn perthynas ag iechyd a diogelwch.
- Datblygu dull cadarnhaol a rhagweithiol mewn perthynas ag iechyd a diogelwch ym mhob rhan o'r Cyngor.
- Monitro ac adolygu arferion i sicrhau fod safonau iechyd a diogelwch yn gwella'n barhaus.
- Hyrwyddo atebolrwydd a chymryd camau rhagweithiol i adrodd am beryglon.
- Modelu ymddygiadau diogel.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Defnyddio cyfathrebu mewnol i atgyfnerthu disgwyliadau a dathlu arfer dda.
- Cynnal adolygiadau rheolaidd o berfformiad iechyd a diogelwch.
- Sicrhau fod adnoddau priodol yn cael eu darparu er mwyn rheoli iechyd a diogelwch yn effeithiol.
- Bydd rheolwyr yn arwain trwy esiampl ac yn sicrhau fod systemau ar waith i fonitro prosesau gweithio diogel.
- Mesur newid cadarnhaol mewn diwylliant.
- Darparu cefnogaeth strategol i wasanaethau er mwyn gwreiddio diwylliant o ddiogelwch.
- Cynnwys iechyd a diogelwch ym mhob penderfyniad busnes.
- Adolygu a monitro arferion yn rheolaidd er mwyn sicrhau gwelliannau parhaus.
- Cynnwys iechyd a diogelwch mewn trefniadau datblygu arweinyddiaeth ac adolygiadau perfformiad.

Llywodraethu a chydymffurfio

Pam bod hyn y bwysig?

Mae llywodraethu cadarn yn hanfodol i sicrhau ein bod yn cydymffurfio â'r gyfraith, yn diogelu ein henw da ac yn darparu sicrwydd i aelodau etholedig, rheoleiddwyr a staff.

Mae llwybrau uwchgyfeirio clir a threfniadau adrodd tryloyw yn golygu y gellir ymateb yn bydlon a sicrhau gwelliant parhaus.

Mae cydymffurfio â deddfwriaeth, polisïau mewnol ac arfer orau cydnabyddedig yn hanfodol i warchod lles gweithwyr, defnyddwyr gwasanaeth a'r gymuned ehangach.

Mae cynnal y safonau hyn ar draws meysydd gwaith y Cyngor yn sicrhau dull cyson, cyngor-gyfan.

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Cryfhau trefniadau trosolwg ac uwchgyfeirio ar gyfer pryderon iechyd a diogelwch.
- Darparu adroddiadau sicrwydd strwythuredig i uwch arweinwyr ac aelodau etholedig.
- Alinio archwiliadau ac arolygiadau â risgiau a blaenoriaethau strategol.
- Mae disgwyl i bob gwasanaeth gydymffurfio â'r gweithdrefnau iechyd a diogelwch a sefydlwyd.
- Dylai gwasanaethau fynd ati i hyrwyddo diwylliant o ddiogelwch ac atebolrwydd.
- Lle bo'n bosib, dylid alinio dulliau gwaith ar draws gwasanaethau er mwyn sicrhau cysondeb ac arfer orau.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Cynnal fframwaith uwchgyfeirio clir ar gyfer staff a rheolwyr.
- Comisiynu archwiliadau, arolygiadau ac adolygiadau perfformiad rheolaidd.
- Defnyddio dangosfyrddau a dangosyddion perfformiad allweddol (DPA) i fonitro tueddiadau a llywio penderfyniadau.
- Rhannu canfyddiadau a dysgu ymysg yr holl wasanaethau er mwyn gyrru gwelliant.
- Sicrhau fod polisïau a gweithdrefnau ar waith ar gyfer gweithgareddau a gyflawnir gan y Cyngor.
- Bydd gwasanaethau unigol yn datblygu a gweithredu gweithdrefnau ar lefel gwasanaeth i sicrhau eu bod yn alinio ac yn cydymffurfio â pholisïau perthnasol y cyngor.
- Egluro a chyfathrebu canlyniadau os nad yw disgwyliadau'n cael eu cyflawni.
- Sicrhau adnoddau digonol ar gyfer tîm ymgynghorol iechyd a Diogelwch y Cyngor.

Diogelwch a chymhwysedd sy'n cael ei lywio gan ddata

Pam bod hyn y bwysig?

Mae defnyddio data mewn iechyd a diogelwch yn hanfodol er mwyn gwneud penderfyniadau gwybodus, seiliedig ar dystiolaeth sydd yn gwarchod gweithwyr, defnyddwyr gwasanaeth a'r gymuned ehangach.

Mae data dibynadwy'n caniatáu ymyrraeth rhagweithiol; mesur effaith dros amser a gyrru gwelliant parhaus. Mae hefyd yn cryfhau tryloywder ac atebolrwydd ar draws y sefydliad.

Mae cymhwysedd ar bob lefel yr un mor bwysig. Mae gweithlu medrus, sy'n cael ei gefnogi gan ddata cywir, yn sicrhau fod risgiau'n cael eu rheoli'n effeithiol ac mae'n creu amgylchedd gwaith diogel, gwybodus.

Trwy gyfuno data cadarn gydag arbenigedd proffesiynol, gallwn reoli risgiau'n rhagweithiol, gwella gwasanaethau ac adeiladu gwydnwch o fewn y Cyngor cyfan.

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Monitro data mewnol a DPA er mwyn cadw llygaid ar gynnydd.
- Nodi meysydd i'w gwella gan ddefnyddio data.
- Darparu hyfforddiant a chyfleoedd datblygu er mwyn datblygu cymhwysedd.
- Defnyddio data i lywio'r gwaith o ddyrannu adnoddau a gwneud penderfyniadau.
- Buddsoddi er mwyn datblygu a hyfforddi staff.
- Defnyddio data i nodi tueddiadau, arfarnu effaith a llywio penderfyniadau.
- Hyrwyddo arferion iechyd a diogelwch cyson ac o ansawdd uchel.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Sicrhau adroddiadau rhagweithiol ac ymyrraeth amserol.
- Monitro data perfformiad yn erbyn llinellau sylfaen sefydledig er mwyn nodi meysydd i'w gwella.
- Gwella systemau ar gyfer casglu a rhannu gwersi a ddysgwyd.
- Darparu dangosfyrddau eglur ar gyfer gwneud penderfyniadau.
- Cynnig rhaglenni hyfforddi a chynefino cynhwysfawr.
- Cynnal matrices hyfforddiant corfforaethol er mwyn monitro cydymffurfiaeth.
- Rhannu gwybodaeth ymysg gwasanaethau er mwyn cefnogi dull cydgysylltiedig o weithio.
- Defnyddio meincnodi a data allanol i lywio cynllunio strategol.

Sicrwydd

Pam bod hyn y bwysig?

Mae gweithgareddau sicrwydd yn hanfodol i wirio bod systemau iechyd a diogelwch, rheolaethau a gweithdrefnau yn gweithredu'n effeithiol ac yn unol â gofynion cyfreithiol.

Mae'r prosesau hyn yn darparu hyder seiliedig a dystiolaeth i randdeiliaid, ac maent yn cefnogi gwelliant parhaus ac yn sicrhau fod risgiau'n cael eu rheoli'n briodol.

Trwy sicrwydd rheolaidd, mae'r Cyngor yn arddangos diwydrwydd dyladwy, yn atgyfnerthu atebolrwydd ac yn cynnal ei ymrwymiad i warchod iechyd a diogelwch.

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Mabwysiadu dull holistaidd ar gyfer arfarnu effaith ac effeithiolrwydd cyffredinol cynlluniau iechyd a diogelwch ar draws y Cyngor.
- Archwilio ac adolygu trefniadau iechyd a diogelwch yn rheolaidd er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth lawn â'r holl ddeddfwriaeth, rheoliadau a pholisïau mewnol perthnasol.
- Nodi bylchau a chyfleoedd gwella trwy archwiliadau strwythuredig ac adolygiadau perfformiad.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Datblygu amserlen archwilio strwythuredig er mwyn asesu cydymffurfiaeth ac effeithiolrwydd ym mhob gwasanaeth.
- Sefydlu trefniadau clir i adrodd ar ganlyniadau archwiliadau, gan sicrhau tryloywder a dilyniant amserol.
- Cofnodi a chadw llygaid ar ganfyddiadau archwilio arwyddocaol, gan bennu gweithredoedd a'u monitro.
- Darparu adroddiadau effeithiol a chryno i'r Tîm Rheoli er mwyn cefnogi trosolwg strategol a phenderfyniadau gwybodus.

Sut fydd llwyddiant yn edrych erbyn 2031

Erbyn 2031 bydd iechyd a diogelwch wedi'i wreiddio fel rhan greiddiol o sut mae'r Cyngor yn arwain, cynllunio a darparu gwasanaethau.

- **Arweinyddiaeth a pherchnogaeth eglur**
Mae cyfrifoldebau iechyd a diogelwch wedi'u deall yn iawn ac yn cael eu gweithredu'n gyson ar bob lefel ac mae arweinwyr yn cael eu gweld yn gosod disgwyliadau ac yn modelu ymddygiadau diogel.
- **Diwylliant diogelwch cadarnhaol ac aeddfed**
Mae staff yn teimlo'n hyderus i adrodd am beryglon, digwyddiadau a digwyddiadau fu ond y dim a digwydd, ac mae dysgu'n cael ei rannu'n agored er mwyn atal niwed a gyrru gwelliant.
- **Llywodraethiant a sicrwydd cryf**
Mae gan y Cyngor sicrwydd clir a dibynadwy fod risgiau iechyd a diogelwch yn cael eu rheoli'n effeithiol ac mae uwch arweinwyr yn uchafu materion yn brydlon ac yn cynnal trosolwg gwybodus.
- **Penderfyniadau wedi'u llywio gan ddata**
Defnyddir data cywir ac amserol i nodi tueddiadau, blaenoriaethu risgiau, targedu adnoddau ac ymyrryd yn gynnar, gan leihau digwyddiadau a niwed difrifol.
- **Gweithlu cymwys a hyderus**
Mae staff a rheolwyr yn meddu ar y sgiliau, y wybodaeth a'r gefnogaeth gywir i reoli risgiau'n ddiogel wrth gyflawni eu rolau, ac maent yn derbyn cefnogaeth gyson drwy hyfforddiant a datblygiad.
- **Safonau cyson ym mhob gwasanaeth**
Mae trefniadau iechyd a diogelwch yn cael eu gweithredu'n gyson ar draws y Cyngor ac maent yn gymesur â'r risg ac yn cyd-fynd ag arfer orau cydnabyddedig.
- **Canlyniadau a hyder y cyhoedd wedi gwella**
Llai o ddigwyddiadau risg uchel, llesiant wedi gwella, mwy o hyder ymysg gweithwyr, defnyddwyr gwasanaeth, Aelodau a rheoleiddwyr.

Llywodraethu, Monitro a Rheoli Risgiau

Y prif risgiau'n gysylltiedig â chyflawni'r cynllun strategol

- Capasiti mewnol
- Newidiadau deddfwriaethol neu newidiadau o ran gofynion rheoleiddwyr
- Angen ymateb yn gyflym i ddigwyddiadau nad oedd wedi'u rhagweld
- Cyfyngiadau cyllidebol
- Gwrthwynebiad i newid
- Rhwystrau diwylliannol ac agwedd hunanfodlon

Tudalen 278

Sut fyddwn ni'n rheoli'r risgiau hyn

- Trefniadau llywodraethu clir er mwyn sicrhau atebolrwydd, cydlyniant a throsolwg strategol
- Adroddiadau chwarterol sy'n crynhoi gweithredoedd, canlyniadau a materion ar gyfer y Tîm Rheoli, gyda materion yn cael eu cyfeirio at y Tîm Arweinyddiaeth yn ôl y gofyn
- Adolygu data damweiniau a digwyddiadau yn rheolaidd ar lefel Gwasanaeth, Rheolwyr a'r Tîm Arweinyddiaeth (misol a/neu chwarterol)
- Monitro'r canlynol yn barhaus:
 - Gwelliannau a gyflawnwyd
 - Meysydd pryder
 - Cydymffurfio â gofynion cyfreithiol
- Adroddiad cynnydd blynyddol ac adolygiad llawn o'r cynllun strategol er mwyn sicrhau perthnasedd ac effeithiolrwydd parhaus

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad	16 Gorffennaf 2026
Pwnc	Adolygiad o'r Blaen Raglen Waith ar gyfer 2026-27 f3
Pennaeth Gwasanaeth	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd Darparu Blaenraglen Waith ar gyfer 2026-27 i aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'w cynorthwyo i gyflawni Cylch Gorchwyl y Pwyllgor.	

1.0 CYFLWYNIAD

- 1.1 Mae blaen raglen waith ynghlwm yn [Atodiad A](#), ynghyd â rhaglen ddatblygu yn [Atodiad B](#).
- 1.2 Mae'r rhaglen wedi'i datblygu gan ystyried cylch gorchwyl y Pwyllgor a'i gyfrifoldebau o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

2.0 ARGYMHELLIAD

- 2.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio:
 - yn ystyried a yw'r Blaenraglen Waith a gynigir ar gyfer 2026-27 yn bodloni cyfrifoldebau'r Pwyllgor yn unol â'i gylch gorchwyl.

Atodiad A – Blaen Raglen Waith 2026-27 f3

Tudalen 280	Swyddogaeth Graidd	25 Mehefin 2026	16 Gorffennaf 2026	28 Medi 2026	3 Rhagfyr 2026	11 Chwefror 2027	15 Ebrill 2027
	Cyfansoddiad a threfniadau (3.4.8.2)						Adolygiad Blynyddol o Gylch Gorchwyl y Pwyllgor (3.4.8.2.1) Cyfarfod preifat gydag archwilwyr mewnol ac allanol heb swyddogion yn bresennol (3.4.8.2.6) (3.4.8.10.15) (3.4.8.11.5)
	Trefniadau Atebolrwydd (3.4.8.3)	Log Gweithredodd Adolygiad o'r Blaen Raglen Waith 2026-27 (3.4.8.3.2) Adroddiad Blynyddol y Cadeirydd 2025-26 (3.4.8.3.1/2)	Log Gweithredodd Adolygiad o'r Blaen Raglen Waith 2026-27 (3.4.8.3.2)	Log Gweithredodd Adolygiad o'r Blaen Raglen Waith 2026-27 (3.4.8.3.2)	Log Gweithredodd Adolygiad o'r Blaen Raglen Waith 2026-27 (3.4.8.3.2)	Log Gweithredodd Adolygiad o'r Blaen Raglen Waith 2026-27 (3.4.8.3.2)	Log Gweithredodd Adolygiad o'r Blaen Raglen Waith 2027-28 (3.4.8.3.2)
	Llywodraethiant (3.4.8.4)		Datganiad Llywodraethiant Blynyddol Drafft 2025-26 (3.4.8.4.1/2/3) (3.4.8.6.1/2/3) (3.4.8.8.2)	Datganiad Llywodraethiant Blynyddol Terfynol 2025-26 (3.4.8.4.1/2/3) (3.4.8.8.2) Adroddiad Blynyddol Sgriwtini 2025-26 (3.4.8.4.4)			

Swyddogaeth Graidd	25 Mehefin 2026	16 Gorffennaf 2026	28 Medi 2026	3 Rhagfyr 2026	11 Chwefror 2027	15 Ebrill 2027
Rheoli Trysorlys (3.4.8.5)		Adroddiad Blynyddol 2025-26 (3.4.8.5.1/2/3/4)		Adroddiad Canol Blwyddyn (3.4.8.5.3)	Strategaeth a Dangosyddion Darbodus 2027-28 (3.4.8.5.1/3/4)	
Gwerth am arian (3.4.8.6)	<i>Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol 2025-26 (3.4.8.10.6/7/8/9/12/14/15) (3.4.8.6.3)</i>	<i>Datganiad Llywodraethiant Blynyddol Drafft 2025-26 (3.4.8.4.1/2/3) (3.4.8.6.1/2/3)</i> <i>Datganiad Cyfrifon Drafft 2025-26 (3.4.8.12.1/2) (3.4.8.6.1/2/3)</i>	<i>Datganiad Llywodraethiant Blynyddol Terfynol 2025-26 (3.4.8.4.1/2/3) (3.4.8.6.1/2/3)</i> <i>Datganiad Cyfrifon Terfynol 2025-26 (3.4.8.12.1/2) (3.4.8.6.1/2/3)</i> <i>Adroddiad Archwilio Cyfrifon (3.4.8.11.2/3) (3.4.8.6.3)</i>		<i>Crynodeb Archwilio Blynyddol 2026 (3.4.8.11.2/3) (3.4.8.6.3)</i>	
Fframwaith Sicrwydd (3.4.8.7)		Adroddiad Iechyd a Diogelwch Blynyddol 2025-26 (3.4.8.7.1/2/3)		Adroddiad Blynyddol Llywodraethiant Gwybodaeth (SIRO) 2025-26 (3.4.8.7.1/2/3) Adroddiad Blynyddol Llywodraethiant mewn Ysgolion 2025-26 (3.4.8.7.1/2/3) Adroddiad Blynyddol Diogelwch TGCh 2025-26 (3.4.8.7.1/2/3)		Adroddiad Yswiriant Blynyddol 2026-27 (3.4.8.7.1/2/3)

Swyddogaeth Graidd	25 Mehefin 2026	16 Gorffennaf 2026	28 Medi 2026	3 Rhagfyr 2026	11 Chwefror 2027	15 Ebrill 2027
Rheoli Risg (3.4.8.8)		Diweddariad Cofrestr Risg Strategol (3.4.8.7.1/2) (3.4.8.8.1)		Diweddariad Cofrestr Risg Strategol (3.4.8.7.1/2) (3.4.8.8.1)	Adolygiad o Fframwaith Rheoli Risg (3.4.8.7.1/2) (3.4.8.8.1)	
Atal Twyll a Llygredd (3.4.8.9)		Adroddiad Blynyddol Atal Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd 2025-26 (3.4.8.9.4/5/6)		<i>Adroddiad Pryderon, Cwynion a Chwythu Chwiban Blynyddol 2025-26 (3.4.8.9.1) (3.4.8.14.2)</i>		Canlyniadau'r Fenter Dwyll Genedlaethol 2026-28 – Adroddiad Cynnydd (3.4.8.9.6)
Archwilio Mewnol (3.4.8.10)	Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol 2025-26 (3.4.8.10.5/6/7/8/11/14/15) (3.4.8.6.3) Strategaeth Archwilio Mewnol a Chynllun Blynyddol 2026-27 (3.4.8.10.1/2/4/5) Adolygiad o'r Siartr Archwilio Mewnol (3.4.8.10.2/12)	Adroddiad Diweddaru Archwilio Mewnol (3.4.8.10.9/10) (3.4.8.6.3)	Adroddiad Diweddaru Archwilio Mewnol (3.4.8.10.9/10) (3.4.8.6.3) Materion / Risgiau / Cyfleoedd sy'n Weddill (3.4.8.10.9/10)	Adroddiad Diweddaru Archwilio Mewnol (3.4.8.10.9/10) (3.4.8.6.3)	Adroddiad Diweddaru Archwilio Mewnol (3.4.8.10.9/10) (3.4.8.6.3) Asesiad mewnol o gydymffurfiaeth â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn y Sector Cyhoeddus yn y DU (3.4.8.10.1/2/8/11/13)	Adroddiad Diweddaru Archwilio Mewnol (3.4.8.10.9/10) (3.4.8.6.3) Materion / Risgiau / Cyfleoedd sy'n Weddill (3.4.8.10.9/10)
Archwilio Allanol (3.4.8.11)		Recriwtio a Chadw (Adroddiad Lleol) (3.4.8.11.1/2/3)	Rhaglen Waith ac Amserlen – Diweddariad Chwarterol (Ch1 2025) (3.4.8.11.2/3)	<i>Adolygiadau Cenedlaethol a'u Hargymhellion Cysylltiedig (3.4.8.11.3) (3.4.8.13.1)</i>	Rhaglen Waith ac Amserlen – Diweddariad Chwarterol (Ch3 2025) (3.4.8.11.2/3)	Cynllun Archwilio Blynyddol 2027 (3.4.8.11.1/3)

Swyddogaeth Graidd	25 Mehefin 2026	16 Gorffennaf 2026	28 Medi 2026	3 Rhagfyr 2026	11 Chwefror 2027	15 Ebrill 2027
			Adroddiad Archwilio Cyfrifon (3.4.8.11.2/3) (3.4.8.6.3) (3.4.8.12.4) Cynllunio ariannol mewn gofal preswyl i oedolion (Adroddiad Lleol) (3.4.8.11.2/3)		Crynodeb Archwilio Blynnyddol 2026 (3.4.8.11.1/2/3) (3.4.8.6.3)	
Adrodd Ariannol (3.4.8.12)		Datganiad Cyfrifon Drafft 2025-26 (3.4.8.12.1/2/3/ 5) (3.4.8.6.1/2/3)	Datganiad Cyfrifon Terfynol 2025-26 (3.4.8.12.1/2/3/ 5) (3.4.8.6.1/2/3)			
Rheoleiddwyr ac Archwilwyr Eraill (3.4.8.13)				Adolygiadau Cenedlaethol a'u Hargymhellion Cysylltiedig (3.4.8.11.3) (3.4.8.13.1)		
Delio â Chwynion (3.4.8.14)				Adroddiad Blynnyddol Pryderon, Cwynion a Chwythu Chwiban 2025-26 (3.4.8.14.1/2) Llythyr Blynnyddol Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru 2025-26 (3.4.8.14.1)		

Swyddogaeth Graidd	25 Mehefin 2026	16 Gorffennaf 2026	28 Medi 2026	3 Rhagfyr 2026	11 Chwefror 2027	15 Ebrill 2027
Adroddiad Hunanasesu (3.4.8.15)			Adroddiad Hunanasesu a Pherfformiad (Lles) Blynnyddol Drafft 2025-26 (3.4.8.15.1/2/3)			
Asesiad Perfformiad Panel (3.4.8.16) ¹	Adroddiad Asesiad y Panel (3.4.8.16.1/2/3)					
Archwiliad Arbennig gan yr Archwilydd Cyffredinol (3.4.8.17) ²						
Eitemau sylweddol	5	8	9	9	6	7

¹ O leiaf unwaith yn ystod cylch etholiadol cynhelir asesiad o berfformiad gan banel yn ystod y cyfnod rhwng etholiadau cyffredin ar gyfer cynghorwyr i'r cyngor. Gall y cyngor ddewis comisiynu mwy nag un asesiad gan banel mewn cylch etholiadol, ond nid yw hyn yn ofynnol o dan y ddeddfwriaeth. (Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021. Rhaid i'r cyngor drefnu bod drafft o'i ymateb i'r asesiad o berfformiad gan banel ar gael i'w bwyllgor llywodraethu ac archwilio, a rhaid i'r pwyllgor hwnnw wedyn adolygu'r ymateb drafft a gall wneud unrhyw argymhellion ynglŷn â newidiadau i'r ymateb i asesiad y panel.

² Os yw'r Archwilydd Cyffredinol yn cynnal archwiliad arbennig (gan ei fod o'r farn nad yw'r Cyngor, neu efallai na fydd y Cyngor, yn cwrdd â'i ofynion perfformiad), a bod adroddiad yn cael ei anfon at y Cyngor, cyn gynted ag y bo'n rhesymol ymarferol ar ôl derbyn adroddiad o'r fath, rhaid i'r Cyngor sicrhau ei fod ar gael i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

Atodiad B – Rhaglen Ddatblygu (3.4.8.2.10)

Hyfforddiant i'r pwyllgor

Maes	Dyddiad a ddarparwyd	Cyfrwng	Darparwr
Cyflwyniad i Ddeallusrwydd Artiffisial a Lliniaru Risg	Chwefror 2025	Sesiwn briffio	Prif Swyddog Digidol
Deall Cyfrifon Awdurdodau Lleol ar gyfer Cynghorwyr	Mehefin 2023 Awst 2023	Sesiwn hyfforddi	CIPFA
Rheoli Trysorlys	Medi 2023	Sesiwn briffio	Richard Bason, Link Group
Sgiliau Cadeirio Effeithiol	Hydref 2023	Sesiwn hyfforddi	CLILC
Atal Twyll a Llygredd	Rhagfyr 2023	Sesiwn hyfforddi	Paul Stratton, 'The Fraud Nerd'
Rheoli Risg	Mawrth 2024 Tachwedd 2025	Sesiwn hyfforddi Sesiwn hyfforddi	CLILC Zurich Resilience Solutions
Datganiad o'r Cyfrifon	Hydref 2025	Sesiwn briffio	Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog 151
Canllaw i Gynghorwyr ar Ddeall Cyfrifon Awdurdodau Lleol	25 Awst 2026 10 Medi 2026	Sesiwn hyfforddi	CIPFA

Hyfforddiant gorfodol

Maes	Cyfrwng	Darparwr	Dyddiad Darparu / Wedi'i Drefnu
Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol (GDPR)	e-ddysgu	Mewnol	Ar gael unrhyw bryd
Seiber Ninjas ar gyfer Cynghorwyr	e-ddysgu	Mewnol	Ar gael unrhyw bryd
Ymwybyddiaeth Sylfaenol o Ddiogelu	e-ddysgu	Mewnol	Ar gael unrhyw bryd
Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (dewisol ar gyfer aelodau lleyg)	e-ddysgu	Mewnol	Ar gael unrhyw bryd
Atal/Prevent (dewisol ar gyfer aelodau lleyg)	e-ddysgu	Mewnol	Ar gael unrhyw bryd
Caethwasiaeth Fodern (dewisol ar gyfer aelodau lleyg)	e-ddysgu	Mewnol	Ar gael unrhyw bryd

Cyfarwyddiadau i'r pwyllgor

Teitl	Arwynebedd	Canolig	Darparwr	Dyddiad Darparwyd
Diweddariad y Pwyllgor Archwilio – Rhifyn 40: Safonau Archwilio Mewnol Newydd	Newidiadau sydd ar ddod i'r safonau archwilio mewnol a sut y bydd hynny'n effeithio ar aelodau'r pwyllgor archwilio.	Nodyn Briffio	CIPFA	24/12/24
Cylchlythyr CIPFA Llywodraethu Gwell	Gwybodaeth i bwyllgorau archwilio ynghylch cyhoeddi Cod Ymarfer CIPFA i gefnogi awdurdodau i sefydlu a chynnal eu trefniadau archwilio mewnol, ynghyd â gwybodaeth am yr ymgynghoriad ar yr Atodiad i Fframwaith Llywodraethu 2016 sy'n cwmpasu'r adolygiad blynyddol o lywodraethu a'r datganiad llywodraethu blynyddol.	Cylchlythyr	CIPFA	07/02/25
Archwilio Cymru - Pwyllgorau Archwilio: arferion effeithiol a chanllawiau poced ar effaith gadarnhaol	Mae Archwilio Cymru wedi cyhoeddi canllaw poced sy'n crynhoi arferion effeithiol ar gyfer pwyllgorau archwilio.	Canllaw poced	Archwilio Cymru	25/02/25
Diweddariad y Pwyllgor Archwilio – Rhifyn 42: Llywodraethu Archwilio Mewnol	Y Cod Ymarfer newydd ar Lywodraethu Archwilio Mewnol sy'n dod i rym o 1 Ebrill 2025.	Nodyn Briffio	CIPFA	17/04/25
Erthygl Cyllid Cyhoeddus CIPFA – Gallai mabwysiadu AI 'arbed £8bn y flwyddyn i gynghorau Cymru a Lloegr'	Erthygl sy'n amcangyfrif y gallai awdurdodau lleol yng Nghymru a Lloegr arbed £8bn bob blwyddyn trwy integreiddio deallusrwydd artiffisial yn eu gweithrediadau.	Erthygl Cylchgrawn Proffesiynol	CIPFA	15/05/25
CIPFA / Solace Cyflawni Llywodraethu Da mewn Llywodraeth Leol: Cyhoeddi Atodiad	Cyhoeddi canllawiau newydd ar yr adolygiad blynyddol o lywodraethu a rheolaethau mewnol a pharatoi'r datganiad llywodraethu blynyddol (AGS) sy'n dod i rym ar gyfer blwyddyn ariannol 2025-26.	Cyhoeddiad	CIPFA	20/05/25
Erthygl Cyllid Cyhoeddus – Rheolau technoleg: pwysigrwydd cael polisi DA	Erthygl ar bwysigrwydd sefydliadau sydd â pholisi Deallusrwydd Artiffisial (DA).	Erthygl Cylchgrawn Proffesiynol	CIPFA	15/07/25
Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru - Cwestiynau Cyffredin	Gwybodaeth am rôl Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru (CCGC) ac is-bwyllgor y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.	Cwestiynau cyffredin	CCGC	02/12/25